Kalman Mikszath (18471910) on üks tuntumaid ungari realistlikke kirjanikke. Sündinud on ta vaesunud , väikeaadliku perekonnas, õppinud Budapestis õigusteadust ja teinud seejärel küllaltki edutult kaastööd mitmesugustele ajalehtedele, kannatades kogu aeg majanduslike raskuste käes.

Alles 1882. aasta toob Mikszathile edu ja tuntuse ning parandab ühtlasi ka tema varanduslikku olukorda: ilmub kaks jutustustekogu - «Slovaki kaimud» ja «Head palatsid». Paari aastaga on Mikszath J6kai kõrval populaarsemaid kirjanikke Ungaris. Ta tuntuimate teoste hulka kuuluvad «Beszterce piiramine», «Must]inn», «Uus zrinjiaad», «Kummaline abielu», «Mari T6thi ja. Noszthy-poisi lugu» ja «Püha Peetruse vihmavari»,

Viimane on vaimukas satiiriline teos ühe Ungari

maakolka elust. Süžee moodustab kadumaläinud päranduse otsimine, millesse on põimitud ka armastusintriig. Kirjaniku hoiak on kogu teose ulatuses irooniline. Pealtnäha kergelt ning lustakalt sündmuste käiku esitades jagab ta paremale ja vasakule pisteid ning torkeid, ja lugeja võib leida igalt leheküljelt toredaid filosoofilisi tõeterakesi, mis aga kuskil raskepäraseks targutamiseks ei muutu. Tegelasi ning olukordi. iseloomustab Mikszath tähelepanelikult. ning teravmeelselt leitud joontega,. milles sageli peitub üsnagi hammustav satiir väikekodanluse ning religiooni pihta.

Originaali tiitel: Mikszath Kalman
SZENT PETER ESERNYÖJE
Szepirodalmi Könyvkiad6 [Budapest] 1954

Tõl kinud
A. Pervik
Kunstiliselt kujundanud *A. Mitt*
EESTI RIIKLIK KIRJASTUS TALLINN 19 5 8

KALMAN MIKSZATH

PÜHA PEETRUSE *vihmavari*

I LEGEND

1. VIIAKSE VÄIKEST VERONKAT

Halapis suri lesk õpetajaemand.
Juba siis, kui õpetaja suri, olid hauakaevajad jäänud kuiva suuga. Mis siis veel sellest rääkida, kui lesk takka läks! Temast ei jäänud siia maailma järele midagi peale kitse, nuumhane ja kaheaastase tüdruku. Hani oleks pidanud veel vähemalt nädala nuuma peal olema. Paistab aga, et vaene koolijuhataja-emand ei jõudnud sedagi ära oodata. Hane suhtes suri ta vara, lapse suhtes aga hilja. See poleks üldse pidanud sündimagi. Või siis oleks issand pidanud lese enda juurde kutsuma siis, kui ta tema vaese mehe ära võttis (jumal, kui ilus hääl sel oli!). Plikatirts sündis pärast isa surma, aga mitte palju, üks või kõige rohkem kaks kuud hiljem. Lõigatagu mul keel suust välja, kui ma selIega

midagi halba peaksin ütlema! Ei ütle ega mõtlegi.
Hea, aus naine oli, - aga oli tal nüüd seda pesamuna tarvis? Tal oleks olnud kergem teise maailma minna, kui ta oleks selIe koorma siia jätmise asemel saanud kaasa viia.
Ja see nagu ei oleks sobinudki enam, ärgu issand mulle pahaks pangu.
Sest, jumal hoidku, õpetaja omadel oli ju juba suur kaplanist poeg. Ta on kindlasti hea poeg, kahju ainult, et ta veel ema aidata ei saanud,. sest ta oli siiani isegi veel ainult kaplan mingite üsna-üsna vaeste kihelkonnavaimulikkude juures kaugel

5

Slovakkias; alles nüüd, midagi nädalat paar tagasi, nagu on kuulda, olevat ta saanud iseseisvaks vaimulikuks kuskil. Glogova-nimelises külakeses kuskil Selmecbanya Ja Beszterce magede vahel. Meil elab külas niisugune mees nagu Kapiczanyi Janos, kes kord oli sinna sattunud, kui ta veel härjaajaja oli, ja kes ütleb, et see on üks viimane pesa.
Näe, just nüüd, kui preestrist poeg õleks võibolla juba natuke aitama saanud hakata, pidi kantoriemand ära surema.
Aga ega teda enam mingi kurtmine üles ei ärata, seepärast tahan ma öelda ainult seda (selles tuleb heale Halapi külale au anda), et nad hea hinge ilusasti maha matsid! Tõsi, matusekuludeks polnud tal küllalt raha kogutud, kits tuli veel maha müüa, et summa täis saaks; hani jäi järele, aga et tema jaoks maisi enam polnud, jäi ta lahjaks, aeglase ähkimise juurest pöördus ta tagasi korralikule hingamisele, suurest kõhust tingitud laisa kõnnaku vahetas ta endise nobeduse vastu, ühe sõnaga, ta põgenes oma lähedase surma eest teisele olendile järeletulnud surma kaudu. Issanda tark tahtmine võib elu kustutada ja ka päästa, sest uskuge mind, taevastes protokolliraamatutes on mõistuseta loomad just samuti sisse kantud nagu mõistusega olendidki, ja hool nende eest on võib-olla just samasugune nagu kuningate ja hertsogite eest.
Tema püha kõrgeausus Jumal on alati hea, tark, ja võimas - aga ka külavanem pole tühisus. Ta korraldas kohe peale matuseid nii, et tüdrukusirts (ta nimi oli Veronka) hakkab külakorda käima ja külakümnik viib ta iga päev ise peresse, kus teda tuleb varustada korraliku ülalpidamisega.

6

«Ja kui kaua see niiviisi kestab?» pärisid külaelanikud ärevalt.
«Kuni ma pole suvatsenud asju teisiti seada,» vastas Mihäly Nagy lühidalt.
Nli mööduski umbes kümme päeva, kuni korraga levis kuuldus, et Billeghi Mäte ja Koczka Ferenc viivad oma nisu Besztercebanyasse müügile (sest räägitakse, et sealkandis pole juudid veel nii targad kui meie pool).
Mihäly Nagy, haaras heast juhusest kinni. «Noh, kui te oma vilja sinna viite, siis viige ka laps ta preestrist venna juurde Glogovasse. See Glogova jääb kuhugi, sinnakanti.»
«Kus ta siis sinnakanti jääb,» vaidlesid mehed vastu.
«Ta peab sinnakanti jääma, ja punkt,» otsustas külavanem.
Puiklesid ja targutasid talumehed, et nii ja naa, suur ring ja suur tülin tee peal, aga polnud parata. Käsk on käsk. Ühel kolmapäevasel päeval pandi Billeghi peremehe vankrile kottide otsa korv ja sellesse Veronka ning hani, sest hani läks kaasa nagu pärandus. Külanaised küpsetasid orvuraasukesele pirukaid ja kooke kaasa teele hirmsasse võõrasse maailma ja täilsid ühe pauna kuivatatud pirn'ide ja ploomidega, ja kui raske vanker liikuma hakkas, nad isegi nutsid tillukese lapse pärast, kes ei teadnud, kuhu teda viiakse, mispärast viiakse, kes ainult laia naeruga nägi, et suksud hakkasid minema ja et tema ise kottide otsast korvist ei liigu, majad, aiad, väljad ja puud aina tulevad lähemale.

7

2. GLOGOVA MUISTE

Glogovat pole näinud mitte ainult Kapiczany, ka nende ridade kirjutaja ise on seal käinud. See on kehv viljatu maanurk, paljaste mägede vahel lamab külake, kitsas orus märkamatuks jääda püüdes.

Kaugel, kaugel ümberringi pole veel kuskil korralikku maanteed, raudteest rääkimata. Nüüd, viimasel ajal, näikse seal Beszterce ja Selmecbanya vahel mingi suss käivat, aga Glogovasse el ulatu seegi. Läheb veel viissada aastat, enne kui Glogova jõuab sinnamaale, kus on tsivilisatsiooni piirkonda sattunud külad.

Pinnas on savine, viljatu ja kangekaelne. Räägitakse, et ta toidab ainult teatavaid kindlaid taimi, nagu kaera, kartulit, muuga ei tee ta tegemistki, - aga ka neid tuleb emakesest maast niiöelda vägisi välja petta.

Aga ega see maa olegi ema, ennem on ta ämm. Ta põu on täis kive j a teda lõhestavad inetud praod ning kraavid, mille servadel hõljub valge hein (pustarohi) nagu hallid karvad raugastunud eide lõua!.

Kas see maa on liiga vana? Aga ta ei saa ju olla vanem kui teised. Ta on ainult oma elu kiiremini läbi põletanud. Allpool on kuldsete viljapeadega rohtla kasvatanud paljude tuhandete aastate jooksul ainult rohukõrsi, siin kasvasid

aga hiiglaslikud tammed. Pole ime, et ta varem ära väsis.

Siin ori vaesus ning viletsus ja siiski mingi võlu, mingi veetlev poeesia. Inetuid hurtsikuid kaunistavad võimsad kaljud, mis vaatavad üle nende. Ega sobikski neid kaljusid rikkuda uhkete lossidega, mille tornid neid varjaksid.

Õhku täidab kadaka ja leedripuu lõhn. Muid lilli siin pole. Äärmisel juhul õitseb mõnes aiakeses veel tokkroos, kus valge, kus punane. Paljasjalgne kanepivärvi juustega slovaki tüdruk kastab seda kruusist.

Väike slovaki küla on 1873. aastast saadik (millal ma seal käisin) veel nagu praegugi mu ees, ma näen ta majakesi, aedu, kuhu on külvatud lutserni ja istutatud maisi, mille vahel seisab üksik teivastega toestatud ploomipuu. Sest viljapuud täidavad viljade ülesandeid. Nad oleksid nagu omavahel kokku rääkinud: «Toidame vaeseid slovakke.»

Kui ma seal olin, oli just preester ära surnud ja me võtsime üle tema pärandust. Meil polnud eriti palju tegemist, preestrist oli maha jäänud kulunud mööbel ja paar viletsat talaari.

Külaelanikud leinasid vana preestrit.

«Ta oli hea inimene,» rääkisid nad, «aga ta ei osanud maja pidada. On küll ka tõsi, et tal polnudki suurt midagi.»

«Miks te siis oma preestritele rohkem ei maksa?» heitis neile ette politseiülem.

Keegi suure patsiga slovakk vastas, nihutades oma kõhul uhkelt kõrgemale laia nahkvööd:

«Preester pole meie sulane, ta on jumala sulane. Igaüks maksku oma sulasele ise.»

Päranduse ülevõtmise järel, sel ajal kui kutsar hobuseid ette rakendas, läksime minutiks kooli üle

vaatama, sest politseiülem mängis meeleldi koolimeest.

Kool oli madal kulunud majake, kaetud loomulikult õIgedega, sindleid on Glogovas ainult jumal ise ära teeninud; aga ka tema maja oli üsna tagasihoidlik, torni sel enam polnud, seda asendas kellatorn.

Õpetaja ootas meid õuel. Kui ma õigesti mäletan, kutsuti teda György Majzikiks. *Ta* oli robustne, tugev mees, parimas meheeas, mõistliku, targa näoga, otsekohese, siira jutuga. *Ta* äratas kohe sümpaatiat.

Õpetaja viis meid laste juurde, tüdrukud istusid vasakul, poisid paremal, kõik ilusasti kammitud. Nad tõusid suure kolinaga püsti ja hüüdsid laulva häälega:

«Vitajtje panji, vitajtje!» (Tere, härrad!) Politseiülem esitas paar küsimust kenadele punapõselistele lastele, kes meid kangesti vahtisid oma pärani avatud pähklivärvi silmadega. Kõigil olid pähklivärvi silmad. Küsimused polnud muidugi rasked: mitu Jumalat on olemas, kuidas. kutsutakse riiki, kus nad elavad, ja muud taolist- lastele valmistasid need siiski mõningat muret, peamurdmist.. Aga politseiülem polnud karm inimene, ta patsutas õpetajale sõbralikult õlale:

«Ma olen *rahul, amice.»*

Õpetaja kummardas ja saatis palja päi meid õue.

«Kenad lapsed,» ütles politseiülem väljas lahkelt, «aga millest see tuleb, *domine frater,* et nad kõik - on nii ühte nägu?»

Glogova koolmeister sattus veidi.segadusse, seejärel valgus ta punane terve nägu täis siirast heasüdamlikkust.

«See, jälle, on sellest, austatud härra, et suvel lähevad kõik Glogova mehed alla orgu põllutöödele, nii et selleks ajaks jään mina kuni päris sügiseni siia ihuüksi. (Ta huultele ilmus häbematu naeratus.) Kas te suvatsete aru saada?»

«Ja kui kaua te siin olete olnud?» küsis politseiülem seejärel elavnedes.

«Neliteist aastat, palun alandlikult. Näen küsimusest, et te suvatsesite aru saada.»

See väike kahekõne on mulle tänase päevani Glogovast meelde jäänud. Vankrisse istudes tuletasime seda meefde ja naersime üha ta üle. Politseiülem jutustas kodus seda seltskonnas veel kaua nagu mingit meeldivat maiuspala.

Pärast seda tuli umbes kaks nädalat hiljem teade, et Glogovalased on endale saanud preestriks ühe noore kaplani. Kellegi Janos Belyi pimeIlse. Politseiülem, ma mäletan hästi, märkis:

«Vähemalt ei jää koolmeister suviti enam üksi.»

3. UUS PREESTER GLOGOVAS

Uus auväärsus kolis sisse. üheainsa kulunud vankriga tõid glogovalased *oma* preestri koju. Vankri ette *oli* rakendatud kaks kõverate sarvedega lehma. Kirikuteener Peter Szlavik koguni lüpsis kruusi piima ja kosutas noort preestrit.

«See piim oli väga väljapaistev,» ütles ta, «eriti Maasiku piim, see on suurepärane nagu mõni briljant.»

Uue preestri varandus seisis vähesest koos, värvimata laudkast oli kõik, siis komps voodipesu, edasi kaks keppi ja nööriga kokkuseotud piibuvarred.

Teepealsetes külades aina noriti glogovalaste kallal:

«Kas te oma preestri jaoks enam paremat rakendit ei osanud kokku panna?»

Mis seal salata, glogovalased häbenesid asja ja püüdsid seda noore preestri kaela ajada:

«Ei noh! See *on* veel küllalt hea. Selle kraami veaks vasikaski ära.»

Aga kui auväärne Janos Belyi ei toonud Glogovasse ülearusel hulgal varandust, siis seal ei leidnud ta midagi muud kui ainult laguneva kirikla - endise preestri sugulased *olid* kõik asj ad ära viinud ja jätnud ainult ühe koera, õndsa papi lemmiku, kes *oli* teiste koerte moodi ainult kuju ja karva poolest, kes hakkas aga oma õnnetu ise

loomu tõttu teatavasse erilisse ebapopulaarsesse seisukorda jõudma; .see tähendab, ta käis maiusest aetuna lõunati kogu majaderea korraks läbi, heites pilgu köökidesse,. sest ta õndsal isandal oli *olnud*

harjumuseks lasta end iga päev ise peremehe juurde lõunale kutsuda ja ka koer endaga kaasa võtta.

Koer, nimega Visztula (kui kahju oli minna nii kaugele jõe nime järele, kui siitsamast ümbruskonnast voolab läbi sädelev Bjela~Voda), hakkas kibedalt kogema, et nad olid kahekesi koos preestriga rohkem väärt olnud - ehkki ta *oli* varem oma koerafilosoofiaga mõelnud, et preester sööb tema eest söögi ära. Seda küll, aga tema *oli* asjale andnud autoriteetsuse ja mõjukuse. Nüüd kihutati Visztula köökidest juba enne välja, kui ta oleks suutnud mingisse tegevusse asuda, mõnel päeval kolgiti ta isegi läbi.

Ühe sõnaga, ta oli vägi! viletsas olukorras, kui saabus uus preester ja kirikuteener talle tema uut kodu näitas - nelja paljast seina, maltsa täis kasvanud aeda, tühja talli ja kuure.

Vaene preester naeratas.

«Ja see kõik on minu?»

«Kõik, kõik, mida te siin näete. Isegi see koer,» ütles Peter Szlavik teatava lõbususega.

«Mis koer see niisugune on?»

«See *on* muidugi õndsa, auväärsuse pärandus. Jäi temast maha. Tahtsime juba seda vaest kõlbmatut paarimeest maha lüüa, aga keegi ei julge, sest räägitakse, et vana auväärsus vaatab seda taevast pealt ja hakkab kodus käima.»

Koer vaatas tasaste kurbade, lausa pisarais silmadega uuele preestrile otsa. Võib-olla viis teda nii melanhoolsesse meeleollu talaari nägemine.

13

«Ma jätan ta endale,» ütles noor preester, kummardus ja patsutas kõhna looma selga. «On mul vähemalt mõni elavolend läheduses.»

«See on muidugi hea,» naljatas kirikuteener. (Sest talupojale on suur nauding preestrit nöökida.) «Inimene peab ikka kuskilt peale hakkama. Võiks ju ka nii, et muretseks enne selle, mida valvata, ja seejärel valvuri. Aga ka nii on hästi, auväärne preestrihärra.»

Ta naeratas. Ta oskas nii meeldivalt naeratada nagu tütarlaps. Oli isegi näha, et Visztulat ei oota suur võimupiirkond, temast saab koerte seltskonnas tõeline erak.

Selle aja jooksul kogunes üha enam noorikuid, kes vaatasid kaugelt ja rääkisid: «Jumal, kui noor, ja juba preester.» Mehed astusid lähemale ja andsid kätt:

«Tere jumalime! Saite hea koha.»

Üks vana, eideke hüüdis vahele:

«Võite surmani siia meie juurde jääda!» Vanematest naistest ütles üks:

«Tore mees. Tubli ema oli, kes ta sünnitas.»

Ühe sõnaga, uus preester meeldis kõigile. Ta kõneles natuke aega lahkelt, ilusasti vanemate inimestega, ütles siis, et ta on väsinud, ja läks kooliõpetaja poole, sest ta pidi õpetaja juures leidma peavarju, kuni ta kirikla ruumid mingisse korda seab ja kuni ta hakkab sissetulekut saama.

Kooliõpetaja juurde saatsid teda juba ainult tähtsamad mehed. Peter Szlävik, kes oli kiriku asjades kodus, Mihäly Gongoly, Glogova naabob, ja mölder György Klincsok.

Neilt päris preester seejärel üht-teist maaolude kohta ja märkis oma taskuraamatusse üles, et teha mõningaid arvestusi.

14

«Mitu hinge on külas?»

«Ega viiesajast palju ei puudu.»

«Mida nad preestrile maksavad?»

Väärikad mehed loendasid truusüdamlikult, kui palju tuleb laulatusemaksu, kui palju puid, mitu veerandikku rukist, kui palju zlevkat.

Noor preester muutus üha nukramaks ja nukramaks.

«Üsna vähe,» ütles ta kõlatult. «Ja kui suur on stoola?»

«Noh, see on ikka küllalt suur,» vastas kõiges kompetentne (asjatundlik) György Klincsok. «Matuse puhul sõltub see surnust, laulatuse hind on aga niisugune, nagu laulatatav paar (sest sellisel ajal on mees kavaler), aga ristimistähe väljavõtmise eest käib kõlisev forint... See juba on midagi.»
«Ja kuipalju on aastas laulatusi?»
«Tjaa, see sõltub kartulisaagi rohkusest. Palju kartuleid, palju pulmi. Saak otsustab. Aga neli-viis tuleb ikka ära.»
«Noh, seda on vähe. Kui palju on surmajuhtumeid?»
«Tjaa, see sõltub kartulisaagi vähesusest. Kui kasvab halb, haige kartul, on palju surma, hea kartuli juures surevust pole. Keegi pole siis loll. Ma ei räägi ühest-kahest, kes igal aastal metsas mõne mahasaetud puu all surma saavad. Või juhtub õnnetus, mõni läheb vankriga kraavi ja saab õnnetult otsa. Parematel aastatel võib surmajuhtumite arv siiski tõusta kaheksani.»
«Ainult et need pole kõik preestri jaod!» lausus

1 Zlevka - nii nimetatakse veini, mille preester saab viinamäeomanikelt ja mis ühisesse nõusse kallatuna moodustab erilise joogi. (Autor.)

Glogova naabob, õiendades kukla taga v*ana* kammiga kokkutõmmatud patsi.
«Kuidas, kuidas?» küsis preester rahutult.
«Osa elanikkonnast ei jõua iialgi kalmistule. Hundid pistavad nad talvel kinni, ilma et nad sellest kiriklasse teataksid.»
«Teine osa heidab aga suvel võõrsil hinge,» täiendas György Klincsok, «ja neist tuleb ainult kirjatäht külavanemale.»
«Noh, väljavaated on üsna halvad. Aga kirikla maad? Kui palju kiriklal maad on?»
Sellest tahtsid aga kõik kolm rääkida. György Klincsok tõmbas Peter Szlaviki esiplaanilt kõrvale ja astus ise issanda sulase ette.
«Maad? Et kui palju maad on? Palju te ainult käsite. Kui on vaja sada holdi. . .»
«Mis sada holdi? Viissada holdi!» hüüdis innustunud Klincsok, «maad me oma preestril juba käest ei kisu!» .
Preestri näol hakkas koifma midagi rõõmutaolist, mida aga õela hingega Szlavik kaua ei suutnud kannatada..
«Sest suvatsege teada, see on nii, et Glogova piirkond on veel tänaseni jagamata. Korralikku kadastriraamatut ei ole; oli mingisugune kiri maade kohta, aga l823. aastal põles valla laegas ära ja kiri koos sellega. Nii ongi igaühe jagu nii palju, kui palju tal harimise jaoks jätkub ikkevedajaid ja kätejõudu. Igaüks künnab enda oma, ja kui ta maa aastate jooksul kõlbmatuks muutub, praguneb ja lõhkeb, otsib ta endale teise künnikõlvulise maatüki. Pool küla maa-aladest on kogu aeg ilma peremeheta, loomulikult halvem pool, mis ei tasu pöörata.»
1 Hold - 0,37 ha.

«Mõistan,» ohkas preester, «kirikla maad on selle poole hulgas.»
Need olid tuleviku suhtes kõhnad väljavaated. Aga vähehaaval ta siiski rahunes. Kui mured teda rõhusid; uhas ta need maha palvega. Palve oli ta dominioon igavesti viljakandva maaga; iga hetk võis sellelt niita kõike, mida vaja: kannatust, lootust, lohutust, rahuldust. Pikkamisi alustas ta oma elamu korrastamist, et saada lõpuks kord iseenese peremeheks. Ainult kaplan teab, mida see tähendab. Õnneks. avastas ta naaberkülas, Kopanyicas, ühe koolivenna. See oli Tamas Urszinyi, suur, keqakas mees; karm, vähese jutuga, aga heasüdamlik. Urszinyi aitas teda väikese laenuga.
«Glogova on koerapesa,» Ütles Urszinyi. «Mnjaa, see pole Nyitra piiskopkond. Tuleb vastu pidada. Taaniel oli lõvidega veel halvemas kohas. Need on lõpuks ainult lambad.»

«Kellel pole- villa,» tähendas auväärsus naerdes. «Küllap on sedagi, aga sul pole selle jaoks kääre.»
Paari päevaga muretses preester laenatud rahaga endale mööbli ja ühel ilusal sügisesel pealelõunal - kolis ta lõpuks oma isiklikku kiriklasse. Missugune õnn see oli - käia mööda oma maja, kõike kohendada, ja missugune hea uni tuli omas voodis, neil patjadel, mille suled oli noppinud veel ema. Selle üle vajus ta mõtteisse ning uneles kaua; enne magamaheitmist oli ta lugenud üle laepalgid, et mitte unustada, mis ta unes näeb.
Ta ei unustanudki, ta nägi väga ilusat und. Ajas koos teiste vallatute poiste ja tüdrukutega kodu-küla aasadel liblikaid taga, lõhkus pesi, kallas susliku urgu vett, läks Pali Szab6ga riidugi, oleks Pali veel tublisti läbigi kolkinud, tõstis just para

jasti vembla, kui keegi põristas väljast vastu aknaruutu.
Preester ärkas ehmatades üles, võpatas ja hakkas magusat und silmist hõõruma. Oli juba hommik, päike paistis sisse.
«Mis on?» hüüdis ta.
«Tee aken lahti, Jankõ!»
Jankõ! Kes ütleb talle Jankõ, sina, ja veel ungari keelies? Just nagu oleks see olhud keegi ta kaaslastest, kellest ta just praegu unes oli lahkunud.
Preester hüppas viivitamatult voodist välja ja jooksis akna juurde.
«Kes seal on? Kes räägib?»
«Mina olen, Billeghi Mate, kodunt. Tule välja, Janoska, see et. .. paluks väheke välja tulla, auväärne preestrihärra, ma tõin midagi.»
Preester tõmbas kiiruga riided selga. Ta süda peksis palavikuliselt. Tundlik hing aimas vist juba halba uudist. Preester avas vööruse ukse ja astus välistrepile:
«Siin ma olen, Mate Billeghi. Mis te mulle tõite?»
Aga Billeghi peremeest polnudki enam seal, ta juba seisis väljas tee peal ja päästis viljakotte täislaotud vankrilt lahti korvi, milles istusid väike Veronka ja hani. Hobused Miira ja Noora olid lasknud pea väsinult longu. Miira oleks tahtnud natukeseks maha heita, ta prooviski, aga vankri tiisli tõttu polnud see võimalik. Nagu ta kõrvale nõjatus, tundis ta rakmete köisi endale nahasse lõikuvat ja ta hobuseau ei lubanud, et ta oleks laskunud mugavusse, kuni ta oli rakkes. Selleks on vaja suurt põhjust, et etterakendatud hobune maha heidaks. Hobustel on suur kohusetunne.

Billeghi Mate pöördus nüüd ja märkas künnisel preestrit.
«Noh, Jankõ. Vaataks, oled sa ikka kasvanud. Nojah, aga lahja poiss on sinust tulnud. Küll su ema imestaks, kui elaks. Võtaks kurat seda köit, tegin talle hästi kõva sõlme peale.»
Preester astus paar sammu ettepoole, vankri suunas, kus Billeghi peremees nägi ikka veel vaeva korvi lahtipäästmisega. Sõnad - kui su ema elaks - lõid preestrile nagu terava kiviga ootamatult vastu laupa, ta pea hakkas undama ning jalad keeldusid sõna .kuulmast.
«Te räägite minu emast?» kogeles ta kahvatuit. . «Mu ema on surnud?»
«Pani vaene hing oma kõrvad pea alla. Aga näe (võttes taskust puupeaga noa, lõikas ta köie sel-lega läbi), siin on su väike õde, või andku härra mulle andeks, sest mul on nii lühike mälu, kogu aeg läheb meelest ära, et ma auväärse preestrihärraga räägin.. . tõin auväärsele preestrihärrale ta . õekese ära. Kuhu ma ta maha panen?»
Nende sõnadega tõstis ta korvi, kus hane kõrval magas ilusasti rahulikult laps. Nagu oleks ta mõni lapsehoidja, valvas hani last, ajades oma pidevalt paremale-vasakule liikuva kaelaga ta kohalt minema kärbseid, kes lendasid tüdruku punasele suukesele niisama meelsasti nagu mee peale.

Sügisese päikese nõrk sära valgustas korvi ja magavat last. Mate veevärvi silmad vaatasid küsivalt preestrile, ta ootas, et see midagi lausuks. «Surnud?» küsis preester lõpuks. «See on võimatu. Mina ei aimanud, midagi.»
Ta haaras laubast kinni ja hüüatas valuliselt:
«Keegi, keegi ei teatanud mulle. Ma ei saanud isegi matusele!»

«Minagi polnud seal,» ütles Billeghi peremees. Ta tahtis vist teist sellega lohutada, et temagi polnud seal olnud, ja lisas siis heatahtlikult:
«Kõigevägevam jumal võttis ta enda juurde, kutsus oma trooni ette. Ta ei jäta meist ühtegi siia. Näh, need jäledad konnad, peaaegu oleksin ühele peale astunud!»
Preestrimaja maltsa ning okasõunu täis kasvanud õuel hüplesid, platsusid rõõmsalt konnad, kes olid tulnud kiriku auklikust niiskest vundamendist siia päikesepaistele end soojendama.
«Kuhu ma lapse panen?» kardas Billeghi peremees. Et ta aga ei saanud vastust, asetas ta korvi ilusasti ettevaatlikult räästa alla.
Preester oli masendatud, ta seisis seal tundetult, hing tuimunud, silmad maa külge naelutatud. Talle tundus, nagu jookseks maa edasi koos majadega, aedadega, Mate Billeghiga, korviga, ja tema nagu ainult seisaks, üha seisaks selle kohal, võimetu liikuma siia või sinna. Tagaplaanil sumisesid Ukrica kuused, nende. suminasse oleks nagu põimitud mingi imeline, südantängistav kutse, mis sarnanes ema häälega. Preester värises ja kuulatas, püüdes hääli üksteisest eraldada, ja kui tal juba peaaegu õnnestus mõnda neist ära tunda, eristada, lõikas võõralt kõlav undamine hääled pooleks, mattes nad endasse. Aga pst! pst! Praegugi kõlas metsast ema hääl: «Kasvata last, Janka, Janko!»
Sel ajal aga, kui preester Janos püüdis hääli teisest maailmast, pani Billeghi Mate talle ta vaikimist pahaks, vähemalt ühe mungakrossi peaks Mate olema ära teeninud, kui mitte rohkem (sealpool kutsutakse aitäh'i mungakrossiks).
«Kui nii, siis nii,» ütles ta tusaselt ja plaksutas

piitsa. «Jumalaga, auväärne preestrihärra! Nõõ, Miira!»
Preester Janos ei vastanud ikka veel midagi, ta ei pannud oma suures valus tähelegi, mis tema ümber toimub; hobused asusid juba teele, Billeghi peremees jalgsi nende kõrval, sest tee läks mäkke. Mees sammus aeglaselt, pomisedes vihaselt, et ega see olegi maailmas midagi erilist, et kui väikesest kanapojast paabulind saab, siis ta enam oma kanapoja-elu ei mäleta. Jõudnud mäele, heitis ta veel korra pilgu tagasi, ja nähes ikka veel liikumatult seisvat õpetajapoega, hüüdis ta, nagu kviteerides oma lõpule viidud kohustust:
«Ma siis andsin üle, mis oli vaja üle anda!»
Preester tuli selle hüüde peale taas meelemärkusele, ta võpatas. Hing pöördus tagasi oma nukralt uitamiselt. Sest ta oli uidanud kaugel ema jälgedes. Esimene asi oli olnud ema üles otsida, ta veetis veel kord temaga koos selle aja, mis nad varem koos olid veetnud, ja seejärel veetis ta kujutluses koos temaga ka selle aja, mille kaugus oli temalt röövinud. Ta oli tema surivoodil, põlvitades, palvetades, ja selle, millele ta ema oli siis mõelnud, mis tal oli öelda olnud, ta viimse ohke, oli õhk võtnud endašse, andnud tuulele, tuul pani metsaaluse hüüdma: «Kasvata last, Janka!»
Lapsel pole tarvis olla kodus, et teada saada sureva vanema viimast tahet, viimast soovi. Seda pole vaja panna paberile, pole viga, kui elektritraat seda ära ei vii, selleks, on olemas muud jõud, suuremad jõud. .
Janose esimeseks ajeks oli joosta Billeghi peremehele järele, et see peatuks, räägiks emast kõik, mida teab, kuidas ta elas viimased kaks aastat, kuidas suri, mismoodi teda maeti, kõik, kõik, aga

Halapi vanker liikus juba kaugel, ja samal hetkel märkas Janos korvi, see köitis ta tähelepanu.
Korvis magas ta väike õeke. Noor preester ei tundnud teda veel, ta polnud last kunagi näinud. Ta oli viimati kodus olnud isa matustel, ema oli talle vankri järele saatnud, nüüd ei olnud aga keegi talle isegi teatanud. Siis polnud väikest Veronkat ilmas veel olnud, alles ema kirjadest oli ta teada saanud, et Veronka on olemas, ja kirjad olid olnud nii häbelikud ja napisõnalised.
Janos astus korvi juurde ja vaatles armsat ümmarguste põskedega näokest. Temas on midagi emast, mõtles ta, ja kui ta vaatas, vaatas, üha vaatas, hakkas nägu kasvama, muutuma, ja ta virvendavate silmade ette kerkis korraga joon-joonelt ema nägu. Püha jumal, milline ime, milline pettepilt! See kõik kestis vaid pool minutit. Taas oli see väike laps. Oh, kui ta vaid avaks oma silmakesed! Janos oleks nii tahtnud, et ta need avaks, aga ta ei avanud, ainult pikad ripsmed tungisid kahest praost esile nagu mustad siidnarmad.
«Ja nüüd pean mina selle üles kasvatama?»mõtiskles Janos ning ääretu soojus läbis ta südame. «Ja üles ma ta kasvatangi. Aga millega? Mu jumal, millega? Mul pole ju endalgi midagi süüa. Mida ma hakkan peale, mida?»
Nagu ikka, kui ta hinge laskus hirm ja nõutus, mõtles ta palvetamisele; nüüdki tegi ta seda, et läks kirikusse palvetama. Jumalakoda oli parajasti avatud, kaks vana eidekest lupjasid seda seestpoolt.
Preester Janos ei läinud altari juurde, sest mõlemad eidekesed õiendasid just seal, vaid põlvitas otse pühitsetud vee anuma kõrval seisva puust ja plekist Jeesuse pildi ette.

4. VIHMAVARI JA PÜHA PEETRUS

Jah, preester põlvitas Jeesuse ette maha. Ta pöördus Jeesusf; poole - meie issanda poole, Jeesuse poole.
Milline õnn on inimkonnale see Jeesus, see jumaI, kes oli inimene. Jumalast ma ei tea, missugune ta on, Jeesusest aga tean. Jeesus on mulle tuttav, ja ta on kõigile tuttav. Ma tean, mis ta tegi, tean, kuidas ta mõtles, tunnen teda veel ka nägupidi. Mu hinge ei täida rahuga see, et ta on mu issand, vaid see, et ta on mu tuttav.
Kaks tuhat aastat tagasi elas siin maa peal üks minu tuttav, missugune maailma ühendav mõte! Tolleaegsetest inimestest ja nende järeltulijatestki on saanud muld, mullast rohi ja rohust jumal teab mis, aga see minu tuttav on alati elanud, alati olnud ja jääb alatiseks.
Kui ma sõidan kaugetele võõrastele maadele võõraste rahvaste hulka, on näod teistsugused, loomadki on teistsugused, taimedki on teistsugused, ka taevas on teistsugune, kõik on teistsugune, ja ma olen juba oma ühetoonilises hüljatuses ja erakluses sunnitud uskuma, et ma ei viibigi enam selles maailmas, kui äkki mingi asustatud ala serval satub mu ette üks rist ja sellel verd jooksvate haavadega plekist inimene, minu tuttav.
Ah, siin ta on! Veel siingi on ta! Ja ma ei ole enam üksi ja ma pole hüljatud. Siis ma põlvitan ta

ette, just täpselt nagu praegu see preester, ja ütlen talle, mis vaevab minu südant.
«Aita mind, mu issand Jeesus,» laotas preester Jänos oma mõtted Jeesuse ette laiali. «Mu ema on surnud, mu väike õde toodi siia, ma pean ta üles kasvatama. Ma olen vaene, olen abitu, ma pole kunagi teadnud, mida lapsega peab tegema. Ah, anna mulle mingi päästev mõte, Jeesus! Kalla oma ammutamatust küllusesarvest vahendeid, et ma võiksin teda toita, tema eest hoolitseda. Tee minuga imet, issand Jeesus.»
Pleki peale maalitud jumalapoeg oleks nagu kuulnud palvesõnu, varjud ja valguselaigud, mis akendest ja müüridelt temale langesid ja temal värelesid, olid nagu eri ilmed ta näol, näis, nagu naerataks ta oma piinade seest ja noogutaks pead.

«Hästi, hästi. Ma tean kõik. Küllap ma segan vahele.»
Janos palvetas kaua niiviisi süvenenult, uuesti ja uuesti alustades, ta ei märganuaki, et vahepeal, nagu sügiseti sageli juhtub, kattus taevas lämmatava, lausa loomuvastase kuumuse järel mustade pilvedega ja algas torm. Kui ta astus kiriku uksele, mühises tohutu paduvihm. Külatagustelt mägedelt traavisid metsikult alla veega täidetud ojad ja loomad jooksid möögides mööda tänavaid. Jänos sattus paanikasse.
«Ma jätsin lapse sinna räästa alla. Halastus, sellel on ~nüüd lõpp käes!»
Ta tormas nagu hullumeeIne elumaja poole ja hämmastus väga vaatepiIdi üle, mis ta ees avanes. .
Korv seisis ikka veel sea1. Laps istus korvis ja hani jooksis õuel ning vihm üha mühises. Mühises ka räästa alla, sealgi voolas vihmavett ajana, aga laps oli jäänud kuivaks, kahjustamata, sest korvi

üle oli laotatud võimas pleekinud punasest riidest vihmavari. Vihmavarjul.oli juba laik laigu otsas, nende alt võis vaevu ära tunda kitsast lillelist vööti, mis jooksis vanaaegse moe kohaselt ümber varju.
Noor preester tõstis oma tänulikud silmad taeva poole ja võtnud lapse korvist välja, suudles teda ning viis ta vihmavarju all oma kehvapoolseisse tubadesse.
Lapse silmad olid nüüd lahti, need olid sinised ja vahtisid. pärani avatuna preestrile otsa.
«Noh, see on suur õnn,» pomises preester, «et laps märjaks ei saanud, ta oleks võinud nii ära külmetada, et. oleks sellesse surnud, arvestades, et mul pole talle kuivi riideid selga panna.»
Aga kust võis küll see vihmavari tema kohale ilmuda? Arusaamatu! Glogovas pole kellelgi vih-mavarju.
Naabermajade õuedes kaevasid talunikud renne, et vesi neid kaudu minema voolaks. Auväärne preestrihärra küsis kordamööda kõigilt:
«Kas te ei näinud, kas keegi oli lapse juures?»
Last olid nad näinud, aga tema juures polnud kellegi teada mitte keegi käinud.
Vana Matyas Adameczi emand, kes oli väljalt koju põgenenud, oli endale rätti üle pea tõmmates näinud, et just siis oli midagi punast ümmargust taevast alla laskunud. Muutugu ta jalapealt kiviks, kui see pole nii (seda ütleb nimelt juba emand Adamecz), et neitsi Maria ise laskis oma orvu kaitseks selle riistapuu alla.
Rumal loha on see emand Adameczi oma! Emand Adamecz armastab end täis juua, pole ime, kui ta näeb rohkem kui vaja. Mullu suvelgi, Peeter-Pauli ööl, avanes ta ees taevas, ta kuulis inglikoori laul-

mas ja nägi neid, kui nad oma protsessiooniga kõigevägevama jumala ees käisid; kes oma gra-naatkividest troonil istus. Protsessioonil oli teiste hulgas olnud ka emand Adameezi kolme aasta eest surnud lapselaps Janko Plachta oma peenest lõuendist püksikestega j a punase vestikesega (mille emand Adameez oli omal ajal ise õmmelnud), ja ka viimasel aastakümnel surnud glogovalaste hulgast oli ta märganud mitmeid sammumas seal taevase laulu saatel, aeglaselt, pidulikult, võta või jäta, samades riietes, milles nad maeti.
Võib kujutleda, kui taganõutav oli püha lesk Peeter-Pauli päeva järel, kui kuuldused nägemusest olid laiali läinud: ta juurde tulid reas need, kellel oli surnud omakseid mulla all: kas ta polnud näinud neid ülal taevas? Kas ehk minu tütart? Ehk minu isakest? Ehk minu vaest meest?
Teda usuti, sest selles oli midagi loogilist, et taevased jõud näitasid end emand Adameezile roh-kem, kui mõnele, keda teine ema oli ilmale toonud. Sest tema issandas õnnistatud isaga, Andras Flintaga, kelleloli suure varga kuulsus, oli tõeline ime sündinud. Kui kaheksa aastat tagasi lõigati

Glogova kalmistust üks tükk maantee jaoks, kaevati ta haud lahti, et teda uude kohta ümber matta. Vana vaadates nähti imestusega, et tal oli hauas habe kasvanud, olgugi et Gundrose Tamas, lehma-karj us, oJi ta lõua viie tunnistaja kinnitust mööda ilusasti puhtaks ajanud.

Järelikult on see, *et* vana Flinta on praegu taevas, niisama kindel asi nagu kaks korda kaks, ja kui tema on seal, kaval võrukael, nagu ta oli, jätab ta muidugi vahel ukse oma Agnisast tütrele mõneks pilguks avatuks.

Seevastu on tõsi, et Pal Kvapka, kellamees, kin-

nitab muud. Pal Kvapka ütleb, et kui ta tormi puhkemise ajal pilvede peletamiseks kella lõi, oli ta näinud, kui ta korraks ringi pööras, nagu ühe vana juudi kogu teed mööda kirikla poole rühkimas, ja sellel oli käes olnud tohutu punane lõuendtaldrik, - mille auväärne preestrihärra korvi pealt leidis. Kvapka ei olnud asja loomulikult eriti tähele pannud, sest ta oli olnud unine, tuul oli talle tolmu näkku löönud, ta ainult mäletab nii hämaralt, ent mida ta mäletab, selle peale julgeks ta ka vanduda (Kvapka sõnu võjs aga uskuda).

Seda juuditaolist kogu olid teisedki näinud. Ta oli olnud vana, pikk, hallide juustega, küürus seljaga, käes pideme juurest seasaba taoliselt keerduv kepp. Pribileki koera läheduses puhus tuul tal kübara peast ja siis võis näha ta valget paljast pealage, mis oli nagu peopesa.

«Saagu minust mis tahes,» ütles kirikuteener (tema oH näinud teda niisama, ilma kübarata), «kui ta ei näinud välj a nagu püha Peetrus kiriku piltidel. Võta või jäta, niisugune ta oli, ainult võtmeid polnud tal käes.»

Pribileki koera juurest oli ta läinud otse Strepovi Istvani lutsernipõllule, kus Kratkite kõverate sarvedega lehm, kes oli sinna lahti pääsenud, oli tahtnud vana juuti kaevata, mille peale see oli teda kepiga löönud, ja sellest alates annab lehm (küsige ise Kratkite perelt) neliteist itset piima päevas.Enne seda oli hästi olnud, kui andis neli.

Päris küla lõpus oli ta küsinud möldri teenijait, kust .läheb tee Lehotasse. Tüdruk Erzsi oli talle seda öelnud, mispeale vana oli hakanud mööda tallatud jalgteed üles mäkke minema. Erzsile tundub

Itse~ - vedelikumõõt: 0,8 1.

nüüd tagantjärele, et kas tal polnud pea ümber hiilgav rõngas, kui ta läks. . .

Aga muidugi, see oli püha Peetrus! Miks ta poleks ka pidanud olema? Ta oli ju küllalt käinud, küllalt komberdanud siin varem koos Kristusega. On säilinud nii palju kroonikaid siin toimunud asjadest, et neist jutustab veel sajaski inimpõlv. Ja mis polnud võimatu üks kord, see võib juhtuda teinegi kord. Suust suhu lendas külas imeline kuuldus, et issand oli suurel pilvelõhenemise tunnil saatnud preestri väikesele õekesele lõuendtelgi, et ta ei saaks märjaks. Pühal Peetrusel enesel oli orbude ja kaitsetute esindaja lasknud alla joosta.

Lapsele oli see muidugi hea asi: Ta läks kohe moodi. Vanad külanaised panid ruttu põlled ette, et seada saiataigen kerkima, keeta mannaputru, küpsetada moonikooki väikesele tulnukale viimiseks. Vaevu jõudis auväärne preestrihärra ust avada, nii tihedalt kanti keskpäeval .lumivalge rätikuga kaetud kaussides igasuguseid peenemast peenemaid toite. Preester Janos lausa vahtis ammuli sui, kui aga üha tuldi. .

«Oi, auväärne preestrihärra, kullake, tõin vähe head-paremat. Kuulsime, et teie väike õde on tul-nud, ma siis mõtlesin, et küllap talle kulub ära paar maitsvat suutäit. Võiks ju muudki olla, aga mis sa vaeselt inimeselt ikka tahad. Meil on suurepärased.südamed, auväärne preestrihärra, kullake, aga meie jahu pole muidugi just püülijahu, see möldriröövel laskis ta tuliseks minna, vähemalt selle osa, mida ta põrguline ära ei varastanud. Kas võiks väikest inglikest vaadata? Oi, räägitakse, et ta on nagu kullatükk.»

Kuidas siis auväärne preestrihärra poleks pidanud lubama, et nad lähevad reas Veronka-raasu

kese ette, silitavad, hellitavad, suudlevad. Mõned suudiesid isegi ta jalakesi.
Preester pöördus tihti kõrvale, et usklikud ei näeks pisaraid, mis liigutusest ta silmist nõrgusid, ja et teda piinas südametunnistus, siis tegi ta endale etteheiteid:
«Kui valesti ma otsustasin nende inimeste üle. Kogu laias maailmas pole paremat rahvast kui glogovalased, ja kuidas nad armastavad! Kui väga nad armastavad!»
Õhtuoote paiku tuli ka Adameczi emand, kes polnud uuest auväärsitsest siiani just eriti palju pidanud ja kes tänu sellele, et tla isale oli pärast surma habe kasvanud (mistõttu ta peaaegu pühakute hulka sattus), luges oma õiguseks segada vahele kiriku asjadesse.
«Auväärne isake,» ütles ta, «lapse juurde oleks hoidjat vaja.»
«Seda oleks muidugi vaja,» ütles preester mõtlikult, «aga kogudus on vaene.»
«Kurat on vaene,» hiippas emand Adameez püsti, «sest tal pole hinge. Meil aga on hing! Ja lõpuks ei oska auväärne preestrihärra tüdrukut ei riidesse panna, pesta ega ta juukseid patsi punuda. Ja siis küsib ta ka keskpäeval süiia, kantori juures ei saa aga lapsega kostiiiseks olla. Peab kodus keeta laskma, püha isake. Seda ütlen mina, vana Adameczi emand. - Kellalööja on koristama küll hea, aga mida see tobu lastest teab.»
«Tõsi, tõsi, aga kust ma võtan. . .»
«Kust te võtate? Kas siis mind polegi olemas? Mind on jumal loonud just preestri köögitüdrukuks, kui mu kahtlused mind ei peta.»
«Jah, jah,» kõhkles preester, «aga kust ma teile palga võtan?»

Emand Adameez lõi mõlemad käed puusa.
«Jätke see meie kahe hooleks, armas kullake: minu ja jumala hooleks. Küllap tema tasub mulle isakese asemel. Veel täna õhtul asun ma teenistusse ja võtan oma sööginõud ka kaasa.»
Preester sattus üha suuremasse segadusse. Ka Urszinyi lõi emand Adameezi ettepaneku juures kaks kätt kokku, kui ta õhtupoolikul külla tuli ja preester talle tänaseid sündmusi jutustas.
«Emand Adameez? See vana nõid? Ilma palgata? Et jumal tasub pärast selle eest? Noh, Janos, sellist imet pole veel juhtunud, et Glogova inimene oleks tunnistanud jumalat kui palga garantiid. Sa oled need inimesed ära võlunud.»
Preester naeratas vaikselt ja sügav hardus värises ta hinges. Temagi tundis, et oli toimunud ime.
Kõik see oli ju nii ebatavaline, nii arusaamatu. Aga ta aimas muutuste allikat. See palve, mille ta oli Jeesuse poole suunanud, põlvltades külma kiriku kividel, oli leidnud kuulmist seal üleval. Jeesus kogus glogovalaste isekad hinged kokku ja saatis igale natuke enda omast. Inimeste nägudel ja käitumises on tunda Jeesuse hingust. . . Tõepoolest, on toimunud ime!
Vihmavarjust liikuma läinud jutud jäid tal osalt kuulmata, osa üle ta naeratas. Tõsi, ta ei mõistnud, mis viisil see vihmavari sinna oli sattunud, hetkeks imestas ta selle üle, seejärel ei murdnud ta aga enam pead ja pani ta nurka püsti seisma,
kuni omanik talle järele ilmub. Nagunii ei ole ta ülepea rohkem väärt kui viis krossi.
Tänase päeva sündmused aga ei piirdunud veel sellega. Õhtul levis välguna. teade, et.Gongoly Mihäly, Glogova naabobi naine oli uppunud Bjela Vodasse, mis oli paduvihma tõttu tublisti üle kal

laste tõusnud. Õnnetu naine oli tahtnud sealt läbi *minna,* et teiselt kaldalt oma sisistavaid hanesid ära tuua, ta tõigi juba kaenla all ära isahane ja ühe musta tutiga hane, aga kui ta läks uuesti läbi teise paari järele, libastus kuidagi ta jalg ja ta kukkus vahutavasse tormavasse jõkke. Jumaluke, veel

hommikul polnudki seal vett sees, kits oleks võinud ta ühe lonksuga tühjaks juua, ja lõunaks oli ta juba pööraseks jõeks paisunud ning neelas igaveseks vaese naise, sest kedagi polnud läheduses. Kogu pealelõuna otsiti, kuhu ta oli jäänud, pöörati ümber kuur, pööning, kelder, kuni siis õhtul heitis vesi Lehota kohal välja ta laiba.

Seal sattusid ta peale Lehota elanikud, tundsid ta ära ja üks neist ratsutas hobuse seljas teatega siia Gongoly Mihäly juurde.

Õudne sündmus tekitas külas suurt ärevust. Inimesed kogunesid rühmiti üksikute väravate ette:

«Mnjaa, Jumal saab rikastegagi hakkama!»

Klincsoki György koputas ka preestri aknale:

«Ülehomme tuleb suur matus.»

KelIalööja keeras kantori juurde sisse, lootes uudise eest klaasikese viina:

«Noh, isand kantor,» ütles ta, «võtke nüüd oma mõistus kokku. Priske surnu on. Läheb vaja ilusaid värsse.»

Kolmandal päevaloli tõepoolest matus. Glogovas oli juba ammu nii. Isand Gongoly laskis ka Lehota pteestri kohale tuua, las leinab kaks preestrit, kirst toodi hobustega Besztereest, rist viidi Kopanyicasse, et- puusepp värviks ta mustaks ja kirjutaks valgete tähtedega talle peale kadunukese nime ja uppumise päeva. Oli tohutult rahvast.

Oleks veel ilus ilmgi olnud, aga nagu preester asus surnu maja poole teele täies ornaadis ja koos

kooripoistega, algas korraga jälle tugev vihmavaling, mispeale preester laskis Kvapkal tagasi joosta.

«Minge ruttu ja tooge vihmavari, see seisab kapi najal.»

Pal Kvapka vaatas auväärset preestrihärrat imestunud silmadega. Teadis siis, tema, mis see vihmavari on.

«Noh,» ütles preester kannatamathlt, «ma mõtlen seda suurt lõuendratta moodi asja, mis me üleeile mu õe korvi kcthalt leidsime.»

«Nüüd ma saan juba aru.»

Et mitte märjaks saada, tõmbus auväärne preestrihärra Majgo Peteri räästa alla, kuni nobejalgne Kvapka tõi talle veidi aja pärast vihmavarju, mille tema auväärsus laotas kõigi suureks imestuseks ainsa käeliigutusega laiaks, ümmarguseks, nii et see nägi välja, nagu oleks sada nahkhiire tiiba olnud kokku joodetud. Võttes seej ärel pidemest kinni, tõstis ta selle pea kohale ja sammus aeglaselt, väärikalt, märjaks saamata; vihmapiisad rabisesid vihaselt kummalisel riistapuul, puutumata aga auväärsuse keha, voolasid nad ilusasti vaikselt maha.

Ka matusel imetlesid kõik vihmavarju. Mehed ja. naised sosistasid üksteisele:

«Selle tõi püha Peetrus!»

Ainult kantori-isanda ilusad värsid tõmbasid hetkeks tähelepanu eemale, ja koguduse hulgas puhkes siin-seal nuuksuminegi, kui ta ütles surnu eest kõige tundelisemaid lahkumissõnu:

Kallid naabrid, jätan jumalaga, Jumalaga õemees Klincsoki ja teiega ja Lajko-vaderiga.

Kogu Lajko Päli pere hakkas nutma, emand Klincsok hüüatas vaimustatult:

«Jumal küll, kuidas ta oskas nii ilusasti välja mõelda!» .

See hüüatus valas kantorisse vaimu juurde, ja tõstes häält, kõnetas ta surnu nimel veelgi ilusamini, veelgi tundelisemalt muid tuttavaid ja sugulasi. Siin ei jäänud vist ainsatki silma kuivaks.

Vaevu jõuti emand Gongoly mulla alla ajada, vanad külanaised polnud veel jõudnud end tühjakskirääkida matuste toredusest ja Gongoly lesepõlvest, ja, jumaluke, anna neile loba andeks, sellest, nagu oleks vana juba matusel otsinud oma kullisilmadega aina Tyureki Anna ilusat nägu, millest pimegi oleks võinud ennustada, et emand Gongoly kuulsad pihtkuued! ei jää kauaks

perenaiseta; ütlen, et vaevu jõudis hauakaevajate peast lahtuda see suur hulk viina, mis nad peiedel võtsid, kui tuli juba uut hauda kaevata. Emand Gongoly järel suri Janos Sranko, kes oli varemgi emand Gongoly ümber keerelnud, kui see veel kena noorik oli. Nüüd siis, just nagu oleksid nad kokku rääkinud, läksid nad koos. Nii võis juba oodatagi. Varemgi, räägiti, kadus emand Gongoly mõnikord väljal rukkisse, siis ilmus natukese aja pärast kuskilt Srank6 ja seegi kadus rukkisse. Oh see jumalavallatu rukis! Ta kasvab nii kõrgeks, et varjab iga lolluse!

Nüüdki kadus kaks varju üksteise järel lõputusse eimiskisse. . . Srank6 leiti matusele järgneval hommikul surnult voodist, paistab, et surma «välk», lendva, ta maha võttis.

Ka Srank6 oli jõukas mees, magnatš2, ta maa

I Iga jõukas slovakk muretses oma naisele karusnahast pihtkuue. See kallis riietusese pidas vaste! neli -viis generatsiooni, teda kanti õlgadele visatuna ja ainult kirikus,

2 Magnatš - slovakipäraselt moonutatud vorm sõnast magnaat"

aadel sõi kolmesajapealine lambakari ja ta kündis palju maad; ka tema matus pidi tulema hiilgav. Ega olnudki emand Srankõ ihnus, ta läks ise kooliõpetaja juurde, preestri juurde ja tellis kõik nii, nagu emand Gongoly matustel oli olnud. Maksab siis mis maksab, aga Srankõ perekond pole kehvem kui Gongoly oma.

Matusel olgu kaks preestrit, neli kooripoissi mustades seelikutes, lakkamatu kellalöömine. Ja nõnda edasi ja nõnda edasi.

Preester Jänos noogutas rahulolevalt pead.

«Saab, kõik saab.»

Preester Jänos arvutas kriidiga, mis see maksma tuleb.

«Nii jah,» ütles emand Srankõ, «aga pange see punane ka veel juurde, auväärne preestrihärra, vaatame, kui palju see kallim teeb.» .

«Mis punane?»

«Noh see, mis te emand GongolY matusel pea kohal hoidsite. See oli imeilus.»

Preester ei suutnud pidada ja puhkes naerma.

«See on ju võimatu! Hahahaa!» .

Emand Srankõ pahvatas süüdistavalt, visates pea uhkelt kuklasse:

«Miks see peaks võimatu olema? Minu raha on just samasugune nagu Gongoly oma. Või ei ole?»

«Aga kallis emand Srankõ, siis sadas ju vihma, homme on aga tõenäoliselt ilus ilm.»

Emand Srankõt oli siiski raske ainult veenmisega jalust maha lüüa, ta sai dialektikast paremini aru kui auväärne preester.

«Ah et siis sadas vihma? Siis võib. kullake püha isake seda enam seda punast kanda, sest, siis ei saa kallis varandus vähemalt märjaks. Mu vaene kadu-

nuke-on seda ikka väärt. Ta polnud sugugi sihuke vääritu inimene, nagu see emand G6ngoly. Minu mees oli endine külavanem, ta ohverdas ka emakesele kirikule, viis aastat tagasi tõi ta Beszterce-bänyast altarile uued kirjud küünlad, suure valge laudlina õmbles aga välja tema noorem õde. Punane peab ikka olema.»

«Aga ma ei või ju end naeruväärseks teha, et ma matan selge päikesepaistelise ilmaga vihmavarju all. Jätke nüüd see jamps, emand Srankõ!»

Emand Srankõ puhkes selle peale nutma. Millega on küll tema selle häbi ära teeninud, et jumalasulane võtab temalt ära selle au, mis surnule kuulub ja mis elavalegi hästi sobib. Mida hakatakse külas rääkima? Hakatakse rääkima: «Emand, Srankõ ei koristanud oma meest auga äragi, ajas ta auku nagu kerjuse.»

«Tehke ära, tehke ära, auväärne preestrihärra,» - nuuksus ta, ja sel ajal, kui ta oma märgi silmi taskurätikuga nühkis, näppis ta sõrmedega üht rätinurka, kuni vallandus selle sõlm ja välja kukkus kümneforindine pangatäht.

Emand Srankõ tõstis selle maast üles ja asetas peene tagasihoidlikkusega preestri lauale.

«Ma panen selle veel lisaks, olgu ainult täie toredusega, palun alandlikult.»

Selle stseeni järel tormas köögist sisse emand Adamecz, põll ees, kulp käes, ja liitis juurde ka oma palve.

«Just, just, kallis auväärne preestrihärra, Srank6 oli jumalale meelepärane inimene. Need igasugused tühjad jutud, mis temast räägitakse, pole tõsi. J a kui nad oleksidki tõsi, siis tabaks see tõde just emand Gongolyd, olgu muld talle kerge. Kui juba ühel neist oli püha vihmavari, võib see julgesti tei

35

sel ka olla. Jumal kas on juba vihaseks saanud, ja siis on ükskõik, kui ta natuke rohkem vihastab, või pole ta veel vihastanud, ja siis ei hakka ta ka nüüd vihastama.»

«Nii, nii, emand Adamecz, kuidas teil pole häbi niisuguseid rumalusi rääkida. Jätke mind niisuguse ebausuga rahule. Kogu teie soov on lihtsalt naeruväärne.» .

Kahte naist polnud aga tõepoolest võimalik nende tahtmisest loobuma panna. «Me teame, mis me teame, auväärne preestrihärra meid ei peta,» ja nad nurusid, kiusasid, kuni ta leppis nendega lõpuks kokku, et matab Janos Srank6 vihmavarju all, lisades:

«Kui omanik seda enne ära ei vii. Sest see on fakt, et keegi on selle siia jätnud, ja kui ta sellele järele tuleb, pean ma ta ära andma.»

Emand Adamecz pilgutas emand Srank61e tähendusrikkalt silma:

«Noh, selle poolest võime rahulikult magada; ta käib iga tuhande aasta kohta ühe korra meie planeedil.»

Vihmavarjule ei ilmunud tõepoolest kedagi järele, nii et järgmisel päeval, ehkki oli ilus kuiv pealelõuna ja taevavõlvil ei paistnud pilveraasugi; avas noor auväärsus kirstu juures siiski vihmavarju ja saatis selle all kõndides õnnistatud kirstu kalmistule. .

Neli tugevat meest, Szlavik, Lajk6 ja kaks turjakat venda Magatit kandsid oma õlgadel surnuraami, millel lebas kirst. Jumala tahtmine seadis nii, et sepikoja läheduses komistas üks Magat kivi otsa ja kukkus, mispeale tema taga lonkiv Lajk6 Pal kohkus, võpatas ja kaotas meelemärkuse, surnuraam läks ümber ja kirst kukkus kividele.

36

Ta ragises, raksus, purunes, hetkeks vilksatas tikitud surilina, seejärel oli näha ka surnu, kes suure põrutuse tagajärjel varjusurmast ärgates sügavalt hinge tõmbas, end liigutas ja ohkas: «Jumal, kus ma olen?»

Tõusis suur hämmastus, hämmeldus, rahva imetelu, misjärel toodi sepalt kiiresti udusulekott, padjad ja tehti õuelt leitud, rautamisel olevale vankrile ase, paigutati sinna jumala erilise imeteo läbi ülestõusnud surnu, ning muutudes leinarongist jumalat austavaks protsessiooniks, saadeti kirikupsaime lauldes koju vaene Janos Srank6, kes juba teel niipalju toibus, et kodus kohe süüa küsis.

Talle toodi kruus piima. Ta, raputas pead. Lajk6 sirutas tema poole kitsa kaelaga viinakruusi, mis peiede vaatepunktist lähtudes oli täidetud. Srank6 naeratas.

Sellest nimetamisväärsest sündmusest algabki põhiliselt vihmavarju legend, mis lendab, lendab üle kuusemetsade, taeva poole tõusvate kaljude, üha kaugemale, kaugemale, kasvades, teisenedes, ikka uute ja uute üksikasjadega üle kullatuna.

Kui. kaljul leiti süvend, oli see püha Peetruse jalajälg, ja kui kuskil ümbruskonnas puhkes erilise värviga lill, oli seda püha Peetruse kepp puudutanud. Kõik, kõik teatas, et püha Peetrus oli hiljuti Glogovas käinud. See on ikkagi suur asi, ligimesed!

Ja vihmavarju ennastki säratas müstika imeline helk. Salapärasuseudu kattis põhiliselt ainult seda asjaolu, mis kombel ta Veronka korvi peale oli sattunud. Aga sellest oli küllalt. Ebausk otsib udu,

'udu tõtnbab ligi ebausku. Need kaks jagasid saaki, lagunenud vihmavarju.
Ja kuuldused läksid kaugele, sinna, kuhu aga voolab Bjela Vada, ja lihtsad slovakid jutustavad

37

karjuselõkete ääres või kedrates sellest, mis imponeerib nende fantaasiale, mis äratab nende huvi, jutustavad hämmastust tekitavast, ebatavalisest. Nad arvavad nägevat populaarset püha Peetrust, taevariigi väravavahti, kui ta toob vihmavarju, et preestri väike õde märjaks ei saaks. Kuidas aga vana taevast alla sai? Muidugi istus ta mõnele pilvele, see tõi ta ilusasti alla ja pani kuhugi mäele maha.

Seejärel räägitakse vihmavarju imejõust, kuidas surnud inimene üles tõusis, kui seda nägi, ja nii lendab legend üha edasi, edasi, veeretades koos endaga Glogova preestri ja ta väikese õe kuju. (Ai, ,missugune poiss see küll on, kes selle ükskord naiseks võtab!) Ja kui jõukas inimene sureb, tuuakse veel kümnendassegi külla matusele preester Janos oma dalmaatika ja püha vihmavarjuga, mis on juba reliikviaks saanud. Aga teda ei viida mitte ainult matustele, vaid ka raskeid lootusetuid tõbiseid pihile võtma, mõnikord isegi kahe päeva teekonna kaugusele, tingimusel, et ta laotaks püha Peetruse vihmavarju haige kohale, kui see pihib. On võimatu, et see ei too kasu, selline haige kas paraneb, või kui ei parane, siis saab ta vähemalt tervemaks.

Ka pruutpaarid, kui nad tahavad suurt paraadi teha-need tahavad seda aga alati.-, asuvad peale seda, kui neid kodus nende oma preester kokku on laulatanud, pealekauba veel palverännakule Glogova kiriklasse, et seal vihmavarju all veel kord ühendada oma käed. Ja see on siis alles see tõeline. Kellalööja Kvapka hoiab nende pea kohal püha lõuendseent, mille eest siis ka tema rahakotti tilgub mõni hõbekuueline. Mis puutub aga Glogova preestrisse, siis voolavad selle juurde raha Ja.kingid nagu kotist kallatuna.

38

Algul ajas ta tublisti vastu, aga pikkamööda hakkas ta isegi uskuma, et punane vihmavari, mis päevast päeva üha pleekinumaks ja kulunumaks muutus, võib olla jumalikku päritolu. Kas polnud ta ilmunud tüdruku kaitseks sinna, otse tema palve peale, ja kas ei saanudki sellest allikas ta jõukusele ja varandusele, mille pärast ta palus.

«Issand Jeesus,» ütles ta sellel nukral hommikul, «tee imet, et ma saaksin last kasvatada.»

Ja ennäe, sündiski ime. Raha, jõukus, rikkus voolas sellest -lihtsast närudes vihmavarjust, nagu oleks see olnud muinasjutulammas kelle villast pudenevad kullatükid, kui ta end raputab.

Vihmavarju, kuulsus jõudis kõrgematesse ringkondadessegi. Tema kõrgeausus Beszterce Piiskop isegi muutus uudishimulikuks ja kutsus preestri koos vihmavarjuga enda juurde, ja kui ta oli varju uurinud ning lasknud endale jutustada tema loo, lõi ta vagalt risti ette.

«*Deus est omnipotens* (jumal on kõikvõimas),» ütles ta. .

Mis tähendas seda, et temagi usub vihmavarjusse.

Mõned nädalad hiljem tegi piiskop veelgi enam. Ta andis preester Janosile korralduse; et see ei hoiaks edaspidi reliikviat enda juures, vaid paigutaks sanktuaariumisse (pühamusse) kirikuasjade hulka.

Mispeale preester Janos kohe vastas, et mainitud vihmavari puudutab põhiliselt tema õde, alaealist Veronka Belyit, ja et temal pole õigust seda kirikule andmiseks ära võtta. Niipea kui tütarlaps saab täisealiseks, kingib ta selle kahtlemata ise kirikule.

Aga vihmavari polnud tuluallikaks mitte ainult preestrile, kes endale peagi iket vedavad loomad hankis ja suure majapidamise soetas, paari aasta

39

pärast aga kena kivimaja laskis ehitada ja hobuserakendit pidama hakkas, vaid see tõstis ka Glogova koguduse jõukust. Suviti käisid siin ümberkaudsetest kuurortidest tervete sülemite kaupa kõrgema seltskonna daamid, sageli ka krahvinnad (enamasti vanad krahvinnad), et vihmavarju all seistes palvet lugeda, ja nende tarvis ehitati kirikla vastu võõrastemajagi, mis kandis nime «Imetegev

Vihmavari». ühe sõnaga, Glogova hakkas silmanähtavalt tõusma, ta elanikud häbenesid paljude külastajate pärast kellatorni ja püstitasid kirikule kena tinakatusega torni, lastes Besztercest sinna tuua kaks uut kella. Janos Sranka surnute riigist tagasipöördumise mälestuseks lasti kiriku ette nikerdada suurepärane püha kolmainsuse kuju. Kasvatajanna (sest preester Janos võttis aja jooksul Veronkale kübarat kandva kasvatajanna) istutas preestri õue täis jorjeneid ja fuksiaid, missuguseid lilli glogovalaste silmad veel polnud näinud. Kõik on muutunud ilusamaks, kenamaks (välja arvatud emand Adamecz, sest tema on sellest. peale veel inetumaks läinud), ja glogovalased on muutunud niivõrd ülbeks, et nad pühapäeva pärastlõunati, kui kõik asjad on jõutud edasi-tagasi läbi sõeluda, hakkavad arutama, et kas poleks hea ehitada Glogovasse kalvaarmägi, selline, nagu on Selmecis, et jumalakartlik rahvas siia kogunedes tooks neile aeg-ajalt raha ja elevust. .

40

II GREGORICSID

5. TAKTİTU GREGORICS

Aastate eest (s, o. enne meie jutustuse algust) elas Beszterceb̈anya vabas kuningalinnas keegi Pal Gregor.icsi 'nimeline mees, keda üldiselt taktituks peeti, ehkki kogu ta elu baseerus sellel, et püüda teistele meeldida, Pal Gregörics ajas alati taga Populaarsust, kena koketset neiut, ja kohtas kõikjal Kriitikat, kihvtise näoga nõelteravate silmadega nõiamoori.

Pal Gregorics oli sündinud pärast oma isa surma, isegi matusepäevast arvestades alles üheksa kuud hiljem, olles juba sellega taktitu oma ema vastu, kes oli muuseas väga korralik naine. Kui ta oleks paar nädalat varem sündinud, oleks nii paljudki. inetud tühjad jutud tekkimata jäänud. Aga siitpeale ei saanud Pal Gregorics kuni lõpuni sinna enam midagi parata; teistele elavatele Gregoriesidele tegi aga rohkem muret see, et ta üldse oli sündinud: pärandus killustus nüüd veel rohkem.

Laps oli kleenuke; teised Gregoriesid (Pal Gregoricsi täiskasvanud vennad) ootasid üha ta surma, aga Pal Gregorics ei surnud (juba sellegi pärast võis teda kuulutada taktituks inimeseks), vaid kasvas üles, sai täisealiseks j a võttis üle oma varanduse, millest suurema osa pärandas talle ema,- kes oli vahepeal surnud. Seda esimesest abikaasast sündinud lapsed ei jaganud. Seda oli aga palju, kuigi ka isast jäänud pärandusedsa ei saa-

41

nud just tähtsusetuks nimetada, sest vana Gregorics oli veinikauplemisega tublisti kokku ajanud. Tollal oli siinkandis sel alal veel kerge rikkaks minna. Veini oli veel, juute aga seevastu veel polnud. Tänapäeval pole enam paljusid tolleaegsete veinikauplejate võtteid järel, ainult Garami vett, seda veel on.

Loodus oli andnud Pal Gregoricsile tedretähnilise näo ja punased juuksed, millega rahvasuus käib kaasas iseloomustus, nagu poleks punajuukseline inimene kaugeltki hea. Noh, Pal Gregorics tõestab siis, et tema on hea. Vanasõnad on ainult vanad potid, milles juba terved põlvkonnad on leent keetnud. Ühe neist pottidest lööb Pal Gregorics katki. Ta saab nii heaks kui leivapaluke. Ta saab nii pehmeks kui või, mis laseb end ühtlaselt määrida nii leivale kui saiale.

Pal Gregorics otsustas oma hinges, et temast saab väga hea, väga armastusväärne inimene ja et kogu ta elu eesmärk peab seisma selles, et inimesed teda armastama hakkaksid.

Ja ta oligi igal sammul hea, aga mis ta parata võis, kui ta ees kõndis mingi õel džinn, kes inimeste mõistuse alati nii suunas, et need ta tegude üle vääriti otsustasid. .

Kui Pal Gregorics tuli tagasi Pestist (kus ta õigusteadust oli studeerinud), siis jõudis tal ainult ilmuda. esimest korda turule ja astuda tubakapoodi peeni havanna sigareid ostma, kui Beszteree keeled hakkasid kohe lõksuma.

Poiss suitsetab kolmekümne viie kreutserist sigarit. Ohoo! Siis niikaugel oleme juba! See on alles kolossaalne pillaja! Saame veel näha, kuidas ta oma elupäevad vaestemajas lõpetab! Oo, kui ta vaene isa võiks hauast üles tõusta ja näha, kuidas

42

poiss kolmekümne viie kreutserist sigarit suitsetab. Sa jumal! Vana segas oma tubaka hulka kuivatatud kartulilehti, et tubakat rohkem saaks, ja tempis teist alati kohvipaksuga, et ta aeglasemalt põleks.

Pal Gregoricsile puutus kõrvu, et ta kallid sigarid on linnas skandaalset sensatsiooni tekitanud, misjärel ta läks kohe üle lühikestele kahekreutselistele sigaritele. .

Inimestele see ei meeldinud.

«See Pal.Gregorics on õigupoolest üks lihtlabane ihnuskoi. Sellest saab veel isastki suurem hunt. Vuih, on aga see ihnsus üks ilge asi!»

Pal Gregorics häbenes väga, et teda ihnuskoiks peeti, ja esimesel võimalusel, milleks osutus üks heategev ball (tuletõrjujate ühingu ball, mille l*adypatronesse'iks* oli peaišpaani naine ja kus kutsekaartide eest võis annetuse korras ka rohkem maksta) lunastas ta kahekümne forindi eest kaheforindise pääsetähe, mõeldes ise: Pal Gregorics näitab teile alles, et ta ei ole ihnuskoi.

Seepeale pistsid aga korraldajad pead kokku ja ütlesid:

«Pal Gregorics on taktitu kehkenpüks.»

Aga neil oli ka tõepoolest põhjust kurjustamiseks.

See oli kuulmatu häbematus, et mingi Gregorics julges üle pakkuda peaišpaanist, ühest parun Radvanszkyst.

Radvanszky annab pileti eest kümme forinti, Gregories viskab kakskümmend. See on ju tõeline solvang! Mingi veinikaupmehe poeg! Mis ajal me küll elame, sa issand jumal! Mingisugune kirp julgeb lõvist kõvemini köhidal Mis aeg see küll on! Missugune imelik aeg!

43

Ükskõik, mida vaene Pal Gregorics poleks maailmas ka üritanud, kõik pöördus tema vastu. Kui ta kellegagi tülli läks ega kaotanud enesevalitsust, öeldi selle peale, et ta on tülinorija, sattus ta aga kellegagi tülli ja läks enesest välja, siis öeldi,et ta on vilets kiidukukk.

Ehkki ta oli lõpetanud õigusteaduskonna, ei alustanud ta esialgu mingit tegevust, sõitis vahel jahile oma mõisa, mille ta oli pärinud emalt ja mis asetses linnast Ühe miili kaugusel, teine kord läks ta paariks päevaks Viini, kus taloli üürimaja, samuti ema pärandus, ja sellest koosneski kogu ta tegevus, mis kutsus Beszterce töökas seltskonnas tõepoolest põlguse esile.

«Pal Gregorics,» kõneldi, «on. maale ainult koormaks. Nädalate kaupa ei pane ta kõrtki risti. Mistarvis elab maailmas küll selline laiškvorst?»

See ulatus ka Pal Gregoricsi kõrvu ja ta mõistis, et inimestel on õigus, kogu elu ei või maha looderdada. On juba kord nii, et iga inimene teenib leiba, mida ta sööb.

Pal Gregorics pakkus oma teeneid: ka tema tahaks oma mõistusega teenida kodulinna või komitaati. No muidugi, just see puudus veel Pal Gregoricsil. Sadakond keelt astus viibimatult tema plaani vastu välja. Mis? Pal Gregorics tahab midagi olla? Siin, meie juures? Kuidas tal häbi ei ole? Võtta vaese inimese suust leivatükk, samal ajal kui endal on sai laual. Need väikesed kontorid, mis siin on — jätku need sellistele, kes puudust kannatavad.

Pal Gregorics mõistis, et seegi on tõsi ja loobus teenistusest, ühiskonnale kasulikust tegevusest, tõmbus üha enam eemale poissmeeste ringkondadest ja otsustas, et võtab naise ja asutab pere-

44

konna. Ka see on ju küllattki austust vääriv, kaunis kutsumus.

Ta hakkas liikuma mõningates majades, kus oli ilusaid tütreid ja kus teda kui head partiid meelieldi vastu võeti, aga intriigitsevad poolvennad, kes kogu aeg lootsid, et lahja köhiv mehike ükskord siiski ära sureb, rikkusid kõik tekkinud suhted kuulmatu kavaluse ja salasepitsustega (mis on väärt, et neist omaette jutustus kirjutataks), nii et Pal Gregorics sai üksteise järel nii palju korve, et sai

nendega kogu ümbruskonnas kuulsaks. Hiljem oleks ehk leidunudki mõni tüdruk, keda neiupärg juba liiga rõhuma hakkas (sest ka see au läheb mõninga aja möödudes raskeks), kuid neid hoidis tagasi juba häbi. Ja kuidas siis? Minna sellele mehele, kes pole kõlvanud juba nii paljudele tüdrukutele. Kes siis tahaks hakata kuingannaks korvide kuningale? Noh, muidugi, mitte keegi! . . . Vana-aasta õhtul sulas palju tina, palju tina läks Garami-äärsetes jõukates majades taas kampa kokku, aga loomulikult polnud üheski neist aimata Pal Gregoricsi kuju. Tegemata pikka juttu - neil unistavail plikakestel polnud Pal Gregoricsi vaja. Nemad vajavad veel poeesiat ja mitte raha. Mõni vanatüdruk oleks võib-olla kergemini oma käe sõrmuse järele sirutanud, need on kärmemad.. .

Aga noortest neidudest vanatüdrukuteni pole mitte üks hüpe; sinna on kaks hüpet: vahepeal on abielus naised. Vanatüdrukud on viimane aste.

Noored neiud ja vanatüdrukud on kaks eri maailma! Väikesele Karolinile öeldi Pal Gregoricsi kohta; et too köhib verd, ja väike Karolin kohkus selle peale ning järgmisel kohtumisel Pal Gregoricsiga oli selles pisikeses põksuvas südames, mis

veel eile neljahobuse kalessi nähes püüdis end hoopis teistele tunnetele veenda, ainult kaastunne. Ah, vaene pal Gregorics! Vaene Pal Gregorics köhib verd! Milline õnnetus! Asjata raputab saani ette rakendatud hobune väljas oma rahutut pead, täna ei kõla kuljused enam nii reipalt. Pal Gregorics köhib ju verd.

Oh sa väike rumal Karolin!

Tean, ma usun sind, et see Pal Gregorics on inetu kidur mees, aga kui rikas ta on, ja lõpuks köhib ta oma isiklikku verd - mis see siis sinusse puutub?

Usu mind, et Rozalia, kes kümme aastat enne sind käis madame'i juures, poleks juba olnud selline väike armas narr nagu sina. Rozalia on juba filosoof, ja kui temale oleks Pal Gregoricsi kohta öeldud, et ta verd köhib, oleks ta endamisi mõelnud:

«Tõepoolest, ta on väärtuslik mees.» Ja valjusti hüüatanud:

«Ma hakkan teda põetama.»

Ja sügaval aju põhjas, kus on sellised aimused, mis veel sõnadeks muutuda ei saa, sest nad pole veel mõttedki, nad on ainult egoistlike mõtete ladestunud muda, on juba varjul arvestus:

«Kui Pal Gregorics juba verd köhib, on ta ka omadega varsti läbi.» .

Ah, väikesed tüdrukud, teie ei tunne veel elu: kallis mamma on teile küll teinud juba pika seeliku, aga teie aru on veel lühikeseks jäänud: Ärge vihastage mu peale, et ma seda teile ette heidan, aga ma olen selleks sunnitud, et põhjendada

lugejate ees, miks Pal Gregorics teie hulgast naist ei saanud.

Asi on vaga lihtne. Puhkenud roos pole enam puhas, mesilane on kümmelnud ta õiekarikas, põrnikas ööbinud temas; puhkeva punga sisemuses pole aga veel ühtegi maist tolmukübet.

Seepärast saigi Pal Gregorics noortelt tüdrukutelt nii palju korve; ta hakkas ka vähehaaval aru saama (sest ma ütlen, et ta oli väga hea inimene), et abielu pole tõepoolest tema jaoks: tüdrukutel on õigus, kui nad protesteerivad, et ta verd köhib! Veri on lõpuks siiski millekski muuks.

Ta otsustas, et ta ei abiellu, niisiis ei vaadanud ta enam tüdrukuid, vaid naisi. Nüüd hakkas ta nende ümber vett segama; ilusale jumekaIe proua Vozaryle tõi ta Viinist lillebukette, Matyas Muskely sihvaka proua aias laskis ta ühel ilusal õhtul lahti 500 ööbikut, keda ta oli suure vaevaga kuskil Erdelys püüda lasknud. Üks Nagyenyedi linnukaupmees toimetas need kohale. Ilus naine mõtles üllatunult, kui ta patjadel oma vahukehaga viskles, et miks linnud täna öösel küll nii ilusasti laulavad.

Abielus naistega kurameerimine on reaalne asi. Tütarlapsed ei otsusta mehe üle veel õigesti,

samuti ka mitte vanatüdrukud, kummagi vaatevinkel on vildak, kumbki neist ratsutab petlikul ratsul, aga naised, kes vaatavad hea- ja kurjatundmise puu alt, nemad juba enam ei unista ega ole nad ka kannatamatud, täiesti rahulikult näitavad nad, mida üks mees väärt on. See kaal, mida keegi naiste ees kaalub, on õige.

Pal Gregoricsil, mis seal nüüd õnnetust suurendada või vähendada, ei vedanud naiste juures just eriti. Ikka oli naine see, kes andis hundipassi, ja mitte mees, ehkki harilikult süüdistatakse mehi, nagu tallaksid nemad kõige lõpuks naise jalgade alla.

47

Ta oli juba väga, väga tüdinenud ega teadnud, mida peale hakata, kui algas vabadusvõitlus.

Teda ei võetud ka sinna mitte. Öeldi, et on väike, lahja ega pea raskustele vastu, et ta ainult rikuks sõjaväge. Pal Gregorics aga tahtis iga hinna eest midagi teha.

Värbaja major, kes oli ta hea tuttav, andis nõu:

«Ma ei vaidle ju vastu. Kui te tõepoolest tahate meiega koos tegutseda, siis valige ometi mingi ohutu tegevus. Sõjakäikki liigub paljudel varesejalgadel. Määrarne teid kuhugi kantseleisse.»

PaI Gregorics ajas end uhkelt ja solvunult sirgu, nagu matkiks öökull paabulindu.

«Ma kavatsen endale otsida kõige ohtlikuma tegevuse. Mida te peate selliseks, härra major?»

«Kahtlemata spionaaži.»

«Siis hakkan ma spiooniks.» .

Ja Gregorics hakkaski spiooniks. Ta riietus hulguse moodi (missuguseid allakäinud isikuid sel ajal külluses oli), ja rändas ühest laagrist teise, osutades Ungari sõjaväele palju hinnatavaid teeneid. Veel praegu meenutavad vanad sõdurid sageli «punase vihmavarjuga mehikest», kes võis hulljulgelt ületada vaenulikke liine, tehes nii tobeda näo, nagu ei oskaks ta kümnenigi lugeda. Kitsas linnunägu, üleskääritud püksid, igivana närune lömmilöödud tsilinder ja punane konksja käepidemega. vihmavari kaenla all tegid ta silmatorkavaks. Kes teda kord oli näinud, ei unustanud teda enam kergesti. Korra olid teda aga kõik näinud, sest ta rändas igavesti nagu Ahasveerus. Taibati vähe, mis ametit ta peab, aga Dembinszky võis seda teada, sest ta ütles tema kohta:

«Punase vihmavarjuga mehike on saatan ise, aga heade saatanate perekonnast.»

48

Pärast lahinguid, hauameeleolu vaiksetel aegadel, pöördus ta jälle Besztercesse tagasi ja hakkas tõeliseks inimestevihkajaks. Ta ei pistnud ninagi välja oma. suurest vanast kivimajast. Ta ei mõelnud enam ei ühiskondlikust tegevusest ega abielust. Juhtus temagagi sama, mis harilikult juhtub poissmeestega: ta armus oma köögitüdrukusse. Asju tuleb lihtsustada, lihtsustada ja üha lihtsustada. See on progress, see on tarkus. See oli juba ka tema teuoria.

Ühte naist on vaja, et see meest teeniks, ühte on vaja aga selleks, et mees teda armastaks. Niisiis kokku kaks naist. Aga miks ei võiks need kaks naist olla ka ühes isikus koos?

Anna Wibra oli suur terve naine kuskilt Detvarist, kus mehed. algavad ühe sülla pealt, täpselt nagu võimsad palgipuud nende metsades. Nägu oli tal üsna kena, peale selle oli tal aga kombeks õhtuti, kui ta nõusid pesi, ilusasti laulda:

Parv ujub Garami selgel veel,
. Jankõ parve peal piipu teeb.

Tal oli nii pehme, meelitav hääl, et isand ta kord oma tuppa kutsus ja nahaga ületõmmatud pehmesse tooli istuma pani. Anna pqlnud elus veel niisuguses istunud.

«Mulle meeldib su laulmine, Anna. Sul on kena hääl. Laula siin, et ma paremini kuuleksin.»

Anka alustas melanhoolset slovaki laulu, «Aega teeniva poisi kirja», kes kallimale kaebab kurva pöörde üle oma saatuses:

Kas tead, kalJim, mis on mu voodi?
Jääkülmale kivile laotatud sinel,
see on mu voodi.

Nii ma magan. Aga kuidas ma söön!
Söön hobuseiiha, joon lumevett,
tead, mu kallim, nii ma elan!

Ja see laul liigutas Pal Gregoricsi, ta hüüdis kolm korda:
«Milline kõri sulon, Anna Wibra, milline imeline kõri sulon!»

Seejärel lähenes ta ikka enam ja enam sellele imelisele kõrile j a hakkas seda käega silitama, nagu huvitaks teda ainult kõri eriline ehitus.

Anka kannatas kõik vaikides välj a, aga kui siis Pal Gregoricesi kondine käsi, kogemata või meelega, madalamale libises, punastas ta korraga ja lükkas selle tõrksalt eemale.
«Seda pole lepingus sees, austatud härra.»
Pal Gregorics punastas samuti ja ütles kähiseva häälega:
«Ära vigurda, Anka. Ära ole rumal!»
Aga Anna vigurdas, ta hüppas püsti ja haaras uksest kinni.
«Ära siis minema jookse, sa eesel. Ma ei söö sind ju ära.»

Anka ei kuulanudki teda, jooksis kööki ja lukustas end sinna, asjatult tuli Pal Gregorics talle järele ja asjatult kordas ta ukse juures:

«Ma ei söö sind ära. Jumala eest ei söö. Noh, jäta järele, Ancsura, pärast kahetsed.»

Ancsura tahtis järgmisel päeval teenistusest lahkuda, aga isand lepitas ta kuldsõrmusega ja lubadusega, et ta ei puuduta teda enam sõrmeotsagagi. ütles, et ei või teda ära lasta, sest ta ei suudaks kellegi teise keedetud söökidega harjuda.

Ancsale meeldisid kiitmine ja kuldsõrmus, ja ta jäi.

«Aga pidage siis oma lubadust, austatud härra, sest kui te veel kord ligi tikute, siis ma virutan.»

Mida aga salata ei saa, on see, et veidi aja pärast tikkus Gregrics ometi jälle ligi. Ancsura tahtis jälle ära minna, aga Pal Gregorics lepitas ta seekord punase kuldpannaldega korallkeega, millist kannavad kirikus parunessid Radvanszkyd ja mis nii ilusasti sobis tugeva valge kaela ümber.

Korallid olid nii ilusad, et Anesma ei seadnudki enam tingimuseks vallatustest loobumist. Isand on küllalt rikas, miks peaks tema hakkama isanda vara kokku hoidma?
Veel selle päeva lõuna ajal, millal ta sai korallid, pöördus ta isegi niisuguse diplomaatilise küsimusega vana poepidaja Karoly Botary lese poole, kes pidas Gregoricsi majas poodi:
«Aulik proua, kas kõrval on väga valus, kui tast auk läbi puuritakse?»
Poepidaja naeris:
«Oh, sa rumal tobuke, kas sa ei taha mitte kõrvarõngaid kanda? Ai, Ancsa, Ancsa! Sa pead halbu plaane, Ancsa!»

Ancsa solvus ja lõi ukse vihaseit kinni, nii et kelluke veel veerand tundi tagant järele hüples ja kõlises.

Aga muidugi tahtis ta kõrvarõrigaid. Miks ta poleks siis pidanud neid tahtma? Tema kõrvad on ometi sama jumala loodud, kes lõi ka siidkleitides härrasnaised. Ja keskpäeval sai ta teada, et kõrva läbipuurimine on kirbuhammustusest vaevalt valusam.

Just, ta tahtis kõrvarõngaid, ja nüüd oli juba tema läbematu, et Pal Gregorics võimalikult varem juhust kasutaks. Seda võis ju ometi kiirustada. Iga eevatütar leiab selleks võimaluse. Anka

riietus ilusasti ja hoolikalt, punus oma kanepvalkjasse palmikusse leegivärvilise siidlindi, tõmbas selga lõuendist särgi, nii peene kui paber, heitis kõrvale kitsa pihiku, mis ta vormid kokku tõmbas ja neid kattis ja käis mehesilmadele ohtlikuna nii alasti ringi, et oli näha ka ta rinna kiire liikumine hingamisel.
Gregories võis olla üsnagi kaval ja riukaid täis salakuulaja kogu Vene ja Austria sõjaväe silmis, aga üks tüdruk, olgugi ainult lihtsameelne Detvari tüdruk, oli Gregoricsist veel sada korda kavalam. Järgmisel pühapäeval ilmus ta juba kuldkõrvarõngastega kirikusse, kus poisid ja tüdrukud, kes teda omavahel grenaderiks nimetasid, ta selja taga pead kokku panid ja naerdes sosistasid:
«Hm, grenader on kellegi otsa sattunud.»
Ja tõepoolest, paari nädala pärast peksis kogu linn keelt selle hirmsa asj a üle, et Pal Gregoricsil on vahekord oma köögitüdrukuga.
«Noh, näeme, vana hobune tahab ka kaeru.»
Teati jutustada väikesi pikantseid stseenikesi, milles oli palju burleskset koomikatki. Pal Gregoricsi vennad pasundasid need mahlakates värviaes üle linna laiali.
«Üks Gregorics ja teenija! Kohutav! Sellist asja pole vist maailmas veel juhtunud!»
Võõrad kehitasid õlgu (või pole veel juhtunud!) ja rahustasid sugulasi.
«Pole midagi. See on loomulik. Pal Gregoricsil pole ju iialgi mingit korralikku ametit olnud. Aga teil on nii paremgi - ta ei võta vähemalt naist ja suur varandus j ääb teile.»
Palju siin tõtt oli või palju valet, seda pole võimalik kindlaks teha, aga fakt on see, et kuuldused pikkamööda vaibusid ja ärkasid ellu alles aastaid

hiljem, kui need, kes kuidagi sattusid Gregoricsi süngesse maha, nägid väikest *poisslast* muruga kaetud õuel mängimas lambatallega, kes seal rohtu *sõi*.
Kelle poeg see on? Mida ta siit otsib? Kuidas ta Gregoricsi õue on sattunud? Mõnikord mängis temaga Gregorics *ise*. *Kes* läbi suletud värava lukuaugu *sisse* vaatas, võis näha, et *sel* veidrikul Gregoricsil on ümber kõhu punane vöö ja *selle* küljest hargneb kaks nöörijuppi ohjadeks, millest väike jõnglane kinni hoiab, teises käes on poisil *v*äike piits.
«Nõõ, Suksu!»

Ja vana eesel sörkis *tal* rakmetes, trampis, *tõm*bas ja Hakkas jooksma, mõnikord aga *isegi hir*numa.

Siitpeale hakkas Gregorics *elama* veelgi tagasitõmbunumalt, üsna harva võis teda *veel* näha mööda turgu komberdamas (sest ta mõlemad jalad *olid* vasakud, nagu üks irvhammas *oli* ära märkinud), seljas veidrad kulunud riided, millega ta oma salakuulaja-aegadest *oli* harjunud, *kaenla* all punane vihmavari, mis *tal* nii *talvel* kui *suvel*, *vih*maga ja kuivaga *alati* kaasas *oli* ja *mida* ta kunagi kotta ei jätnud, kui kuskile külla läks, vaid endaga kaasa võttis ja kogu aeg käes hoidis. Sageli juhtus, et sel1ele tähelepanu juhiti.
«Pange ometi vihmavari ära, Gregoricsi-papi!»
«*Ei*, ei,» vaidles ta vastu, «ma olen harjunud, olen nii harjunud, et ta mul käes peab olema, *ilma* temata *ei* tunne ma end hästi. Ausõna.»
Palju *oli* juttu sel1est, mispärast on ta küll *nii* kiindunud oma vihmavarjusse? Arusaamatu! *Oi*, aga *kui* see on äkki *mõni* reliikvia? – Keegi jutustas (arvan, et kadastriraamatu registraator

Istvan Pazar, kes oli honveed), nagu oleks Pal Gregoricsil olnud neil aegadel kombeks kanda selles igivanas vihmavarjus tähtsaid teateid ja dokumente, sest vihmavarju käepide oli ühest kohast õõnes. Küllap see võis õiguski olla.

Teistele Gregoricsidele, kes ootasid pärandust, torkas silma see kahtlane poisijõmpsikas Gregoricsi maja õuel ja nad nuuskisid niikaua, kuni leidsidki ta Privoreci kirikuraamatust (Privorecis oli pal Gregoriesil maad). Ta oli kantud sisse kui «György Wibra, ebaseaduslik, ema – Anna Wibra. Ta oli kena pisike vallaslaps, lausa tulesäde, lausa elu ise, niisugust võisid võõrad inimesedki armastama hakata.

6. KAHTLASED NÄHTUSED

Väike Gyuri Wibra kasvas ilusasti, temast sai tugev jõuline jõmpsikas, kelle rinnakorv oli nagu trumm. Pal Gregorics ei saanud vahetevahel ütlemata jätta:

«Kust ta küll sellise rinnakorvi on võtnud? Kuradi päralt, kust.ta selle võis võtta?»

Temale, kanarinnaga mehele, imponeeris rinnakorv kõige rohkem, Gyuri -muud võimed huvitasid teda vaevalt. See oli aga ka andekas poiss; vana eruprofessor Marton Kupeczky, kes talle iga päev elementaarsetes teadustes tunde andis, kõneles Gregoricsile vaimustusega:

«Suur anne, uskuge mind, härra Gregories. Temast tuleb suur mees, härra Gregorics. Mille peale me kihla veame, härra Gregorics?»

Gregories oli sellistel puhkudel õnnelik, ta armastas poissi väga, ehkki ta seda ei näidanud. Sellistel puhkudel Gregorics naeratas ja ütles:

«Ühe sigari peale, ja ma arvestan nii, nagu oleksin juba kaotanud.»

Ta pakkus professorile, kes armastas väga kihla vedada ja lobiseda, oma parimaid sigareid.

«Mul pole veel sellist geniaalset õpilast olnud, uskuge mind, härra Gregories. Ma olen kogu elu jännanud ainult keskpäraste jõmpsikatega. Neile olen ma oma teadmisi raisanud. See on küllaltki kurb tunne, uskuge mind, härra Gregories. (Ja ta

leevendas oma suurt kurbust näputäie nuusktubakaga.) Ma olen neile, härra Gregorics, nagu riiklik rahapada. Kas te olete juba kuulnud, härra Gregorics? Mis, ei ole veel kuulnud? Hiljuti läks raha-pajas suur tükk kulda kaduma. Otsitakse, aga ei-leita. Noh, pakatakse põhjalikult otsima ja selgub, et tähelepanematusest on see suur tükk kulda segatud vaskkreutseritesse. Seep see just ongi. Te saate ju minust aru, härra Gregorics? Ma olen oma hinge mitme generatsiooni jooksul ainult puupeadesse kallanud. *Denique*, nüüd, lõpus, satun ühe tõelise talendi peale. Te saate ju minust aru, härra Gregorics?»

Pal Gregoricsi polnud aga vaja tagant kannustada, ta hellitas juba isegi pisikese Wibra vastu mingit liigset kiindumust ja tõele olid lähedal need, kes ennustasid, võib-olla küll ainult selleks, et panna teisi Gregoricse virisema: selle asja lõpp on see, et ta võtab Wibra Anna ära ja adopteerib poisi. Seda rääkis ka Kupeczky: «Lõpp on see. Kes veab kihla, et läheb nii?»

Olekski nii läinud; Pal Gregorics mõtles sellest isegi, nii see oleks läinudki -tunnistame, korrektne tegu, aga Gregorics annastas väikest Gyurit rohkem, kui et ta oleks julgenud korrektne olla.

Sündmuste loogilisele käigule hüppas ette kaks isevärki asjaolu. Üks oli see, et Wibra Anna kukkus kord redelilt ja murdis jala, nii et ta jäi kogu eluks lombakaks, ja kes vajab lombakat teenijat?

Teine asjaolu pani aga veidriku südame veel rohkem valutama. Väike Gyuri jäi ükskord haigeks, läks näost siniseks, tal olid krambid, külmavärinad, usuti, et ta sureb. Gregorics heitis kõrvale kogu valehäbi, viskus lapse voodikese äärde, suudles nuuk-

sudes ta nägu, silmi, jahenevaid käsi ja ütles esimest korda oma südamehääle järgi:

«Mis sul viga on? Kust sul valutab, mu kallis poeg?»
«Ma ei tea, onu.» nuuksus laps.

Vanas Gregoricsis oli sel hetkel midagi kummalist, kui ta seal oma õhukeste turris punaste juustega nägi lapse kannatust, surmavaeva; temagi lahja keha tundis piina, ta liikmed hakkasjd värisema, ta süda murdus ja saladus pääses välja.
Ta klammerdus doktori käe külge:
«Ta on minu poeg. Kas te kuulete, minu poeg. . Ma annan teile korvitäie kulda, kui te ta terveks teete.»

Arst tegigi poisi terveks, ta sai ka korvitäie kulda. mille Gregorics hädaohusilmapilgul oli lubanud. Tõsi on küll see. et korvi ei valinud välja doktor. vaid Gregorics laskis selle Zólyomi slovakkidel spetsiaalselt selleks otstarbeks punuda.

Poisi ravis doktor terveks, aga Gregoricsi tegi ta haigeks. Ta valas Gregoricsi hinge suure kahtluse, sest ta tegi poisi haiguse juures kindlaks mürgituse sümptoomid.

Noh, see just puudus veel Gregoricsil, et ta igavestesse mõtisklustesse vajuks ja end kahtlustest närida laseks. Kuidas see võis juhtuda?
«Kullake, ega sa ei ole mõnda mürgist seent söönud?»
Gvuri raputas pead.
«Ei ole, onu isa.» (See oli uus nimi. Ta võttis isa omaks, aga endisest onust ta ei loobunud ka.) .

Mida ta küll siis võis süüa? Emagi mõistatas vahetpidamata. Võib-olla seda, võib-olla teist? Võib-olla oli äädikas söögis pahaks läinud? (Mida me sel päeval ometi keetsime?) Aga seegi pole

võimatu, et vasknõud olid puhastamata. Gregorics raputas kibedalt pead.
«Ära räägi rumalusi, Ancsura!»
Gregorics mõtles midagi muud, ta ei lasknud küll seda kahtlust endale lähedale, aga seal ta oli, salajasimate mõtete hulgas, puuris, näris, rikkus une ja söögiisu. Gregorics mõtles oma vendadele. Siin on nende käsi mängus! See on päranduse järele küünitatud käsi.
Nüüd oli juba igaveseks lõpp ta plaanidel: adopteerida poeg, anda talle oma nimi ja varandus.

«Ei, ei. See võib maksta ta elu, nad tapavad ta, kui ma peaksin ta nende teele ette seadma. Järelikult ma teda nende teele ei sea.»

Ta värises lapse pärast, aga ei julgenud teda enam armastada.

Ta seadis sisse uue korra. Hädaohu taktika. Ja see oli armutu ning rumal taktika. Ta käskis paranenud poissi, et see teda edaspidi austatud härraks kutsuks ja teda enam ei armastaks.

«See oli ainult niisugune nali,» ütles ta, «et ma olin mängult sinu isa. Kas sa saad aru?»
Neid sõnu kuuldes valgusid poisikese silmad pisaraid täis.
Vana Gregorics värises, ohkas, suudles pisarad ära ja ta hääl oli lõpmata kurb.
«Ära ütle kellelegi, et ma.sind suudlesin. Sellest tuleks suur hädaoht, kui nad teada saavad.»

Ta-sai tõelise ettevaatlikkusemaania. Ta võttis Kupeczky oma majja ja see pidi päeval ning ööl lapsel silma peal pidama ja iga sööki enne teda proovima. Kui poiss väljus lukustatud ustega majast, võeti ta enne kodus riidest lahti, sametkuub võeti seljast ja kenad lakk-kingad jalast, joosku väljas palja jalu ja kaltsudes (selleks hangiti spet

siaalsed kulunud räpased riided), las siis küsitakse linnas:
«Kes see väike hernehirmutis on?»
Ja las siis vastavad, kes teavad:
«See on Gregoricsi köögitüdruku jagu.»
Ja et sugulasi lõplikult uinutada, toetas ta veel õe Mari, proua Panyóki ühte pojakest, lubades hakata seda koolitama. Ta viiski poisi Viini Teresianumisse, pidas teda seal hertsogite ja krahvide võsude

hulgas härraslikus luksuses, noorematele õe ja vennalastele saatis ta üha kingitusi, nii et Gregoricsid, kes polnud kunagi armastanud Palist venda, hakkasid aegamööda temaga rahule jääma.

«Ta pole halb inimene,» ütlesid nad, «ainult suur eesel.»

Väike Gyuri ise aga saadeti, kui tuli ladinakooli aeg, riigi kaugematesse osadesse, Szegedisse, Kolozsvari, kuhu sugulaste intriigid ei ulatunud. Neil ajul kadus Kupeczkygi suure saladuskatte all linnast. Tema oleks võinud minna küll kas või trummipõrina saatel - koergi poleks küsinud - kuhu ta läheb.

Kahtlemata oli selles kohutavas ettevaatuses midagi liigset. Aga just liialdustest koosneski Pal Gregoricsi põhiloomus. Alatasa läks ta üle piiri. Kui ta andus mingile vaprale asjale, oli ta kuradist julgem, ja kui hirm teda haaras, nägi ta igast nurgast tuhat viirastust esile sööstmas. Ka armastus Gyuri vastu oli liialdatud, ka kartus Gyuri pärast oli liialdatud, aga sinna ei saanud ta midagi parata.

Sel ajal kui poiss jõudsasti arenes ja väljapaistva eduga klassi klassi järel lõpetas, hakkas punase vihmavarjuga mehike oma liikumatut varandust müüma. Ta jutustas, et on ostnud suure mõisa Tšehhoslovakkias. Selle ostmiseks pidi ta müüma

maha oma üürimaja Viinis; varsti pärast seda ehitas ta oma tšehhi mõisa mingi suhkruvabriku, mistõttu tuli otsida ostja Privoreci karjale. Kohe leiduski üks rikas ülesostja Kassast. Kõiges selles, et väike punane mehike nüüd vanas eas nii suuri muudatusi ette võtab, oli midagi mõistatuslikku, salapärast. ühel ilusal päeval kirjutas ta Beszterce majagi Anna Wibra nimele. Ja väike mehike oli nii rõõmus, vilgas, rahul, nagu mitte kunagi varem elus. Ta liikus jälle seltskonnas, huvitus kõigest, lobises, oli armastusväärne, lõunastas vaheldumisi oma vendade juures, Palates siin-seal vihje: «Ma ei vii ju ometi seda, mis mulon, teise maailma kaasa.» Ta hakkas jälle nägema naisi, keda ta oli noores eas kasutult austanud; lisaks kõigele sõitis ta tihti nädalateks ja kuudeks minema, kaenla all kantud vihmavari, mida ta kunagi maha ei jätnud.

Linnas see enam suurt ärevust ei tekitanud. «Vana läks ilmselt oma tšehhi mõisat vaatama.»

Sellest tšehhi mõisast rääkis ta vähe, ehkki vennad tundsid selle vastu erilist liuvi, üks või teine neist pani isegi ette, et ta saadaks kord heameelega teda, sest pole veel Tšehhoslovakkias käinud jne., aga härra Pal oskas alati küsimuste alt välja libiseda ega paistnud üldse oma mõtteid selle mõisaga suurt vaevavat.

Ja mida muud ta siis saigi teha, sest tal polnud rohkem tšehhi maad, kui see muld, mille ta kord küünte all tõi kaasa Karlsbadist, kus ta oma neerusid - parandamas käis. Kogu Tšehhoslovakkia mõis oli ainult sugulaste jaoks välja mõeldud. Pal Gregorics tegi lihtsalt kõik rahaks, et seda võiks panka panna ja pojale jätta. Ta pärandus on ainult üks pangatšekk, üks tükike paberit, mida keegi ei näe, mille poeg võib panna. vestitaskusse,

ja temast saav siiski rikas mees. See oli ilusasti ja targasti välja mõeldud. Niisiis ei sõitnud ta ka oma tšehhi mõisa, vaid neisse linnadesse, kus Gyuri õppis oma vana mentoriga.

Need olid õnnelikud nädalad, ainuke päikesepaiste ta elus. Ta võis vabalt armastada last, kellest oli saanud kena helgeloomuline koolipoiss, esirnene õpilane klassis, ja ka iseloomu ning käitumise poolest silmapaistev oma kaaslaste hulgas.

Ta oli kuni oma elu viimaste nädalateni pidevalt «Matyase linnas» (nagu Szegedit nimetatakse) ja nautis Gyuri Wibra lähedust. Neid võis sagedasti näha jalutamas Tisza kaldal, ja kui nad kolmekesi slovaki keeles vestlesid, pöördus iga elav hing imelike häälte peale ümber - mis paabeli torni segatud keelega ehitajate järeltulijad need on?

Gregorics elas neil aegadel ainult pojale. Viimase õppetunni järel ootas ta juba kooli väravas ja poiss jooksis kiindunult tema poole - ehkki õelad koolipoisid, kellest võib uskuda, et nende mõistus peale veeremängu ja palli muid maailma asju ei võta, nöökisid teda punase mehikese pärast tublisti. Nad rääkisid, et see on põrgu kurat ise, et tema tähendab Wibra Gyuri ülesanded, et ta valab

ülesantud õpitükid Gyurile nõiasõnade abil pähe, nii on ju kerge olla esimene õpilane. Leidus sellinegi närukael, kes taeva ja maa nimel vandus, et salapärasel vanamehel on hobue jalad, kui ta kingad ära võtab. Ka räbaldunud punasele vihmavarjule, mida ta alati kaasas kandis, kujutleti mingid nõiduslikud omadused, midagi sellist, nagu võis olla Aladini imelambil. Parocsanyi Pista, kes oli klassi parim värsisepp, kirjutas punase vihmavarju kohta isegi ühe distihhoni, mida esimese õpilase kadestajad tema kiusamiseks sageli deklameerisid.

Aga Parocsanyi sai Wibra Gyurilt selle eest ka honorari - sellise võmmu kuklasse, et tal ninast ja suust veri välja purskas.
Sellest peale hakkas Gyurit ärritama punane vihmavari, mis «onu isa» klassikaaslaste ees naeruväärseks tegi, ja ühel päeval tähendas ta Gregoricsile:
«Onu isa, te võiksite endale ometi uue vihmavarju osta.»
Vanahärra naeratas kavalalt.
«Mis asja? Sulle vist ei meeldi mu vihmavari, sa põrnikas?»
«Uskuge, teid naerdakse selle pärast. Poisid on selle kohta juba laulugi kirjutanud.»

«Sa ütle ometi poistele, mu väike ümmardaja, et kõik, mis hiilgab, pole kuld. Seda teavad nad muidugi isegi, aga sina lisa juurde, et mõnikord võib olla kuld ka see, mis ei hiilga. Kunagi saad sa sellest aru. Kunagi, kui sa suureks saad.»
Ta mõtles hetke, segas sunnitult vihmavarju varrega heIkivat liiva ja lisas siis:
«Kui vihmavari sinu omaks saab.»
Gyuri manas oma liikuvate suunurkade abil näole armastusväärse grimassi.
«Tänan väga, onu isa. Näen juba, et see on mulle nimepäevaks. . . aga ega ometi mitte lubatud poni asemel?»
Ja ta naeris tehtult. Seepeale hakkas ka vana naerma, silitades rahulolevalt oma kolmest-neljast hõredast karvast koosnevaid vurre. Ta naerus oli midagi kavalalt tähendusrikast, nagu oleks ta naernud iseenda mõtete üle.
«Ei, ei, oma pani sa saad. Aga ma kinnitan sulle, et kord satub see vihmavari ikkagi sinu kätte, ja ta on hea nii pilvede kui vihma vastu.»

«Missugune kangekaelsus,» mõtles Gyuri. «Need vanad härrad on nii kiindunud asjadesse, millega nad on harjunud, ja liialdavad nendega. Härra professor Havranek teritab samuti juba nelikümmend üks aastat sulge ühe ja sama sulenoaga, ainult pead ja tera on ta selle aja jooksul mitu korda vahetanud.» üks episood aga üllatas Gyurit ja ta loobus kõigist katsetest vihmavarju vastu midagi ette võtta. ühel päeval aerutasid nad Sargale. Sarga on väike saareke, mis on moodustunud Marosi ja Tisza ühinemiskohale ja kus Szegedi vanad kalamehed keedavad suurepärast kalapaprikašši. Noored ei oska seda enam tudengi moodi. Ehkki see on ainuke söök, mille keetmiseks läheb vaja tudengi keelt, loomulikult lisaks sterletile, sägale, paprikale ja Tisza veele. Nii on see üles tähendatud Martoni kuulsas kokaraamatus ja see sihib õigupoolest sinnapoole, et naised kalapaprikaš'ši keeta ei oska, ehkki pole ka võimatu, et Szegedi kalamehed vihjavad vanale kolmekordsele reegIile, mida kalapaprikaši keetmisel maailma algusest peale silmas on peetud: *«habet saporem, colorem et odorem»* (tal on maitse, värv ja lõhn).
Niisiis sõitsid nad Sárgale - Kupeczky, Gregorics ja Gyuri. Kui nende paadike oli just kaldale jõudmas, põrkas ta millegi otsa ja hakkas kõikuma. Parajasti tõusta kavatsev Gregorics hakkas tuikuma, kaotas tasakaalu, kukkus paati pikali, laskis ehmatusega vihmavarju käest, nii et see otse vette langes. Vool hakkas teda ilusasti vaikselt allavett kandma.

Gregorics karjatas:
«Appi, mu vihmavari!»
I Kalaraprikaš - kalatoit paprikaga,

Ta nägu muutus surnukahvatuks. Silmist paistis õudus. Mõlemad sõudjad naeratasid, vana Ördögi Márton ütles piipu teise suunurka lükates põlglikult:

«Tollest pole väga kahju, aulik härra. Ta polnud just suurt väärt, nisuhirmutisele ainult kätte panna.» (Nisuhirmutis on kaltsudest nukk, mis on varblaste hirmutamiseks nisupõllule pandud.)

«Sada forinti sellele, kes ta tagasi toob!» kähises Gregorics meeleheites.

Sõudjad vaatasid üksteisele otsa, noorem neist, Böresöki Jancsi, hakkas saapaid jalast kiskuma.

«Tõsiselt, ega te nalja ei tee, härra?»

«Sada forinti on siin,» ütles Gregorics innukalt, tõmmates mustast nahast rabataskust sajase pangatähe välja.

Böresöki Jancsi, Szegedi kraadede kena eksemplar, pöördus Kupecezky poole.

«Ega see härra hull ei ole?» küsis ta oma aeglase tempoga, kuna vihmavari vaikselt veepinnal kiikus ja laisa ungari Niiluse virvendaval seljal üha edasi liikus.

«Ei, ei,» vastas Kupeczky, keda pani samuti imestama Gregoricsi imelik kiindumus vihmavarjusse. «Ausõna, ta ei jõua, *domine spectabilis.* (austatud härra), see on suur rumalus . . .»

«Ruttu. ruttu,» ähkis Gregorics.

Nüüg tõusis Böresöki Jancsis veel üks kahtlus:

«Kas see raha pole vale, aulik härra?»

«Ei, ei, ainult ruttu, ruttu!»

Böresöki Jancsi oli juba tõmmanud saapad jalast, ja võttes kuue seljast, hüppas ta silmapilk vette nagu vilgas konn ja hakkas vihmavarjule järele uj uma; Ördögi Marci ei suutnud jätta talle järele karjumata:

«Sa oled igavene eesel, Janko! Mis sa teed, Janko? Pea kinni, Janko! Ära vaeva ennast ilmaasjata.»

Hirmunud Gregorics hüppas tema juurde. Täiesti enesest väljas olles haaras ta ühe käega Marci kaelasidemnest *ja* hakkas teda kägistama:

«Ärge karjuge, või ma tapan. . . otsekohe tapan.
Tahate mind pankrotti viia?»

Ördögi Marci talus seda kõike flegmaatilise rahuga:

«Noh, mis see siis olgu? Ega härra ei taha mind ometi ära kägistada? Jätke mu rätik rahule!»

«Las siis poiss ujub vihmavarjule järele.»

«Aga kui kana ongi selle jaoks olemas, et muna õpetada,» õigustas end Ördögi Marci. «Veel on siin suur kiirus peal, poiss ei jõua vihmavarjule järele, ja milleks ka, sest see jõuab isegi poole tunni pärast Sarga sealpoolsele kaldale, sest vesi pöörab siin nagu rõngaga ümber saare. Poole tunni jooksul lasevad kalurid sealpool küljes suure tinaga võrgu sisse ja härra vihmavari ujub täiesti kindlasti sinna isegi siis, kui vahepeal mõni suur kala selle alla peaks neelama. Äärmisel juhul võtame ta kala kõhust välja.»

Juhtuski nii, nagu vana kalur ütles, vihmavari sattus võrku *j*a Gregoricsi rõõm oli suur, kui ta võis oma kallist varandust jälle käes hoida. Heast meelest maksis ta Börcsöki Janosele sada forinti, ehkki see tegelikult polnudki vihmavarju kätte saanud, lisaks sellele tasus ta rikkalikult ka kaluritele, kes järgmisel päeval pasundasid linna täis iseäralikku lugu, et üks hull vanamees andis vihmavarju väljatõmbamise eest sada forinti. Nii rammusat säga pole Tiszas *juba* ammust aega olnud.

Kadedad kalamehed ja turunaised murdsid selle kallal kõikjal pead.
«Võib-olla oli vihmavarjul kuldkäepide?»
«Kuraclitki ta polnud. Käepide oli puust.»
«Võib-olla oli väga peenest lõuendist?»
«Lollus! On maailmas muidugi ka niisugust lõuendit, mis maksab sada forinti. Punane kanvaa, seegi räbalais ja laiguline.»
«Noh, siis see ei olnudki nii.»

«Aga ometi oli nii.»
Kupeczkygi siunas sellepärast Gregoricsi Gyuri ees, ja veel väga familjaarselt.
«Ma julgeksin selle peale kihla vedada – vanal on kolus mingi kruvi logisema hakänud.»
«Veidrustega inimene, aga hea inimene. Kes teab, mis mälestused tal selle vihmavarjuga seotud on.»

7. PAL GREGORICSI SURM JA PÄRANDUS

See sündmus sai tähtsaks alles hiljem, aastate pärast, kui seda enam keegi ei mäletanudki. Kui Gyurigi oli selle juba unustanud, Kupeczky aga ei suutnud enam täpselt meelde tuletada, sest vana mentor sai korraga palaviku selle välguna sisselöönud uudise peale, mille telegramm ühel päeval Besztercebanyast tõi, et Pal Gregorics on surnud. Ta lamas ka ise voodis ja ütles oma nuuksuvale õpilasele:
«Ma suren, Gyuri. Tunnen, et ma suren. Gregorics hoidis oma hinge minu sees. See olin mina, kes hoidis oma hinge tema pärast, aga nüüd lasen tal minna. Mu lõpp on käes. Ma ei tea, mis sinust saab, vaene poiss! Kas Gregorics on sinu eest hoolitsenud? Aga minu eest ta ei hoolitsenud. Kõik on asjata, ma tunnen, et ma suren. Võiksin kihla vedada.»
Ja ta oleks võitnud kihlveo, sest vanale mõjus Gregoricsi surm ja sellele järgnevad teated tõepoolest nii rängalt, et ta enam voodist ei tõusnud.Koju matusele sõitnud Gyurile jõudis nädala pärast järele teade perenaiselt, et ka mentor on surnud, saatku matuseraha.
Aga mis oli Kupeczky surm võrreldes Gregoricsi omaga? Vana krõbi, polnudki teda tegelikult enam vaja, hästi tegi, et läks, seda ei pannud nüüd ka keegi nii väga tähele. Ilusasti tagasihoidlikult tõmbus ta teise maailma, nagu sobibki, sest ka elades

ei olnud ta teinud palju lärmi. Oli, läks, punkt. Aga Pal Gregorics tegi sellegi asja ülespuhutult. See juhtus just suurel neljapäeval, et vana nii kella kaheteistkümne paiku päeval hakkas kaebama krampide üle maas, jäi väga kahvatuks ja tundis tugevaid valusid. Ta heitis pikali ja palus kõhu peale kuumaks aetud kaerakotti. Ancsura tõi kaera ja kohendas ta peaalust. Krambid maas andsid veidi järele, aga nende asemele tuli kohutav nõrkus, ta magas peaaegu õhtuni.
Õhtul avas ta silmad ja ütles:
«Ancsura, anna mu vihmavari, pane siia mu pea alla. Vaat nii, nüüd ma tunnen end juba paremini.»
Ta magas jälle natuke, ärkas aga varsti võpatades j a moondunud näoga.
«Ma nägin jubedat und, Ancsura. Nägin unes, et olin hobune ja mind viidi laadale. Tulid mu vennad ja vennapojad ning hakkasid mind kauplema. Mina aga olin hirmu täis, et kes neist mu ära ostab. Vend Boldizsar tegi mu suu lahti, vaatas hambaid ja ütles: «See ei kõlba enam kuskile, ainult nahk maksab viis forinti.» Sel ajal kui nad mind nii kauplesid, tuli üks vikatiga mees ja patsutas mind abaluudele. Oeh, mu külg valutab sellest veel praegugi. Tunnen, Ancsura, et ta siit patsutas. «Hobune *on* minu,» ütles ta, «mina ostan ta ära.» Ma vaatasin vikatiga meest, see oli ju surm. «Aga päitseid ma ei müü!» ütles mu peremees talle vastu. «Pole viga,» jäi vikatiga mees nõusse, «ma toon kohe kõrvalt poest päitsed, oodake mind, ma tulen kohe.» Selle peale. ma ärkasin, Ancsura. See on

jube!»

Ta punased juuksed tõusid püsti ja otsmikul pärlendas surmahigi. Ancsura pühkis selle rätikuga ära.

68

«Lollus, uskuge, et see on lollus. Uned ei tule taevast, vaid maast.»

«Ei, ei,» oigas haige, «tunnen, et see on lõpp, ma tunnen. Mul on ainult nii palju aega, Ancsura, kui ta toob päitsed. Ära lohuta mind, ma ei armasta tühja lobisemist, vaid anna ruttu tinti ja paberit, ma kirjutan pojale, Gyurile, telegrammi, et ta tuleks kohe koju. Oma lapse ma ootan ära. *J*ah, ootan ära.»

Ta voodi ä.ärde lükati laud ja ta kirjutas kiiresti, täie jõu juures olles paberile: «Tule *ruttu* koju, onu isa on suremas, tahab sulle midagi anda. Ema.»

«Las toapoiss viib telegrammi ära!»

Ta oli. *rahutu,* oodates toapoisi tagasitulekut. Küsis kolm korda. Lõpuks tuli toapoiss koju, aga halbade teadetega. Telegraaf oli juba suletud, ta ei olnud saanud telegrammi ära saata.

«Noh, pole midagi, saadame hommikul. Härra nagunii kujutab endale kõike ainult ette, pole tal midagi, ainult ta *on* nii närviline, et teda ei või ärritada. Öelge peale, et telegramm on läinud.»

See vale rahustas, kergendas tublisti. Ta arvestas endamisi, millal poeg võib tulla. ülehomme lõunaks on ta kindlasti siin.

Öö magas ta vaikselt, hommikul ärkas, oli väga kahvatu, väga nõrk, aga tõusis üles, askeldas, tuhnis oma sahtlites vanade mälestuste keskel. Ancsura mõtles endamisi: «Saadaksin telegrammi ilmaaegu, pole tal midagi, juba nüüdki on tal parem, paari päeva pärast on ta endine.»

Gregorics komberdas kogu päeva ringi, pärast lõunat lukustas ta end oma kirjutustuppa, jõi ühe klaasi tokaid ja kirjutas vahetpidamata. Ancsura küsis talt korra, kas tal midagi vaja pole.

«Mitte midagi.»

69

«Kas kuskilt ei valuta?»

«Külg valutab, see koht, mida vikatiga mees unes patsutas. Seal sees valutab midagi.»

«Kas valutab kõvasti?»

«Kõvasti.»

«Kas ma ei saadaks arsti järele?»

«Ei.»

Õhtupoolikul laskis ta kutsuda notari, härra Janos Sztolariki. Ta oli väga rõõmus, kui notar tuli, naeriski veel. Pani notari istuma ja laskis tuua klaasi tokaid. «Veebruari lõikusest, Ancsura.»

See vein oli järele jäänud juba isast, kuulsast veinikaupmehest, oli pärit sellest ajast, kui kord Tokajs kaks korda viinamarju korjati: ükskord veebruaris, teine kord oktoobris. Sellist joovad ainult kuningad.

«Veebruari lõikus» oli eelmisel aastal varakult saabunud talve tõttu olnud kevadeni väljas väätide küljes. Võib kujutleda, et kogutud viinamarja mahl oli muutunud kuidagi omapäraselt peeneks ja kangeks. Õnnis Gregorics nimetas selle joogi lebensretteriks, rääkides alati: «Kui enesetapja joob, enne kui ta end tapma hakkab, sellest kaks pitsi, siis jookseb ta, kui ta on poissmees, isameest otsima, kui aga naisemees, siis - advokaati.» (Ta tahab kas abielluda või lahutada, aga mitte surra.)

Nad lõid kokku kange essentsiga täidetud klaasid.

Gregorics laksutas keelt.

«Pagana hea. Seda jõi mu ristiisa mu sündimise päeval. See oli algus, nüüd teen mina sellesamaga

lõpu.»

Seejärel lõid nad uuesti klaasid kokku. Ka notarile maitses vein. Härra Gregorics tõmbas taskust ühe pitseeritud paberirulli.

«Siin on mu testament, härra Sztolarik. Lasksin teid kutsuda sellepärast, et seda teile hoiule anda.»

Ta hõõrus käsi ja naeris.

«Sellest tuleb veel keeruline lugu.»

«On veel vara,» tähendas härra Sztolarik, võttes paberid oma kätte. «Milleks te nõnda kiirustate?

Härra Gregorics naeratas kurnatult.

«Seda tean mina paremini kui teie, härra Sztolarik. Aga jooge veel üks klaas! Jooge veel! Jätame surma. Too kaupleb praegu päitseid. See, mismoodi see vein minu isa kätte sattus, on huvitavam, härra Sztolarik. See on väga kena lugu.»

«Ma olen põnevil, härra Gregorics.»

«Tjaa, mu isa oli suur kelm. Kus otsetee ei olnud kasulik, seal ajas ta kavalust. Midagi sellest kavalusest olen minagi pärinud. Aga see pole see õige. Mis on muuseas täiesti ükskõik. Zemplenis elas üks naaber, üks väga rikas krahv, kes sealjuures oli suur eesel. See tähendab, et kuna ta oli ainult heasüdamlik inimene, valmistas ta heameelega teistele rõõmu. Just seepärast ta oligi suur eesel. Mu isal oli kombeks temalt veini osta, ja kui nad head kaupa tegid, pakkus krahv alati liliputi peekrikesega seda nektarit. On loomulik, et ta kirgliku veinikaupmehena krahvile kogu aeg peale käis, et see müüks talle sellest kas või kaks akotki, aga too ei tahtnud asjast kuuldagi: «Keiser Fran-zilgi pole nii palju raha, et ta selle ära osta võiks.»Kord, kui nad just jõid lebensretterit niisugusteks liikudeks, hakkas mu kadunuke kaebama:

«Oh kui õilis märjuke, oh kui suurepärane mõnu, oh, kui mu vaene haige naine saaks iga päev seda juua, kas või ainult õige tilgakese, siis oleks

I Ako- vedeliku mõõt.

ta, ma tean, umbes kahe nädalaga terve.» Misjärel õilis krahv oli liigutatud ja laskis viivitamatult kutsuda keldriülema, käskides: «Täitke härra Gregoricsi plasku lebensretteri vaadist.» Mõne päeva pärast tulid krahvile külalised, peened daamid, ja ta tahtis neid võõrustada kõne all oleva imejoogiga. Siis teatab keldriülem: «Seda pole enam tilkagi.» - «Kuhu te selle siis panite?» hüppab krahv ehmunult püsti. «Kõik läks Gregoricsi plaskusse, jäi puudugi veel.» Minu vana oli, tähendab, lask-nud kodus püttsepp Pivakil teha kolmeakose plasku (vana Pivak elab veel praegugi- ja tuletab seda meelde) ja viis selle erilise üürivankriga Zempleni, et sel teel veinile ligi pääseda. Eks ole tõsi, et see on väga hea? Noh, jooge veel, härra Sztolarik, üks klaasike tee peale kaasa!»

Kui notar ära oli läinud, kutsus ta sisse toapoicss Matyo.

«Pista nüüd kohe plekissepa juurde ja osta talt üks katel. Siis otsi mulle ükskõik mis raha eest kaks müürseppa. Aga ära ütle ühelegi hingele, mis asju sa ajad.»

Jah. aga just see oli Matyo nõrgaks küljeks. Kui vähemalt poleks keelatud. Siis oleks ta ehk veel kuidagi vaikida võinud.

«Käi kiiresti, aja see kiiresti joonde!»

Enne küünalde süütamist olid nii müürsepad kui ka katel seal.

Pal Gregorics kutsus mõlemad meistrimehed kõige tagumisse tuppa ja sulges hoolikalt ukse.

«Kas te suud pidada oskate?»

Müürsepad vahetasid pilke, mõtlesid veidi, lõpuks vastas vanem neist:

«Inimene ainult suud pidada oskabki, eks ta hakka sellega ju kohe peale, kui maailma jõuab. »

«Jaa, ega see niikaua ole raske ka, kuni veel rääkima õppinud ei ole.»

«Siis võiks ehk ära proovida,» ütles noorem müürsepp, «kui tasub.»

«Ikka tasub. Saate kumbki viiskümmend forinti, kui ehitate täna öösel vaheseinasse sellise avause, kuhu katel sisse mahub, ja kui teete ta nii, et seda kohta ära ei tunne.»

«Ainult niipalju?»

«Muidugi niipalju. Ja sellest alates saab kumbki igal aastal majaperemehelt viiskümmend forinti; niikaua kui te asja kohta suu peate:»

Müürsepad vahetasid jälle pilke ja vanem vastas:

«Teeme ära. Kus kohas seda tööd tegema peab?»

«Kohe viin.»

Gregorics võttis naela otsast roostes võtme, ja lastes töölised ette, läks nendega õue, ehkki tal käimine raske oli.

«Tulge mulle järele.»

Ta läks aia lõppu. Aia viimases otsas seisis väike kivimajake Liibanon kaheholdisel platsil, mis oli õunapuid täis istutatud. Siin kasvasid oivalise aroomiga õunad. Nende pärast oligi Gregorics ostnud ta preestri leselt ja väikesele Gyurile kinkinud; krunt kirjutati ka kohe tema nimele. Kuni Gyuri kodus oli, elas ta Kupeczkyga seal, pärast seda oli maja aga elaniketa ja mahajäetud.

Gregorics viis müursepad väikesesse kivimajakesse, näidates kiviseinas koha, kuhu tuli nišš raiuda. Ta andis käsu, et kui nad valmis saavad, tulgu talle järele, et siis võivad nad katla ära tuua - selle sissemüürimise juures tahab ta isiklikult viibida kuni lõpuni.

Keskööks sai auk valmis. Müürsepad tulid ja koputasid aknale. Gregorics laskis nad sisse. Ka-

tel seisis siis juba keset tubä. Selle kaanel ei paistnud midagi peale saepuru, aga-see-eest oli ta kohutavalt raske, kaks tugevat müürseppa jõudsid teda vaevu kanda. Oli seal siis sees, mis seal.oli.

Gregorics käis neil kogu aeg kannul. Ta ei liikunud seni paigast, kuni nad polnud katelt sisse müürinud, kuni nad polnud seda kohta üle lubjanud.

«Kui härra laseb homme veel üle lubjata, siis ei leia ülehomme kurat ka seda enam kätte.»

«Ma olen rahul,» ütles Gregorics ja maksis meestele lubatud summa.

«Nüüd võite minna.»

Vanem müürsepp näis imestavat, et ta nii kergesti minema pääseb.

«Vanasti on sedasorti tegemist teisiti toimetatud,» ütles ta teatava halvakspanuga. «Olen niisugustest asjadest nii lugenud kui kuulnud. Vanasti torgati niisugustel juhtumitel harilikult müürseppade silmad peast välja, et ka nemad ei leiaks seda kohta enam üles, aga tõsi on ka see, et selle eest ei, antud viiskümmend forinti, vaid sada korda niipalju.»

«See oli veel vanal heal ajal!» ohkas teine.

Aga Päl Gregorics ei hakanud nendega vaidlema, ta sulges majakese tugeva tammepuust ukse ja läks koju, et heita pikali.

Hommiku eel algasid maos jälle krambid, ta karjus ning kannatas tublisti valu. Loorberitilgad ja kõhule pandud sinepiplaaster vaigistasid seda ainult silmapilguks. Ta jäi kohutavalt nõrgaks ja ta silmade alla ilmus mingi tuhm viirastuslik sina. Ta ägises, oigas ja tundis välismaailma vastu vaid paar korda huvi.

«Keeda hea lõuna, Ancsura, hea lõuna. Tee mooniklimpe ka, sest poeg tuleb lõunaks.»

Poole tunni pärast ütles ta Ancsurale: «Mooniklimbid tee meega, Ancsura, sest poeg armastab nii.»

Endale küsis ta seltersit, jõi vahetpidamata, neelates korraga terve klaasi, mis maitses talle väga hästi. Tal pidi olema kohutav seesmine kuumus.

Lõuna paiku muutusid krambid veelgi tugevamaks ja ta hakkas verd oksendama. Ancsura kohkus ära ja puhkes nutma. Ta küsis: kas ei peaks saatma arsti või preestri järele.
Gregorics raputas pead.
«Ei, ei. Ma olen juba valmis, Mul on kõik korras. Ootan ainult poega. Palju kell praegu on?»
Parajasti hakkasid helisema toomkiriku lõunased kellad.
«Sel ajal tuleb postitõId reisijatega. Mine ütle Matykõle, et ta läheks välja värava ette ja ootaks Gyurit, et poisi reisikott sisse tuua.»
Ancsura väänas meeleheites käsi. Kas tunnistada, et ta ei saatnud pojale telegrammi? Jumal, kui kangesti ta ootab.
Ancsura ei julgenud üles tunnistada, ta hoopis jätkas teesklemist, et hästi, ta saadab Matyi välja.
Haige muutus üha .kannatamatumaks.
«Ancsura, vii Matyile sarv. (Seinal kõlkus rohelise nööri otsa riputatud hiiglaslik sarv.) Las ta puhub, kui poeg kohale jõuab, et ma saaksin niiviisi juba ette teada.»
Siis tuli muidugi ka sarv maha võtta ja välja viia, sest Ancsural oli üha vähem julgust oma hooletust üles tunnistada.
Seejärel jäi haige vaiksemaks, ei ägisenud, ei

lõõtsutanud, vaid kuulas .tähelepanelikult, . tõstis pea ja toetus küünarnukiga padjale. Sealjuures silitas ta kätega kulunud vihmavarju käepidet, nagu seda rahustades.
«Ancsura, tee aken lahti, et ma kuuleksin, kui Matyko sarve puhub.»
Avatud aknast tungisid sisse päikesekiired ja lendlev tuul ajas enda ees joobnustavat akaatsialõhna. Gregorics tõmbas seda sisse, ning päikesekiir ja akaatsialõhn kiskusid ta hingest veel kord esile ühe ammu-ammu nürinenud tunde.
«Silita oma peoga mu otsaesist, Ancsura,» hingeldas ta vaevalt kuuldavait. «Las ma tunnen oma kehal veel korra naise kätt.»
Ta sulges silmad, kuna Ancsura hoidis oma käsi ta meelekohtadel; näis, nagu meeldiks, talle hästi, et ta pea on kui rõngaste vahel. Ta laubal ei tundunvd raasukestki kuumust, see oli pigem jahe ja kuiv, puudus isegi naha tavaline niiskus, laup lausa tolmas, kõõmas.
Haige ohkas:
«Su käsi pole küllalt sile, pole küllalt. . . Su käsi on karmiks läinud, Ancsura!»
Seejärel lisas ta:
«Aga poja oma, see on nii pehme ja nii soe. . .» Ta naeratas nõrgalt ja avas uuesti silmad: «Kas sa ei kuulnud midagi?.. Pst! Matyk6 nagu puhuks. . »
«Ei usu, ma ei kuule midagi.»
Gregorics osutas ärritatult kätega teise tuppa: «See pagana kell möriseb seal, see segab, see ajab tigedaks. Pane ta seisma, Ancsura, ruttu, ruttu. . .»
Kõrvaltoas kapi otsas tiksus vana kell. Ilus kell oli, selle oli ostnud veel Gregoricsi isa. kui Görnö-

ris kellelgi Szentivanyil oksjon oli olnud. Kell kujutas eebenipuust fuajeed kahe alabastersambaga ning kuldse trepikäsipuuga ja fuajees kõikus nürilt, kriginaI tiksudes seinast seina suur rõngakujuline pendel.
Ancsura ronis toolile, ajas end püsti ja pani kella seisma.
Sel silmapilgul kostis tekkinud vaikuses kähisev hüüatus, värdjaslik arusaamatu hääl, nagu oleks lämbudes karjatatud: «Kuulen sarve, kuulen!» seejärel uuesti kähin ja kukkumine.
Ancsura hüppas maha ja tormas surituppa. Siis oli kõik juba vaikne, voodi oli verd täis valgunud ja Gregorics lebas seal surnuna, valgena, lahtiste tardunud silmadega. Üks käsi oli alla vajunud ja

hoidis kramplikult vihmavarju.

Nii lõppes vaese Pal Gregoricsi elu. Sugulaste ja naabrite hulgas levis surmateade kiiresti. Linna arst tunnistas surma põhjuseks maohaavad. Kaunistades oma juttu ladinakeelsete sõnadega, lobises ta midagi sellist, et maosein on auke täis, sellest tuli verejooks, ja et kui teda oleks varem kutsutud, oleks ta võinud aidata. Vend Boldizsar ilmus peagi kohale, nagu ka Gaspar koos lastega. Proua Panyóki aga (sünd. Eszmeralda Gregorics), kadunukese vanim poolõde, kes elas suvel maal ja kurvast sündmusest alles õhtupoolikul kuulda sai, hüüdis meeleheites:

«Milline õnnetus, milline õnnetus, et ta just suvel surema pidi! Ma palusin ikka, et ta sureks talvel ja mitte suvel, ja näe nüüd: ikkagi suri praegu. Kas tasub tänapäeval siis üldse palvetada? Jumal küll, missugune löök! Need mõlemad varganäod varastavad vahepeal mul kõik nina alt ära.»

Ta laskis kohe hobused ette panna, kihutas ülepeakaela, jõudis kohale alles öösel, kui Boldizsar ja Gaspar juba kõikjal nuuskisid ja tuhnisid, võttes majapidamise täielikult üle, isegi Ancsura ajasid nad välja. Tasane hing vaidles asjatult vastu, et maja on tema oma, et see on tema nimele kirjutatud, et siin on tema peremees.

«Teie omad on ainult neli seina,» väitis talle härra Gaspar. «Need saate pärast kätte. Kõik muu on meie oma. Siin pole ühel autu eluga isikul midagi otsimist. Kasige siit!»

Gaspar oli jutukas mees, kuidas olekski Ancsura suutnud temaga hakkama saada. Ta ainult nuttis, nuttis, võttis siis oma rätiku, kirstu, kompsud ja tassis Matyk6 ema juurde, enne aga otsisid jultunud Gregoricsid ta asjad veel, läbi, et kas ta ei vii nende sees ära aardeid, hoiukassaraamatuid või muud taolist.

Kolmandal päeval maeti Pal Gregorics maha. Matus oli vilets, vaene, keegi ei nutnud, peale vaese Ancsura, kes ei julgenud õelate sugulaste pärast kirstule lähedalegi minna, vaid seisis kuskil tagapool. Poeg ei jõudnud Szegedist pärale. (Paremgi, et hilines, sest võib-olla oleksid nad ta veel õuestki välja ajanud.) Aga kuigi Ancsura oli ka teiste selja taga, vaadati ikkagi ainult teda, ta torkas kõigile silma; Gregoricsi suur härrasmaja, mis jäi temale, suurendas tähelepanu veelgi, ja kui ta kogemata pillas oma pisaratest märja taskurätiku, tormas viimane kui üks leskmees leinaseltskonnast (nende hulgas oli ka üks nõunik), seda üles tõstma.

Mahakukkunud rätik oli mõõdupuuks, mis näitas, kui palju ta oli inimeste arvamuses tänase päeva jooksul tõusnud.

Kolmandal päeval kogunes kogu suguselts notar Sztolariki juurde, kus avati testament. See oli muidugi natuke omapärane.

Ungari teaduste akadeemiale pärandas vana kaks tuhat forinti.

Edasi pärandas ta igale naisisikule, keda ta paremini tundis või kelle juures ta kunagi oli liikunud või kellega kurameerinud, igaühele kaks tuhat forinti. Ja selliseid daame luges ta nimepidi üles üheksa, pärandatud summa aga, kakskümmend tuhat forinti A. k. j. (Austria kursi järgi), lisas ta sularahas testamendi juurde. Notar Sztolarikile on tehtud ülesandeks selle jagamine.

Sugulased kqulasid teda siiani hinge kinni pidades ja vend Boldizsar ja mõnikord ka vend Gaspar väljendasid iga üksiku avalduse juures oma rahulolu peanoogutusega või vahel ka mõne selletaolise vahemärkusega:

«See on õige.»

«Õieti.»

«Jumal temaga.»

«Hästi tegi.»

Ainult proua Panyóki naeratas pilkavalt, kui kõlasid üheksa naise nimed.
«Ah! Kui imelik... kui imelik!»
Vend Boldizsar, kes arvas, et tühjade asjade juures ei tasu peatuda (kadunud Pal oli ju kogu elu hull olnud), hüüdis oma suuremeelsust demonstreerides:
«Lugege palun edasi, härra notar!»
Notar vastas lühidalt:
«Edasi ei ole.»
Kostis hämmastussumin. Ühekorraga tormasid kõik testamendi juurde.
«See on võimatu.»

79

Notar kehitas õlgu:
«Ometi pole enam ühtegi tähte.»
«Aga muu varandus? Mõis Tšehhoslovakkias?»
«Selle kohta pole testamenti tehtud. Mina võin ainult nii palju lugeda, kui palju on kirjutatud. Härrased võivad selle üle ise otsustada.»
«Arusaamatu!» kähises Gaspar Gregorics. «Kõiges selles on imelik see,» arvas Boldizsar, «et ta köögitüdrukut ja seda konnapoega meeles ei pea. Aga kogu maailm näeb, kuhu koer on maetud.»
«Jah, jah,» kinnitas Gaspar, «siin on mingi riugas.»
Notar ruttas neid rahustama.
«See on lõpuks härrastele ükskõik. Ülejäänud varandus on igal juhul vendade oma.»
«Jah, jah,» tähendas Gaspar, «mis puutub liikumatusse varandusse. Aga kus on sularaha? Sest tal peaks olema palju, väga palju sularaha. Kardan, et sellega on mingi sahker-mahker toime pandud.»
Emand Panyoki vaatas kahtlevalt oma vendadele otsa.

8. AHNED GREGORICSID

Testamendi sisu levis kohe kohaliku parema seltskonna ringides ja tekitas tohutut pahameelt lihtsates patriarhaalsetes salongides, kus vana kirsipuust klaveri kohale on riputatud. Miklos Zrinyi «Väljatung», kus hanesilmapistes väljaõmmeldud valge linakesega kaetud väikesel lauakesel uhkuse pärast seisavad tühjad hõbeküünlajalad, nende keskel Pöstyenist toodud tohutu peeker Pöstyeni supelhoonete kujutusega ja selles peekris lõhnavad sireliõied.
Ah, nendes armsates väikestes salongides lausa vahutasid ja keesid arvamused.
«Ikkagi on see kohutav, mida Gregorics tegi. Ta oli alati taktitu, aga et ta veel pärast surmagi nõnda kompromiteerib auväärseid daame, kes, hallid juuksed peas, juba lapselapsi kiigutavad (vähemalt pooled olid niisugused) ,see on siiski kuulmatu asi.»
Üheksa daami olid pandud moraalsesse häbiposti. Kogu linn rääkis neist, nende nimed rändasid suust suhu, ja kui oli selliseid, kes Gregoricsi sõimasid, leidus ka niisugune, kes ütles:
«Lõpuks, kes teab, mis nende vahel oli. Gregorics pidi olema oma nooruses suur võrukael.»
Isegi need, kes kahtlemata Gregoricsi üle kohut mõistsid, targutasid selliselt: mingi sõprus pidi ikkagi olema, et neid meeles peeti, aga selline

81
samm pole mingil juhul *gentlemanlike* (härrasmehele sobiv), ka siis mitte, kui võtame halvima võimaluse; sel juhul on see isegi veel suurem taktitus.
«See on niisugune temp,», ütles linna notari abi Mihaly Vertany, «mille eest peaks kasiinost välja

heitma. . . see on, oleks pidanud, see on, oleks võinud välja heita, kui ta veel elaks. Jumala eest ütlen, kui ta hauakivile kirjutatakse, et ta oli inimene, kraabin ma oma isikliku taskunoaga selle maha.»

Peaarhivaar ja samal ajal tuletõrje pealik, kes oli kakskümmend aastat olnud eksperdiks auasjades, käsitles sündmust hoopis teisiti.

«Kogu see asi on lihtsalt argus. Mis on naised? Naisi arvestatakse ainult kolmekümne viienda eluaastani. Need on aga kõik üheksakümnesed matroonid. Mis kahju teeb neile pisike indiskreetsus või pisike klatšijutt? Roostetanud mõõgaterale ei jäta hingeõhk mingit laiku. Kas pole, röövikudki korjatakse ära ainult niisugusten puudelt, millel on lehed, õied või tulevad veel viljad. Kuivanud puule aga jäetakse nad alles. Aga vaat, Gregorics haavas nende mehi, sai hakkama ara teoga, sedamööda, kuivõrd see on argus, kui haavab niisugune inimene; kes ei ole võimeline rahuldust andma.

Gregorics aga, julgen kartmata välja öelda, ei ole rahulduse andmise võimeline. Ja selles ta just ongi vea teinud.»

Vennad Gregoricsidki, kui olid paremini järele mõelnud, keerutasid mööda linna kõvu laimujutte kadunukese üheksast Flammest, mille peale kohe järgmise päeva hommikul ilmus notari juurde suure lärmiga Istvan Vozairy, kelle abikaasa samuti oli pärijate hulgas, ja teatas, et kuna tema naisel pole iialgi selle häbematu Gregoricsiga min-

geid. suhteid olnud, siis tema kahte tuhandet forinti pärandust vastu ei võta. Niipea kui kuuldus sellest laiali lagunes, saabusid Sztolariki juurde kordamööda teisedki daamid, teatades, et nemadki ei võta pärandust vastu, sest ka neil pole olnud Gregoricsiga mingeid suhteid. Härra Sztolarik polnud ammu enam nii suurt lõbu tundnud kui sellel päeval, sest oli tõepoolest naljakas näha kortsus mutikesi, kui nad olid veel üks kord sunnitud kangesti punastades rääkima oma karskusest, ise hammasteta ja hallid kiharad peas.

Veel lõbusam oli aga vendadel -Gregoricsidel, sel kombel jäid testamendi juurde lisatud kakskümmend tuhandelist neile- see on, välja arvatud esimesed kaks, sest teaduste akadeemia võttis summa vastu, kuigi ka temal polnud Gregoricsiga mingeid suhteid olnud. Aga teaduste akadeemia (kümnes vana tädike) polnud nii häbelik nagu , ülejäänud üheksa.

Vendade Gregoricside rõõm muutus aga varsti kibeduseks. Nad ei suutnud kuidagi tšehhi mõisat üles leida. Härra Gaspar sõitis Prahasse ja ajas seal jälgi, aga asjata. Juba kodus oli selgeks saanud, et dokumentidest ei leia nad tšehhi mõisa kohta kuskilt mingeid jälgi: ei ostu-müügi paberit ega ka ühtegi mõisavalitseja kirjutatud kirja majapidamise asjust. See oli arusaamatu. Boldizsar siunas, et sellist asja pole maailmas veel ette tulnud. Notar Sztolarik naljatas:

«Segaduse tekitas võib-olla see pöörane meri, mille Shakespeare Tšehhoslovakkiasse pani, see võis Gregoricsi mõisa ära neelata.»

Vennad vahutasid vihast, tammusid paigal, ähvardasid Matykót ja Ancsurat vangistusega, kui need üles ei tunnista, kus tšehhi mõis on.

Lõpuks kuulati mõlemad teenijad üle ka kohtus, päranduse asja arutamisel, Matykó peab ju ometi teadma, ta käis härraga koos, kui see oma tšehhi mõisa sõitis. Matykó tunnistaski siis, et ta kadunud härra laskis ainult kodus Tšehhi-sõidu jutud laiali, aga tegelikult läksid nad hoopis Szegedisse või Kolozsvari, kus Gyuri-poiss õppis.

Ah, see salakaval Pall Gregorics! Kuidas ta oma vaeseid sugulasi alt vedas!

Nüüd polnud enam raske avastada, mida vana mõrtsukas haudus (küllap maa ta kondidki veel välja heidab), miks ta tegi salaja kogu oma kinnisvara rahaks. Selge, et ta tahtis sellele sohilapsele Viini maja ja maamõisa rahas kätte mängida.

Aga kas ta oli juba andnud? Seda ta ei võinud ometi teha, et ta oleks sada tuhat ühe piimahabeme kätte usaldanud. Aga kuhu ta selle siis pani, kelle kätte ta andis? See oli suur saladus, mida Gregoricsid püüdsid lahendada. Notar, kes kadunuga viimasena oli rääkinud, kinnitas, et see poole sõnagagi mingit raha ei maininud; Ancsura vandus maa ja taeva nimel, et tal pole punast krossigi, ja et ta on isegi kibestunud, et neid tühjade kätega jäeti. Ka muidu ei saa ta kadunu kohta head öelda.

Ta tegi vaese poisi õnnetuks. Kuni ta elas, raiskas ta tema peale helde käega, ja nüüd korraga lõppes jõukuseallikas, härraspoisist, kellele peeti mentorit, sai tunde andev üliõpilane, sest pole kindel, et maja sissetulekust on võimalik teda ka ülikooli saata.

«Ei,» arvas Sztolarik, «kui ta sihiks oleks olnud, et kogu raha saaks poiss, oleks ta võinud ometi selle avalikult talle kinkida, härrad poleks sinna midagi teha saanud. Kas pole tõsi?»

Muidugi oli see tõsi, ja just sellepärast näiski kogu asi seletamatuna, mõistatuslikuna. Viini maja müüs Gregorics saja kaheksakümne tuhande eest maha. Privorece mõisa seitsmekümne viie tuhande eest, mis on kokku veerand miljonit forinti. Issand jumal, kuhu ta võis küll panna selle tohutu hulga raha? Kui ta oleks sette ka kullaks vahetanud, üles sulatanud ja sellest ajast peale seda lusikaga söönud, ka siis poleks ta suutnud seda ära kulutada. Aga Gregorics oli kokkuhoidlik, järelikult peab raha kuskil olema. Aga kus? Selle otsimisega võis hulluks minna.

Ei paistnud tõenäolisena, et raha oleks Ancsura käes, või poja käes, või Sztolariki käes, kes sai Gyuri Wibra eestkostjaks. Siiski ei jätnud Gregoricsid ka seda võimalust kahe silma vahele ja palkasid nuhid, kes salaja Ancsurat silmas pidasid ja tema poolt pillatud sõnu tähele panid, kuskilt Pestistki leidsid nad ühe osava selli, kes vahepeal õigusteaduskonda jõudnud Gyuriga sõprust pidi sobitama ja tema eluviisidest ning sõnadest asja olemuse välja filtreerima.

Gyuri elas tollal vaeselt, kuulas hoolega ülikoolis loenguid, elas «Seitsmes Öökullis» ja käis lõunat söömas Kepir6 tänaval, ühes väikeses odavas sööklas, mis kandis «Esimese Aprilli» nime. Koos väikese söökla õigusteaduskonna üliõpilastest koosneva publikuga oli temagi üks sellise eriala inimesi, keda moodne elu erilise aplusega alla neelab. Menüükaardile oli maalitud paks isand, kes on tänaval vestlusse laskunud ühe kõhna koguga, ja nende atta oli trükitud järgmine kahekõne:
Kõhn isand: Kus te kütt, kulla kaimuke, söömas käite, et te nii priske välja näete?
Paks isand: Ikka siin, «Esimeses aprillis».

Kõhn isand: Või nii, siis lähen mina ka sinna. Vaatamata sellele keedeti «Esimeses Aprillis» ikkagi halvasti ja võib-olla oli just see petlik kahekõne motiveerinud söökla nimetamise «Esimeseks Aprilliks». Mnjaa, vanasti olid kõrtsmikud siirad, isegi kui nad valetasid, tegid nad seda nii süütult, et igaüks kavalust mõistaks.

Härra Gaspari juurde jõudsid tõelised bülletäänid (regulaarsed teated) Gyuri igapäevase elu kohta: sööb hommikust ühes trahteris, ennelõunal on loengutel, lõunat sööb «Esimeses Aprillis», pärastlõunased tunnid tuhnib ühe aclvokaadi kantseleis pabereid, õhtusöögiks sööb väikese tüki pekki või natuke kohupiima, mida poodniku käest ostab, seejärel õpib ta poole ööni. Kõik armastavad teda, kiidavad, temast tuleb väljapaistev inimene.

Kaval Gaspar Gregorics hakkas juba soovima, et veerand miljonit ometi Gyuri käes oleks ja et ta aja jooksul ära võtaks tema tiitre Minka, kes hakkas praegu kujunema eost pungaks - ta võis olla midagi üheteistkümne ümber.

See oli rumal oletus - Wibrade käes ei võinud raha olla, sest seda oleks vähemalt poisi juures ühest või teisest näha olnud. Ancsura üüris päritud maja välja ja sellest üürist saatis härra Sztolarik Gyurile iga kuu kolmkümmend forinti.

Vennad Gregoricsid jagasid aga omavahel ära naiste läbi tagasijõudnud kaheksateist tuhat ja siis veel mõned sajad, mis tulid sisse Pal Gregoricsi mööblile ja igasugusele liikuvale kolule korraldatud oksjonilt, muust varandusest oli aga viimne kui jälg lõplikult kadunud. Kogu linn murdis selle kallal pead ja mõeldi välja mitmesuguseid tobedusi. Räägiti, et vana on saatnud raha Klapkale ja - kord näete veel, Klapka toob selle tää-

kide kujul tagasi. Liikus isegi jutte, et Pal Gregoricsil olevat olnud kuskil Lopata metsades võluloss ja et ta hoidnud seal ühte ilusat naist vangis, ja kui tema ise poleks ka suutnud oma varandust sulakulla kujul supilusikaga ära süüa, siis oskaks üks ilus naine selle muidugi lühikese aja jooksul teelusikaga ära maitsta.

Aga lobajuttude hulgas köitis sugulaste tähelepanu kõige enam see tõsiasi, mis tuli välja plekis-sepa käest, Pal Gregorics oli surmaeelsel päeval lasknud tema käest osta suure katla, mis jäi maksmata, nimelt ilmus ta arvega härra Gaspari juurde.

Gaspar lõi endale laubale.

«Pagana pihta, seda katelt päranduse hulgag ei olnud.»

Ta vaatas läbi oksjoni protokolliraamatu, kuhu müüdud asjad olid üles kirjutatud, aga katelt nende seas ei olnud.

«Olen jälil,» irvitas Gaspar Gregorics. «Katelt ei lasknud mu armastusväärne härra vend mitte asjata osta. Aga mispärast ta siis laskis selle osta? Et midagi sinna sisse panna. Ja see miski ongi see, mida me otsime.»

Ta jagas oma kahtlust ka Boldizsariga. Boldizsar juubeldas õnnest:

«See on issanda sõrm, vend! Nüüd ma juba usun, et me leiame varanduse üles. Pali kaevas katla kuhugi maha, et raha meie käest ära kiskuda, ja see oleks tal õnnestunudki, kui ta poleks seda lollust teinud, et jäi katla eest võlgu. Aga sellistes asjades on õnn just see, et roimar allati milleski vea teeb.»

Plekissepp tuletas meelde, et katla oli välja valinud ja ära viinud teener Matykó, niisiis kutsus

Gaspar Gregorics ühel päeva1 Matykó enda juurde, võõrustas teda, söötis, jootis, päris lahkelt kadunu viimaste päevade üle, põimis kavalalt jutusse katla, mille eest plekissepp nüüd raha tahab.

«Mis selle katlaga õieti on, Matykó pojuke? Kas su härra tõepoolest tellis selle? Lausa uskumatu! Milleks tal seda vaja pidi olema? Kardan, Matykó, et sa ise oled selle mingi kelmusega lasknud oma härra arvele kanda!»

See just puudus veel tasasel Matykól, et ta au jalgade alla tallataks, see lõhestas ta keele nagu pasknääril, ta rääkis kõik järjekorras ära, et oma süütust tõendada - surmaeelsel päeval oli härra teda käskinud: hangi mulle kiiresti üks katel ja kaks müürseppa. Ta leidis kõik peagi. Asi toimus nii õhtupoole. Härra Gregorics viis katla oma surituppa, samal ajal laskis Matykó ka kaks müürseppa härra juurde. Mõlemad mehed on katelt näinud ja võivad tunnistada.

«Einoh,» ütles, härra Gaspar lõousalt, «sa oled õnnelik inimene, Matykó. Sest kui sul on tunnista-jaid selle asja peale, siis on kõik juttis, siis on su au niisama puhas kui värskelt kurnatud piim. Ma võtan oma sõnad tagasi. Einoh, ma poleks uskunudki, pojake, et sa ennast nii ilusasti sellest sodist välja keerutad. Noh, joo veel üks peeker seda härjaverd ja ära kanna viha mu mõtlematu jutu pärast, sest näed sa, mu kahtlus on põhjendatud, sest me ei leidnud katelt selle kolu hulgast kuskilt, ja plekissepp tahab ikkagi raha ja ütleb, et sina viisid katla ära. Aga kuhu ta siis tõepoolest kaduda võis?»

Matykó kehitas õlgu:

«Seda teab jumal ise.»

«Ja sina pole seda pärast enam näinud?»

«Ei.»
«Aga mis sai müürseppadest? Mida need müürsepad tegid?»
«Ei tea.»
Gaspar Gregorics naeris Matykóe pilkavalt näkku.
«Sa oled nagu ei-tea-Janose muinasjutus - see vastas ka iga asja peale, et ei tea. Loomulikult ei tea sa ka neid kaht tunnistajat, kes võiksid su süütust selles katlelasjas kinnitada. Tjaa, sõber, siis jääd sa ikkagi selle supi sisse.»
«Jumal tänatud, ühte ma ikka tunnen!»
«Kuidas teda kutsutakse?»
«Kui ma nüüd ainult ta nime teaks.»
«Kuidas sa teda siis tunned?»
«Tal on kolm karva nina otsas.»
«Lollus! Aga kui ta on vahepeal need kolm karva ära ajanud?»
«Siis ma leian ta näo järgi üles, see on tal nagu öökullil.»
«Ja kust sa need kaks müürseppa välja koukisid?»
«Nad remontisid toomkiriku müüre, sealt ma nad kutsusingi.»
Gaspar Gregorics uuris Matykó käest välja kõik, mis teda huvitas, ja nüüd juba põles maa ta jalgade all ja ta tõttas otsekohe tuhatnelja linna, et otsida üles müürsepp, kellel on nina otsas kolm karva. Müürseppa polnud raske leida. Niipea kui ta esimese paari müürsepa käest kolme karva järele päris, vastati talle kolmest suust korraga:
«See on kindlasti Andras Prepelicza. Selle vurrud tegid niisuguse tähelepanuväärt nalja, et lippasid üles nina otsa.»
Nüüd oli juba lapsemäng Prepeliczat üles leida,

Iga müürsepp ja telliskive asslv poiss teadis, et ta on praegu Pestis ehitamas. Töötab kuskil Kerepesi tänaval mingi suure maja juures.
Muidugi ei andnud härra Gaspar endale armu, ta istus kohe kaarikusse ega peatunud enne kui pealinnas, seal hakkas ta slovakkide hulgast Prepeliczat otsima.
Müürseppa vinnati just parajasti plokkidega kolmanqale korrusele, kui härra Gaspar ta üles leidis. Gregoricsil jooksis hirmujudin üle selja. Ai, kui nüüd plokk lahti tuleks!
«Ohhoi, Prepelicza1» hüüdis ta talle järele. «Pidage kinni! Otsin just teid. Mul oieks teiega natuke rääkida.»
«Hästi, hästi,» vastas müürsepp ükskõikselt, uurides tulijat ülevalt, «tulge siis. üles, kui te tahate rääkida.» .
«Te tulge alla, sest asi on kiire.»
«Hõigake aga üles, ma kuulen siiagi.»
«Seda ei saa, me peame tingimata nelja silma all rääkima.»
«Head või halba?» uuris Prepelicza kõrgusest.
«Väga head.»
«Mulle ka head?»
«Teile ka head.»
«Noh, kui on hea, on see ka õhtul hea, oodake siis õhtuni, siis ma tulen alla, praegu aga teen ma kõige ülemist akent.»
«Ärge targutage! Tulge kohe alla, Prepelicza. Te ei kahetse.»
«Näh, ma ei tea sedagi, kes härra on.»

«Küll te saate kohe teada.»
Ja lähima tõstukiga saatis ta Prepeliczale ühe kõliseva kümneforindilise. Ühe foriodi sai see,. kes viis.

90

Selle visiitkaardi peale viskas Prepelicza oma haamri ja kellu tellingutele ja tuli lähima tõstukiga alla emakese maa peale, kus Moosese ja Kristuse ajast peale pidevalt sünnivad imed.
«Olen teie käsutuses, austatud härra.»
«Tulge mulle järele!»
«Kas või põrgusse, austatud härra.»
«Nii kaugele me ei lähe,» ütles Gaspar Gregorics naeratades.
Ja viis ta tegelikult ainult «Kuke» kõrtsi, kus laskis tuua veini ja ütles talle sõbraliku klaasitõstmise juures armastusväärselt:
«Kas te oskate rääkida, Prepelicza?»
Prepelicza jäi mõttesse, et millest võib jutt olla, vaatas siis pikalt, juurdlevalt tundmatu mehe terashallidesse väikestesse silmadesse ja vastas ettevaatlikult:
«Rääkida oskab ka pasknäär.»
«Ma olen Besztercebanyast.»
«Või nii. Seal elavad väärikad inimesed. Tõepoolest, ma oleksin nagu härrat kusagil näinud.»
«See oli arvatavasti mu noorem vend, keda te olete näinud,» Ütles Gregorics kavalalt vahele, «teate see, kelle juures oli see salapärane lugu katlaga.»
«Katlaga! (Prepelicza suu jäi üllatusest lahti.) See oli teie noorem vend? Siis ma mõistan. See tähendab, et . . (ta hakkas kohmetult kõrvatagust sügama) mis katlast on jutt? Issand jumal, kui ma kõiki katlaid ja potte meeles peaksin pidama, mida ma elus näinud olen.»
Gregorics oli väikesele teesklusele ette valmistatud. Ta ei teinud. väljagi ja kostitas Prepeliczat sigariga. See lakkus sigari esiti üle, et see aeglasemalt põleks, pani siis tule otsa ja trummeldas

91

suure nurgelise müürseparusikaga ükskõikselt lauale nagu inimene, kes *on* juhuslikult avastanud, et tal on müüdavat kaupa, ja kes tunneb, et ta on sattunud tõsise ostja peale. Nüüd ainult külma verd, võimalikult rohkem külma verd, ja kauba hind tõuseb muinasjutuliselt.
Ta süda tagus valjusti. Valge kukk, kes rippus mingis raamis roheliseks värvitud veinise laua kohal, näis elustuvat ta virvendama löönud silmade ees ja oleks nagu üha kirenud: «Tere päevast, And*ras* Prepelicza. Kikerikii! Oled oma õnne leidnud, Andras Prepelicza!»
«Te siis ütlete, et te ei mäleta seda katelt? Ai, ai! Kas te peate mind siis nii lolliks meheks? Kas ma näen siis niiviisi välja? Muuseas, te teete hästi, Prepelicza, teete hästi. Ma teeksin võib-olla isegi nii. Eks ole, polegi paha see veinike? Et tal on vaadi lõhn? Noh, vennas, ega tal ju voodi lõhna saagi olla, too veel üks klaas, poiss, ja siis keri põrgu, jäta meid omavahele! Nojah: kuhu me siis jäimegi? Nojah. Te ütlesite just, et ka pasknäär oskab rääkida. Tõesõna, see oli õige jutt. Te olete tark mees, Prepelicza. Ma näen kõigest, et olen oma mehe peale sattunud. Ja seda ma armastan. Me hakkasime teineteisest *ruttu* aru saama. Just nii, ka pasknäär oskab rääkida, ja te mõtlesite - aga ainult siis, kui lõhestatakse ta keel. Eks ole, te mõtlesite nii?»
«Mhmh, » ütles müürsepp ja kolm karva ta nina *otsas* hakkasid liikuma, nagu oleks ta üle nende sügavalt hinge tagasi tõmmanud.
«Ma tean sedagi,» jätkas Gaspar Gregorics, «et pasknääri keel tuleb taskunoaga lõhki lõigata. Aga teie just nagu ei oleks pasknäär, Prepelicza . . .»
«Ei, ei,» kogeles Prepelicza häbelikult.

«Teie keele lõhestan ma ehk taskunoa asemel kahe pangatähega.»
Seda öeldes pani ta *oma* nahksest rahataskust kaks sajalist enda ette.

Müürsepa silmad kleepusid ahnelt kahe imeliselt erutava paberitüki külge, kahe alasti jõmpsika külge nende servadel: üks hoidis viljapead, teine raamatut.Prepelicza silmad läksid vaatamisest pungi, siis sai ta aga endast võitu ja ütles tuhmi, kähiseva häälega:
«Kateloli väga raske. .. Hirmus raske oli see katel.»
Muud ei tulnud talle pähe, ehkki ta otsis veel mõnda sõna, ise vaadates üha pangatähti ja armsaid lapsukesi pangatähtedel. Tal oli endalgi neid kodus midagi kuus tükki, aga need polnud küll nii armsad.
«Noh, mis see *on*, Prepelicza,» küsis Gregorics imestunult. «Ikka veel vaikite?»
«Sest saaks raske kivi mu südamele, kui ma räägiksin», ohkas müürsepp, «väga raske kivi. Võib olla et ma ei kannataks seda väljagi.»

«Lollus! Ärge rääkige rumalusi! Kivi, kivi! Kogu eluaja olete kive ladunud, ja nüüd hakkate äkki pirisema, et kivi langeb südamele. Tassige seda siis! Või ei taha te, et ma annan teile kakssada forinti ja panen teie südamele mitte kivi, vaid sooja saia. Ärge olge tita, Prepelicza!»

Prepelicza naeratas selle peale, pani aga, *oma* punased räpased käed emonstratiivselt selja taha selle märgiks, et ta ei taha *raha* puudutada.
«Või peate väheks?»
Prepelicza ei vastanud sõnagi, vaatas tardunult enda ette ja sasis juukseid, sarnanedes haige kaka-duuga. Tüki aja pärast Kummutas ta klaasi põhjani

ja virutas selle nii jõuliselt lauale, et klaasil tuli jalg alt ära.

«Imelik inimene!» ütles ta kibeda ägedusega. «Vaese inimese au maksab kakssada forinti. Jumal on a*ga* meid ühesugusteks loonud. Ta andis mullegi samasuguse au kui piiskopile või Radvanyi parunile. Aga härra takseerib minu au siiski kahesaja forindi väärtuseks. Häbi ja teotus!»

Sellele trumbile viskas Gregorics oma trumbi peale.

«Olgu peale, Prepelicza. Sellepärast ei tasu kohe vihastada. Kui teie au on nii kallis, eks siis tuleb odavamat otsida. (Seda öeldes pistis ta kaks sajalist tagasi püksitaskusse.) Ma otsin teise müürsepa üles, teie kaaslase.»
Ta võttis oma taskunoa välja ja kõlistas sellega vastu pudelit.
«Arve! »
Prepelieza hakkas naerma.

«Noh, noh! Kas vaene inimene siis rääkida ei tohigi? Muidugi, et otsite teise üles. Ja see pole nii aus inimene kui mina. Muidugi, muidugi. (Ta kratsis vastutahtmist kukalt, mida moonutas mädane paise.) Olgu siis... pange siia veel üks viiekümneline juurde, ja ma räägin kõik ära.»
«Jumal teiega! Kaup on koos.»
Prepelicza rääkis nüüd üksikasjaliselt selle viimse öö juhtumustest, kuidas nad olid viinud katla läbi õue ja aia ühte tillukesse majakesse.

«Liibanoni,» kähistas härra Gaspar iharalt ja ta juuksetuttki värises erutusest. «Oma pisikesse majja.»

Prepelieza jutustas kõigest, kuidas ta ühel õhtul, koos kaaslasega sinna oli sattunud, kuidas nad olid katla väikesesse majja viinud. Kuidas Pal Grego-

rics oli niikaua juures valvanud, kuni nad olid katla vaheseina sisse müürinud. Härra Gaspar küsis erutatult vahele.

«Kas katel oli raske?»
«Kohutavalt raske.»
«Kas keegi ei näinud, kui te ta üle õue viisite?»
«Mitte üks hing. Majas magasid kõik.»
Gaspar neelas naudinguga müürsepa iga sõna, ta hingas sügavalt, silmad särasid, mõtted lendasid tulevikku, kus ta nägi end ettekujutuses juba rikka inimesena, arutute aarete isandana - ta võib veel ehk parunitiitligi osta. Parun Gaspar Gregorics! Hm, polegi halb! Minkast saab aga paruness! See eesel Pali ei osanud oma varandust kasutada. Ta võis olla palju kokku korjanud, väga palju. Ta oli ju nii kokkuhoidlik.
«Palju mu vend teile andis?»
«Viiskümmend forinti kummalegi.»
«Täitsa õige, väga õige.»
Tal langes lausa kivi südamelt, et Pali oli neile kummalegi andnud ainult viiskümmend forinti. Ta oli hakanud juba kartma, et Pali oli vaikimise eest neile tuhandeid visanud.
See oleks teda puudutanud - see oleks ju nüüd tema kahju olnud, sest Liibanon saab tema omaks, saab iga hinna eest tema omaks, koos katlaga, koos kõigega. Kohe homme ostab ta selle hooldajalt ära. Ja ta nautis juba ette mõtet,-kuidas ta Boldizsari ja proua Panyóki üle trumpab.
Nii kiiresti kui ta vähegi võis, ruttas ta koju ega tulnud oma maja ees mahagi; vaid ajas otse Sztolariki juurde selle ettepanekuga, et ta jahaks Liibanoni ära osta.
Nii kutsuti kadunud preestri häärberit, mille Pal Gregorics oli Gyurile preestri leselt ostnud. Kadu-

nud preester ei olnud kantslist pidanud ühtegi jutlust, tuletamata selles meelde Liibanoni seedreid, ja kui ta hankis endale väikese maalapi, püüdis ta ka ise aias õunapuude vahel seedreid kasvatada, aga vagur Beszterce muld pani sellele vastu, lämmatas nad, ei andnud neile toitu, jumalavallatud bästärtsälased aga kutsusid väikest armast mõisakest lausa häbematusest Liibanoniks.
Härra Sztolarik ei näinud põrmugi üllatatuna.
«Tahate Liibanoni ära osta? Kena puuviljaaed ja toob ilusasti sisse. Neil päevil alles ostis üks Viini kaupmees kõik õunad ära, ilma et oleks hinna üle pikemalt mõtlemagi hakanud. Aga kuidas te Liibanoni ostmise peale tulite?»
«Tahaksin sinna maja ehitada, ühe suurema, maja.»
«Hm, sedasorti müümistega on alati häda,» ütles Sztolarik jahedalt, «omanik on alaealine, hool-dusnõukogule tuleb esitada terve paberiuputus. Ma jätaksin asja parema meelega nii, nagu ta on. Poiss lõpetab täna-homme, saab täisealiseks, tehku siis oma väikese mõisalapiga, mis tahab. Ta teeks mulle veel etteheiteid. Ei, ei, härra Gregorics, sellesse avantüüri ma ei lasku. Poisi jaoks on sellel väikesel hurtsikul ja neil kahel holdil lõpuks ka *praetium affectionis* (eriline väärtus), seal ta mängis, seal ta veetis oma lapsepõlve.»
«Kui ma aga maksaksin palju?» katkestas härra Gregorics ärritatult.
Härra Sztolarik muutus uudishimulikuks.
«Mida te paljuks nimetate? Mida te kavatsete ta eest anda?»
«Ma annaksin ta eest,» siin haaras härra Gregoricsi korraga lämmatav köhahoog, ta läks puna-

seks nagu purpur, «ma annaksin ta eest viisteist tuhat forinti.»
«Hm, see on kena- summa. Pal Gregorics ostis selle preestri naiselt viie tuhande forindi eest. Maad on tal kaks holdi ja turust jääb ta küllaltki kaugele. Rohkem kui kolm forinti ta süld ei maksa. Maja võiks väärt olla kaks tuhat... aga see on juba maksimum.»
«Utcumque,» ütles härra Sztolarik valjusti, «teie ettepanek pole halb. Mnjaa, mnjaa,.. Teate mis, härra Gregorics,» lisas ta äkilise otsuse ajel, «ma nõustun selle asjaga poisi huvides, aga enne

kirjutan talle veel ja räägin ka ta emaga.»
«Aga mul on selle asjaga kiire.»
«Siis ma kirjutan poisile veel täna.»
Härra Gregorics ei surunud enam peale; et mitte kahtlust äratada, ta läks koju ja saatis kolmanda päeva pärastlõunal Sztolarikile väikese vaadikese tokai veini PaI Gregoricsilt päritud veinide hulgast, (mis nad omavahel olid ära jaganud), lastes üksiti küsida, kas Budapestist pole veel vastust.
Härra Sztolarik laskis' teatada, et ta ootab iga minut vastust ja et ta tänab väärtusliku saadetise eest. Ta ütles härra Gregoricsi keldriülemale, kes veini kohale tõi, et ta loodab, et kõik läheb libedalt. Kas libedalt läheb vein või midagi muud, seda keldriülem ei teadnud.
Vaevalt oli keldriülem ära läinud, kui tuli kiri (Gyuri nõustus müügiga), härra Sztolarik tahtis just saata oma abilise teatega Gaspar Gregoricsi juurde, kui avanes kontori uks ja sisse astus kõhukas Boldizsar Gregorics, hingeidades nagu ülenuumatud hani, oli näha, et ta oli kiiruga tulnud.
«Palun, võtke istet, härra Gregorics. Mis head te meile toote?»

«Tõin palju, palju rahakest,» hingeldas see, jõudmata veel hinge tagasi tõmmata.
«Noh, see kulub alati marjaks ära.»
«Ma tahan sellelt vaeseltlapselt seda tema väikest maalapikest, seda Liibanoni ära osta.»
(Härra Boldizsar oli kuulus omamesimagusa jutu poolest.)
«Liibanoni?» hüüatas Sztolarik üllatunult ja pomises ülejäänu endale habemesse: mis pagan neid taga ajab? Siis vastas ta täie häälega:
«Võib-olla venna jaoks?»
«Ei, ei, ma ostan endale. Väga sobiv väike mõisake, see suurepärane vaade ja need imelised õunapuukesed on nii kenad ja armsad.»
«Väga imelik. . . tõepoolest imelik.»
«Mispärast see nii imelik on?» küsis teine arusaamatuses.
«Sest sellel on juba üks ostja.» .
«Ah sa võllanägu! Seda ma talle ei jäta! Sugulane on ikka sugulane. Ja lõpuks ma maksan ta eest rohkem kui see teine. . .»
«Seda ma usun vaevalt,» arvas hooldaja, «teine ostja pakub viisteist tuhat.» .
Boldizsar ei liigutanud kulmukarvagi.
«See ei tee midagi. Ma maksan kakskümmend.» Alles siis tuli talle pähe, et see ei ole kindlasti viitteist tuhandetki väärt, ja ta pöördus rahutu uudishimuga hooldaja poole.
«Pakub viisteist tuhat? Kes see hull siis on?»
«See on härra Gregoricsi vend Gaspar.»
Selle nime peale lõi Boldizsar tuikuma nagu härg, kellele on kuul pähe lastud, ja langes surnukahvatuna toolile.
Ta huuled liikusid, aga nende vahelt ei tulnud ühtegi häält. Sztolarik uskus, et vanahärra sai ra-

banduse ja tormas pöörasena appi karjudes vee järele. Kui ta aga jõudis tagasi koos köögitüdrukuga, kes ähmiga oli kaasa võtnud tüki nuudlitainast, toibus härra Boldizsar juba ja hakkas vabandama.
«Mul hakkas pea vähe ringi käima, niisuguseid atakke on mul juba palju olnud. Olen juba vana ja inimese masinavärk pole täiuslik. . . Muuseas, läheme asja juurde tagasi. Ma annan Liibanoni eest ikkagi kakskümmend tuhat forinti. Ma maksan kas või kohe praegu välja.»
Sztolarik pidas aru.
«Mnjaa, seda ei saa ju nii kähku teha. Enne on vaja hooldusnõukogu nõusolekut. Teen veel täna

hooldaja ettekande.»
Ta andis selle veel samal päeval sisse (hoolealune teeb ju tõelise lamoori), juurdies ise kogu aeg selle kallal, mispärast Gregoricsid küll Liibanoni taga ajavad. Mingi põhjus peab neil olema.Või on Liibanoni põues äkki kullasoon? Võimatu pole ju lõpuks seegi Arpadi soost kuningadki tuhnisid varemail ajul siin, mitte Selmecbänyas.

Ta otsustas, et jagab homme kahtlusi erus oleva kaevandusinseneri Istvan Drotleriga, see on nii suur asjatundja, et kui ta oma puuri maasse pistab, uurib ta tingimata välja, mis seal sees on.

Aga enne kui ta jõudis järgmisel päeval inseneri juurde minna, tuli Gaspar Gregorics vaatama, et kas on juba kirja. Sztolarik oli nagu natuke segaduses

«Kiri tuli. . . jah, jah, kiri tuli küll, aga on juhtunud midagi muud. Leidus uus ostja, kes liibanoni eest kakskümmend tuhat forinti lubab.»

See oli härra Gasparile nagu tõeline pikselöök.

«Võimatu,» kogeles ta. «Ega ometi mitte Boldizsar?»

«Aga just Boldizsar.»

Gaspar Gregorics läks vihaseks, vandus nagu voorimees, ta huuled värisesid suurest ärritusest ja ta lõi kepiga vehkides maha (vestlus toimus nimelt vööruses) ühe proua Sztolariki lillepottidest, milles õitses ilusa haruldase hüatsindi eksemplar.

«Oh, see lurjus... see lurjus,» sisistas ta läbi hammaste. Seejärel vahtis ta tobedalt enda ette õhku, peaaegu veerand tundi, mille kestel ta. mõtles pooleldi kuuldavalt:

«Kuidas ta võis teada saada? Arusaamatu!» .

See oli aga väga lihtne. Vagur Prepelieza sai kergesti Beszteree kohalikelt töölisteIt teada, et Pal Gregoricsil, kelle ,juures nad katla seina sisse müürisid, on veel vendi. Kui nüüd ühele juba oli saladus kakssada viiskümmend forinti väärt, siis annab ka teine selle *eest* kindlasti midagi. Tulemuseks oli, et Andrais Prepelicza istus rongi ja otsis Besztereebanyas härra Boldizsari üles. Maailmas pole midagi arusaamatut. Kas siis peaks olema arusaamatu, et Andras Prepelicza pole eesel.

«Oh, see turjus, see lurjus!» kordas ta üha ägedamalt. «Ta. ei saa seda endale, sellegipärast ei saa. Ma ostan Liibanoni ära. Ma maksan Liibanoni eest kakskümmend viis tuhat forinti.»

Härra Sztolarik naeratas, kummardas, hõõrus käsi.

«Kes rohkem maksab, see saab. Kui see oleks minu mõis, teeksin ma viimase hinna viieteistkümne tuhande peale. Sest mis üks mees ütleb, see on öeldud. Mehe sõna on raud. Et aga mõis on lapse oma,

ei tohi lapse huvisid ometi maha suruda, isegi nii. suguse rauaga mitte. . . Kas te ei leia, härra Gregorics, et see on mul ilus aforism?»

Gaspar Gregorics tunnustas aforismi ilu j a käis ikka uuesti j a uuesti Sztolarikile peale, et see annaks mõisa talle, tagus niisiis tõepoolest rauda.

Aga mis juhtus? Härra Sztolarik kohtus veel selle sama päeva õhtul kasiinos Boldizsar Gregoricsiga ega teinud sellest põrmugi saladust, et härra, Gaspar täna uuesti tema juures käis ja pakkus jälle Liibanoni eest viis tuhat forinti rohkem kui tema.

Härra Boldizsar ei kaotanud seekord sugugi ta. sakaalu.

«Olgu siis kolmkümmend tuhat forinti.»

Ja see pöörane enampakkumine jätkus nii mitu päeva, et juba kogu linn hakkas seda tähele panema. Kas Gregoricsid on hulluks läinud või on asjal mingi muu nõks juures?

Tuli Gaspar, pakkus kolmkümmend kaks tuhat, seda kuulis jälle Boldizsar ja pakkus sellest kolm tuhat forinti üle, ja nii edasi, edasi, et inimestel hakkasid juba juuksed seHe kohutava võistluse juu-

res püsti tõusma. Hooldusnõukogu esimees pidas müügiluba meelega kinni: «Las mõisa väärtus tõuseb, las aga tõuseb!»

Ja see tõusiski, tervelt viiekümne tuhande forindini. Nii palju pakkus juba Boldizsar Gregorics. Ja jumal teab, kus kokkuläinud vennad peatuma jäävad! Mis oli seda imelikum, et kaevandusinsener Drotler, kes tänu üleskerkinud asjaoludele toimetas Liibanonis Sztolariki ülesandel tõepoolest puurimisi, teatas otse, et ta julgeb lausa vanduda selle peale, et Beszteree maapõues. pole untsigi kulda, välja arvatud võib-olla see, mis sinna on maetud naiste hammaste näol. .

101

«Aga siis on Liibanoni all võib-olla kivisütt?» «Ka seda mitte.»

«Siis on vist keegi Gregoricsid lolliks teinud.»

Ükskõik, võtku neid see j a teine! Üks on kindel, et Gyuri-poissi on suur õnn tabanud, mida korralik hooldaja peab viimase raasuni ära kasutama. Viinamarjakestad heidetakse alles siis jäätmete hulka, kui neis pole enam tilkagi mahla. Kes on seda kuulnud, et nad siis minema visatakse, kui nad veel seemneist nõretavad?

Härra Sztolarik laskis niisiis võistlusel kulgeda omasoodu. Mehe sõna on raud, aga kulla ees peab raudki alla vanduma. Siin aga langes ka kuld.

Ta ootas juba seda, kuidas Boldizsari viiekümnest tuhandest forindist viiekümne kahe tuhandega üle pakutakse, kui korraga toimus üllatav pööre. Gasparil tuli idee. (Gaspar oli märksa targem ja kavalam.)

Gasparile nimelt tundus imelikuna see, et kolmas neist, proua Panyoki, asjast väljagi ei teinud. Millest see tuleb, mispärast see nii on? See võis tulla aga ainult sellest, et proua Panyoki ei teadnud - midagi, et Andras Prepelieza ei olnud temale saladust müünud.. Prepelieza näitas sellegagi, et ta on väga tark mees. Sest kui ta oleks müünud saladuse ka proua Panyokile, oleks tema osa lõplikult läbi olnud, nii aga saavad kahest vennast, kes katla sisu kasutavad, talle igavesed maksumaksjad, et ta asjast kolmandale ei räägiks.

Kõike sellisel kombel läbi mõeldes hakkas Gaspar Gregorics pidama suureks rumaluseks seda, et nad kahekesi Boldizsariga loobivad kogu maailma naeruks oma varanduse Liibanoni eest sellele ebaseaduslikule jõmpsikale ja äratavad veel õeski kahtluse.

102

See on juba niigi kindel, et ükskõik kumb neist ka Liibanoni ostab, hakkab teine talle katla pärast tüli tegema. Kas poleks siis odavam ja mõistlikum, kui nad ostaksid mõisa koos ära, võtaksid koos varandust varjava seina lahti, ja ohjeldades Prepeliczakeelt, pistaksid õndsa Pali varanduse vaikselt taskusse? .Noh, muidugi, see oleks sada korda targem.

Niisiis leppis Gaspar ühel ilusai päeval Boldizsariga ära, ja härra Sztolarik imestas kangesti, kui järgmisel päeval astus tema juurde sisse härra Boldizsar ja teatas, et ta võtab oma sõnad Liibanoni ostmise suhtes tagasi, sest ta on kodus järele mõelnud, väikese arvestuse teinud ja leidnud kuna hommik on üldse õhtust targem - et see asi viitkümmend tuhandet forinti väärt ei ole.

«Sellest pole midagi,» mõtles härra Sztolarik, «siis ostab Gaspar Gregorics selle neljakümne kaheksa tuhande eest ära.»

Vaevu jõudis ta ära oodata temaga kohtumist, et teha talle kohe ettepanek sõlmida leping. Härra Gaspar kehitas selle peale õlgu.

«See oli minust suur rumalus,» ütles ta hooletult. «See on mul peast minema auranud nagu halb unenägu. Tänan teid, kallis härra Sztolarik, et te mind siis kohe sõnast ei võtnud, sest nüüd ma selle peale enam välja ei lähe. Kuradi pihta, neljakümne kaheksa tuhande forindi eest võib peaaegu juba suure mõisa osta.»

Hooldaja läks meeleheitele. Ta uskus, et oli keele liigse pingule tõmbamisega asja ära rikkunud,

tundis, et kogu linn hakkab naerma tema osavusetut majandamist ja et Gyuri külvab ta üle etteheidetega, kui saab täiskasvanuks. Nii tormaski ta härra Boldisari juurde ja pakkus Liibanoni sellele nelja-

kümne viie tuhande eest. Boldizsar sügas oma kahekordset lõuga ja vastas lühidalt:
«Kas te peate mind hulluks?»
Boldizsari juurest traavis ta ülepeakalela Gaspari juurde.
«Olgu pealegi, võtke Liibanon neljakümne tuhande eest ära!»
Gaspar raputas vaikselt pead:
«Ma pole oma ajusid vist veel ära nikastanud.»
Ja jälle käis oksjon, aga nüüd juba allapoole, Liibanoni pakuti kolmekümne viie eest, kolmehimne eest, kahekümne viie leest, kuni ta lõpuks mitmesuguste viivituste järel läks vendade kätte viieteistkümne tuhande forindi eest. Koos ostsid, koos lasksid nad ta kadastriraamatus oma nimele kinnistada.

Sel päeval, kui nad said eestkostjalt väjkese majakese võtme, lukustasid nad end kaheklesi sinna, viies mantli all kaasa kirkad (nagu hilisematest tunnistajate seletustest selgus), ja loomulik, et nad kohe katelt varjava seina lahti kiskusid; mida nad aga katlast leidsid, seda ei saa täieliku tõepärasusega iialgi kindlaks teha, ehkki just see oli peamiseks küsimuseks Gregoricside protsessil, millega Besztercebanya kuninglik kohus terve aastakümne jooksul vaeva nägi.

Protsess algas sellega, et paari kuu pärast ilmus vendade Gregoricside juurde Andras Prepelieza ja nõudis sissemüüritud varandusest osa, selle ähvardusega, et räägib muidu kõik proua Panyókile. Gregoricsid läksid marru, kui teda nägid.
«Sa petsid meid, lurjus! Sa olid kah käsilaseks sellele surnud röövlile, kes tahtis meid pärast surma paljaks röövida - oma värdja kasuks. Ta tahtis, et me ostaksime ta osmiku kalli raha eest

ära. Seepärast te panitegi katla vanarauda ja naelu täis. Hea, et sa siia tulid. Saad kohe varandusest oma osa kätte.»

Nende sõnadega haaras kumbki kepi ja - pliksplaks! - peksid nad tasase Prepelieza nii läbi, et see jooksis kohe arsti juurde võtma kirjalikku tõendit selga katvate siniste vorpide kohta. Siis jooksis ta nurgaadvokaat Jälnos Krekicsi juurde, et see kirjutaks Viini kuningale endale Gregoricside peale suurepärase kaebekirja, et need julgesid niiviisi häbistada ühte Eszte väljateeninud kapralit.

(«Kui kuningal häbi ei hakka,» märkis Prepelicza advokaadi juures, «ei häbene ka mina, sest nad olid mu vastu kahekesi.») Kolmanda kättemaksuvahendina üüris ta seejärel vankri (sest läbipekstud kontidega ei suutnud ta jala käia) ja laskis end viia Varecskasse, kus elas proua Panyóki, et sellele kõik algusest lõpuni siiralt ära jutustada.

Siit saigi proua Panyóki kaebuse põhjal alguse suur.Gregoricside protsess, mis hoidis kogu ümbrust rohkem kui kümne aasta jooksul elevil. Tuli üle kuulata terve leegion tunnistajaid ja aktid kasvasid ajajooksul seitsmekümne kolme naela raskuseks. Pro.ua Panyóki argumentideks olid katla olemasolu, selle sissemüürimine ja kahe Gregoricsi õel salakavalus (rohkem ta ei suutnud), Gregoricsid ja nende advokaadid seadsid vastu kavala kadunu, kes oli täitnud katla vanaraua ja naeltega, et neid narriks teha ja paljaks röövida.

Et kadunul polnud ei advokaati ega kaitsjat, siis oli lõpuks tema see, kes pidi sööma kogu supi. Aga ka, see on tõenäoline, et ta oli teinudki selle õela nalja naelte ja vanarauaga, jättes neile ka kavala ettenägelikkusega päranduseks selle saatusliku protsessi, mis lõppes alles siis, kui oli juba

ükskõik, kes võidab või kes kaotab, sest kellelegi polnud enam järele jäänud mingit varandust; seitsekümmend kolm naela paberit ja viis-kuus advokaati olid kõik nahka pannud.
Üksteise järel surid Gregoricsid (kõik vaesuses). Tuhmus ka nende mälestus, ainult advokaadid meenutasid mõnikord Pal Gregoricsi:
«Oi, oli aga see üks tohutu mõistusega inimene!» Kuhu oli aga jäänud ta varandus, seda ei suutnud keegi ära mõistatada.
Ometi oli seda olnud, paljugi olnud, aga see oli kadunud nagu vits vette, saamata kellegi omaks.
Aga siiski! Selle päris rahvasuu. Rahvasuu talitas sellega vabalt, kulutas seda, suurendas, pani siia, pani sinna - kuhu talle aga meeldis.

III JÄLJED

ILMUB VIHMAVARI

Möödus palju aastaid, palju parvi libises alla mööda Garami jõge, Beszterces oli paljugi muutunud; meid aga huvitab kõigi muutuste hulgas kõige rohkem väike kuldtähtedega silt Gregoricsi maja sissekäigu juures, kuhu oli kirjutatud:
GYÖRGY WIBRA,
advokaat.
Elu läheb omasoodu edasi. .. Väikesest Gyuri-poisist on saanud tuntud nimega advokaat. Targad maahärrad küsivad tema arvamist, kui ta istub nõupidamisel, ilusad neiunäokesed naeratavad talle akendelt pelargooniate vahelt, kui ta tänaval käib. .Ta on tõepoolest meeldiv noormees ja tal on palju mõistust. Ja mis siis maailmas muud veel vaja läheb? Noor, terve - kogu elu on ta ees lahti. Temast võib kunagi veel saadikki saada.
Kuid niikaugele ette väikelinna fantaasia veel ei ulatu. See jõuab ainult ühe probleemini. Ja mis see probleem ikka muud võiks olla kui – kelle võtab Gyuri Wibra endale naiseks?
Temale läheks kindlasti isegi Krikovszky Katka, ehkki see on kõige ilusam tüdruk linnas; kahe käega võtaks ta vastu Hupka Matild, ehkki see on samuti endast lugupidav ja pilkehimuline neiu. Ja talle ei annaks korvi võib-olla isegi Biky Mariska, ehkki see on aadlisoost j a viiekümne tuhandese kaasavaraga. Tänapäeval on tüdrukud väga odavad!

Kuid Gyuri Wibra ei mõelnud ühelegi neist, ta oli väga tõsine ja endassesüvenenud. Tuttavad tundsid, et Gyuri peas pulbitseb midagi muud kui teistel inimestel. Harilik tava on selline, et mees hangib endale kõigepealt diplomi, avab seejärel kontori, muretseb kliendid j a primitiivne pesake laieneb üha, kuni ta näib kord suure laienemise tõttu nii tühjana, et sinna tuleb tingimata keegi sisse tuua. Puudub ilus naisepeake, olgu see siis hele või tõmmu. Nii teevad seda teised advokaadid, kelle asjad jumal heasse korda on seadnud.
Gyurile ei tulnud seda pähegi. Kui Krikovszky mamma kord ääriveeri küsis, et millal me siis ka teie nime pulmateadetest loeme, vastas Gyuri tõelises segaduses:
«Vabandage, mul ei ole kombeks abielluda.»
Tõepoolest, see ongi halb komme, aga see on niisugune komme, mis kuidagiviisi ei taha moest välja minna. Aastatuhandeid siunatakse, kratsitakse kukaltki, et on lollisti tehtud, aga targemaks sa maailma ei tee! Kuni kasvab ilusaid noori tüdrukuid, kasvavad nad ikka kellegi jaoks. . .
Advokaadipraktika edenes toredasti, õnn naeratas Gyurile igal pool, kuid *tema* võttis kõik vastu võimatult hapu näoga. Ta töötas ju küll, aga rohkem harjumusest, samuti nagu inimene end iga päev peseb ja kammib, täitis ta oma advokaadikohustusi. Hing aga uitas mujal. Aga kus?
Jah, kus hulkus siis neil aegadel ringi tema hing? Sõbrad uskusid seda teadvat ja püüdsid talle sageli auku pähe rääkida:
«Miks sa naist ei võta, vana?»

108

«Mul pole raha.»

«Aga just sellepärast! Naine toob raha.» (Selline arusaam valitseb vanas maailmas.)

Gyuri raputas pead. Taloli ilus mehelik ovaalne nukrate mustade silmadega nägu.

«Pole tõsi. Naise toob raha majja.»

Ah, missugust naist see küll tahta võib! Sõbrad arvasid, et temas on peidus mingid kaugeleulatuvad plaanid.

«Tulise pihta, on see aga suur karjerist. Tahab palju, tahab midagi erilist.»

Tal pole vaja neid tagasihoidlikke kodanlaste tütreid! Tal vist istub peas mõni paruness Mednyanszky või Radvanszky. Ühe sõnaga - suur karjerist, selline nagu metsviinamari - ronib enne kõrgele ja hakkab alles siis õitsema. Ehkki ta võiks tõusta ka siis, kui ta praegu naituks. Näe, uba ronib koos õitega. . .

. Kõik see oli tühi jutt. Gyuri Wibral polnud muud viga, mis oleks ta karjääri ühtlust või isiksuse harmoonilisust seganud, kui see õnnetu legend pärandusest. Ei teinud teda rahutuks ükski neiunägu ega suuruseigatsus, vaid hoopis see legend.

Sest legend oli see teistele, temale oli see aga peaaegu tõelisus, mis hiilgas ta ees nagu virvatulukre: ei ta suutnud seda jätta ega kätte saada. Ta üha jooksis ja jooksis sellele järele, tormates välja argipäeva rööbastest, jooksis erutatult, vahetpidamata. Kõikjalt tungis talle kõrvu üks hääl, mis jälgis teda unes ja ilmsi, Kordas seintest ja tänavakividest: «Sa oled ju miljonär.» Kui ta kirjutas viletsaid viie- või kuueforindisi palvekirju, irvitasid loogelised tähed talle üha näkku: «Viska sulg minema, Gyuri Wibra, sul on küllalt vara, jumal

.

109

teab, kui palju sul vara on. Su isa jättis selle sulle, sest see oli sinu isa. Ta kogus selle sinu jaoks, see on sinu seaduslik pärandus. Sa oled suur härra, aga mitte vaene algaja advokaat. Saada need aktid põrgu ja otsi oma varandus üles. Et kust otsida? Tõepoolest, kust? Sest see just ongi see, millest võib hulluks minna. Võib-olla et sa istud tema peal, kui sa kuskil väsinult lamaskled, võib-olla et ta soojeneb su peo all, kui sa toetad kuhugi oma käe, ja pole seegi võimatu, et sa ei leia seda iialgi. Ja ometi, kui suur härra sa võiksid olla! Selle rahaga võiksid sa nii mõndagi teha. Võiksid sõita nelja hobusega, juua šampanjat, pidada teenreid, Su ees avaneks teine elu, teine maailm. Hõbevõtmete kriuksudes avaneksid su sammude kõla peale vappidega uksed. Ja el see kõik võiks nii olla, on vaid tühine leidmise küsimus. Selleks on vaja vaid üht õnnelikku mõttevälgatust. . . Aga et seda ei ole, siis, mu sõber, kirjuta aga edasi palvekirju ja kaitse õilsa rahuga neid vaeseid slovaki kostjaid.»

Teadmine kadunud varandusest oli Gyurile tõeliseks õnnetuseks. Ta tundis seda isegi ja ohkas mitu korda, et poleks ta parem sellest kunagi midagi kuulnud. Ta oleks palju andnud, kui sellest hämarast loost oleks esile kerkinud mingi detail, mis oleks varanduse olemasolu teinud kahtlaseks või isegi ebatõenäoliseks. Oleks ometi kord seisnud ta ees mees, kes oleks öelnud:

«Nägin vana Gregoricsi Monakos, ta kaotas tohutuid summasid!»

Aga ei, ilmnes ainult selliseid üksikasju, mis veelgi enam kinnitasid peidetud varanduse olemasolu, ja kerkis esile selliseid inimesi, kes tõendasid noorele advokaadile:

110

«Kadunud Pal Gregorics jättis teile suure varanduse, kahtlemata suure varanduse, Jumala eest ütlen, seal peab olema palju raha. Kas te tõepoolest ei oska ära arvata, kus see on?»

Ta ei osanud, aga ta mõtted keerlesid kogu aeg selle ümber ja rikkusid kõik ta rõõmud ja rahu. Suurepärane noormees oli tegelikult ainult pool inimest, sest ta pidi kandma kahe inimese hinge. Ühe päeva elas ta teadmises, et ta on teenijatüdruku poeg ja pealegi veel vallaslaps. Ta tundis, et on kaugele jõudnud oma mõistusega, oma isiksusega. Sellistel puhkudel oli ta õnnelik ning rahul ja süttis põlema õilsas tööjanus. Aga oli vaja ainult ühte sõna, ühte mõtet, ja noor advokaat muutus teiseks inimeseks. Temast sai põhjatu rikka Pal Gregoricsi poeg, kes on kodutu hulgus seni, kuni

leiab päranduse üles. Aja jooksul haaras teda tantaluslik janu saatusliku päranduse järele, sageli jättis ta oma õitsva praktika nädalateks maha ja sõitis Viini usutlema inimesi, kes kunagi olid ta isaga ärilistes suhetes olnud.
Rikas tõllavabrikant, kes oli ostnud Pal Gregoriesi maja Viinis, andiski tähtsaid andmeid.
«Teie isa ütles mulle kord, siis kui ma talle maja hinna tasusin, «panen raha mõnda panka väärtpaberitesse», j a päris minu käest üht-teist väärtpaberite ja pangatšekkige iseloomu kohta,» .
Selle põhjal uuris Gyuri kõigis pankades järele,. aga tagajärjetult. Põhjalikult väsinuna ja tujutuna pöördus ta tagasi Bestercebanyasse, otsustades selle asjaga rohkem mitte tegemist teha. «Ei aja enam tühja tuult taga, Ma ei luba, et kuldvasikas mul igavesti kõrvu möögiks ja kogu mu elu nahka paneks, Ma ei tee enam ühtegi sammu. Võtan kõike kui unenägu.»

111

Aga kas seda saab siis nii võtta? Söed võib ju matta tuha alla, aga eks suits tõuse ikkagi. Kas tuulehoog ei puhu neid aina lõkkele!
Kord lobiseb üks, kord teine. Ema, vana hea ema, kes nüüd juba karguga käis, tuletab vahel küdeva kamina juures intiimselt ja siiralt meelde vanu häid aegu. See oli ammu, nüüd on juba ükskõik. Kord tunnistas ta sellegi üles, et kui vana hea Pal Gregorics oli suremas, tahtis ta Gyurit telegrammiga oma voodi juurde kutsuda.
«Oi, küll ta aga ootas kangesti, ei tahtnud surragi, enne kui sa tuled. Aga mina olin süüdi.»
«Ja miks ta siis nii kangesti ootäs? Kas ta ei öelnud?»
«Ütles küll. Ta tahtis sulle midagi anda.»
Kord selgineb, kord tiheneb hämarus. Siin-seal ilmuvad väikesed valgustäpid. Viini tõllavabrikandi jutust võis järeldada, et Pal Gregoricsi varandus pidi olema pangatšekis. Vana ema sõnadest selgub, et ta tahtis selle tšeki anda talle, oma pojale. Järelikult oli see tema käes. Aga kuhu ta siis jäi? Missugusest pangast ta oli?
Kuidas saakski selle kallal juurdlemata olla? Kas saaks siis rahuneda, unustada kõik igaveseks - kainelt j a külmalt?
Ei, ei saa. See ei saanud ju lõplikult ja jäljetult kaduda. Isegi kui nisutera kukub kuskile, kas kraa-vikaldale või kuhugi mujale, ajab ta kord ootamatult võrse üles, isegi kuuetaskust poeb välja. Mis siis veel niisugusest asjast rääkida! Üksainuke sõna rebib kõik lahti;- üksainuke säde peidab valgust.
Ei tulnudki kaua oodata. Ühel päeval kutsuti Gyuri sureva linnapea Tamas Krikovszky juurde testamenti tegema. Kohalolid linna peanotar ja

112

mõned nõunikud, kesolid samuti kutsutud surivoodi juurde.
Linnapea (see kangekaelne käskimishimuline pea) lamas kollasena ja nõrgana patjadel, aga praegugi veel oli tal see pidulik hääl, millega ta jättis jumalaga ohvitserkonnaga, pannes neile südamele suursuguse linna edasise teenimise. Seejärel tõmbas ta pea alt välja linna ametliku pitsati, mille ta sügava ohkega peanotarile ulatas:
«Kakskümmend aastat vajutasin ma seda tõele peale.»
. Siis dikteeris ta Gyurile oma testamendi; heites samal ajal ühtlasi pilgu kogu oma elule, hakkas ta rääkima revolutsioonilistest mälestustest.
«Pagana pihta, olid need alles ajad!» ütles ta Gyuri poole pöördudes. «Teie isal oli üks punane vihmavari, mille käepide oli seest õõnes. Selles õõnsuses kandis ta kõige salajasemaid teateid ühest väeosast teise. . .»
«Mis? .Vihmavari . ..» kogeles György Wibra ja ta silmad lõid särama.
Välguna jooksis ta peast läbi mõte. Oh hoidku! Selles vihmavarjus oligi pangatšekk! Veri hakkas kiiremini voolama ta soontes, meelekohtadelt nõrgus higi ja mõistus tungis tormitseva võidukusega kindla veendumuse poole.
Seal ta oli, seal ta oli, kindlasti oli ta seal! Korraga ilmus ta silmade ette stseen Tisza jõel, kuidas vihmavari paadist ilusasse selgesse vette oli kukkunud, kuidas vana oli ähmi täis läinud ja kuidas ta oli vihmavarju eest suurt tasu pakkunud.

Ah, kindel, kindel! Ta kõrvus kõlasid taas Gregoricsi toonased sõnad: kui vihmavari kord sinu kätte satub, on ta hea nii pilvede kui vihma vastu.

113

Sõnad helisesid ja kumisesid, nagu tuleksid nad praegu otse teisest maailmast.

Nõunikud ei suutnud mõista, mis noorel advokaadil hakkas, mis teda härra Krikovszky surma juures nii erutas, lõpuks teeb see ju hästi, et ära läheb, nagunii liigutas ta juba suure vaevaga oma jooksvahaigeid jalgu; teeb hästi, kui loovutab oma koha noortele jõududele. Kahtlemata pole ta asjata elanud, temast maalitakse portree ja paigutatakse nõupidamissaali, ja sellega on tal ilus lõpp. Kui ta olekski veel kümme aastat linna valitsusohje oma käes hoidnud, poleks ikkagi rohkem tehtud kui maalitud ta portree, ainult et see oleks siis juba inetum tulnud.

Veel rohkem üllatas nõunikke kummaline, isegi lausa rumal küsimus, mille Gyuri esitas surijale silmapilgu pidulikkusest hoolimata:

«Ja kas see õõnsus oli suur, kallis härra linna pea.»

«Mis õõnsus?» küsis surija, kes oli juba unustanud, mis ta ütles.

«See auk vihmavarju käepidemes?»

Nõrgana tõstis surija oma klaasised tuhmuvact silmad imestunult Gyurile, ahmides kiiruga läbi hammaste õhku. .

«Tõesti, ma ei tea, ma ei küsinud seda teie isalt kunagi.»

Siis langetas ta silmad ja lisas vaiksel häälel selle omapärase kiitleva heasüdamlikkusega, millega ainult ungarlased surra oskavad:

«Aga kui te natuke ootate, küsin ma kohe tema käest järele.»

Ja mida ta lubas, seda ta tegigi, sest vaevalt olid advokaat ja nõunikud eemaldunud, kui juba poole tunni pärast pani käskjalg Privoda raekoja

114

esiküljele välja musta lipu ja katoliku kirikute tornides hakkasid järgemööda lööma leinakellad.

Gyuri Wibra, kes oli vahepeal koju jõudnud, jooksis aga oma kontoris palavikulises erutuses edasi-tagasi. Ta süda kord hüppas lausa joobununa õnnest: «Varandus on käes, on käes!», kord tõmbus lootusetusest kokku. «Oleks käes, kui vihmavari oleks käes. Aga kus see on?»

Ta ei tahtnud ei süüa, ei juua, ei magada, kuni pole selles asjas selgusele jõudnud. Kõigepealt küsitles ta ema. Vanainimene pingutas küll mälu, kuid suutis vaid niipalju öelda:

«Kes see enam teab, pojuke, nii paljude aastate järel! Ja mis sul sellest räbalast vihmavarjust?»

Gyuri ohkas:

«Kraabiksin ta kümne küünega maast välja, kui see võimalik oleks.»

Ema kehitas õlgu ja vangutas pead:

«Võib-olla. et Matykó sest midagi teab.»

Matykót oli kerge kätte saada, ta popsutas praegugi kui *mladi pani* (noorhärra) teener tema ees toas piipu, kuid temagi rääkis sama juttu, et ta on tähtsamaidki asju unustanud kui vihmavarju, aga et ta mäletab, et kadunud vanahärra oli seda surreski enda lähedale tahtnud. Jumal teab, miks ta sellele nii palju tähelepanu pööras. (Seda teab mõni teinegi, mitte ainult jumal.)

Kõige väärtuslikumad olid Bothari lese teated.

Lesk oli ikka veel Gregoricsi maja väikese pudukaupluse üürnik j a ta oli Gregoricsi laiba pesemise ja riietamise juures olnud ning seal isegi aidanud. Väärikas proua vandus taeva ja maa juures, et vihmavari oli olnud surnu kangestunud rusikas ja sõrmed tuli lahti kangutada, et seda ära võtta ja asemele panna ristilöödu kuju, nagu sobib.

115

Advokaat pöördus kõrvale Ja pühkis ära paar pisarat, mis nende üksikasjade juures talle silma olid tulnud.

«Ja-jah, seal oli tal vihmavari käes,» kordas Bothari lesk, «ärgu ma liikugu paigast, kui see tõsi ei peaks olema.»

«Sest pole mingit kasu,» urises härra Gyuri, «meil on seda vaja teada, kus ta praegu on.»
«Ilmselt müüdi ta võileivahinna eest maha, nagu teisedki asjad.» .

See oli kõige tõenäosem. Gyuri pani jooksuga arhiivi, kus pidi päranduse dokumentide hulgas olema ka oksjoni protokolliraamat. Peagi leidiski ta müüdud asjade nimestiku: kes ja missuguse hinna eest oli ostnud kapi, lauad, toolid, olid loetletud kasukas, püss, jahitasku, vildid, vorstilehter ja pulk, aga vihmavarju välja ei tulnud. Ta luges nimestiku kümme korda läbi, aga asjata, sest varjust polnud jälgegi, kui selleks mitte pidada järgmisi ridu:

Tarvitamiskõlbmatud asjad - kaks forinti. Ostis valge juut.

Kes teab, ehk oli vihmavari nende hulgas? Võimalik oli ainult see. Vihmavari pidi olema tarvitamiskõlbmatute asjade hulgas. Ostis valge juut.

Noh, siis tuleb valge juut üles otsida. See on esimene ülesanne.

Aga kes siis õieti oli see valge juut?

Sest õnnelikes kaevanduslinnades olid oksjoni ajal juudid veel haruldased olnud. üks-kaks neid vahest leidus, ja nende vaheloli kerge vahet teha. Üks oli kollane - heledate juuste pärast, teine must, kolmas juhuslikult punane, või kui ta halliks läks, siis valge. Nende nelja värvi abil võis kõigi linna iisraelimeeste vahel vahet teha - sellest

116

ajast saadik on nad aga Beszterces mitmesaja perekonnani kasvanud, juuksevärvide paljundamise eest pole aga armas jumal hoolt kandnud.

Siiski polnud praegu veel raske talle jälile saada, sest vanemad inimesed mäletasid, et omal ajal oli valgeks juudiks hüütud Jonas Münczi ning et see tema oli olnud, tundus seda tõenäolisemana, et kogu linna kantud püksid ja vestid kogunesid tema väiksesse Buza tänava poodi, enne kui nende maine elutee teist epohhi alustas. Paljud mäletavad veel väikest poodi, mille ees olid sildi asemel üles riputatud kulunud saapad, poolsaapad, vestid ja poolkasukad koos järgmise kirjaga (mis oli söega uksele kirjutatud):

Ainult aasalilled riietuvad odavamalt kui siin poes võimalik.

(See oli kindlasti tõsi, selle täiendusega, et aasalilled ka natuke ilusamini riietusid kui selles poes võimalik.)

Kõik need seletused Gyurit just väga ei rahuldanud, ja ehkki tal vihmavarju leidmise suhtes polnud täit lootust, läks ta siiski arhiivist kohtueesistuja, kõrgeaulise härra Sztolariki juurde, et täpsemaid üksikasju teada saada, sest Sztolarik oli kaua aega olnud linna notariks ja tundis kõiki inimesi, kõiki suhteid.

Ta rääkis siiralt, üksikasj aliselt oma avastusest, et Pal Gregoricsi varandus, mis on kõike tõenäosust mööda mingis välismaises pangas pangatšeki vastu vahetatud, on peaaegu käes. Tšekk on, väljaspool igasugust kahtlust, peidetud Pal Gregoricsi vihmavarju käepidemesse, vihmavarju aga ostis oksjonilt tõenäoliselt keegi Jonas Münczi nimeline juut.

117

Kõik selle vuristas Gyuri oma endisele hooldajale lõõtsutades kiiresti ühe hingetõmbega ette.
«Nii palju õnnestus mul teada saada. Aga mis ma nüüd ette võtan?
«Seda on palju, rohkem, kui ma oleksin uskunud. Nüüd tuleb ainult edasi otsida!»
«Aga kustkohast? Münczi ju enam pole. Ja kui Müncz olekski veel alles, kes teab missuguses prügihunnikus võib vihmavari selle aja jooksul olla ära mädanenud.»
«Ikkagi ei või niiti käest lasta.»
«Kas te tundsite Jonas Münczi?»
«Kuidas siis! Ta oli väga aus juut, seepärast ei jõudnudki ta kuhugi. Ta pöördus sageli minu poole, mul on veel praegu nagu elavalt silma ees ta paljas pealagi, mida ääristasid harvad valged juuksed. Jumala eest (siin hüppas härra Sztolarik üles nagu kits), kui ma teda viimast korda .nägin, oli tal Pal Gregoricsi punane vihmavari käes. Kuuled, Gyuri, ma tean praegu täitsa selgesti, võin isegi vanduda, ma veel tegin nalja: Jonas vist käib nüüd ka teises ilmas äri ajamas - on seal Gregoricsi vihmavarju

ära ostnud. Mille peale tema naeris ja lõbusalt vastu ajas, et ta niikaugele pole veel jõudnud, käib ainult Zólyomis ja Hontis, muud kohad on ta poegade vahel ära jaganud. Mórici omad on Trencsen, Nyitra, Szami omad Szepes, Liptó, *ja* noorim jõmpsikas Kóbi sai alles möödunud nädaLal Barsi linna ümbruse, aga teise ilma ei kipu ta ise ega lase ka lapsi, kui see *just* ilmtingimata vajalik pole.» .
Gyuri Wibra silmad hakkasid rõõmust särama. «Braavo, mu kallis hooldajapapa!» karjus ta (see andis röögatusegi mõõdu välja). «Selline mälu on ainult jumalatel.»

118

«Sa oled õnnelik jõmpsikas, Gyuri. Mingi eelaimus sosistab mulle, et sa oled praegu õigete! jälgedel, et sa leiad oma päranduse.»

«Nüüd ma usun seda juba isegi,» oli vaimustuses advokaat, kes kaldus just niisama kergelt optimismile kui sellele vastupidiselegi, «aga mis sai siis vaesest Münczist?»

«Juutidest on olemas üks kristlik legend. Et igal lunastuspühal kaob maailmast jäljetult üks juut. Nii kadus ka vana Jónas, nüüd on sellest vist neliteist aastat tagasi, kui tema kätte kord tuli. (Ära sa karda, Rotschildide hulgast ei kao keegi.) Naine ja lapsed aina ootasid ja ootasid, aga Jónast ei tulnud. Seejärel läksid pojad talle jälgi mööda järele ja selgus, et vana Jónas oli hulluks läinud *ja* sellisena slovaki külades ringi hulkunud, kord oli teda nähtud siin, kord seal, ja otsides kuulsid pojad temast üht-teist, kuni lõpuks ta laip Gara"mist välja tõmmati.»

Pahameele ja lootusetuse pilved katsid advo kaadi jlusa näo.

«Siis kadus *ju* ka vihmavari Garamisse.»

«Aga võib-olla ka mitte. Miks ta poleks võinud seda koju jätta? Ja kui ta jättis varju koju, siis vedeleb see praegu vana, kolu hulgas, sest. seda ei osta juba keegi. Katsu õnne, Gyuri-poiss! Kui ma sinuks oleksin, hüppaksin kohe vankrisse ja läheksin, kuni. . .»

«Mina läheksin ka, aga kuhu?»

«Muidugi, muidugi. (Sztolarik jäi mõttesse.) Münczi pojad on mööda maailma laiali, tikutoosid, millega nad peale hakkasid, on sellest ajast saadik kuskil majadeks paisunud; ma ei ole Münczi poegadest midagi kuulnud, aga tead mis - sõida BabaszekL nende lesk ema elab seal.»

119

«Kuhu poole see Babaszek jääb?»

«Otse Zólyomi kõrval mägede vahel. Naeravad, et Babaszekis põua ajal külm lambad ära võtnud.»

«Ja te teate kindlasti, et Münczi naine seal elab?»

«Täiesti kindlasti. Paar aastat tagasi võeti nõuks ja viidi toa sinna juudiks.»

MEIE ROZALI

Tõepoolest, vana Münczi naine viidi Babaszeki juudiks, kohustudes talle maksma nelikümmend forinti, sest Babaszekis polnud juute ja sinna tuli tingimata üks hankida.

Asi on nimelt nii, et Babaszek on üks neist pisilinnakestest, mis erinevad kehvadest mägiküladest vaid selle poolest, et nende külavanemat tituleeritakse linna peaks ja et ühel päeval aastas aetakse siia *laz'ideks* nimetatavatest taludest ja naaberküladest paar-kolm mullikat, härjavärssi ja mõned hobusekronud, ja samal päeval tuleb Zólyomi meekoogikaupmees ja lööb oma putka üles, ta meekoogist südamed, husaarid ja hällid ostetakse kiiresti ära ja viiakse ümbruskonna tüdrukutele ja lastele. ühe sõnaga - Bäbaszekis on laat. Ja sellele on juba sajandeid uhked kõik Bäbaszeki põliselanikud, kes jagavad kalendriaasta ja maailma sündmused kaheks, nii et üks osa on juhtunud nii- ja niipalju nädalaid või kuid enne laata ja teine osa järgneb, vastupidi, pärast laata, nagu näiteks Ferenc Deaki surm juhtus olema just kaks päeva pärast Babaszeki laata.

Kõige selle põhjuseks on aga vanad kuningad, kes Zó1yomi või Veglesi lossis jahil olles naaberkülad altkäemaksu eest linna ausse tõstsid.

See on lõpuks kena privileeg. Linnas maksab kõik rohkem, kujutab endast rohkem - majaplats, .

121
aed, isegi inimene ise. Inimene on ikkagi kodanik, ja see juba on midagi. Kui ta valitakse nõukokku, siis ta on nõunik, õlgkatusega vanaaegne maja, kus nõukogu koos käib, on raekoda, viiskudega külakasakat, ehkki tal pole dolmanit, vaid ainult vaskpannaldega paun kõhul, nimetatakse käskjalaks. Käskjalg peab oskama ka trummi lüüa, sest linnakesel on oma trumm, rikkamad linnad hangivad isegi tuletõrjepritsi. Tõesti, nimi on nimi aga ka seda peab üleval hoidma.

Eriti seepärast, et komitaadivalitsuse poolt hakkas kastma seesuguseid jutte, et suurem osa väikestest üheksasaja kuni tuhande elanikuga linnakestest kaotatakse ära. Sellest peale käib nende vahel võistlus, igaüks tahab näidata oma elujõulisust, igaüks püüab istuda suure hobuse selga, ehkki ta kaerakott on rohkem varsa pea järgi... See ei lõpe hästi, näis, kes vastu peab.

Hea Zõlyomi linn kipub Tótpelsöci elu kallale.

Zólyom leiab, et Pelsöc oleks paras lusikatäie vee sisse ära uputada. (Aga mu jumal, ega siis iga urgas ja kolgas saagi olla Beszterce või London!)

Aga ka Pelsöc on koer, tema haugub ja näitab hambaid armetule Bäbaszekile:

«See pole ju linn! Seal pole juutigi! Sellel kohal, kuhu isegi juudid ei asu, pole mingit tulevikku, see ei ole juba tõepoolest linn.»

Bäbaszek, närib jälle endast väiksemaid. . . Aga ma ei ole praegu selleks siin, et seda inetut võitlust kujutada, tahan ainult lühidalt märkida seda, et Bäbaszeki väärikas eestseisus, võttes vaenlase kadedast laimust õppust, nagu mesilane ka mürgistest taimedest mett oskab koguda - astus eespool mainitud Jónäs Münczi lesega läbirääkimis

122

tesse, et see tuleks Bäbaszeki elama, avaks poe otse seplkoJa vastas keset turgu, kus see kõigile möödasõitjaile kohe silma torkaks j a milles eriti hästi läheksid järgmised kaubaartiklid: seep, piitsad, pumat, sine, hobuseharjad, hobusekammid, naasklid, naelad, sool, vankrimääre, safran, ingver, kingsepaliim, linaseemneõli, ühe sõnaga need artiklid, mida Bäbaszeki piirides ei ole ja mida seal ka ei valmistata, ja tõepoolest, maailmas on peale ülalloetletute veel mõndagi säärast.

Nii sattus emand Müncz Bäbaszeki, kus teda suure auga vastu võeti ja. igati hellitati, kanti peaaegu kätel (mis muuseas poleks sugugi nali olnud, sest proua Rozäli kaalus umbes kaks tsentnerit) .

Esialgu ei meeldinud paljudele, et magistraat ei hankinud juuti, vaid ainult juudinaise, sest oleks ikkagi ilusam ja ülevam, kui nad võiksid rääkida: «Meie juut ütles seda või teist, meie Mórie või Tóbiäis tegi nii või naa», öelda aga ainult «meie juudinaine, meie Rozäli» pole midagi, see kõlab liiga tagasihoidlikult. Jutt jutuks, aga Bäbaszeki oleks pidanud tooma habemiku ja kongusninalise juudi, kui võimalik, siis ka punaste juustega see oleks olnud see päris.

Aga härra Konopka, kõige arukam nõunik, kes oli emand Müncziga läbirääkimisi pidanud ja kes ise talle ja ta asjadele, selleks käsu saanud, vankritega Besztercesse järele läks (ta veel kaunistas lilledega hobused, kes naise kohale tõid), purustas rahulolematud armutult niisuguse argumendiga, millest paremini ei tabanud Taaveti lingust lennanud kivigi.

«Ärge olge rumalad, mu armulised! Kui Ungaris võis kord üks naine kuningaks olla, miks ei võiks

123

siis nüüd teine naine Bäbaszekis juudikaupmeheksl olla?»

Mis tõsi, see tõsi, magistraadi valikut hakati isegi veel kiitma, kui esimese purimi ajal ja sellest; peale igal suuremal pühal tulid kõigist maailma nurkadest kokku emand Münczi pojad, arvult seitse, ja neid võis näha jalutamas mööda turgu, pidulikud härrasrahva riided seljas, nöörsaapad jalas, kõrged potikujulised kübarad peas.

Sellistel puhkudel tulid Bäbaszeki kodanikud: välja oma aedadesse, kus kasvasid takkroosid, ja nende südamed paisusid uhkusest, kui nad neile, järele vaatasid, öeldes üksteisele üle aia:

«Noh, vauer, kui see ka veel linn pole, siis on nahkhiir ainult kihulane.»

«Kümne aastaga pole Pelsöcis nii palju juute nähtud,» vastas teine vader kõhtu silitades.

Vana emand Müncz vaatas poeukselt oma poegi, sest ta istus harilikult kududes oma poeuksel, vaskraamidega näpitsprillid ninal (juba need näpitsprillid andsid Bäbaszekile teatava linnalikult tähtsa ilme), aga emand Müncz oli muuseas armastusväärne meeldiva näoga vanaproua, ja ta sobis oma lumivalge kroogitud tanuga nii hästi turu, valgeks lubjatud majade ja raekoja esindusliku fassaadi juurde, et keegi ei suutnud temast kübarat tõstmata mööda minna, samuti nagu Jänos Nepumoki mälestussamba juurest. (Lõpuks olid ju Bäbaszekis ainult need kaks tähelepandavat vaatamisväärsust.) Kõik tundsid instinktiivselt, et see väike ümar eideke lülitub Bäbaszeki õitsenguplaanidesse.

«Tere päevast, noorproua! Kuidas noorproua käsi käib?»

«Hästi, kallid lapsukesed!»

«Kuidas pood läheb?»

«Hästi, kallid lapsukesed!»

Nii nad rõõmustasid. Rõõmustasid, et see noorproua on kärme kui sisalik, terve nagu kalake vees, et ta silma nähes rikastub; nad kiitlesid temaga kõikjal, kuhu nad aga voorimeestega sõitsid.

«Meie Rozäli kosub. Tuhat ja tuline, meie Rozäli läheb üha rikkamaks. Aga Bäbaszekis võibki seda! Bäbaszek on kullaauk. Bäbaszek on rikkumata koht . . Bäbaszekis võib veel elada.»

Noorproua Rozälit tõepoolest lausa hellitati. Ta käib juba seitsmekümnendat aastat, aga teda kutsutakse ikka veel mlada pani (noorproua). Ja selleski on loogika. Kuningas on kõik väärtusetud tiitlid enda kätte korjanud ja annetada võib neid ainult tema, rahvas on võtnud nooruse enese, et seda tiitliks anda. Nagu ma juba ütlesin, austasid ja hellitasid nad noorproua Rozälit väga, ja kui see pärast paari aasta möödumist hakkas turuplatsile kivimaja ehitama, pakkusid kõik vankritega peremehed lahkesti end paarile sõidule kivide ja puude järele, sulased teatasid aga, et nad teevad ühe päeva tasuta tööd. Vaevalt leidus paar-kolm laisemat, kes venisid või üldse ei tulnud, needki said muidugi targemate ja väärikamate käest hurjutada.

«Halb inimene,» öeldi selliste kohta, «ei austa kedagi, ei jumalat, preestrit ega juuti.»

Linnavõimude austus läks isegi niikaugele, et ettenägeliku linnapea Jänos Mravucsani sõnavõtu peale eraldati maamõõtmisel linna juurde kuuluvast maa-alast kaks tükki, üks võimaliku sünagoogi, teine aga juudisurnuaia tarvis, olgugi et neil oli ainult see üks juudinaine.

Aga ükskõik. Tulevik seisab ometi nende ees, ja

kes teab, mis seal varjul on. Ja lõpuks sobib ju nii hästi põimida võõrastega peetayasse tavalisse vest-lusse:

«Babaszeki juudisurnuaia juurest kiviviske kaugusel,» või midagi niisugust, et «Babaszeki süna-googi krundi kõrvalt minna» jne.

Seda kõike kuulasid Babaszekist väiksemad naaberlinnad suure kadeduse ja kibedusega, rääkides seljataga sel viisil:

«Ah need baabaseeklased! Need nõdrad on saanud suurusehullustuse.»

NIIDID JUHIVAD GLOGOVASSE

Päikesepaistelisel kevadisel pealelõunal peatus Rozalie Münczi poe ees kerge vanker ja sellest hüppas välja üks noormees, kes nagu me juba teame - polnud keegi muu kui meie György – Wibra.

Noorproua Rozali, kes parajasti ajas väljas linnapea Mravucsani ja nõunik Galbaga juttu, küsis nõtkete sammudega tema poole suunduvalt noormehelt uudishimulikult:

«Soovite midagi?»

«Kas proua Müncz?»

«Jah, see olen mina.»
«Tahaksin vihmavarju osta.»
Mõlemad nõunikud vaatasid imestades pilvitusse selgesse taevasse.
«Kuradi pihta,» pomises ettenägelik Mravucsan endamisi, «milleks niisuguse ilmaga vihmavari?»
Valjusti küsis ta aga:
«Kustpoolt härrased on?»
«Besztercebanyast.»
Mravucsan imestas. veel rohkem, lal tuli lausa tahtmine rinda ette ajada: See on ikkagi suur asi, kui Besztercest tullakse Babaszeki vihmavarju ostma. Niisugust asja on inimesel meeldiv üle elada, pealegi kui ollakse sel ajal veel ise linnapea.
Ta müksas kergelt Galbat ja sosistas tasa: «Kuulsite?»
«See on ainult vaene külapoeke, härra. Vihmavar-

127

jusid ja muid sedasorti asju ma ei pea,» vastas Rozali. .
«Kahju küll,» sosistas härra Mravucsan, närides oma pikka allarippuvat vurru.
«Aga ma olen kuulnud,» sõnas võõras uuesti, «nagu oleks teil vanu vihmavarje.»
Vanu vihmavarje! Ptüi! Härra Mravucsan, kes oli astmaatik, hakkas kiirete ja lühikeste tõmmetega hingama ja tahtis just võõrale torgata mõne halvakspaneva sõna, kui korraga peruksläinud hobuste kihutamine ta tähelepanu endale tõmbas. Laadarahvas, keda turuplats täis oli, tormas joostes tee keskelt laiali, vastasasetsevas sepikojas katkesid vasara löögi d, sepapoisid. jooksid suure ajuga paremale ehitatud trahteri suunas, mille tuleaseme lõhkuvad hobused koos küpsevalihaga segamini olid paisanud. Krõbedaks praetud sealihatükid vedelesid toimus, nende suurepärane lõhn kõditas meeldivalt sepapoiste nina. Turunaised röökisid, hädaldasid, mõned julgemad neist võtsid oma sinised põlled eest ja hakkasid nendega vehkides hobuseid hirmutama, suunates loomi edukalt saapakaupmeeste telkide poole. Tekkis tõeline segadus: kogu turg kihas ja lainetas. Oks sepapoiss kahmas vägeva tüki küpsetatud liha, turunaised sööstsid talle järele, mille peale teine sepapoiss, tahtes aidata oma tagaaetavat kaaslast, haaras lõõtsa alt tulise hõõguva raua ja tormas sellega turunaiste poole, tagudes rauda meeletult vasaraga, nii et tulised sädemed ümberringi kahe sülla kaugusele paiskusid.
Kaks kõrbi traavlit kihutasid sel ajal aga edasi üle Kolpachi pottseppade kaupade, vedades enda järel peene härrasliku kalessi riismeid. «Noh, sellest juba enam vankrit ei saa,» ütles flegmaati-

128

liselt .sepp: kes vaatas sündmust pealt, käed nahkpõlle alla pistetud. Vanker oli vist paiskunud vastu mingit majaseina ja ta tagumine ots oli vasakult poolt täiesti purunenud: Ka vankritelg oli pooleks murdunud, nii et nüüd hakkas ära nihkuma ka apelsinikarva värvitud vankrikere. Ohjad olid kukkunud hobuste vahele, muld tuiskas ja oli tõepoolest ilus vaadata metsikuks muutunud loomi rippuvate lakkade, vahutavate suude, lillat auru palskavate sõõrmetega, peaaegu nagu deliiriumis (hullustuses) naudingust oma peremehetuse üle, püstiaetud päi meeletult tormamas, esimesed jalad nagu õhus ujumas.
«Ilusad, raiped!» ütles nõunik Galba.
«Glogova preestri hobused,» märkis Mravucsan.
«Kardan, et on juhtunud mingi õnnetus. Lähme, Galba!»
Sel ajal kui emand Müncz oli eelmainitutega poeukse ees vestelnud, oli üha suurenenud ostjate arv, keda tuli teenida ja kes kannatlikult poeemandat ootasid. See lausus võõrale vastutahtmist:
«Vanu vihmavarjusid oleks, härra. Mõne kindlasti leiaks pööningult, aga need ei kõlba nii peenele härrale!»

«Pagana pihta! Aga kas ma neid siiski näha ei saaks?»
Emand Müncz astus poeuksele ja võttis võtmed, et ostjaid enda ees sisse lasta, ja tegi lävelt ainult tõrjuva liigutuse.

«Uskuge, te ei võtaks neid kättegi.»
Meie kangelane ei lasknud end siiski nii kergesti kõrvale tõrjuda, ta läks naisele poodi järele ja ootas, kuni see oli ostjatega ära õiendanud, ning kordas siis, et ta tahab vanu varje näha.

«Ah, jätke mind rahule, härra! Ma ütlen, et need teile ei kõlba. Need vihmavarjud on sellest ajast, kui elas veel mu mees, kes oskas neid parandada, enamalt jaolt on need katkise võrega ja räbalas, peale selle on nad pööningul kõlbmatu kolu ja risu vahel laiali, nii et nende pärast ei tasu vaeva näha. Ja see pole võimalikki. Poeg läks mul laadale, teenijal on roos jalga löönud ja ta ei: saa liigutadagi, ma ise ei või aga praegu laada ajal minutikski poest eemale minna.»
Advokaat võttis oma rahataskust viieforindilise välja.
«Ma ei soovi teie lahkust tasuh, proua Müncz, aga vihmavarje tahan ma iga hinna eest näha. Laske mind ennast pööningule. Võtke esialgu see.»
Emand Münez ei sirutanud raha järele kätt ja ta kitsad silmad, mis istusid sügaval ta paksu näo voltides, kiindusid teravalt ja kahtlevalt jõuka välimusega noormehesse.
«Nüüd ma just ei näita neid vihmavarje.»
«Miks?»
«Sest mu õnnis mees õpetas mulle: «Rozali, ära tee kunagi seda, millest sa aru ei saa!» Ja mu õnnis mees oli väga tark inimene.»
«Muidugi, muidugi. Teil on õigus, kui. te ei saa aru, miks ma näruste vihmavarjude vaatamise eest viis forinti pakun.»
«Just nimelt, viie forindi eest võiksite te midagi parematki näha.»
«Noh, asi on väga lihtne. Mu isal oli üks vana vihmavari, mida ta oma eluajal väga armastas, ta oli sellesse tõeliselt kiindunud. Ma sain juhuslikult teada, et see sattus teie mehe kätte, proua Müncz, ja nüüd ma tahaksin seda kui reliikviat endale

«Kes oli härra isa? Võib-olla ma tean midagi sellest asjast.»
Võõras punastas veidi.
«Pal Gregorics,» ütles ta.
«Ah Gregorics! Oodake! Jaa, jaa, mäletan, veider mehike, kes pärast surma...»
«Seesama! Kes Beszteree naistele igaühele kaks tuhat Jorinti pärandas.»
«Tean, tean, aga kui ma õieti mäletan, siis tal ei olnud poega...»
«Siiski, seesama. .. (võõras sattus segadusse ja komistas). Ma olen advokaat György Wibra.»
Nüüd sattus juba vana emand Müncz segadusse:
«Noh, muidugi. Oh, oh! See on see minu vana rumal pea. Oh, oh, tean küll. Kuidas ma siis ei peaks teadma! Olen juba aulikust härrast kuulnud. Mul on väga hea meel, et ma aulikku härrat näen. Ma tundsin teie vaest isakest. Sa jumal, kui sarnane te temaga olete, ja siiski olete nii kena. Tundsin teda väga hästi, ehkki,» lisas ta naeratades, «ta mulle kahte tuhandet forinti ei pärandanud. Heldeke, mina olin siis juba vana, kui tema noor oli. Noh, olge lahked, eks te siis vaadake neid vihmavarjusid. Ma näitan teed ja juhatan, kus nad pööningul seisavad. Olge lahked, tulge mulle järele. Peaks te ainult auline vanahärra vihmavarju üles leidma...»
«Paneksin selle eest viiskümmend forinti lauale, proula Müncz.»
Viiekümne forindi mainimisel hakkasid vana naise silmad särama nagu jaaniussid. «Oi kui hea poeg!» ohkas ta taeva poole vaadates, «jumala silmis pole midagi meeldivamat kui hea poeg, kes austab oma vanemate mälestust!» Ta muutus viiekümne forindi mainimisel kärmeks ja elavaks nagu

värten, lukustas väljastpoolt poe sisemise klaasukse, viis kiirelt tippides Gyuri õue redeli juurde ja

tahtis nüüd juba isegi üles minna, et abiks olla.
«Ei, ei, teie jääge alla, proua Münez. Mis ütleksid inimesed,» lausus Gyuri naljatades, «kui nad näeksid, et me kahekesi pööningule läheme?»
Mamma Rozali lõi lõbusa naeruga kaks kätt kokku.
«Oh, mu armas aulik südamekel Kui kaugel mina niisugustest asjadest olen. Juba teie isake ei pärandanud mulle midagi. Aga kunagi... (Ta lükkas oma kohevil juuksed tagasi.) Noh. minge siis aga üles, südameke.»
Tubli pool tundi tuhnis Gyuri Wibra emand Münezi vanade räbalate ja kolu hulgas, mille kestel naine kaks korda jooksis poest välja vaatama. Viiskümmend forinti tegid ta kannatamatuks.
«Kas ei või jaa?» küsis ta, kui ta lõpuks nägi Gyurit redelipulki mööda alla tulemas, selg ees.
See oli aga asjatu küsimus: Gyuri tuli ilma vihmavarjuta.
«Vaatasin kõik läbi,» ütles ta tujutult, «ükski vihmavari pole see õige.»
Juudinaise nägu muutus tusaseks, ta kahekordne lõug näis õnnetult värisevat, silmad aga pilkusid kiiresti. «Aivai, kuhu see rumal Jonas võis ta panna?» pomises ta. «Viiskümmend forinti! Kohutav! Jonasel polnud ka kunagi taipu. . .»
«Tõenäoliselt kandis teie mees ise seda vihmavarju: Härra Sztolarik, praegune kohtueesistuja, ütles, et ta onseda tema käes näinud, ta mäletab kindlalt.» .
«Mismoodi see välj a nägi?»
«Riie oli punane, maksakarva plekkidega, riide all servas jooksis ümberringi kitsas roheliselille-

line .vööt; must puust vars lõppes halli luujätkuga.»
Noorproua Rozali hüüatas:
«Ärgu saagu ma kunagi taevasse, kui Jonas seda oma viimasele teekonnale kaasa ei võtnud. Just-kui praegu seisaks. ta mu ees. Võttis selle kaasa, jumala eest võttis kaasa...»
«Ta tegi küllaltki halvasti.»
Mamma Rozali hakkas meest kaitsma:
«Kust võis tema teada, missuguse ta neist koju peab jätma! Tal polnud taipu.»
«Siis on läbi!» ohkas advokaat, kes seisis nõutult, lausa tardunult redeli kõrval nagu Marius Kartaago varemete juures, ainult et tema Kartaagost polnud varemeidki järele jäänud. «Kõik läks vastu taevast, kuhu ta õieti oligi ehitatud.»
Sunnitult astus ta õueväravast välja vankri juurde, vana naine tatsus talle venides järele, kõikudes paremale ja vasakule nagu nuumatud hani. Väljas tänaval haaras ta äkki elavalt Gyuri Wibra peleriinist kinni.
«Oot-oot! Oleksingi ära unustanud. Just praegu on ju kodus mu poeg Moric, kes on Ipolysagis lihunikuks ja tuli lambaid ostma. Mu poeg Móric teab kõike, ja ärgu saagu ma kunagi taevasse (paistab, et mamma Rozalile oleks rohkem meeldinud alla maa peale jääda), kui tema ei tea midagi sellest punasest. vihmavarjust. Minge aga, aulik kullake, otse laadaplatsile lammaste juurde ja küsige seal kõige ilusamat meest, ja see ongi mu poeg Móric. Küsige aga nii ja lubage talle viiskümmend forinti. Ärgu saagu ma kunagi taevasse, kui Mórie ei jutustanud mulle midagi sellest vihmavarjust. Sest kui mu vaene Jonas kaduma jäi, läks Móricikene teda otsima ja leidis niidid üles,

läks talle jälg-jäljelt, küla-külalt järele, pärides ja otsides igalt poolt, kuni lõpuks kõik selgeks sai (mamma Rozali vaatas pisarsilmil üles taeva poole). Oh Jonas, Jonas, miks sa tegid meile niiviisi? Kui su mõistus juba kord läks, miks sul siis endal sellele oli vaja järele minna? Jätkub seda su poegadelgi küllalt.»
Gyuri Wibra oleks õlekõrrestki kinni haaranud. Sõnalausumata ruttas ta niisiis viiskude ja vildi-kaupadega täidetud telkide vahele kiriku taha laadaplatsile.
Pärast mõningat küsitlemist leidiski ta Moric Münczi, jässaka paksu mehikese - nii tedretähelise näoga kui kalkunimuna. Ta oli inetu nagu faun.

Vööl tolgendas tal kotkakujuline terasripats, paremale käele oli tätoveeritud härja pea. Ta kauples parajasti üht kõverate sarvedega lehma. Müüja, keegi Lesti köösner, vandus taeva ja maa nimel, et selletaolist lehma pole veel ükski elav inimene Babaszekist ostnud.
«Sest see sööb ka õlgi,» ütles ta, «ja annab siiski neliteist itset piima päevas.»
«Rumalus,» västas Morie. Münez halvakspanevalt, «ma pole vasikas, kes imema hakkab, et te mulle piimaandi kiidate, ma olen lihunik, kes tapab ja kaalub.»
«See on tõsi küll,» andis auväärne köösner järele, ja jättis oma initsiatiivil lehma hinnast viis forinti alla.
Seda oli Moricile veel vähe, sest ta kompas looma ja lõi tugevasti selle abaluudele. «Paljad kondid.!» hüüdis ta meeleheitlikult, .kangutas seejärel lehma suu lahti ja vaatles ta hambaid.
«Näh, sel pole ju ühtegi hammast!»

«Mis te hambaid räägite?» urises auväärne köösner. «Ega te neid kaaluma hakkah
«Aga ta taob jalaga, see räpane elajas!»
«Ah mis, pärast surma ei hakka ta enam taguma, aga ma arvan, et te mõtlete teda alles pärast surma kaaluda.»
Auväärne köösner naeris oma märkuse peale, ja et see viis ta heasse tujju, jättis ta veel viis forinti alla.
Sedagi oli Morieile veel vähe, sest ta vaatles Kirjakut veel igast küljest, et avastada temas uusi ja uusi vigu, kui äkki sinna ilmus Gyud Wibra ja ütles ungari keeles:
«Tahaksin teiega paar sõna rääkida, härra Müncz!»
Ehmudes, et ta ostja ära kutsutakse, alandas köösner hinda veel viie forindi võrra, ja nüüd lõi tark Moric temaga juba käed kokku. Morie tegi alati kaupa õhtupoolikuti nende lootuse kaotanud peremeestega, kes polnud kogu päeva jooksul suutnud oma loomadest lahti saada.
«Mis härrad soovivad?»
«Ma tahaksin teilt osta midagi, mis ei kuulu ei mulle ega teile.»
«Noh, niisugust kraami on maailmas laialt,» irvitas Morie, «uskuge, ma annan väga soodsa hin-naga.» .
«Lähme siit natuke eemale!»
Gyuri juhtis ta. inimeste hulgast välja linna maantee juurde, kusl kaharate okstega saarepuu varju heitis. See puu, mil1e suursugune linn oli võrega piiranud ja mille alla ta oli kahele poole pingid asetanud, kuulus samuti linna tulevase suuruse juurde: muskuselõhnalised rohekaskuldselt hiilgavad põrnikad, kes katsid kitsaid piklikke

lehti ja olid vajalikud mingite ravimite valmistamiseks, Vesicantia Muls. Cantharidiae Latr. (nagu teadlased neid nimetavad) võisid olla kõrgemal pool küllaldaseks argumendiks, et ka Babaszek saab kupagi apteegi.
Babaszeki noorikud olid varem sageli selliseid putukaid kruusides Zõlyomisse viinud, kus aptee-ker nad paari krossi eest ära ostis, aga viimase statuudiga (korraldusega) keelas suursugune linn selle mahhinatsiooni, öeldes; «Puu juurde on ette nähtud apteek. Me ei luba putukaid välja viia.» Ettenägelik Mravucsan juba tunneb oma ülesandeid.
Gyuri jutustas lühidalt, mis käigul ta on, et tahab kui reliikviat enda kätte saada oma isa armsat vihmavarju, mille vana Jonas endaga kaasa oli viinud.
«Kas te teate sellest midagi?»
«Tean,» vastas Mõric ebasõbralikult, sest ta suu vajus üsna ammuli, kuuldes, et jutt on niisugusest tühjast asjast.
«Ma pakun teile viiskümmend forinti, kui te mind õigele teele juhatate ja mul edu on.»
Moric võttis ehmunult mütsi peast. Viiskümmend forinti vana vihmavarju eest! Ohoo, see on võib-

olla Koburgi hertsog ise Szentantalist! Nüüd märkas ta üheainsa pilguga, kui peenelt teine riides oli.
«Vihmavarju võib üles leida,» ütles ta silmatorkava ahnusega ja lisas siis mõtlikult mõõduka «ma usun».
«Rääkige kõik, mis te teate!»
Moric vaikis veidi aega mõtteisse süvenedes, isasse puutuvad mälestused olid tal peas hämaralt segamini nagu pundar lõngaotsi.
136
«Jah, jah, see vihmavari! Kus ta oligi? Sellest on oma neli-viisteist aastat, kui mu isa kadus, paljud üksikasjad on mu mälus tuhmunud, aga seda tean ma kindlasti, et kui me noorema vennaga läksime isa otsima, siis leidsin ma Podhragyis esimese niidi, mida mööda liikudes võisime talle järgneda . . Podhragyis oli ta olnud veel täie mõistuse juures, ta oli müünud külaelanikele mõned pisiasjad, ööbinud kõrtsis ja ostnud kelleltki Raksanyi-nimeliselt väikemõisnikult kahe forindi eest vanaaegse pitsati. Vägagi hea mõistuse juures, sest kui ta Garamist välja tõmmati, leidsime me selle pitsati ta taskust ja müüsime viiekümne forindi eest ühele antikvaarile, sest selgus, et see pitsat oli ViId Moharai oma, veel Arpadi aegadest.»
«Hästi, hästi, need üksikasjad mind ei huvita, härra Moric,» lausus meie kangelane kannatamatult vahele.
«Te suvatsete veel näha, et nad on huvitavad.»
«Võimalik, aga nad ei puutu vihmavarjusse.»
«Aga kindlasti puutuvad ka sellesse. Kuulake palun ainult tähelepanelikult. Podhragyis' sain ma teada, et ta oli sealt Abellovasse läinud. Niisiis läksin minagi Abellovasse. Siinsete andmete põhjal hakkasin ma juba kahtlema, et vana mõistus on segi minema hakanud, ta oli ikka alati kurvameelsusele kaldunud. Siin nimelt räägiti meile, et ta oli nelja kreutseri eest vahetanud külaelanikelt inglikujutusega kreutsereid. Hiljem selgus siiski, et ma olin oma oletusega eksinud.»
«Kuidas? Kas ta siis ikka veel ei olnud hull?»
«Ei, sest paar päeva pärast teda tuli Abellovasse kaks juudipoissi, kes tõid kaasa kumbki kotitäie inglikujutusega kreutsereid, mida abellovalased kolme kreutseri vastu omakorda tagasi vaheta-

137

sid - teades, et inglikujutusega kreutseri väärtus on neli kreutserit.».
«Sedaviisi on võimalik. . .»
«Mitte ainult võimalik, vaid kindel, et kaks noort kelmi olid teinup inglikujutustega kreutserite kokkuostmise ülesandeks minu auväärt vanale, kes sai niiviisi ilma teadmata nende kaasosanikuks. On siiski tõenäoline, et ta mõistus polnud päris oma kohal, sest teisiti ei oleks ta lasknud endal nahka üle kõrvade tõmmata.
Abellovast läks ta läbi Viszoka Hora kaasiku edasi Dolinkasse, siin ei suutnud me aga tema käitumisest midagi erilist avastada, ehkki ta oli siin olnud kaks päeva, seevastu on aga kindel, et järgmises külas, Sztreesnyos, jooksid juba lapsed talle järele ja narrisid teda nagu omal atal prohvet Eeliast, tema aga oli sidunud oma kompsu lahti (mitte prohvet Eelias, vaid minu taat) ja loopinud neid kaupadega. Viiekümne aastagi pärast ei unustata Sztreesnyos seda päeva, millal palmiõliseebid, korallkeed,taskunoad ja harmoonikad langesid rahva sekka nagu taevamanna.
Sellest ajast on pärit ka ütlus, mida kuulsin: «Käis kord Sztreesnyos hull juut!»»
«Käigu kuradile see Sztreesnyo! Lähme juba ükskord asja juurde!»
«Olemegi juba seal. Punase torniga Kobolnyikis oli mu vaest isa juba ilma kompsuta nähtud, ja ta oli, kepp -ühes, vihmavari teises käes, kaitsnud end talle kallale ässitatud koerte vastu. Kobolnyikis oli järelikult vihmavari veel alles.»
Mõrici tedretähnilisel näol hakkasid voolama pisarad, nii heldis, nii härdus ta süda nende üksikasjade juures, ta häälgi muutus kähedaks ja lõpmata pehmeks.

138

«Seejärel otsisime me igalt poolt ümbruskonnast, aga alles Lehotas saime temast midagi teada. ühel äikeselisel suveööl oli ta koputanud küla serval elava öövahi ukse taga, aga kui see oli näinud, et juut, oli. ta tema minema kihutanud. Siis pole tal olnud enam ei mütsi ega vihmavarju. Ainult suur kõvera otsaga kepp, millega ta meid lapsepõlves sageli taga ajas.»

«Ah jah, ma hakkan juba teie sõnaohtrosest aru saama. Vihmavari kadus Kobolnyiki ja Lehota vahelisel alal - seda te tahate näidata.»

«Jah.»

«Ma usun, härra Mõric, aga see on niisama palju kui mitte midagi. Teie isa viskas selle võibolla metsas kaljude vahele: Ja kõige paremal juhul - kui keegi ta leidiski, viis ta selle nisupõllule, et teha nisuhirmutist veelgi hirmutavamaks.»

«Seda ei juhtunud. Ma tean, mis juhtus.»

«Soo?»

«Sain seda juhuslikult teada, sest ma ei otsinud vihmavarju - ma olin sellest vihmavarjust pigem tüdinenud - vaid isa. Kveti mägedes kohtasin üht pottseppa. Pottsepp, kes lonkis jala oma vankri kõrval, oli väga jutukas mees. Nagu igalt teekäijalt, küsisin ka temalt, kas ta polnud oma käikudel näinud niisuguse ja niisuguse välimusega juuti? «Aga muidugi olen,» vastas ta, «nädal tagasi Glogovas, just ühe vihmavalingu ajal paistis mulle, nagu oleks ta laotanud ühe maja räästa all vihma kätte jäänud väikese lapse kohale oma vilimavarju ja läinud edasi.»»

Advokaat hüppas elavalt üles:

«Ohoo! Ainult edasi, edasi!»

«Edasi enam pole, härra, ma tean ainult nii

palju, aga see on kindel. Pottsepa kirjeldus läks kõiges minu isaga ühte ja peale selle asetseb Glogova Lehota ja Kobolnyiki vahel.»

«Need on juba huvitavad andmed!» hüüatas adc vokaat ja võttis oma rahataskust viiekümnelise. «Võtke see oma lahkuse eest. Jumalaga!»

Ta tormas minema nagu jahikoer, kes on lõpuks haistnud õigeid jälgi. Hurraa! Järele! Ta hüppas üle kraavi, et läbi kadakapõõsaste kiiremini teele ja võimalikult ruttu oma vankri juurde jõuda. Ta oleks tahtnud osata lennata.

Läks, läks, agakui ta minutiks peatus, kerkis meekoogitelkide tagant ühe niinemati juures, kus Zülyomi raamatuköitja müüs Turücszentmartoni Matica trükitooteid ja parajasti ühe õpetliku salmi algusridu lugema hakkas: .

Stovakid, mis ütlen, see saladus olla ei taha:
ei need ole ustavad sõbrad, kes soovivad paha.

ta ette korraga jälle Marie Müncz..

«Andestage,» lausus see, «et ma teile järele jooksin, aga mulle tuli meelde, et ma võin head nõu anda.»

«Palun.»

«Siin laadal on praegu palju glogovalasi ja aulik härra võiks lasta trummilööjal välja hüüda, ma ei tea, kas ma õigesti arvan. . .»

«Ülearugi õigesti,» vastas advokaat.

«Võiks lasta trummilööjal välja hüüda, et kes teab midagi sellest aastaid tagasi juhtunud vihma: varjuloost, saab tasu, kui endast teatab. Ma olen veendunud, et teil oleksid juba tunni aja pärast kindlad andmed. Nii väikeses külas teatakse kõike.»

«Pole vaja,» tähendas advokaat, «sest ma sõidan kohe praegu ise Glogovasse. Igatahes tänan teid

lahkuse eest!»

«Ah, härra, mina tänan teid. Te tasusite tõesti vürstlikult niisuguse tühise asja eest. Mul on lausa häbi enda pärast. Pagana pihta, viiskümmend forinti. Ma oleksin rääkinud ka ühe forindi eest.»

Advokaat naeratas.

«Ma oleksin andnud ta eest ka tuhat, härra Moric.»

Seejärel keeras ta sisse siniseks värvitud väravast Schramide maja kõrval, mille- ees Zelevnyiki eblakad noorikud müüsid pikkade nööride otsa aetud pähkleid, suurtesse hunnikutesse laotud sibula-pärgi ja muud, ja kus raha asemel moodustasid vahetusväärtuse veel suuremalt osalt põl1umajan-dussaadused. Moric vaatas samal ajal talle juhmunult järele, niikaua kui ta teda nägi. «Oleks andnud ta eest ka tuhat forinti!» Moric vajus mõttesse ja lonkis siis pead vangutades oma Lesti köösnerilt ostetud õhvakese poole.

KÕRVARONGAS

Schramide maja vastast avali akendega kõrtsist kostis lõbusat laadakära. See tähendab, vabandage, võõrastemajast - baabaseeklased armastavad seda nii nimetada, ja õigusega, sest põlates külakõrtside lihtsat kadakakimpu, lehvib ta fassaadil märksa aristokraatlikum laastubukett. Kaugelt kuuldus Pelsöci samaanimustlaste viiuldamist. Uudishimulikud slovaki noorikild ümber kukla palmitsetud juustega, peas koketsed tanud, millelt kõrvade kohale ripub paar vallatut pitsikeerdu, piitsavarrena saledad tüdrukud, punased lindid kanepkollastes patsides, vahtisid akende juures ja alustasid meeldivamate lugude ajal väljas tänaval tantsu.

Aga uudishimu on laulustki tugevam. Korraga lakkab mänglev hüplemine, sest eemalt läheneb suurest inimhulgast saadetud Jonas Fiala, linna käskjalg, tassides kaelas suurt trummi. Ta peatub ja hakkab kõigest jõust trummi taguma.

«Noh, mis siis ometi juhtunud on? Võib-olla on emand Mravucsani õrna lihaga haned karjamaalt kadunud?»

Kümnekesi korraga küsitlevad nad Fialat, aga Fiala ei võta miski hinna eest suust oma toredasti põlevat zapekatškat 1 ja ta on selleks liiga ene-

1 Zapekatška - savipiip, mille s\ovakid pärast täitm'st natukeseks ai aks sütesse kaabivad ja. alles siis tõmbama hakkavad. (Autor.)

sest lugupidav mees, et ametlikke asju eraviisil teatada. .

Niisiis põristas ta kõigepealt trummi ja hüüdis alles siis, ise trummipulkadega žestikuleerides, oma vägilasliku häälega järgmist:

«Antakse teada neile, kellesse see puutub, et telliskiviahju ja kiriku vahelisel teel on kaduma läinud kuldkõrvarõngas rohelise vääriskiviga.

Ausale leidjale, kes selle raekotta toob, garanteeritakse korralik tasu.»

Gyurigi peatus trummipõrina peale minutiks, kuulas teadaannet ja naeris plaane; mida noorikud ja neiud pidasid.

«Noh, mina juba tagasi ei annaks, kui leiaksin,» ütles üks.

«Ma laseksin sellest endale kuldjuuksenõela teha,» lausus teine.

«Saada ta minu silma ette, issand!» palus kolmas, tõstes silmad taeva poole.

«Ära vahi taevasse, lollakas, kui sa seda üles leida tahad, vahi maha,» õpetas neljas.

Küllap see oli saatus, kes korraldas nii, et kõrvarõnga leiaks just niisugune, kes seda ei taha. Ja see oli Gyuri Wibra. Vaevalt oli ta astunud paar sammu, kui korraga talle jalgade alt tolmust naeratas tilluke roheline silm, nii suur nagu hernetera.

Gyuri kummardus, võttis ta üles - see olj äsja kuulutatud kuldkõrvarõngas smaragdkiviga. Ainult tülinaks, kui inimesel on kiire. Kas poleks võinud seda leida siis mõni teine neist sadadest inimestest, kes tänaval longivad! Aga nüüd on juba ükskõik, roheline silm vaatas talle nii armastusväärselt otsa ja ta ei saanud seda tagasi visata, et mõni tema taga tulev viisk selle juhuslikult puruks võiks tallata.

Kes võiks küll kanda nii peent ehet? Ah, olgu

143

kes tahes, kui ta on selle juba kord leidnud, tuleb see viia raekotta, sellega ta end veel ei tapa, sinna on kümme-kakskümmend sammu.

Ta pöörasraekoja vana värava alla, kus nahk-astjad imposantselt võlvide küljes rippusid, nurgas aga nukrutses sinna lükatud logisev jalapakk - Sie transit gloria mundi (nii kaob maailma hiilgus) - läks treppidest üles ja astus nõupidamissaali, kus pika rohelise laua taga istus nõukogu koos, arutades üht väga tõsist ja kiiret asja.

Käsil oli tõepoolest ebameeldiv juhtum. Linna valdustesse kuuluva Liskovina metsa metsavaht oli hingeldades kohale jõudnud teatega, et on leidnud ühe puu otsast ülespooduna tundmatu mehe härrasmehe riietuses. Mida tuleb surnukehaga peale hakata?

Just selle kallal, murdis nõukogu praegu pead ja kipras laupadel võis näha suurt sisemist võitlust.

Nõunik Konopka avaldas arvamust, et asj a kord on järgmine: poodu tuleb tuua kalmistu surnu-kuuri ja samal ajal tuleb teatada politseiülemale, lugupeetud härra Mihaly Geryle, et see ilmuks sündmuskohale koos ringkonna-arstiga, kes laipa lahkama hakkab.

Galba raputas pead; Galba oli alati diplomaat, praegugi haudus ta kavalaid mõtteid. Tema pidas nii-öelda targemaks mitte midagi öelda, mitte midagi kirjutada, vaid vedada laip suure saladuskatte all kahesaja sammu kaugusel asetsevasse Kvakanimelisse kaasikusse, mis juba Travniki piiridesse kuulub. Las travnikilased leiavad ta!

Mravucsan kiikus toolil, köhatas, niheles, kratsis pead ja hakkas lõpuks torisema, et oti kohutavalt lämmatav palavus ja et podagra ta kätt närib, et

144

nõukogu laual logiseb üks jalg ja et peaks talle ruttu mingi vana komitaadi käskkirja alla pistma. Samal ajal ootas ta, kuhupoole kaldub enamus. Enamus oli Galba poolt. Ainult Galba partei jagunes omakorda kahte ossa. Ranged galbaistid soovisid surnukeha smugeldamist Travniki piiridesse. Mõõdukamad oleksid erinevalt Galba jäägitutest pooldajatest olnud Andras Kozsehuba lisa-ettepaneku alusel rahul ka sellega, kui õnnetu oleks samas kohas puuall, kus ta end üles oli poonud, emakese maa hõlma aetud, - nad tahtsid vältida ainult seda, et teda viidaks läbi kogu piirkonna kalmistuni, mis paratamatult järgneks, kui politseiülemale juhtumist teada antaks, ja see oleks baabaseeklaste suhtes seotud kohutava kahjuga, kuna aga rahe kahjustustest tuleks teatavasti hoiduda.!

«Rumalus, ebausk!» ägestub Konopka.

«See on ju tõsi, härra Konopka, aga kes võib sinna parata, kui rahvas seda kord juba siiski usub,» püsib oma arvamise juures nõunik Fajka Kozsehuba parteist.

Konopka põrutas vihaseit oma paksu, pitsatsõrmusega rusikaga lauale, misjärel tekkis vaikus nagu kirikus.

«On kurb, et üks nõunik niiviisi räägib. Kinnitan armulistele, et mingi vaese koolnu pärast jumal oma rahepilvi siia ei juhi. Esiteks ei karista ta ühe kuradi võrku langenud inimese pärast. tuhandet niisugust, kes on tema poole jäänud, eriti veel nii, et karistus jätaks tabamata just ainult patuse enese. Mis jumal see niisugune oleks!» .

1 Ebausu järgi laskis jumal enesetapmise juhtumi korral karistuseks rahet sadada.

145

Mravucsan ohkas kergendatult selle ilukõne peale, mis ilmselt hämmastas kogu magistraati, ta märkas kohe õnnelikku minutit ja püüdis nagu kord varblane kotka tiiva alt lennata kotkast endast kõrgemale. ..

«Mis tõsi, see tõsi,» ragistas ta sõnu, tõmmates rinnaloma kohale tagasi kõrvalelibisenud ordenipaela, «ja ma ütlen, järelikult, otsustavalt, et ülaltoodud põhjuste tõttu rahet ei tule.»

Selle peale hüppas härra Fajka püsti nagu hamster.

«See on ükskõik! Ehkki olgu, kui juba nii on. Sest kui kogu linn kord on kindlustatud, siis ma ei mõista, mis vahe seal on, kas rahet on või ei ole. Isegi parem, kui on, sest baabaseeklased, niipalju kui mina neid tunnen, kindlustavad oma külvid üle nende väärtuse, kui laip läbi nende piiride viiakse. Siin pole õnnetus mitte rahes, vaid asja läbiviimises.»

Muidugi, suur debateerija (vaidleja) härra Fajka oli jälle naelapea pihta tabanud: Galba ja Kozsehuba parteid olid elektriseeritud.

«Missugune aju!» hüüatas Kozsehuba. Ajust tuli Galbale meelde lahkamine - per associationem idearum (ideede assotsiatsiooni tõttu) - ja ta segas elavalt vahele:

«Milleks seda inimest lahata? Teame niigi, kes ta on. Olgu ma koer, kui ta pole mingi ahne kindlustusseltsi agent, kes end sellepärast siin meie juures üles poos, et õhutada elanikkonda kindlustama. See on ju selge nagu päev.»

«Te olete hull, Galba!» protesteeris Konopka ägedalt.. . .

Selle peale puhkes torm, taltsutamatu müra, nõunikud hüppasid üles, ja nagu käskjalg Fiala

tavatses öelda, linna katlad hakkasid keema, kõik silmad rippusid linnapea kulbil, kes oleks pidanud liigse vahu ära riisuma.

Aga linnapea tõmbas pea oma hallikassinise dooka I kõrge krae varju, ta lausa kadus, nagu poi ülespiitsutatud lainete keskel, näris nõutult vurre, et mida teha, mida nüüd öelda, kui korraga astus uksest sisse Gyuri Wibra . . . Tõesti, võimude autoriteedi üle valvab jumalik ettenägevus.

Vaadeldes omapärast võõrast, kes paar tundi tagasi tahtis emand Münczilt osta vana vihmavarju, virutas Mravucsan äkki tooli eemale ja tormas rutuga tulija poole - las nõuniku d usuvad, et tal on sellega mingi kohutavalt kiire ja tähtis asi ajada:

«Ah, mu härra,» ütles ta agaralt, «te otsite vist mind?»

«Kui teie olete linnapea.»

«Loomulikult, oh loomulikult!» (Kes teine võikski olla Babaszóki linnapea kui mitte Mravucsan?)

«Trummilööja teatas ühe kõrvarõnga kohta.»

«Jah, jah, teatas.»

«Ma leidsin selle kõrvarõnga üles. Siin see on.» Linnapea nägu lõi rahuldustundes särama.

«Noh, see on juba au, mu härra. Seda ma juba armastan. Minu linnapeaks oleku ajal ei ole veel kõrvarõngaid kadunud, ainult see nüüd, ja seegi on leitud. Seda nimetan ma ametialaseks korraks.»

Siis pöördus ta nõunike poole:

«Tund aega tagasi saatsin Fiala trummiga välja, ja kõrvarõngas on juba siin. Millegi niisugusega ei saada Budapestiski hakkama. Midagi niisugust on ainult Babaszekis.»

I .Dooka - dolmanitaoline kuub.

Vahepeal märkas ta, et võõras härra valmistub lahkuma, ja hakkas teda kahtlase agarusega kinni pidama.

«Aga mis see siis on? Te ei taha ometi ära minna? Kuradi päralt, mu härra, selle eest on ju tasu lubatud.»

«Ma ei pretendeeri sellele.»

«Mis veel? (Mravucsan raputas halvakspanevalt pead.) Olge lahked palun, ärge rääkige selliseid asju. Ma ei mäleta, millise apostli kirjades on öeldud, et: Ei seisa aga iga väärtasi koos kullast ja hõbedast. Noormees, noormees, ärge talitage nii kergekäeliselt oma õnnega! Pimedast peast andis ainult vaene mees kuradile selle, millest ta ei teadnud, ja kahetses siis kangesti.. Ühes muinasjutus on nii.»

«Tõsi, kahetses,» vastas naeratades advokaat, kellele rahvajutt meelde tuli, «aga see võib vaevalt selliseks juhtumiks osutuda.» .

«Te ei aima vist uneski, kelle oma on kõrvarõngas.»
«Kelle oma siis?»
«Glogova preestri õe oma.»
Gyuri kõverdas pilkavalt huuli.
«Nonoh, ärge olge ninatark, tulge ainult minutiks sisse, te ei kahetse.»
«Kuhu ma pean sisse minema?»
«Siia kõrvaltuppa.»
Linnapea tahtis Gyurit vägisi seal hoida, et võita aega, kuni otsustub poodud mehe tulevik. Ta klammerdus Gyuri külge ja tiris ta endaga kaasa.
«Aga mu härra, mul on tegemist.»
«Ükskõik, te peate sisse tulema.»
Ja avades nende sõnadega kõrvalruumi ukse, ta lausa lükkas Gyuri enda ees sisse.

«Preili,» hüüdis ta noormehe selja tagant «ma toon siin teile teie kõrvarõnga!»

Noor neiu, kes põlvili olles asetas diivanil lebava vanema naise õlale ja abaluudele külma kompressi, pööras nende sõnadepeale silmapilkselt pea.

Gyuri polnud sellele stseenile ette valmistatud, teda valdas harjumatu kohmetus ja abitus, nagu inimest, kelle lööb tummaks kordasaadetud jämeduse tinane raskus. Vanem naine lamas pooleldi lahtiriietatuna diivanil, haavatud parem õlg (väga kõhn ja ilutu õlg) oli täiesti paljas ja kompressiriide kõrvalt võis näha keha närtsinud valedust.

Gyuri pomises ukse poole tagasi tõmbudes, midagi vabandusetaolist. Mravucsan astus ta teele ette: «Ohoo! Ega nad teil nina ära ei hammusta!»

Noor neiu, kelle sümpaatne nägu vilksatas ainult hetkeks oma värskes ilus, heitis haavatule kiiresti mingi riidetüki peale ja järgmisel minutil hüppas ta juba oma põlviliasendist püsti.

Ah, milline imekaunis sale kuju! Gyurile näis, nagu oleks nõtke liilia ajanud end sirgu oma kerges õõtsuvas ilus.

«See noorhärra leidis teie kõrvarõnga ja tõi selle ära, preili.»
Sundimatu naeratus ilmus neiu suunurkadesse (just nagu kevadine päike oleks paistnud linnapea süngesse töötuppa), ta punastas veidi ja tegi auväärse leidja ees aupakliku niksu, tõelise tütarlapseliku niksu, nurgelise, ent siiski graatsilise.

«Tänan, et te nii lahke olite. Ma rõõmustan ta üle nüüd kahekordselt, sest ma olin talle juba risti - peale tõmmanud.»
Ja võttes väikese kõrvarõnga kätte, hakkas ta seda kahe sõrme vahel kõigutama, nagu oleks see

olnud mingi nähtamatu tillukese kella nähtav tila, ja õõtsutas kaasa ka oma paremale küljele kallutatud kaunist pead. Ta oli veel tõeline suur laps ainult nii kiiresti kasvanud nagu pappel.

Gyuri tundis, et ta peab nüüd midagi ütlema, aga ei leidnud oma peas vastust sellele värskele siristavale lapsehäälele. See laps tegi ta kohmetuks. Ja lisaks sellele levis «kantseleis» (nagu seda lihtsat tuba nimetati Babaszeki harjunud suurelisusega) mingi omapärane meeldiv lõhn, mis tegi ta segaseks.

Seal ta seisis abitult, sõnatult, nagu midagi oodates. Võib-olla seda, et väike kell helisema hakkaks? Või ehk leiutasu?
See vaikus oli tõepoolest piinlik. Selle põhjustas muidugi olukord, delikaatne olukord.
Lõpuks märkas neiu, et auväärne leidja ei lahku, ja katkestas vaikuse. .

«Oi, mu jumal, ma oleksin rõõmu pärast peaaegu unustanud, et ma selle eest. .. kuidas seda nüüd öeldagi.. .»

Välkkiirelt aimas Gyuri nüüd järgnevat lauset (hädaohu ajal muutub loid mõistus ühe silmapilgu jooksul paindlikuks) ja pistis instinktiivselt vahele oma nime nagu kaitsekilbi.
«Ma olen dr. György Wibra Besztercest.» Tütarlaps lõi oma käekesed rõõmsalt kokku. «Püha Jumal,

milline õnn! Meil on just vaja doktorit. Vaene madame. . .»
Seda väikest arusaamatust oli just vaja. See neelas tekkinud kohmetuse korraga, nagu kuivatus-paber imeb tindi endasse.
«Mul on kahju, preili, aga ma ei ole selline doktor, ma olen ainult advokaat.»
Tütarlaps kohmetus selle eksisammu peale, ta

isegi punastas, aga seda elavamaks muutus Mravucsan:
«Mis te ütlete? Et teie olete Wibra, kuulus noor Wibra? Noh, see on tore! Kes seda oleks uskunud? Kurat võtaks, nüüd ma saan juba aru. (Mravucsan lõi endale laubale.) Aulik härra uurib ilmselt mingit kuritegu. See oleks pidanud mulle emand Münczi juures kohe pähe tulema. Pagana pihta, selline härra ei osta ilma põhjuseta vanu asju. Ei noh, jumal saatis teid siia, sest me arutame seal sees just niisugust keerulist asja, et meie mõistus on selle jaoks napp. Oh, oh, preili Veronka, missugune juhus, et teie kõrvarõnga leidis üles just kõige kuulsam advokaat.»
Veronka vaatas salakesi kõige kuulsamat advokaati, alles nüüd nägi ta, kui kena, kui elegantne see on, ta süda hakkas ehmunult taguma mõtte juures, et ta oleks peaaegu juba pakkunud talle viis forinti, mis Mravucsan oli soovitanud juhuslikule leidjale tasuks anda. .
Mravucsan aga ruttas lükkama advokaadile tooli lähemale ja laskis teatava ähmiga pilgul käia üle korratu kantselei, kus silma haavavas segaduses lamasid paberivirnad, kautsjoniks kogutud poolkasukad, vildid, tühjad klaasid ja pudelid, - nõunikud mõistsid iga protsessi j ärel pooled ka liike tegema, ja selles toas nad joovadki , sest peab olema ometi nii, et pärast seda, kui nad on endast õigust ära andnud, peavad nad uuesti seda endasse koguma, ja teatavasti on tõde veinis. Kantselei väljanägemine oleks sel momendil linnapea tõepoolest halba tujju viinud, kui talle poleks silma hakanud seinal rippuv peaišpaan, parun Radvanszky. See laenab toale siiski mingi väärika piduliku luksuse. Ta ohkas südamest, et kui tema

kõrgeausus nüüd ometi elustuks ja võiks näha siin seda harjumatult toredat seltskonda.
Et tema kõrgeausus aga ei tahtnud elustuda, väljendas ta ise oma uhkeid tundeid:
«Ma olen vaene inimene, aga ma ei loobuks saja forindi eestki aust näha oma kantseleis niisugust seltskonda. Pagana pihta, see on juba midagi, komitaadi kuulsaim advokaat ja ilusaim preili. . .»
«Aga onu Mravucsan!» hüüatas Veronka ja ta nägu lõi häbist hõõguma nagu tõrvik.
«Noh, noh,» keelitas Mravucsan,. «mis tõsi, see tõsi. Seda ei tule häbeneda, pisikene, kui inimene on ilus. Mina olin ka ilus, aga ma ei häbenenud seepärast kunagi. Ja lõpuks on ilus nägu õrnemale soole suureks abiks. Kas pole tõsi, härra advokaat?»
. «Suur õnn,» vastas Gyuri võpatades, lausa masinlikult.
Mravucsan raputas pead:
«Jääme ainult selle juurde, et abiks, sest õnnest võib kergesti saada õnnetus ja õnnetusest õnn, nagu juhtus nüüdki, sesf ilma tänase õnnetu juhtumita ei oleks mul praegu õnne teid kõiki näost näkku näha.»
«Kuidas?» küsis Gyuri. «Kas on juhtunud mingi õnnetus?»
Veronka tahtis vastata, aga sõnaohter Mravucsan jõudis temast ette:
«Juhtus, juhtus, aga peagi pole sellest enam jälgegi; kõrvarõngas on juba käes, madame'i õlg on samuti alles, ainult et ta jääb natukeseks ajaks siniseks, aga kurat temaga, värv ei riku õlga, ja lõpuks saame ka vankri, niipea kui sepp ta ära parandab.»

«Ah siis see purunentId yanker, mida peruks läinud hobused turul järele vedasid. . .»
«Oli meie vanker,» Ütles Veronka, «hobused ehmusid telliskiviahju juures, ohjad langesid kutsaril käest ja kui ta püüdis neile järele kummarduda, kukkus ta ka ise vankrist välja. Me hüppasime see-järel suure hirmuga maha, mina ei saanud mingit viga, aga vaene madame, lõi ennast ära; jumal küll,

võib-olla jääbki talle nüüd viga külge! Kas valutab väga, madame Kriszbay?»

Madame Kriszbay avas oma siiani suletud pisikesed torkivad kollased silmad ja esimene, mida ta maailmast märkas, oli Veronka korratusse sattunud frisuur. .

«Korrastage oma pea,» tuletas ta Veronkale prantsuse keeles meelde, oigas siis paar korda ja ta silmalaud sulgusid uuesti.

Veronka haaras kohkunult oma juuste järele, ja tõesti -üks palmik oli lahti läinud.

«Oi, mu juuksed!» kiljatas ta lapselikult ja surus mõlemad käed vastu pead, seejärel halises ta surnukahvatuna: «Ka mu juuksenõelad on maha kukkunud, kui ma välja hüppasin, mitte ainult kõrvarõngas. Jumal küll, mis ma teen?»

«Laske ka teine palmik alla,» soovitas Mravucsan. «Vaat nii! Aidaku mind jumal, nii ongi ilusam. Kas pole tõsi, härra advokaat?»

«Ilusam, ilusam,» viskas Gyuri hooletult, heites sunnitud pilgu sinaka varjundiga sametisele palmikule, mis algas madonnanäo ümbert ja rippus üsna alla, lillelise volangidega kleidikese alumise ääreni.

See on siis Glogova preestri õde! Uskumatu! Ta näeb vist und. Sellisena ei ole ta kujutlenud preestriõdesid. Need on tüsedad, pardi kõnnakuga, pu-

naste nägudega õed, kes ajajooksul hakkavad sarnanema pappidega, neil on pumati lõhn ja kahekordne lõug. Ilma kahekordse lõuata pole kiriklates ilu.

Advokaat püüdis juttu alustada.

«Kujutlen, kuidas te võisite kohkuda.»

«Mitte väga. Ma ei teagi, kas ma üldse kohkusin. Aga nüüd ma hakkan juba kartma. Mu vend läheb meeleheitele.»

«Preester?»

«Jah, preester. Ta armastab mind väga, muretseb, et me ei tulnud koju, aga ma ei tea, kuidas ja millal me saame minna.»

«No muidugi,» ütles Mravucsan heakskiitvalt vahele, «hobused on olemas, vankri aga laename.»

Veronka värahtas, raputas pead, kaks jämedat palmikut rappusid ja sahisesid heikides ta õlgade ümber. .

«Mina nende hobustega? Ei iialgi!»

«Oh, armas preilike, hobuseid ei maksa tõsiselt võtta. Neil pole püsivat iseloomu. Sest millest see asi algas? Telliskiviahju juures on see, iseäralik tuuleveski, sest jumal hoidku, ühes linnas peab kõik olema. Maailm areneb. Muidugi ta areneb, ehkki härra nõunik Fajka seda ka ei taha. Niisiis on seal, nagu ma ütlesin, see tuuleveski. Mina lasksin ta ehitada, sest meid pilgati alati, et meil pole vett. Noh, hästi, ma kasutan tuult, las jahvatab. Muidugi, hobused seda nii ei võta, puhtaverelised hobused, pole veel. kunagi näinud nii hiiglaslike tiibadega looma õhus keerlemas. Noh, nii nad siis ehmatasid ja hakkasid lõhkuma. Seda ei või neile pahaks panna. Aga kui nüüd hirm neil peast välja aurab, viivad nad preili ilusasti tasakesi koju, nagu te käsite.»

«Ei, ei, ma kardan juba neid hobuseid. Oh, kui kohutavad nad olid! Kui te oleksite näinud! Ah ma ei sõida nendega ühtegi sammu enam. Ma ise läheksin ju jalgsi koju tagasi, aga vaene madame Kriszbay . . .»

«Noh, see alles oleks ilus,» ehmus Mravucsan «kui ma laseksin jalgsi minema oma kõige kallima preestri õekese nende suhkrust jalakestega. Oi, oi! See alles oleks! Et meie väike pühak kõmbiks mägede kividel tipa-tapa, tipa-tapa, oma everlasting (vastupidavast riidest valmistatud) kingades. Mu armas kõrgeauline ütleks kindlasti: «Noh, on ikka õel inimene see minu sõber Mravucsan, keda ma nii palju kordi olen võõrustanud, meeleivaga kostitanud; et ta laseb lõpuks mu kalli varanduse niiviisi ilma peale.» Noh, see alles oleks ilus, ennem viiksin ma preili juba oma seljas Glogova kiriklasse.»

Veronka vaatas tänulikult Mravucsanile otsa, Gyurile aia tuli mõte, et kui maailmas tõepoolest poleks enam ühtegi sõidukit ja tütarlaps tuleks tõesti seljas koju viia, kas siis Mravucsan suudaks seda ja kas saatus ei pöörduks nii, et viima peaks tema? Mravucsan on ju juba väsinud vanem inimene.. .

Ja ta hakkas uudishimulikult mõõtma, hindama oma kehalist jõudu, vaatas oma õlgu, rinnakorvi - nagu oleks praegu tõepoolest olnud tähtsaim küsimus see, kes kannab. Veronkat seljas.

Ta leidis, et Mravucsan on nõrk vananev mees ja märkas naeratades, et see teda lausa meeldivalt puudutab.

Ei kujutata ette, kui paljudes kergemeelsetes suundades hargnevad mõtted ja missuguses kau-

gelt alata võivas kanalis ilmub esimene tilgake armastust.

«Nii, nii, armas kullake,» püüdis Mravucsan iga hinna eest tüdrukut rahustada, «puhake end ainukt kõigepealt välja, siis mõtleme kõik järele, midagi paha ei juhtu. Ja muidugi teised hobused oleksid paremad. Aga mis teha. Siin Babaszekis ei peeta hobuseid, vaid härgi, mul endalgi on ainult härjad. Mäed on ikkagi mäed. Mägedesse ei sobi hobune, sest siin võib hobune teha ainult seda, mida härgki - sammuda. Siin pole võimalik toretseda, galopeerida, puristada, lakka raputada, siin on tõsine maanurk. Siin tuleb vedada, ja selleks sobib härg. Hobune muutub siin tujukaks, nähes circumstanciaid (asjaolusid), millekski eriliseks ta ei kasva, ta nagu ütleks: «Ma pole hull, jään igavesti varsaks.» Hobused, mis siin ongi, pole kassist palju suuremad, nii et neid on vastik vaadata.»

Ta oleks veel kaua juttu heietanud. siunates, hobusetõud maapõhja, kui Gyuri ei oleks vahele öelnud:

«Aga mul on ju vanker siin, preili, ja ma viiksin teid suurima rõõmuga koju.»

«Viiksite?» hüüatas Mravucsan rõõmsalt. «Teadsin, et olete kavaler! Aga miks te, jumala eest, seda enne ei öelnud?»

«Sest te ei lasknud mul suud avada.»

«Tõsi. tõsi,» naeris Mravucsan lõbusalt. «Järelikult viite?»

«Loomulikult, seda enam, et ma valmistun just Glogovasse sõitma.»

«Lähete sinna?» küsis Veronka üllatunult.

«Jah.»

Veronka vaatas talle unistavate silmadega otsa,

mõtles veidi, siis ähvardas ta äkki lapselikult kahe sõrmega:

«Aga ärge petke.»

Gyurile meeldis hirmsasti see liigutus, ta naeratas.

«Ausõna, kavatsesin minna Glogovasse. Niisiis te tulete minuga?»

Veronka noogutas lõbusa1t pead ja pani juba peopesad kokku, et rõõmuga käsi plaksutada, kui korraga madame end oma asemel liigutas ja sügavalt ohkas.

«Oi mu jumal, madame!» lõi Veronka araks. «Ma unustasin peaaegu ära, et võib-olla ei saagi teiega minna.»

«Miks mitte?» ütles advokaat lihtsalt. «Vanker on küllalt mugav, me mahume hästi ära.»

«Seda küll, ainult kas tohib?»

«Koju minna? Kes seda keelaks?»

«Kas te siis ei tea?»

«Kes?» küsis Gyuri hämmastunult.

«Viisakusreeglid,» vastas tütarlaps araIt. (Gyuri hakkas naerma. Oh sa väike rumaluke!)

«Jah, jah,» kinnitas Veronka ägedalt, solvudes, et tema üle naerdakse, sest ka Mravucsan irvitas. «Viisakusreeglid Ütlevad: «Võõra mehe käevart ei tohi vastu võtta.»»

«Aga vanker pole käevars,» pahvatas Mravucsan. «Kuidas siis vanker käsi peaks olema! Siis oleks

minulgi alati kaks vankrit. Ei, kullake, saadame need reeglid põrgusse. Babaszekis teen reegleid mina, mitte prantsuse preilnad. Mina ütlen aga, et vanker pole käsi, punktum.»
«Tõsi, tõsi, aga ma pean ikkagi enne madame'iga kõnelema.»
«Siis palun kõnelge temaga!»

157

Veronka kükitas uuesti diivani juurde, kummardudes haige kohale, nad sosistasid veidi ja tulemusest ning üksikutest prantsuskeelsetest sõnadest mis Gyuri kõrv kinni püüdis, näis, et madam Kriszbay jagas Mravucsani vaateid, et vanker pole käsi ja et kes on juba esitletud, see pole võõras - järelikult - madame Kriszbay arvas nii - noormehe lahkus tuleb vastu võtta. Hädaohu ajal pole muuseas etiketti. Markii Privardiere viis kord tulekahju ajal ilusa Blanea Montmoreney ainult särgiväel voodist välja ja isegi Nõtre-Dame'i torn ei varisenud seepärast kokku.
Gyuri tundis sellist rahutust nagu mängija kaartide jagamise ajal, kui ühel kaardil on suur panus, kuni lõpuks Veronka ümber pöördus.
«Me võtame vankri tänuga vastu,» ütles ta naeratades, mõeldes endamisi, et seda oleks sel juhtumil teinud kindlasti ka Blanca Montmoreney.
Ahne agarusega võttis Gyuri teate vastu, tal tekkis kohe hirmus tahtmine-minema hakata.
«Ma ruttan vankri järele,» ütles ta kübarat võttes. Aga Mravucsan astus talle kärmelt teete ette.
«Ohoo! Nüüd alles sattus kirves kivvi! Sellest ei tule midagi. Pro prime, kui preili võikski minna, oleks patt prouat nii haigena vankrisse..istuma panna, ja seda ei võigi, kuni ta pole ehmatust ja kriimustust natuke välja puhanud. Kui mu naine paistetusele ööseks väikese imeplaastri peale paneb, ärkab ta hommikul tõelise noorikuna üles. Pro secundo ei või te sellepärast minna, et mina ei luba teil paigast liikuda. Pro tertio, sest kohe on õhtu käes, vaadake palun ainult aknast välja, kuhu te öösel läheksite?»
Tõepoolest, päike libises Zólyom'i terassiniste mägede taha. Aknaaluste kuuskede hiiglaslikuks

158 .

kasvanud vari lamas laial teel ja langes kuni Mravuesani aia tarani otse vastas, kus kõhn kass lõpetas pelargooniate vahel oma õhtust pesemist.
Sellest hoolimata hakkas advokaat vastuväiteid esitama (see kuulub ju ta ameti juurde).
«Tuleb vaikne soe öö, miks ei võiks me teele asuda? Ja lõpuks on madame'il ükskõik, kas ta oigab voodis või vankris.»
«Aga pimedaks läheb ikkagi,» vaidles Mravucsan vastu, «ja tee Glogovasse viib läbi halbade ja kuristikkudega kohtade. Olen küll linnapea, aga kuuvalgust taevavõlvile käsutada ma ei suuda.»
«Ei, pole vajagi, mu vankril on lambid.» .
Veronka kõhkles, kaldus kahe vaidleva mehe kategooriliste argumentide järgi kord siia, kord sinna, kuni Mravucsan lõpuks paiskas välja kuuepuudase põhjenduse.
«Öösel tuleb torm, sest tee kõrval ripub ühe puu otsas poodud mees. Te näete, kui lähete metsast läbi.»
Selle peale võpatas väike tüdruk kogu kehast. «Oi, ma ei lähe miski hinna eest öösel sellest metsast läbi.»
Sellega oli küsimus lahendatud. Gyuri langetas kuulekalt pea (tasuks oli päikeseline naeratus), Mravucsan tormas aga elektriseerituna-nõukogusaali koosoleku juhatamist Konopkale ülesandeks tegema (ta oleks andnud teab mis, et.aga vabaks saada), tal on külalised, ta ei jõua, kiirugas sosistas ta siis mõnele nõunikule (paremini riietatule) et ootab neid lahkesti õhtusöögile, seejärel jooksis koju andma korraldusi. nimekate külaliste vastuvõtuks; märgates trepil Fialat, .käskis ta sellel kohe

159

joosta härra advokaat Wibra vankri järele, mis

seisab emand Münczi poe ees, ja juhtida vanker tema õuele.
Varsti tuli emand Mravucsan ise daamidele järele. Ta oli väikesekasvuline armas naine, laiast, naeratavast näost kiirgas leebust ja heasüdamlikkust. Ta kandis Põhja-Ungari käsitööliste naiste - meeldivaid rõivaid, rebasesilma karva siledat seelikut, musta siidpõlle, peas oli tal must kroogitud siidtanu lõua alla seotud lindiga.
Ta tungis sisse suure kära ja müraga, nagu see lihtsas sõbralikus maailmas kombeks on.
«Oh jumal, kas see on tõsi, mis ma kuulsin? Mravucsan ütles, et te tulete meile külla. Missugune õnn! Aga ma teadsin, aimasin ette. Täna öösel nägin unes, et mu pesukausis kasvas valge liilia. Näe läkski täide. Noh, olge aga lahked, kullake. koguge aga kokku, mis teil asju on, küll ma viin kohale, ma olen tugev nagu karu. Aga ma oleksin kõige tähtsama ära unustanud, mida ma oleksin pidanud kõige esiteks ütlema, et mina olen emand Mravucsan! Oi, südameke, preilike, ma poleks ettegi kujutanud, et te nii ilus olete. Oh püha neitsi, püha neitsi! Nüüd ma alles mõistan neitsi Mariat, miks ta teile selle vihmavarju saatis, et teie kastevärske näoke ei saaks märjaks. Kuulsin, et proua on haige, et ta oma õla ära lõi. Noh, mulon niisugune rohi, mida me peale paneme, olge lahked ja tulge. Ärge muretsege, kallike. See on kõik sõjamehe asi. Kui mina ükskord maha kukkusin, ehkki Mravucsan hobuseid ohjadest hoidis, veeresime ühte kuristikku, läks mul kaks ribi katki, aga siin ma olen, kuigi ma sellest peale alati neerusid tunnen, jumala eest. Tee peal juhtub ikka niisuguseid asju. Kas valutab kõvasti?»

«Proua ei oska slovaki keelt,» ütles Veronka «ega ka ungari keelt.»
«Püha jumal!» lõi emand Mravucsan käsi kokku. «Nii vana, ja ei oska veel ungari keeltki? Kuidas see võimalik on?»
Veronkal tuli öelda, et madame on tulnud otse Münchenist temale seltsidaamiks ja et ta seni veel kunagi pole Ungaris olnud, et ta on ühe prantsuse ohvitseri lesk (emand Mravucsan poleks jätnud miski hinna eest ühtegi peensust selgitamata), üleeile olid nad Glogovas kirja saanud, et ta tuleb, ja Veronka oli ise tahtnud talle. raudteejaama vastu minna.
«Ah nii! Siis see, näh... (pintslivars, tahtis emand Mravucsan öelda, aga lõi kiiresti endale suu peale), see proua ei oska ei slovaki ei ungari keelt. Vaene abitu olend! Mis ma temaga nüüd peale hakkan, kelle ma ta kõrvale lauda istuma panen, kuidas ma teda võõrustan? Noh, sellest . tuleb alles tore nali! Küll on õnn, et köster saksa keelt oskab! Ja noorhärra kindlasti ka.»
«Olge rahulik, proua, küll ma lõbustan teda lauas j a hoolitsen tema eest,» vastas Gyuri.
Suure vaevaga asuti teele, madame Kriszbay hädaldas, oigas, kui talle riided taas selga tõmmati. Gyuri aeti enne seda koridori, et ta ei näeks, sest proua Kriszbay oli häbelik; suurrätikud ja mantlid korjas emand Mravucsan oma käevarrele.
«Sumadani järele saadame pärast teenija.»
Siis võttis ta madame'i ümbert kinni, et see temale toetuks, ja viis ta niiviisi suure hädaga trepist alla. Madame vingus ja pomises midagi prantsuse keelega segatud saksa. keeles, samal ajal kui

emand Mravucsangi vahetpidamata rääkis, kord ees minevate noortega, kord vaese madame'iga, kes nägi oma sassis frisuuriga välja nagu haige kakaduu.
«Siia, siia, preilikene! See seal on meie maja.
Veel -ainult paar sammu, proua. Ega see koer ei hammusta. Hust, Muri! Olemegi kohe kodus. Küll te näete, proua, missuguse toreda aseme ma teile ööseks teen. Kõik padj ad on ainult udusuled.»
Teda ei häirinud raasukestki, et proua Kriszbay ühestki sõnast aru ei saanud. Mõned naised räägivad ainult seepärast, et see neile meeldib. Mida siis ikka teha, kui mitte rääkida? Ämblik koaoks kindlasti suu ette võrgu:
«Valutab, eks ole? Aga homme hakkab veel rohkem valutama. Nende nüride põrutustega on ikka nii. Muidugi, ta annab veel kahe nädala pärast tunda. Aga olgu mis on,» ütles ta tähendusrikka

pilguga eesminejatele viidates, «neist saaks suurepärane paar.»
Oligi ainult paar sammu Mravucsanide külalislahke sissekäiguga ja naeratavate akenhdega majani, mis oleks aga palju lähemalolnud, kui raekoja ees ei -lesiks suur porilomp, mille tõttu tuli kõrtsi eest ringi minna. Aga lompi oli siiski vaja, seda pidasid Bäbaszekis kõik auks, sest selles ujusid linna haned, selle äärtel askeldasid väikesed põrsad ja lõpuks ammutasid tuletõrjujad siit tulekahju ajal vett. Sellest ma ei räägigi, et siin pesitsesid kõik linnakese konnad, andes elanikkonnale suurepäraseid kontserte. .
Seda lompi oli niisiis vaja, teda kannatati heasüdamlikult, nagu üldkasulikku asutust, ja kui komitaadi peamaamõõtja Janos Nep. Brunkusz siia sõites kord linnavalitsuse tähelepanu sellele juhtis,

et raekoja ees asetsev auk tuleks täis ajada, naersid kõik Janos Nep. Brunkuszt.
Seepärast tuli ka emand Mravucsani külalistel nüüd ringi minna, hoidudes kõrtsi poole, mida võõ-rad omavahel «Külmavõetud Lambaks» nimetasid, vihjates Babaszeki klimaatilistele tingimustele.
«Külmavõetud Lamba» juurest kostis veel praegugi muusikat, külalised ei mahtunud kõik enam sisse, paar Turoci safranilõuga jõid väljas seistes viina, kuna sees ainsa laua ääres istus üks Zolyomi veovoorimees ja laskis endale kolme pudeli kaupa veini tuua. Ta oli juba korralikult purjus ja alustas iseendaga valjuhäälset vestlust, pilgutades aeg ajalt armunuIt silma oma lahjale hobusekrohule, kes vankri ette rakendatuna ootas kõrkjatest punutud vankriteki all norus päi oma isandat.
«Mu naaber ütleb siis,» filosofeeris veovoorimees, «et minu hobune pole hobune. Kuidas ta siis hobune ei ole. Ta oli juba Kossuthi ajal hobune.
Ütleb, et ei jaksa koormat vedada? Muidugi ei jaksa, sest koorem on raske. Et on lahja? Kuidas ta siis lahja ei peaks olema, kui ma talle kaeru ei anna. Mispärast ma siis ei anna? Ma ju annaksin, kui mul oleks. Ütleb, et ta viimane kord ei jaksanud vankritki välja tõmmata. Muidugi mitte, sest ratas jäi auku kinni. See minu naaber on suur eesel. Kas on tõsi või ei ole?»
Ta tõusis tuikudes ja nõudis Turoci safranilõugadelt, et need oma arvamist avaldaksid: kas tema naaber on eesel või ei ole?
Need andsid talle ilusasti teed, mille peale veovoorimees nagu marukoer, kes ei näe ega kuule, keda aga vaist inimese poole juhib, viskus emand Mravucsani käevangus sammuva madame Kriszbay kallale:

«Kas mu hobune on hobune või ei ole hobune?»
Proua Kriszbay kohkus, kiljatas, veovoorimehe suust õhkuv veinilõhn tõi talle minestuse .lähedale.
«Püha jumal,» oigas ta surija häälega, «missugusele maale ma olen sattunud!»
Emand Mravucsan võis aga olla just niisama tragi, kuivõrd ta tasane oli.
«Kas su hobune on hobune, seda ma ei tea,» ütles ta, «aga et sa ise oled purjus siga, seda ma näen!» .
Ja virutas talle nii, et teine kukkus tee peale maha nagu puutükk ja jätkas selili lamades rögisedes oma mõtisklusi.
«Mu naaber ütleb, et ta on ühest'silmast pime. Lollus! Ta näeb ju ühe silmagagi niisama suure tüki teed kui kahega.»
Varsti ajas ta end püsti ja tormas purjus inimese ebateadliku järjekindlusega neile järele, mille peale madame Kriszbay, unustades, et ta on vigastatud, pistis jooksnia, tõstes oma pika seeliku, millesse ta muidu oleks takerdunud, kohmakalt kuni põlvedeni üles. Safranilõuad, kes talle järele vaatasid, imestasid naerdes ta peeni sääri: «Kuidas ta niisuguste säärtega küll põrgusse jõuab, joosta!»
Veel rohkem imestas ees kõndiv Veronka, kes Gyuriga vesteldes polnud Zolyomi veovoorimehe jämedusest midagi märganud ega teadnud, mida arvata, nähes haiget daami nii kiiresti põgenemas.

«Madame, madame, mis juhtus?»
See ei vastanud, vaid tormas otse Mravucsani värava poole, kust ta aga otsekohe närvelõhestava kiljatusega tagasi põrkas, kohutatuna kolmest võimsast hoovikoerast, kes ta väraval valju haukumisega vastu võtsid.
Ta oleks juba minestunult maha langenud, kui

sinna poleks äkki ilmunud külalisi ootav Mravucsan, nii minestas ta siis selle käte vahele.

Auväärne linnapea ainult hoidis teda, hoidis rumala, otsustusvõimetu näoga. Ta polnud veel kunagi näinud minestanud naist, ta oli küll kuulnud midagi niisugust, et sellistel puhkudel on kombeks veega pritsida, aga vee järele ta ei saanud minna. Ta mõtles, et peaks veidi näpistama (sellest hakkab ka surnud naine silmi pilgutama), ainult et näpistamiseks oleks olnud vaja natuke liha, madame Kriszbay koosnes aga ainult kontidest.

Nii ootas ta siis kristliku kannatusega, kuni jõudsid pärale ka teised, kes vaese närvilise olendi kohe teadvusele tõid.

«Ah,» ohkas see ikka ja jälle, «missugusesse provintsi ma olen sattunud!»

IV BABASZEKI INTELLIGENTS

*ÕHTUSOOK MRAVUCSANIDE JUURES

Ma ei taha pikalt kirjeldada, mis nüüd järgneb. Siiani on ainult Kristuse riietega juhtunud see ime, et nad kasvasid koos lapsega. Väike mantlike, mida ta poisikesepõlves kandis, oli sama, mis kattis Kolgatale sammuva meheeas Jeesuse liikmeid.
Sellest peale pole enam niisuguseid mantleid (rätsepate suureks rõõmuks), ainult romaanikirjaniku käes toimub vahel selline ime: väike riidetükk, mis on paras vestiks, venib nende sule all lõpmatuseni.

Aga mina seda ei armasta ja lõpetan lühidalt Mravucsaniae õhtusöögi, mis oli suurepärane ja maitsev, - ja kui seql leiduski rahulolematu, võis see olla ainult madame Kriszbay, kes kõrvetas oma suu ja hüüatas esimese roa, suurepärase lambapaprikaši juures:
«Oi, miski hammustab mind kurgust!»
Veel vähem võitis ta poolehoidu teine roog, lapšaa kohupiima ja kõrnetega, mille maitsmise järel ta oma kahvli inetu grimassiga lauale pani.
«Mon Dieu, see on ju mingisugune märg ribadeks lõigatud riie!»
Vaene emand Mravucsan oli meeleheitel, et külaline..midagi ei söö: «Missugune häbi see mulle

on!» ohkis ta ja otsis lõpuks välja järelejäänud keedised, mille juures madame seejärel tublilt tegevusse asus, ja kuna pikkamööda rahunes ta kõht, hakkas ta ka ise olukorraga leppima.

Õigupoolest sellepärast, et teda laua ääres lõbustasid, üks paremalt, teine vasakult, kohalik luteri pastor, auväärne härra Samuel Rafanidesz, ja köster Teofil Klempa. Juba kutsegi neile oli kõlanud: peate tulema, sest õhtusöögist võtab osa üks saksa daam, keda te hakkate lõbustama. Aga nad oleksid enda eest seisnud ka paljast auahnusest, sest mõlemad tahtsid nõunike ees näidata, kuivõrd vilunud nad on peenes saksakeelses vestluses.

Madame Kriszbay leidis oma naabrid meeldivad ol,evat, eriti kui ta sai teada, et auväärne härra Samuel Rafanidesz on abiellumiskavatsustega mees. Kuidas? Siin on siis vaimulikel kombeks abielluda? (Võib-olla on ta siiski heale maale sattunud?)

Köster oli ilusam mees, aga juba abielus ja vanem. Intelligentset piklikku nägu jätkas läikiv must habe, mis kattis kogu rinna, peale selle avaldus temas teatav vaimukus. See tungis temast välja aga

ainult otsekui mingi eritise kujul nagu vaik kuivast puutüvest.
Madame Kriszbay naeratas mitu korda südamest ta teravmeelsete märkuste üle, kahju, et ta ei julgenud täielikult anduda naerupuhangutele, sest ta kõris kipitas ikka veel see neetud paprika, võib olla aga ka ainult kohutav mälestus sellest. Ta vahakollane nägu tõmbus järk-j ärgult üha punasemaks, ilmselt püüdis ta tagasi hoida köha, mis oh vanuse tunnus ja lisaks sellele veel viisakusetu.

168

«Oh, pole midagi,» julgustas emand Mravucsan, «ainult julgesti, kullake, köhige end aga välja! Noh, noh, köha ja vaesust ei saa salata.»
Mida edasi, seda paremini ta end tundis, sest auväärsel pastoril oli ka see väärtus, et ta oli kunagi Münchenis koolis käinud ja oskas jutustada väikesi anekdoote sealsest elust sealses murrakus, mis madame'ile nii meeldis, nagu oleks ta hinge meeleivaga kostitatud.
Auväärne härra Samuel Rafanidesz ei kuulunud sugugi igavate pühadust simuleerivate pappide kilda, ja ehkki kuulus Babaszeki slovakkide ütlus, mille Teofil Klempa nii vaimukait esile tõi, et sel tagurpidi lugedeski sama väärtus on: «szedi na fare Rafanidesz)) (Rafanidesz istub kiriklas), ta kodus, kiriklas, istujaks maalis, oli ta sellistele inimestele otseseks vastandiks, ta käis ja hulkus pidevalt ringi. Ühe sõnaga – tal oli hea veri ja juba oma eelmisest kogudusest (kuskil Nógradi komitaadis) pidi ta naistelugude pärast lahkuma. Emand Mravucsan teab seda lugu, ta tunneb ka asjasse segatud naist! Kellegi Matyas Baho naine. Ta pidi olema rumal persoon, sest ta oli oma mehele, peakuraatorile, oma suhted papiga ise välja lobisenud, ega olnud ta ka teab mis suur iludus, sest emand Mravucsan avaldas oma arvamist sõna-sõnalt nii:
«Rafanidesz oli loll, et ta temaga jändas. Mees ärgu küsigu inetult naiselt musi ja vaeseIt võlgu, sest need hakkavad sellega otsekohe kelkma.»
Selline oli emand Mravucsani arvamus; tõsi, ta lisas: «Kui keegi minule näpuga näitaks, ajaksin ma muidugi tagasi.» Seepärast ei saa ma kas või sellegipärast midagi head arvata, et emand Mra-

169

vucsani arvamus selline oli, sest ma ei oskaks seda tõestada.
Aga see on lõpuks ka ükskõik. Selge fakt on see, et madame Kriszbay oma naabritega lõbusalt vadistas. Kaks kõrgesti haritud meest viisid ta meie maa kohta paremale arvamisele. Tõeline õnn, et ta ei osanud slovaki keelt ega saanud kuulda jämedakoelisemat vestlust, mida omavahel pidas muu külla palutud Babaszeki aristokraatia. Olgu siiski mis tahes, ka nemad on targad inimesed, kuigi omal kombel. Ilus Veronka naeris rohkem kui korra nende nalju, sest ta polnud neid veel kuulnud. Siin sündinud inimesed aga teadsid juba kõik neid peolaua teravmeelsusi, rikka lihuniku Pal Kukueska harjumust prae juures üles tõusta j a tõstetud klaasi enda terviseks tühjendades röhkiva häälega öelda: «Andku jumal tervist mu härra abikaasale»; seda notariabi sada korda kuuldud naljatlust, mille ta nüüd saja esimest korda esitas preili Veronkale, tõmmates oma (otsekui jahil) vigastatud väikeselt sõrmeit haava kaitsva kindasõrme: «Mis linn see on, preili?» Ainult kurat oskaks otsekohe ära mõistatada, et see on Kisujszallas 1. Muuseas notariabi väike sõrm võib-olla ei valutagi üldse ja ei olegi ehk kunagi valutanud - ta kannab ainult seepärast kindasõrme,et saaks preilidele jutustada oma nalja.

Tegelikult on tahtmine maalida sellist õhtusööki jumala kiusamine. Midagi tähelepanuväärset siin ju ei juhtu. Süüakse, juuakse ja minnakse seejärel koju. Võib-olla kõneldakse mingitest huvitavatest asjadest? Aga ei. Tuhat tähtsusetut- küsimust ker-

1 Kisujszallas - linn Ungari idaosas, Siin on tegemist sõnademänguga: kisuj szallasa - väikese sõrme korter.

170

kib üles. Hoidku jumal neid trükki toimetamast. Ja siiski räägitakse Babaszekis veel mitu päeva sellisest tähtsusetust asjast, et härra Mravucsan ajas punast veini maha ja kui see voolas laudlinal

laiali ning sellele hakati soola peale riputama, hüüdis nõunik Konopka:
«Ehee! Varrud tulevad, naabrinaine!»
Emand Mravucsan loomulikult punastas. Veronka seevastu küsis süütu näoga:
«Kuidas te sellest teate, et varrud tulevad?»
(See tüdruk on kas suur hani või juba suur näitleja.)
Olge lahked - vastake talle, kui ta nägu on niisama vaga kui neitsi Marial võis olla lühikese kleidiga plikakese eas. Kõik vahetasid pilke. Õnneks oli seal aga metsaülem Wladimir Szliminszky abikaasa. See leidliku peaga naine seletas:
«See on niiviisi, preili, et kurg, kes harilikult lapsi toob, ilmub alguses nähtamatult ja lükkab märguandmiseks klaasi ümber.»
Veronka vajus viivuks mõttesse, seejärel raputas kahtlevalt oma ilusat pead, mille ümber näis lehvivat süütuse hiilgus.
«Aga ma ju nägin, et selle lükkas küünarnukiga ümber austatud härra!»
Selle peale ei osanud emand Szliminszky enam midagi vastata ja ta näägutas ning poputas oma tavalise kombe kohaselt kogu õhtu oma meest.
«Kraabi hanekintsu küljest rasv ära, Wladin!»
Wladin tõmbas otsaesise tigedalt kortsu ja ta kõhnal kaelal liikus kiiresti edasi-tagasi aadama õun, mis oli alati selle märgiks, et ta on vihane.
«Aga kui ma seda just kõige rohkem armastan.»
«Ükskõik, Wladin. Ma ei luba. Tervis on esikohal.»

Wladin eemaldab kuulekalt rasvase koha. «Mispärad su kuuenööbid lahti on? Kas sa ei tunne, et on jahe? Otsekohe pane nööbid Kinni, Wladin!»
Metsaülem nööbib kuue kinni ja küünitab täidetud kohustuse meeldiva tundega jälle kausi poole.
«Mitte suutäitki enam, Wladin! Mitte sõrmeküüne võrragi. Aitab. Pole sul tarvis kogu öö jälle härgadega maadelda.»
Wladin paneb kuulekalt kahvli kõrvale ja tahab juua klaasi vett.
«Anna enne siia,» hüüab proua talle kohkunult, «las ma vaatan, ega ta liiga külm ei ole?»
Wladin ulatab talle veeklaasi.
«Võid juua paar lonksu. Üsna leige. Aga ära palju joo, sest liiga palju vedelikku pole maole kasulik. Noh. mis see on, Wladin? Sa jood nagu vikerkaar. Aitab. aitab, jumala pärast!»
Vaene Wladimir! Ta on abikaasaliku armastuse märter. Kuusteist aastat on ta sellise iialgi raugemata hoole all, ja ehkki ta abiellus tugeva mehena. ja pole sestsaadik kunagi haige olnud, ootab ta siiski iga minut katastroofi, sest lakkamatu hoolitsuse tagajärjel usub hull poolakas isegi pühalikult, et - üks tuulepuhang, üks halb suutäis - ja lõpp on käes. Ta tunneb, kõikjal tunneb ta, et loodus tuhandel kujul luusib ta ümber mõrtsukalike kavatsustega.
«Vaata ette, Wladin! Koer võib juhtuda jalga hammustama!»
Laua all ragistab õuekoer mingit mahavisatud konti, hiilides külaliste jalgade vahel, kaugemal näugub kass kibedalt, nagu ütleks ta: «Andke mulle ka sellest suurest hulgast söögist midagb Hakkab tekkima nõndanimetatud amabilis con-

fusio (meeldiv segadus). Igaüks räägib, igaüks ise juttu, iseasjadest. Nõunikud pöörduvad jälle ühiskondlike asjade, poodud mehe juhtumist tekkinud, konflikti juurde tagasi, emand Mravucsan hädaldab, et keegi pole midagi söönud, ta aus lihtne nägu ori seetõttu täis tõelist kibedust, Teofil Klempa, kelle keelepaelad oli punane vein vallandatmd, misjärel aga madame Kriszbayd ikkagi pastor vestlusega köitis, hüüdis, tahtes kõigi tähelepanu endale tõmmata:
«Mu härrad nõunikud. ma tunnistan puhtsüdamlikult üles.»
«Kuulame! Mida!»
«Koerte enesetapmise.»

Ah, see on tähtis küsimus. Tekib üldine tähelepa'nu, isegi pastor peab jätma oma lobisemise. Pst, pst! Kuulame koerte enesetapmisest!

Mõni aeg tagasi hakkas nimelt ümbruskonnas tekitama sensatsiooni, et köster Klempa mesilast leiti hommikuti surnud koeri, kes olid sooritanud relvaga enesetapu, tulistades endale mitte pähe, vaid selgroogu. .

«Mõrtsukas olen mina,» räägib Klempa. «Ma olen tavaliselt teiimd nii, et pistan laetud püssi toru tühja mesipuu ülemisest osast sisse, välja jäänud ja vinnatõmmatud kuke külge seon nööri, vean selle ümber püssilae ja tõmmates nööri kuke alt läbi, juhin ta samal kombel tarru, sidudes nööri otsa tüki liha. Koer tuleb mesipuu juurde, haistab liha, pistab pea selle järele tarru, hakkab loomulikult liha hammastega kiskuma, mille peale püss kärgatab - bumm, ja järgneb surmajuhtum.»

Homeeriline naer võtab vastu kavala koerasurma, millest Mravucsan kõige esimesena moraali välja toob:

«Enesetapmisi on ilma kahtluseta mitmesuguseid, aga hirmsaim võib olla janust põhjustatud enesetapp. Joome, mu härrad!»

Klaasid lüüakse kokku, lõbusasse kõlinasse seguneb üks hääl:

«Ah, Wladin, Wladin!»

See on emand Szliminszky hääl, kes ei vaata hea pilguga sellele, et ka Wladin sirutab käe klaasi järele. Temale ei vaata aga hea pilguga jälle abikirjutaja Mokry, kuna emand Szliminszky, hoolimata huviköitvast teemast, millega Mokry teda lõbustab, ripub oma tähelepanuga kogu aeg oma mehe küljes.

«See kange sigar teeb sulle kahju, Wladin! Pane see juba ära! Paarist mahvist oleks küllalt olnud. . .»

«Muloli palju pisikesi õiendamisi, ja kõigele lisaks tõin koju veel ka selle riide, mis mul praegu seljas on.»

Imetlusega segatud rahuloluga vaatas ta taevas teab mitmendat korda täna õhtul oma uut tumesinist ülikonda.

«Kena ülikond. Kust te selle ostsite?»

«Lasksin rätsep Kleneri juures mõõdu järgi teha, mu oma keha järgi lõigatud.. ..»

«Mis see oligi?»

«See on gaatši kalev, nii tugev, et isegi vesi ei tungi temast läbi, te peaksite seda päeval vaatama.»

«Seda küll, aga kas see maksis palju?» vastas poola noorik hajameelselt.

«Ma nägin puutumata kaleviotsa, tal oli veel kollane ultusäärgi, ma olin seal, kui nad lõikasid. Ta heidab kuidagi eriliselt päikese käes.»

«Hästi, hästi, aga ma küsin hinda.»

Mokryt öli siiski raske rööbastelt kõrvale juhtida, kui ta võis rääkida oma uuest ülikonnast.

«Kleneril on üks juurdelõikaja, keegi Kupeki-nimeline. Varem lõikas ta Viinis kellegi hoovirätsepa juures. See Kupek. ütles mulle: «Arge hoidke raha kokku, härra Mokry, sest see on niisugune materjal, et isegi nahk ta ees varju jääb.» Katsuge ainult, proua metsaülem!»

«Pehme nagu siid . . . Wladin, pojuke, oleks hea, kui sa- minuga kohad vahetaksid. Seal võib kergesti tõmbetuul tulla, kui uks lahti tehakse. Noh, miks sa sellise jonnaka vingus näo teed? Sa tahad võibolla mulle muidugi vastu vaielda? Üks, kaks, kolm, istu ümber, Wladin!»

Armastuse märter vahetas oma naisega koha ja nüüd sattus emand Szliminszky juba teisele poole, noore advokaat Wibra kõrvale, kes peamiselt Veronkaga tegeles. Tütarlaps muidugi lobises Gyuriga, nagu oleksid ta keelepaelad lahti pääsenud. Kuulus tark mees, kellest räägitakse, et ta saab kord Besztercebanya saadikuks, kuulab nii pingutatud tähelepanuga, nagu räägiks temaga piiskop, ta ei pööraks miski hinna eest oma pilku temalt kõrvale, või kui, siis ainult viivuks, kui Veronka heidab talle pilgu.

Nad jutlevad tasa, võiks uskuda, et jumal teab missugusest kriminaalsest asjast, ehkki jutt käib

lausa tühjast-tähjast. Et mida Veronka tavaliselt teeb? Loeb, jalutab. Siit võrsub teine küsimus: mida loeb, kus jalutab? Veronka nimetab raamatuid. Gyuri on neid kõiki lugenud ja hakkab meelde tuletama romaanide kangelasi nagu ühiseid tuttavaid: Elemer, kotkas, Ivan Berend, Erzsike Ankerschmidt, Aranka Beldi. Pal Beldi oli tõepoolest suur eesel, et ta vürstitiitlit vastu ei võtnud.

«Aga ta tegi siiski hästi, sest kui ta oleks vastu võtnud, millest siis oleks see ilus romaan sündinud?»

Siis pärib advokaat Glogova järele, kas seal on väga igav?

Veronka tõstab imestades oma tumesinised silmad:

«Kuidas võiks Glogova igav olla?»

(Nagu oleks mõni võhiklik inimene küsinud — kas Pariisis on igav?)

«Kas Glogovas metsa on?»

«Ja veel missugune mets.»

«Käite seal jalutamas?»

«Muidugi.»

«Ja ei karda?»

«Mida?»

«Kes teab, metsas on vahel niisuguseid elanikke.»

«Ah, meie metsa elanikud kardavad hoopis mind.»

«Nii? Teid võib siis karta ka?»

«Sest ma püüan neid.»

«Röövleid?» .

«Ah, minge! Ma löön teid kohe käe peale, kui te nii räägite.»

«Noh, lööge. Mu käsi on siin.»

«Siis, kui te veel kord niiviisi ütlete. Ma püüan metsas liblikaid.»

«Ja kas on ilusad liblikad? Õpilaspõlves oli ka minul kogu. Praegugi on veel mõned eksemplarid j
ärel.»

Selle peale haaras Veronkat aga juba kiitlemishimu:

«Kui te näeksite minu kogu. Seal on juba kõik:

leinaliblikas, admiral, koeraliblikas, apollo. Kahju, et mu apollol on üks tiib lõhenenud.»

«Kas teil hebe on?»

«On küll, ja nii suur kui mu peopesa.» «Suuruke see teie peopesa on? Näidake!»

Veronka pani peo laudlinale. Muidugi oli see tilluke, aga nii peen valge nagu mõni roosi küljest tõmmatud õieleht.

«Liliputtide maal üks süld!» tähendas advokaat hella naljatusega hääles, ja võttes tiku; asus ta vallatult mõõtma peo laiust.

Mõõtmise juures puudutas ta seda ettevaatamatult oma sõrmedega, mille peale tütarlaps võpatas ja oma käe tagasi tõmbas. Veri valgus talle näkku.

«Väga kuum on,» ütles ta lämbuva häälega, surudes käe vastu hõõguma löönud nägu. Just nagu oleks ta selle seepärast tagasi tõmmanud.

«Tuba on tõepoolest liiga soojaks läinud,» haaras ta sõnadest kinni emand Szliminszky. «Tee kuuenööbid lahti, Wladin!»

Wladin ohkas ja avas kuuenööbid. Veronka aga pöördus liblikate juurde tagasi.

«Liblikate püüdmine on tõeline sport. See võib olla midagi sellist nagu meestel jahipidamine.»

«Ka mind veetlevad liblikad,» kinnitas Gyuri, «sest nad armastavad ainult üks kord.»
«Oh, mina armastan neid muu pärast.»
«Ega ometi mitte sellepärast, et neil on vurrud . . .»
«Härra Wibra, te hakkate muutuma talumatuks.»
«Tänan tunnustuse eest.»
«Missuguse tunnustuse eest?»
«Selle eest, et ma hakkan talumatuks muutuma. Järelikult ma siiani seda ei olnud.»
«Ah, seal see nüüd ongi! See on juba selge

177

advokaadi võte. Nad panevad inimesele niisugused sõnad suhu, mida see. .»

Sel silmapilgul tõusis nõunik Konopkaja tõstis klaasi majaperemehe, Babaszeki regeneraatori terviseks. Ta rääkis täiesti sellise peene väriseva häälega, nagu oli Mravucsanil, ja kui keegi oleks sulgenud silmad, oleks ta võinud lausa uskuda, et Mravucsan ise ülistab end, mis põhjustas lärmakat lõbusust. Seejärel hüppas püsti Mravucsan ja vastas Konopkale omapoolse klaasitõstmisega, just nende liigutuste, grimasside ja silmapilgutustega, millega Konopka tavatses kõnelda, Ka selle peale naerdi tublisti. Nii teevad ka kuningad, kui ilmuvad viisakuse pärast üksteise rõivastuses - kuid nende üle ei julge keegi naerda. Nüüd läksid toostid hoogu.

«Sa lasksid koerad ketist lahti,» sosistas Fajka Konopkale.

Mokry laskis majaperenaist elada. Mravucsan tõusis uuesti ja jõi enda ja oma naise nimel külalisteringi terviseks, tänades kõiki lahke ilmumise eest. Ta märkis, et kutsutute hulgast ei saanud tulla ainult emand Müncz, sest talle oli õhtupoolikul podagra jalga löönud, mis pole ka ime, vaene vanaproua oli täna laada puhul palju askeldanud. Mravucsan tühjendas klaasi Babaszeki eemalviibiva- juudinaise terviseks.

Algas lärmakas, innukas elaguhüüdmine, mille vaibumisel Wladimir Szliminszky hüüdis:

«Nüüd on minul sõna!»

«Wladin, ära kõnele!» viipas ta naine käega.

«Ära kõnele! Su kopsudele on valjusti kõnelemine kahjulik.»

Aga Wladinit polnud enam võimalik ohjeldada.

Tuhvlii all on mees kõigeks võimeline, ta paneb

178

nööbid kinni, teeb need lahti, .ei söö, ei joo, aga et keegi oleks jätnud ütlemata keelel kibeleva toosti, selline kuulekus on Ungari riigi annaalides tundmatu.

«Mu härrad, ma tõstan oma klaasi selle seltskonna ilusairna lilleõie terviseks. Meie issanda Jeesuse Kristuse noorema õekese, süütu tallekese terviseks, kelle pärast jumal on imet teinud, öeldes. oma teenrile: «Asu ruttu teele, Peetrus, ära lase pisikest märjaks saada!» Elagu kaua preili Veronka Belyi!»

Veronka läks punaseks nagu purpur, eriti siis, kui külalised hüppasid püsti ja tulid järjekorras ta kätt suudlema, mõned põlvitasid isegi ta ette maha, usklik emand Mravucsan aga kummardas maani ja puudutas huultega ta seeliku palistust.

Kuuldes pööraseid epithetoneid 1 (kaunistussõnu) , uskus Gyuri alguses, et metsaülem on hulluksläinud, aga kui ta nägi nüüd kogu seltskonda aru kaotavat, haaras teda hämmastusega segatud kohmetus ja mingi imelik ebamugavustunne.

«Mis imeteost teie kallis mees rääkis?» küsis ta emand Szliminsky poole pöördudes.

Emand Szliminszky lõi käed kokku.

«Kuidas? Kas teie siis ei tea? Tõesti ei tea? Aga see on ju võimatu. See on slovaki lauludes isegi trükis ilmunud.»

«Mis on trükis ilmunud?»

«Aga vihmavarju lugu. Wladin, sa oled ennast palavaks ajanud, oled punane nagu vähk, sa isegi higistad. Kas ma ei annaks sulle oma lehviku?»

«Mis vihmavarju?» kiirustas advokaat kannatamatult.

1 Epitheton - epiteet (kreeka k.)

179

«Noh, see on huvitav, et te pole sellest midagi kuulnud. See juhtus nõnda, et kui teie ilus naabrinna väike laps oli, unustati ta kuskil preestri õues korviga välja. Ta vanem vend, Glogova preester, palvetas kirikus. Algas suur torm ja samal ajal vihmavaling, nõrguke laps oleks selle kätte surnud, kopsupõletiku saanud, või mis mina nüüd tean, mis oleks võinud veel juhtuda, kui ime poleks vahele astunud. Tuli ta, kust. ta tuli, aga sinna ilmus üks halli peaga mees, nagu oleks ta taevast kukkunud jumala saadik, ja laotas tüdrukukese kohale vihmavarju.»

«Minu vihmavarju,» katkestas advokaat tahtmatult.

«Mis?»

«Ei midagi, ei midagi.»

Veri tormas kiiresti ta soontes, süda tagus valjusti, ta vehkis kannatamatult kätega õhus, nii et temagi lükkas klaasi ümber.

«Varrud! Veel ühed varrud!» hõigati lõbusalt ümberringi. .

Veinioja voolas emand Szliminszky poole.

«Gratuleerin, metsaülema emand!» narris auväärne härra Rafanidesz. .

Emand Szliminszky lõi silmad maha. .

«Pole tõsi,» kogeles ta häbelikult. «Eks ole, Wladin?»

Aga advokaat ei lasknud uJlesti tekkinud tühisel vestlusel lämmatada oma suurt asja, mida ta uuris. Ta tõmbas tooli nooriku omale lähemale.

«Noh, ja siis?» sosistas ta palavikuliselt, erutatult.

«Halli peaga mees kadus nagu tina tuhka, temast ei jäänud mingit jälge. Kes teda olid minutiks näinud, tundsid temas ära habemiku Peetruse.»

180

«See oli juut Müncz.»

«Te ütlesite midagi?»

Gyuri hammustas huulde, ta loli ebamugav, et oli jälle valjusti mõelnud.

«Ei midagi, ei midagi. Jätkake, palun.»

«Noh, püha Peetrus kadus seejärel, aga vihmavari jäi.»

«Ja on praegugi olemas?» küsis Gyuri kiirustades.

«On küll. Teda valvatakse Glogova kirikus nagu mingit varandust.»

«Tänu jumalale!» .

Gyuri tõmbas sügavalt hinge, nagu keegi, kelle südamelt on langenud sajapuudane koorem, ja hõõrus taskurätiga oma hõõguvat laupa. «On olemas!» pomises ta ja vaatas tardunuIt enese ette õhku. Gyuri uskus, et kukub tooliit maha. Ta teadis nüüd kõik ja suur õnn pihustas ta korraga. Ta tundis mingit kangust kaelakondis ja rõhumist südame ümber, õhk ta ümber oleks nagu hakanud tuimalt undama.

«Ja kelle oma see vihmavari praegu on? Kiriku oma?» päris ta masinlikult.

«Võib-olla, et veel teiegi oma,» naljatas noorik.

«Veronka saab selle kaasavaraks. Nii ütles mulle kord auväärne Glogova preester. «Vihmavari on mu õe oma, kui ta seda just mehelemineku korral kirikule ei kingi.»»

«Ei, ei,» raputas advokaat pead, vaadates kõheldes kohmetu pilguga ringi, nagu poleks ta täie mõistuse juures. «Ma ei luba... See et, mis ma nüüd räägin. Jah, jah, millest meil jutt oligi? Mul on kohutavalt palav. Ma lämbun otsekohe. Härra Mravucsan, palun, kas ei võiks akent natuke lahti teha?»

181

«Aga kuidas siis, ikka võib.»
Mravucsan jooksis akna juurde.
«Pane oma kuuenööbid kinni, Wladin!»
Aknast voolas sisse jahe kevadöine õhk, vallatu tuulehoog kustutas korraga mõlemad küünlad.
«Kas võib üks musi!» hüüdis võrukael Klempa pilkases pimeduses.

Aiast ulatus aknasse sirelioks, mis täitis toa oma lõhnaga vahetuseks väljavalguva sigarisuitsu eest.

Madame Kriszbay kiljatas, ilmselt pimedusest ehmununa, kelm Klempa aga püüdis süütut olukorda kasulada salakavalaks vahemärkuseks:
«Ausõna, mina see ei olnud!»
Ümberringi algas salapärane kihistamine. Pimedas on muuseas mahasurutud naeruturtsatused tavaliselt salapärasemad. Emand Szliminszky aga, tahtes, vastupidi, demonstreerida, niikaua kui süüdatakse küünlad, et ta seisab sellistest tahumatutest naljadest kõrgemal, jätkas erapooletult vihmavarju lugu, millega ta üksiti näitas ka seda; et räägib oma suuga - järelikult ei kasuta seda millekski muuks.

«See on kena väike legend, härra Wibra, uskuge palun. Ma ei ole kergeusklik naine, peale selle oleme meie luterlased (ehkki seda pole kombeks tunnistada), aga see on siiski väga kena legend. Vihmavari on tõeline ime. Haiged saavad terveks, kui nad ta alla astuvad, üks surnu, keda vihmavari puudutas, tõusis üles. Ilmaaegu vangutate pead. Nii see on. Ja üldse on arusaamatu, mis kõik selle vihmavarjuga juhtub. Juba seegi, et ta on Glogova preestrimajja toonud palju õnne ja suure rikkuse.»

Gyurit haaras kohutav kahtlus. Kui küünlad uuesti suure leegiga süttisid, võis näha, et ta nägu oli kahvatu nagu surnul.
«Kas preester on rikas?» küsis ta vaikselt, viirastuslikult sädelevate silmadega.
«Väga rikas,» vastas emand Szliminszky.
Gyuri kummardus talle veel lähemale ja haaras äkki kramplikult ta käe. Emand Szliminszky ei teadnud enam, kuidas seda mõista. (Oleks Gyuri seda vähemalt enne teinud, oleks ta aru saanud aga nüüd ju küünlad juba põlevad!)
«Eks ole, ta leidis midagi vihmavarjust?» ütles Gyuri hingeldades, lämbuva häälega.

Emand Szliminszky kehitas mesimagusalt naeratades läbi kleidi vahepitside välkuvaid valgeid õlgu.

«Noh, mis võiks olla ühes vihmavarjus? See pole katel ega raudkast. Hoopis see, et umbes neliteist aastat käivad seal pruutpaarid kaugematest kohtadest, et end vihmavarju all laulatada, ja maksavad rikkalikult. Ja siis kui palju rikkaid haigeid ja surnuid on Bjela Voda ääres, Szitnyast kuni Krivanini, neid kõiki võtab surivoodil pihile ja matab pärast surma Glogova preester oma vihmavarjuga.»

Veronka, kellele emand Mravucsan näitas oma väljaõmmeldud laudlinu ja suurepärast linast lõuendit, hakkas alles praegu poole kõrvaga märkama, mida ta naabrid arutavad.
«Te räägite meie vihmavarjust?» küsis ta toolil kõikudes ükskõikselt ja armsalt.
Gyuri ja emand Szliminszky võpatasid.
«Jah, preili,» ütles metsaülema emand teatava kohmetusega.
Gyuri naeratas pilkavalt.

«Noh,» kusis Veronka, «teie, ma näen, ei usu?»
«Ei.»
«Ah?» ütles neiu etteheitva pilguga, «ja mispärast?»
«Sest ma ei usu mingeid rumalusi, ja seepärast, et. . .»

Siin pidi Gyuri saladuse välja lobisema, aga ta sõnad lõikas läbi solvumus ja kohkumus, mis tüdruku ilmes täiesti selgesti näha olid. Veronka tõmbus kühmu nagu lind, kui sellelt sulg välja tõmmatakse. Ta pööras vaikselt oma pea ära ja vaatas üksisilmi oma taldrikule, kus rohetas tükk kooritud klenotsi oštjepkat (suitsutatud lambajuust). Ka Gyuri jäi tummaks, ehkki teda kõditas, kihutas miski hüppama püsti ja hõiskama: «Ma olen rikas, ma olen saanud isandaks, sellesama vihmavarju käepidemesse on peidetud mu varandus.» See on kummaline, et kui inimest tabab suur õnn, on ta esimene soov (sest soov jääb alati alles, isegi kui kõik soovid on täitunud) teha see teatavaks; ta tahaks puhuda fanfaari, tahaks, et heeroldid hüüaksid välja ta suure õnne, et kuuleks kogu maailm.

Aga kui esimene tunne on selline, siis teine on juba kahtlus; isegi suure õnne taga valvab maas vari, üks ebameeldiv «aga». Gyuri nägi niisugust. . «Kuidas see teatav vihmavari välja näeb, preili?» Veronka surus huuled kokku, nagu ei peaks ta küsijat selles asjas vastuse vääriliseks.

«Tõepoolest mitte midagi erilist,» ütles. ta siis venitatud häälega, «pleekinud punane riie, just nagu oleks ta tuhat aastat vana, tal on isegi plekid peal, ma ei tea kui palju.»

«All servas on umberringi väikesed rohelised lilled?» I

«Olete näinud?»
«Ei, ma ainult küsin.»
«Jah, all servas on lilled.»
«Kas seda võib vaadata?»
«Loomulikult. Vaatate?»
«Sellepärast ma ju lähengi Glogovasse.»
«Sellepärast? Kuidas ma sellest aru pean saama, kui te tema päritolu ei usu?»
«Just sellepärast. Kui ma usuksin, siis ma ei lähekski.»
«Te olete halb inimene. Pagan.»
Veronka tõmbas oma tooli Gyuri kõrvalt natuke eemale, mis noormeest nähtavalt puudutas ja ta tõsiseks muutis.
«Kas ma solvasin teid?» küsis ta vaikselt, süütundega.
«Ei, ainult kohutasite.» Ja imeilus ovaalne nägu väljendas pettumust.
«Siis ma parem usun kõike, ainult ärge mind kartke.»
Veronka huulte ümber vilksatas naeratus.
«Oleks ka, patt mitte uskuda,» segas emand Szliminszky vahele. «See pole ebausk; see on tõesti sündinud, neid fakte võib tõestada. Kes ei usu, see ei usugi midagi. Kas Kristuse imeteod on tõsi, ja siis on see ka tõsi, või. . .»

Aga ta ei saänud enam lõpetada, sest madame Kriszbay tõusis lauast, teatades, et ta on väsinud ja läheb magama, mille peale tõusid kõik ning emand Mravucsan juhtis madame'i ja Veronka kummagi ühte õuepoolsete akendega toakesse.
Gyuri astus uksel vargsi Veronka juurde, kes ka temale head ööd soovides pead noogutas. .
«Kas me asume hommikul varakult teele?» küsis ta.

Veronka kummardas vallatu kuulekusega, painutades oma lumivalget kaela, nagu oleks see katki murtud.

«Nagu käsite, härra Toomas.»
Gyuri sai Toomast aru ja vastas naljatades:
«Kõik sõltub sellest, kui kaua pühakud magavad.»
Veronka pöördus kojast tagasi, tegi sünge näo, tõmbas oma väikese käe rusikasse ja ähvardas sellega Gyurit talumehelikult.
«No oodake!»
Gyuri ei suutnud pilku Veronkalt eemale viia.
Neiu oli ju nii ilus, see ähvardav rusikas sobis üleannetule nii hästi.. Tehku pühakud seda talle järele, kui oskavad! .
Varsti läksid ka Szliminszkyd koju (Mravucsan andis neile kaasa mehe laternaga, sest kuud ei olnud). Emand Szliminszky mähkis Wladini kevadpalitusse, selle peale pani ta veel ühe mantli, kaela ümber mässis ta villase suurrätiku, ja samal ajal kui ta käskis Wladinit väljas ainult läbi nina hingata, jõudis ta ka Gyuriga vestelda.
«See on tõepoolest imekena legend, mulle vähemalt mõjub ta väga.»
«Ah, vaesed legendid!» vastas Gyuri. «Kui puhuks nende ümbert minema - nende kullakorra; püha lõhna ja salapärase suitsu, missugune veider tagasihoidlik tõelisus siis järele jääks.»
«Siis ei ole vaja puhuda,». ütles naine. «Tõsta oma mantiikrae üles, Wladin!»
Advokaat jäi mõttesse.
«Võib-olla on teil õigus,» pomises ta mõtliku pilguga.
Veidi aja pärast hakkas Gyuri igatsema und või siis vähemalt üksindust, ja ta palus emand Mra-

186

vucsani, et see näitaks talle kätte ta magamispaiga.
Vaevalt oli ta jõudnud enda järel sulgeda ukse, kui lihunik Kukucska hüüdis lõbusalt: «Sikud lahutati lammastest!» Ta võttis kuue seljast, kääris nagu löömamees oma lehvivad särgivarrukad üles (ta paljal vasakul käsivarrel võis näha tätoveeritud härjapead), seejärel pilgutas ta Mravucsanile kavalalt silma.
Härra linnapea sai asjast aru.
«Tõsi, tõsi,» kinnitas ta särava näoga, «ei või minna enne magama, kui ei tee proovi: kas naised armastavad veel?»
Nende sõnadega tõmbas ta kapi lahti, sahtlist aga, võttis ta paki kaarte.
Kaartide hulgast puudus potisõdur, see aga ei seganud Bäbaszeki intelligentsi põrmugi, nad olid juba varemgi niiviisi preferanssi mänginud, andes kaartide jagamisel viimasele mängijale ühe kaardi vähem, mis kujutluses aga siiski tema kätte sai ja võttis mängust osa kui mõtteline kaart. Kui oli vaja -potit; käis viimane, mängija kujutluses potisoldatiga, öeldes:
«Mõtteline kaart on peal!»
Mõnikord ta ka tappis sellega,- eriti kui poti oli trump. .
Täna algas tänu puuduvale kaardile siiski väike äge färbli, mis kestis tublisti üle kesköö. Mängisid nõunikud, lihunik ja pastor. Notariabi kandis veinikortleid, rahatu Klempa (köster on igal pool kõigist vaesem) toetus küünarnukkidele kord siin, kord seal, sest teda aeti ühest kohast teise selIe põhjendusega, et ta on peches gibic, mis on põhiliselt väga masendav ja kibestav tiitel, ehkki siiski mitte
auhaavamine. Kolis, rändas vaene Klempa mängija

187

juurest mängija juurde, kuni ta lõpuks langetas oma väsinud pea lauanurgakesele lihuniku ja pastori vabel ning jäi magama, pikk tihe habe lõuale padjaks - tõmmates sellega aga endale kaela ebameeldiva saatuse, sest see võrukael Pal Kukucska tegi ülemeelikus tujus ettepaneku (kui ta suure tihi sai), et Klempa habe pitseeritaks laua külge kinni. On tore, kui ta äkki üles ärkab ja laud ei lase teda lahti.

Noh, peenest mõttest haarati agaralt kinni. Mokry hoidis küünalt, Kukucska tilgutas umbes kolme kohta habemesse vaha, Mravucsan ise vajutas selle aga pitsatsõrmusega laua külge. Tuleb sellest alles tore nali!

Toimus teisigi, samuti mitte eriti tähelepanuväärseid episoode. Madame Kriszbay, kelle emand Mravucsan majutas oma isiklikku tuppa, ei julgenud heita udusulgvaipade merre, - ta kartis, et vajub neisse ja lämbub. Ta tahtis iga hinna eest vatitekki. Emand Mravucsanil seda polnud, oma praktilise leidliku mõistusega tõi ta siis oma mehe pika karvaga kasuka ja laotas madame'ile peale, . millest see nii tugevasti ehmus, et sai migreeni; kogu öö tuli panna ta meelekohtadele mädarõigast.

Veronkale juhtus, teine ebameeldivus. Kui ta jäi üksi Mravucsani maja ilusaimasse tuppa, pani ta ukse seestpoolt riivi, riputas mantli võtme otsa,

et keegi ei saaks lukuaugust sisse vaadata, tõmbas eesrifde ette väikesele aknale, mis avanes õuele, ja hakkas seejärel lahti riietuma. Ta tegi esiteks lahti pihiku, üks haak avanes teise järel, mispeale vallandusid ka kalaluud, andes rinnale ja pihale tagasi nende tõelised vormid - sada korda ilusamad, kui võis aimata. Kargas lahti ka viimane haak, mis hoidis pealmist seelikut kingade kohal

üleval, ja seepeale hakkas lilleline kroogitud kuueke alla libisema - nagu roosipungalt kukuvad kadedad rohelised kattelehed.

Langes, langes seelik allapoole, riivates pimestavalt valget aluskuube. Juba oleks Veronka sellegi nöörid lahti tõmmanud (sest aluskuub polnud haagitud, vaid kinni seotud), kui ta õudusega märkas, et teda vahib ainiti kaks kitsast punast silma.

Voodi alt tuli välja väike vormitu kass, tema vaataski, aga. ta vaatas selliselt, vaatas- nii üksisilmi, uudishimulikult, huviga, nagu oleks ta kassiks muudetud kuningapoeg.

Veronka haaras ehmunult vallandunud pihiku järele, kummardus silmapilkselt ja tõmbas uuesti üles allalibisenud seeliku (millest ta oli just tahtnud välja astuda), samal ajal kord heliseva, kord käskiya häälega kassi sõideldes ja hirmutades.

«Marss, kass! Kõtt, kole kass! Ära vahi siia, kass!»

Tütarlaps häbenes kassi ees lahti riietuda. Ta pani end uuesti korralikult riidesse ja katsus kassi välja ajada, see peitis end aga mööbli taha, hüppas kappide otsa, temaga jahtimine oli kasutu, teda ei saanud toast välja tõrjuda.

Proua Mravucsan muutus müra peale tähelepanelikuks, ta hüüdis kõrvaltoast:

«Mis viga on, preili?»

«Ma ei suuda kassi välja ajada, tädi Mravucsan.»

«Sellest pole midagi, kui ta ka sisse jääb; hea süütu loomake.»

«Aga kui ta näeb,» vastas Veronka kartlikult.

Ta kustutas nüüd küünla, tahtes pimedas lahti riietuda, aga kass, paha vaim, tuli jälle keset tuba ja hämaruses hiilgasid ta silmad veelgi rohkem.

«No oota sa, uudishimulik jõletis, ma olen sinust kavalam.»

Veronka tegi toolidest barrikaadi ja barrikaadi taga, nagu oleks ta kindluses, kuhu pole võimalik, sisse vaadata, pani ta voodi servale istudes oma jalakesed risti, nöörides kõigepealt lahti oma kingad. Kip-kop kolises üks king, kui ta selle ära tõmbas ja põrandale viskas, kip-kop kolises teinegi.

Noh, muidugi, kassilegi imponeeris toolidest kindlus. Vups, hüppas ta keha välja sirutades ja oli heegellinakesega kaetud pesulaual; vups, hüppas ta veel kord ja oIlgi Veronka voodis keset patja. Aga lähedale tulla pole hea. Veronkagi polnud, laisk, ühe osava liigutusega püüdis ta kassi kinni. Siin sa mul siis nüüd oledki, kassivader! Oot-oot, kus on rätik? Ma sind veel õpetan vaatama, mismoodi tüdrukud lahti riietuvad. Kas sa tead, kiisuke, et see ei sobi.

Ta leidis ühe paksu puuvillase rätiku, sidus selle ümber kassi pea, silmade kohalt kahekorra:«Vaadaku nüüd, kui tahab,» ja hakkas uuesti lahti riietuma.

ÖÖ ANNAB NÕU

Sel ajal kui naised olid hõivatud nii naiivsetest ja tühistest asjadest ja sel ajal kui härra Klempa magas õiglase und kinnipitseeritud habemega (keegi ei või näha ilusamat und kui üks magav gibic), valvas mõtteisse süvenenud György Wibra ikka veel unetult. Ta oli lahti riietunud, pikali heitnud, aga ei maganud. Tema lahtiriietumist (ärge suvatsege ehmuda) ei hakata üksikasjaliselt kirjeldama, sest see oleks haritud inimese arusaamade järgi šokeeriv nähtus. Mispärast? Või siis mina tean. Inetu, järelikult pole kirjeldatav. Naise lahtiriietumises on poeesiat; kui sellest on hästi kirjutatud, tunneb lugeja tähtedest trükimusta lõhna asemel naise keha peent joobnustavat hõngu, aga mehe lahtiriietumine - pfui, ma ei söanda meenutadagi. Seelikust võib kirjutada kas oodi või ditürambi, aga pükste puhul ei kõlba nimetada isegi nende nime. Ja mispärast? Jumal teab. Ja mida see näitab? Võib-olla seda, et mehe kehaehitus on naise omast vähemesteetiline? Juhuslikult küll ainult.seda, et too, kes mõtles välja, mis sobib ja mis mitte, oli korralik eesel.

Aga halvem on lõpuks see; et meie kangelane ei maganud. Mitte ta magu polnud koormatud emand Mravucsani söökidega, vaid ta. hing, ta aju olid täis tänase päeva suuri sündmusi. Vormitu segadikuna keerles ta peas palju igasuguseid mul-

jeid. Ta oleks nagu paari tunni jooksul mitu aastat läbi elanud. Püha jumal, kui igiammu see oli, kui ta veel emand Münczi pööningul vihmavarju otsis!

Nüüd on see lõpuks välja tulnud. Saatuse tahtel sattus ta selle peale. Jumal usaldas selle ühe ingli kätte.

Vihmavarjult libisesid ta mõtted inglile. Kena väike loomake, tuleb tõele au anda. Mitte raasugi ebameeldiv, need teised neiud aga, kellega ta oma noorukiaastatel kokku oli puutunud, olid pinguta-tud, elutud, kunstlikud, neis polnud midagi loomulikku. Veronka on erand. Veronka on tõeline väike tüdruk. Ja temagi nagu meeldiks talle natuke...

Gyuri taastas algusest peale kõik sõnad, peaaegu kõik liigutused, mida oli olnud meeldiv vaadata, ja elas uuesti ja uuesti kõik läbi (ainult neis oli nüüd kolmandal või neljandal korral veel rohkem mett), aga kui ta läks kirjut joont mööda tagasi, kogudes naeratusi, pillatud sõnu, leebunud häält, muretuid pilke, ebateadlikke liigutusi (milline armas kollektsioon see oli), siis leidis ta nende hulgast ka ükskõiksust, jahedust, ja muutudes nukraks, heitis ta lausa jõuga end üle unelmate piiriaia puhtastkullast tõelisusse - vihmavarju juurde.

Tõepoolest, ta võis end õnnelikuna tunda ja tal polnud vaja juurelda noorukeste plikade ebaküpsuse üle. Tänase päevaga oli ta saanud isandaks, naabobiks. Nüüd veedab ta oma päevad nagu hertsog, saadab talve mööda Budapestis või Rivieras, suve Ostendes või Monakos, ühe sõnaga, temast saab suur härra, kes ei vaata mingite preestriõdede poolegi. (No-noh, kogu aeg pöördusid ta mõtted selle lapsiku Veronka juurde tagasi.)

Ta laugele ei tulnud und, ja kuidas ta oleks võinudki praegu magada? Ta ees lendlesid ilusaimast

ilusaimad tulevikuplaanid nagu liblikad Glogova metsas. Tema ajas neid vaid taga, aina ajas... Ah, kui ainult koidaks, et ta võiks minna, liikuda.

Taskukell tiksus rõõmsalt ta pea juures lauakesel. Gyuri vaatas kella, see näitas just kesköö d. Võimatu, et veel nii vähe on! Võib-olla käib ta valesti? Kuskil kolmandas õues kires kukk nagu öeldes: «Teie kell käib õigesti, härra Wibra!» «Külmavõetud Lambast» kostis ähmaselt muusikat. Keegi väsimatu karjus laulis kurvalt tuntud slovaki lamburilaulu, mille algus lohakalt tõlkides selliselt kõlab:

Pole lambur see, kel tähtis liha kaal,

ega lambad selle, kes neid valvab karjamaal.

Gyuri süütas sigari ja keerleva suitsu juures pööras see hull laul ta mõtete ilusa punase kanga pahupidi.

Tõepoolest, sageli pole lambad selle omad. Näe, kust see vihmavarigi välja tuli. See tähendab, et ta polegi veel välja tulnud. Ta pole ju veel käes. Isegi kui küsimus õigesti asetada - ta pole sellele eriti palju lähemalegi jõudnud. Siiani kartis ta, et vihmavari on kui tähtsusetu rämps kuhugi prügi-hunnikusse visatud, kus ta on ära kõdunenud ja seepärast oli vähe lootust seda kätte saada. Mis juh-tus nüüd? Asi on võtnud hoopis teise pöörde. Nüüd on häda selles, et vihmavari on tõeline klenoodium (reliikvia), kiriklik reliikvia. Vaatame ainult, mis edasi saab. Mida ta ütleb homme Glogova preestrile? Kas seda, et «tulin oma vihmavarju järele»? Preester naerab ta kindlasti välja, sest ta on kas vaga mees, fanaatik, - j a siis usub ta pühalikuIt, et Püha Peetrus tõi vihmavarju ta õele, või petis variser, ja siis pole ta loll, et laseb end paljastada.

193

Tuul oli tõusnud, vihase raginaga tungis ta vilinal viletsate akendega, viletsa uksega tuppa, kuhu emand Mravucsan oli Gyuri magama pannud. Liikus, krigises ka mööbel. Hästi oli, kuulda Liskovina metsa kauge kohin. Just samuti vaevleb seal poodud mees, kellest Mravucsan oli rääkinud. Gyuri kustutas uuesti küünla, mille leegiga tuul ebameeldivalt vallatles, puges udusulgvaiba alla, sulges silmad. Ta kujutlus paisus pimeduses, ta arvas nägevat poodud meest, kuidas see puu otsas siia-sinna kõigub ja irvitades tema poole noogutab: «Loomulikult naerdakse teid Glogova kiriklas välja, härra Wibra.»

«Neetud komplikatsioonid!» kordas ta endamisi, viseldes rahutult lumivalgete patjade vahel, mil-lest hoovas kevadise päikesepaiste eritlematut lõhna (nad polnud asjatult olnud täna aialatile laotatud). «ükskõik,» heietas Gyuri oma mõtteid, «vihmavari on siiski ainult minu oma. Seda võib äärmisel juhul ju kohtu ees tõendada. Tunnistajateks on Sztolarik, emand Müncz, ta pojad, kogu Beszterce linn.»

Siis hakkas ta korraga kibedalt naerma:

«See on, et kuidas võib seda tõendada; kus mu mõistus küll on? Vari pole ju minu, vaid Münczide oma. Münczide isa ostis selle seaduslikult oksjonilt Gregoricsi pärandusest, kasutute asjade hulgast. Vihmavari on niiviisi Münczide oma, mulle kuulub ainult see, mis ta sisemuses on. Aga kas ma võin sellegagi välja tulla? Kas ma võin preestrile öelda: «Auväärne härra, vihmavarju käepidemes on pangatšekk kahe või kolme tuhande forindi peale, palun see ainult siia anda, sest see kuulub mulle. . .»»

194

Gyuri hakkas järjekorras arutama kõike, mida preester siis teha võib.

Ta ehk usub püha legendi vihmavarjust ja ütleb: «Kasi põrgusse! Püha Peetrus peaks hull olema, et ta tooks sulle taevast pangatšeki.» Kui ta aga tõepoolest satub kiusatusse järele vaadata ja leiab lahtikäivast käepidemest tšeki, siis ütleb ta: «Kui ta selle siiski tõi, siis tõi ta muidugi mulle,» võtab tšeki välja ja realiseerib selle ise. Miks ta peakski selle Gyurile andma? Millega saaks Gyuri tõendada, et see on tema oma?

Meie kangelane targutas edasi:

«Võib-olla pühendaksin ta oma eluloosse, jutustaksin algusest lõpuni kõigest, emast, isast, isa surmaga seotud asjaoludest? Oletame, et ta usub seda alfast omegani: aga mis väärtus sellelgi oleks? Kas on kõigest näha, et varandus on minu jagu? Muidugi mitte. Aga kui ta saakski aru, et see on minu oma, kas ta annaks siis selle mulle kätte? Preester on ju ka ainult inimene. Võib-olla kaebaksin kohtusse, et ta ei anna? Naeruväärne! Ta võtab tšeki ilusasti välja, ja millega ma siis tõendaksin, et see oli vihmavarju käepidemes?

Higi voolas Gyuri laubalt, raevus hammustas ta patju. Olla päraridusele nii lähedal, ja siiski temast

nii mõõtmatult kaugel!
. . . Must öö, anna nõu!
Ja öö on seda väärt, et tema poole pöörduda. Gyuri tegi hästi, et küsis temalt nõu. Öö on juurdlejate ja mõtlejate hea sõber.

Kuldaväärt nõuannete hulka tuleks kirjutada: «Mõtle iga suur asi ka öösel läbi, ehkki sa juba päeval ta ära oled otsustanud.» Sest inimesel on öine mõistus ja päevane mõistus. Kumb neist aga parem on, seda ma ei tea.

195

Kahtlen, kas neist kumbki on täiuslik. Päevane päikesepaiste koob nagu kangur mõtteisse oma värve, öö pillab nende hulka mõne sule oma mustadest tiibadest. Värvivad, suurendavad, vähendavad, niisiis falsifitseerivad (võltsivad) mõlemad. Öö näitab su armsama kuju kaunimana, kui ta on, su vaenlast tugevamana, su häda suuremana, su rõõmu väiksemana. See pole temast ilus tegu, aga öö on suveräänne, ta pole kohustatud kellegi ees vastutama.

Võta teda sellisena, nagu ta on, aga ära jäta teda tähele panemata, vaikne mõtiskleja, kui sa otsid tõde... See tähendab, tõde sa muidugi ei otsi, - kui ta sulle ka vastu tuleks, väldiksid sa teda. Ma väljendusin halvasti; ära jäta ööd tähele panemata, kui sa otsid väljapääsuteed.

Ta vaikib ainult näiliselt. Ta sosistab sulle nii, et sa ei märkagi. Kui ta ei saa teisiti teha, toob ta sulle kikivarvul, vaikselt unenäo ja põimib oma nõuande mõõtmatu leidlikkusega sellesse.

Korraga vaibus tuul, suri muusika «Külmavõetud Lambas». Gyuri ei kuulnud enam muud kui aeglast rütmilist suminat - siis näis talle, et ta viibib kuskil mujal, nad püüavad koos Veronkaga Glogova metsas liblikaid.

Kui nad lähevad põõsaste vahel, ilmub nende ette teerajale vana mees, keerdudega kuldkepp käes, hiilgav poolrõngas pea kohal, nööriga seotud kübar kaelas rippumas.
«Teie olete härra Wibra?» küsib see vanamees. «Jah, ja teie?»
«Mina olen püha. Peetrus.»
«Mida te soovite?».
«Ma tahan teie huvides ühele õiendile alla kirjutada.»

196

«Minu huvides?»
«Ma kuulsin, et te ei pääse vihmavarju juurde. Sõber Gregorics palus, et ma teid välja aitaksin. Niisiis kirjutan ma meeleldi alla õiendile, et mitte mina ei andnud vihmavarju preilile.»
«See on teist ilus. Aga mul pole siin ei paberit ega tinti. Lähme tagasi külasse!»

«See ei lähe, mul pole nii palju aega. Te ehk teate, et ma värava juures valves olen, ma pean minema.»

«Aga mida siis mina peale hakkan? Mismoodi pääsen ma oma vihmavarju juurde?»

Püha Peetrus asus õlgu kehitades tagasiteele mööda kitsemurakatega ääristatud rada. ühe suure. jämeda tamme juures peatus ta aga ja viipas Gyurile, et see tuleks lähemale.
Gyuri kuulas sõna.
«Teate mis, mu härra sõber, ärge targutage palju, võtke Veronka naiseks, ja koos temaga saab ka vihmavari teie omaks.»

«Tulge!» ütles Gyuri j a' haaras pühast mantlist tugevasti kinni. «Olge mulle isameheks!»

Gyuri tõmbas, tõmbas, aga sel momendil oleks nagu mingi tugev käsi temast selj a tagant kinni haaranud ja kohufava jõuga endaga kaasa kisku nud - ta ärkas,
Ukse tagant kostis kopulus.
«Sisse,» pomises ta masinlikult, segase peaga. Tuppa astus haigutades Mravucsanide sasine teenija.
«Tulin saabaste järele.»
Gyuri hõõrus une silmist. Oli hommik. Aknast naeris sisse päikesekiir.
Gyuri mälestus jooksis kiiresti mööda äralendava une üksikasju. Ta arvas laialivalguvas udus

197

veel praegu nägevat üksikasjade kahvatuid piirjooni. Kõik oli veel nii elav, värske. Kuivad lehed oleksid nagu veelgi kahisenud püha Peetruse talla all ja ta heasüdamlik hääl kõlas pidulikult: «Mu sõber, võtke Veronka naiseks, ja siis saab vihmavari teie omaks.»

«Kummaline unenägu,» mõtiskles Gyuri, «ja kui palju on temas loogikat. See oleks võinud mulle ju isegi pähe tulla.»

. . . Ei, ise poleks see võinud pähe tulla! Öö hoopis käskis: «Tule, uni, sea talle kokku seostatud muinasjutt sellest ainest, mis temas keeb.»

Kuni Gyuri sai riidesse, polnudki enam väga vara. Kogu Mravucsani maja sõelus edasi-tagasi nagu kihav mesipuu. Üks viis kannu, teine kurna (askeldati lüpstud piimaga), värava juures, mille öine tuul oli hingedest välja kiskunud, tõmbas Gyuri kutsar piipu ja aitas teistel tuule jõudu imetleda. Märgates oma isandat, kergitas ta keigarliku paabulinnusulega kübarat.

«Kas rakendan ette?»

«Ma ei tea veel. Hei, piiga! Kas preilid on üles tõusnud?»

«Nad söövad juba aias honimikust,» vastas nurgelise kehaeliitusega teenijatüdruk, kes kandis laia panni kuuma piimaga. «Palun siia tulla!»

«Siis võid ette rakendada, Janos!»

Gyuri leidis kõik sarapuu alt suure ümmarguse kivist laua ümbert. Hommikusöök oli juba lõppemas, ainult madame näris veel röstitud leiba.

Gyuri võeti suure naeruga vastu. Veronka hüüdis vallatult:

«Sealt tuleb värske inimene!»

198

«Aga mina juba ei jäta värske inimese tiitlit,» vaidles Mravucsan vastu, «see kuulub mulle. Sest mina ei heitnud isegi pikali, mängisime kaarte hommikuni välja. Vaene Klempa magab veel praegugi oma kahe küünarnuki peal laual, habe kinni pitseeritud.»

«Nii on jah ilus tehaI» punastas emand Mravucsan.

«Tere hommikut! Tere hommikut!» kõik surusid Gyuri kätt. Ka Veronka tõusis ja kummardas naljatades.

«Tere hommikut, värske inimene! Tere hommikut!. Noh, mis te vaatate mind nii kangesti?»

«Vaatan,» ütles Gyuri kohmetult, suutmata oma pilku tütarlapse ilult eemale viia, «et, seesama, kui palju te olete kasvanud.»

«Ühe öö jooksul?»

«Eile olite veel väike tüdruk.»

«Teie silmad olid kirjud.»

«Nad on ka täna kirjud.»

«Sest te olete veel unine. Kes teid käskis nii vara üles tõusta?»

Mänglev hellitlev hääl muutis Gyuri erksaks nagumingi magus kõdi ja temagi hakkas muutuma ohtrasõnaliseks, ta kaitses end naljatades, olles heas kerges meeleolus.

«Ma magasin natuke sisse, kui teenija poleks mind üles koputanud, magaksin ma praegugi. veel. Ta oleks pidanud ainult viis minutit hiljem sisse astuma.»

«Ah tõesti?» ütles emand Mravucsan. «Nägite nii ilusat und? Mida te soovite? Kohvi või külma praadi?»

«Kohvi, palun.»

«Te ei räägigi, mis te unes nägite?»

199

«Ma abiellusin unes. Või täpsemalt, asi katkes kosimise juures.»

«Kuidas? Saite korvi?» küsis Veronka, sirutades ettepoole oma uudishimuliku peakese, mida täna veelgi ilusamaks tegi üleskammitud rikkalik juustekroon, juustekrooni tegi aga veelgi ilusamaks sellesse pistetud nelk.

«Küsitav, mis oleks saanud. Just otsustaval momendil ajas teenija mind üles.»

«Ah nii? Ma arvasin peaaegu juba, et tema ei meeldinud temakesele,» ütles Veronka, jäljendades jutustuste stiili. «Kui kahju, et me seda enam teada ei saa.»

«Kindlasti saate teada.»

«Mis viisil?»

«Niiviisi, et ma ütlen teile.»

«Noh, ärge rääkige! Unenäod ei järgne ju ühest ööst teise nagu ajaleheromaanid.»

Gyuri jõi oma kohvi ära, süütas sigäri ja lausus naljatades suure suitsupilve seest salapärase näoga, silmi taeva poole tõstes:

«On selliseid unenägusid, küll te näete. Aga kuidas teie ise magasite?»

Noh, seda oli just vaja meelde tuletada: emand Mravucsan haaras sellest otsekohe kinni, esitades pikalt-laialt loo kassist, kelle pärast Veronka õhtul lahti ei olnud julgenud riietuda.

Gyuri kujutles veetlevat stseeni, ta vaim vallatles selle mõtte juures. Veronka punastas. Mravucsan naeris, emand Mravucsan aga lisas paar õpetlikku sõna, nagu vanematele kogenenumatele naistele kohane: .

«Liiga palju head pole ka hea, kullake. Ka ülearu häbelik olla on kahjulik. Mille kõigega ei pea harjuma! Mis siis saab, kui te mehele lähete, süda-

mekene? See trambib muidugi magamistuppa ja teeb ise oma naisukese pihikunööbid lahti. Ka see tuleb läbi teha.»

«Oi, tädi, tädi! Mis te räägite, tädi!» Veronka kattis kõrvad, hüppas üles ja jooksis sõstrapõõsaste vahele. Üks väike oksake haakus ta kleidi volangi külge ja tõmbas nii, et selle krooked lahti rebenesid.

Noh, tuli sellest aga suur sündmus! Ruttu nõela, niiti! Segadust suurendas veel see, et kohale ilmus Wibra kutsar. Kaks rahutut tõrksat musta hobust vasknaastuclega rakmetes. Hõi! Advokaadi amet on ikka hea amet! (Nii noor ja juba on niisuguse rakendi kokku kraapinud.)

Emand Mravucsanil ja kõigil majalistel oli alles tegemist. «Kiiresti, Anka, mässi salvrätikusse see sink, mille ma tee peale keetsin. Sina aga, Zsuzska, jookse saia järele! Aga teil ei ole ju nuga. Tooge ruttu üks luupeaga nuga! Kas ei peaks natuke kuivatatud puuvilja kotti panema? Seda on tee peal hea närida, eriti võõral proual. Ja siis - kas ma ei paneks raasuke moosi mõnda kruusi? Aga muidugi panen.»

«Mis te nüüd ometi, tädi,» tõrjus Veronka, «me jõuame ju lõunaks koju!»

«Aga kui, teiega midagi juhtub? Kunagi ei või teada.»

Hea tädi Mravucsan keerles ja pöörles, kord kadus, kord ilmus taas nähtavale, just nagu ratas, samal aj al veenis Mravucsan neid igatepidi, et nad jääksid lõunale, või kui mitte, siis vähemalt tunniks ajakski veel. Lõpuks lunis ta juba ainult poolt tundi, kinnitades, et selleks ajaks ärkab Klempa tingimata üles, ja sellesarnast vaatepilti ei ole kuningaski näinud.

See ei aidanud midagi, nad jäid kangekaelselt oma ärasõidu juurde ja istusid väikesesse kalessi, daamid taha, Gyuri kutsari istmele, näoga vankri sisemuse poole, nii et ta põlved puudutasid juba Veronka jalakesi . . . Ma ei tea, mis- sellest kuni Glogovani saab.

«Läheme Glogovasse!» andis Gyuri kutsarile käsu.

Janos plaksutas piitsa, hobused tormasid minema, aga vaevalt jõudis vanker värava alla, kui neile jooksis õhinal järele emand Mravucsan, karjudes täiest kõrist:

«Hei, hei! Pidage kinni!»
Vanker peatus, daamid vaatasid ehmunult ringi, et mis on lahti. Aga lahti polnud midagi. Emand Mravucsan oli kuskilt toidukambrist avastanud veel paar riknemata õuna; ta tõi põlle sees need kõrvalepandud aarded kohale ja koormas nendega Gyuri kuube, sest daamide riietel polnud taskuid, kinnitades ise, et selle ilusa punase söögu Veronka.

Seepeale sõitsid nad siis tõesti minema suure rätikute ja kübarate lehvitamise saatel, mis kestis, kuni Mravucsani külalislahke värav kokkukogunenud rahva, suure sarapuu ja suitseva korstnaga - kadus teekäänaku taha. Avanesid uued ja uued pildid tormiliselt arenevast Babaszeki tänavaelust. Emand Müncz seisis oma poe ees, lumivalge pitstanu juustel, ja noogutas lahkelt oma auväärset halli pead, mille läikivad näpitsprillid jagasid sirges joones kahte võrdsesse ossa. Sepikoja ees kõlksusid Glogova preestri purunenud vankri küljes hoogsalt vasarad. Vette kastetud hõõguvad rauatükid sisisesid nagu ussid. Kaugemal pakkisid käsitöölised oma müümata jäänud kaupa suurtesse kolmenurgelistesse kastidesse. Pikkamisi

jäid üksteise järel maha majakesed tulpe täismaalitud väravatega, milledele keset lillepärga olid kirjutatud peremeeste nimetähed. Viimase juures, mille aknad vaatasid tulevase juudisurnuaia poole, lütteumi aia kõrval, kohutasid hobuseid pomm! põmm! - kaks püstolipauku.

Glogovasse sõitjad vaatasid ringi; seal seisis härra Mokry oma tuliuues sinises ülikonnas, mille oli õmmelnud kuulus Beszteree Klener, ja viibutas ühe käega jumalagajätuks kübarat, tõstes teisega kõrgele nende auks paukunud püstoli. Teisel pool heitis ohtliku tuuleveski kohutav tiib tumeda varju naeratavale, punaste õitega ristikheinale. Õnneks oli ta praegu liikumatu nagu nööpnõela otsa torgatud hiiglaslik kärbes.

Polnud tuuleõhkugi. Nisutaimed ei õõtsutanud oma tillukesi kiduraid päid, vaid seisid hääletult kuumade päikesekiirte all, liikumatult, sirgelt nagu grenaderid. Väljadel ümberringi lasus sügav vaikus.
Ainult hobusekabjad plagisesid kividel ja Liskovina mets, mis näis nii viirastuslikuna, oleks nagu liikunud nende ees üha lähemale j a lähemale, otsekui vaikselt hingates oma laisa lõputu rohelise kehaga.

V KOLMAS KURAT

*MARIA CZOBORI ROOSID, LÕHE MAA SEES JA VANA PIRNIPUU

Madame Kriszbay vaatas ümbrust, esitades pidevalt küsimusi. Teda huvitas kõik, mis ta nägi: kokkuvarisenud lambalaut Liskovina serval, ilusate valgetüveliste kaskede vahelt metsatihnikust uudistav kabel. Veronka seletas: seal lõid röövlid kord rikka kõrtsmiku maha - kurb lesk laskis ehitada sinna kohale kabeli.
«Võib-olla rõomu pärast,» pistis Gyuri vahele. «Te olete õel inimene!» noomis Veronka.
Liskovina lai avar mets, sekka ilusate orgudega, mäenõlvakutega, smaragdroheliste lagendikkudega, oli peaaegu selline nagu inglise park, ainult puudel oli vähe vaheldusrikkust; slaavlaste lemmikpuu, kask, oli tohutus enamuses ja just niisama melanhoolselt hele puude hulgas nagu linalakad Ancsurkad ja Bohuskad tüdrukute hulgas. Liskovina lopsakas taimestik on aga mitmekesine, võimsad sõnajalad kasvavad peaaegu puutüvede jämeduseks, maarjahein oli juba ära õitsenud ja pani nüüd kuivanuna metsa lõhnama. Ka taimede seltskonnas on selline võllaroog, kes kõlbab alles pärast surma. Ah, kui palju mitmekesisust on nende elutute olendite hulgas. Mõõgataolise gladiooli väärtuslik osa, sibul, on aga maa all; kes selle ära sööb, näeb öösel tulevikku unes. Palju jutukam on lihtne karikakar, sest ta ütleb ka ilma tseremooniata, kas

205
armastab see, kellele mõeldakse, kas palju, kas vähe, või üldse mitte - on tarvis ainult lumivalged õielehed üksteise järel välja kiskuda ja vastuse annab see, mis jääb viimaseks.

Need pole aia vastikud kasvandikud, need emakesele maale pealesunnitud võõrad jõmpsikad (mõningaid ei võtagi ta omaks, neid tuleb erilistes pottides hoida), vaid ta oma hingest võrsunud lihased eod, oma vabast tahtest kannab ta, kasvatab, nagu ta talveunes muude siinsete olendite nõuete kohaselt ette kavatses.

Metsnelgi õiekarikas on kergemeelse herilase võõrastemaja, päevaliilia lindude joogipeeker, suure pöörisega kastehein liblikate kiik Sest Liskovina on külalislahke mets, põrnikatele annab ta voodi kurekatla kellukas, linnupesi otsivaid lapsi kostitab ta maasikatega; ta teenib igaühte, nagu see väärib, laululindudele kasvatab ta marju, noortele neidudele lillekimpe, vanaeitedele ravimtaimi, kurjale hundile surmaputke, mis on mürgine taim, rahva hulgas räägitakse, et ta olevat isegi hunte tapnud.

Kas ta seda kunagi on teinud, on suur küsimus. Sest hundilgi on olemas mõistus ja kindlasti tunneb ta botaanikat, teatades põlvest põlve hundikutsikatele: «Seda ärge puutuge, lapsed, seda Conium macutalumit, sööge parem liha!»

Läbi Liskovina läks vähemalt meeldiv varjuline tee. Madame Kriszbay värises kogu aeg, kui jooksev orav pani põõsastiku kahisema; ta ootas pidevalt röövleid, kes olid tapnud rikka kõrtsmiku.
«Aga see oli ju kaheksakümmend aastat tagasi, madame, nad on surnud.»
«Aga pojad?»
Madame rahunes alles siis, kui nad jätsid maha

206

Liskovina ja neile tuli vastu Oporci avamaa oma kidurate kaera- ja tatrapõldudega.

Muuseas ei jäänud ta kauaks rahulikuks, sest Oporci piirides algas jälle üks mets, kuulus Zelena Hruska, mis pirnikujuliselt Makova poole ulatub.

Nagu ilmuksid siin suurte okastammede vahelt välja röövlid!

Ja mida madame nii väga kartis, just selle pärast ohkas Gyuri nii väga. Kui ta neiuga vastamisi istus, küpses temas ikka enam otsus, et võtab ta naiseks - vihmavarju pärast. Neiu on väga nägus, aga kui ta ka polekski - vihmavari väärib ohvrit. Püha Peetrus andis nõu, niisiis teeb ta seda, kosib tingimata. Rumal ebausk, mida ta varem oli nii palju armastanud pilgata, oli tedagi haaranud ja tegi endale ruumi tervete mõtete hulgas. Gyuri tundis, et mingi tundmatu jõud tõukab teda sellele sammule.

Mis jõud see on? Vist tõesti püha Peetrus, kes teda unenäos käskis.

Jah aga - kuidas peab ta asja alustama? Selle üle mõtles ta kogu tee. Kui hea oleks väike romantika (nagu on romaanides), kui ta seda teeb, röövlid tungiksid neile metsas kallale, tema laseks nad kõik revolvriga maha ja võtaks nõnda tagasi Veronka, kes siis liigutatult ütleks: «Sa päästsid mu elu, ma olen kuni hauapõhjani sinu.»

Aga nii, ilma igasuguse eelloota, ei julgenud ta Veronkale läheneda, sõnad, .mis ta peas nii ilusasti valmis mõtles, jäid kurku kinni, Gyurit. haarasid kahtlused: kui ta neiule ei meeldi? Kui neiul on juba kodus keegi? Võimatu, et tal pole. Teda on ju ometi juba keegi näinud, ja kui on näinud. . . siis on temasse ka kindlasti armunud. Peaks juhtuma mingi väline sündmus, mis aitaks asja edasi.

207

Aga röövlid ei tulnud, võib-olla neid polnudki. Väga vaene on see maanurk, pole siin kelleltki varastada, röövida, ei kanna see röövleidki.

Teisel pool Zelena Hruskat ilmus oma sihvaka torniga nähtavale Szlatipa, iidne loss mäetipul, mis oli kunagi olnud ühe Czobori omanduseks, nüüd kuulus aga Koburgi hertsogile. Kõrtsi ees tuli hobuseid sööta; Veronka tegi ettepaneku, et seni võiks vaadata lossi, mida vana väravavaht valvab ja möödasõitjatele näitab. Kõrtsmik kinnitas, et mõned toad seisavad veel täiesti nii, nagu Gzoborid nad jätsid, õuel haigutab paar arkebuusi, tubades on suurepäraseid relvi, võib näha eriliselt

huvitavaid perekonnapilte, nende hulgas ka väikese tüdruku Katalin Czobori oma, kes seitsme-aastasena kodunt ära kadus.

Veronka tundis tüdruku vastu huvi. .

«Ja mis temaga oli?» küsis ta kõrtsmikult. «Vaene preili pole veel tänapäevanigi välja tulnud.»

«Millal see kadumine toimus?»

«Nii midagi kolmsada aastat tagasi,» vastas mees kavala naeratusega ja saatis oma külalised siis piki mäekallakut sirelipõõsaste vahel kulgevat järsku rada mahajäetud põlisesse pessa.

Sünges kaduvusemeeleolus tulid nad sealt välja. Madame Kriszbay kirtsutas nina: «Missugune ko-pitanud hais!» Veronka aga oli kuuldust vaimustuses ning vaatles imeilusat puhkenud roosi poo leldi varemeiks muutunud tornimüüri ääres.

«Oi, missugune suurepärane õis!»

Vana väravavaht jutustas kohe legendi.

Roosi kohal oli heitnud hinge ilus Maria Czobor, kes tornist alla hüppas, sest ta armastas karjus-poissi ja isa tahtis teda vägisi naiseks anda ühele

keisri brigadirile. Karjuspoiss istutas sellele kohale roosipuu ja nüüd kasvatabsee igal aastal üheainsa punga.

Gyuri jäi maha ja viipas väravavahi kõrvale. «Murdke mulle see roos.»

«Ah, härra, mis te mõtlete? Surnud tüdruku vaim paneks pahaks.»

Gyuri võttis välja oma rahatasku ja libistas väravavahi pihku kaks hõbeforinti, mispeale vaht tõmbas sõnalausumata noa taskust välj aja lõikas roosi ettevaatlikult ära.

«Kas nüüd vaim ei pahanda?» küsis Gyuri naerdes.

«Ei, sest poole summa eest lasen ma missa pidada.»

Nagu mingi aardega jooksis Gyuri daamidele roosiga järele, tõelise võidukustundega ulatas ta selle Veronkale.

«Siin on .Maria Czobori roos! Vahetuseks teie nelgi eest, preni.»

Veronka pani käed selja taha ja ütles jahedalt: «Teil oli südant seda murda?»

«Oli, teie pärast. Te siis ei vaheta?»

«Ei. Ma ei paneks seda miski hinna eest endale juustesse, ma. usuksin, et olen selle surnud tüdrukult varastanud.»

«Kas te tõešti ei võta seda minu käest vastu?»

«Ei.»

Gyuri meel muutus seepeale kibedaks ja ta viskas roosi suure tigedusega minema. Roos veeres mööda järsku mäekülge allapoole, libisedes rohu, tihniku ja oma metslilledest vendade vahelt alla teetolmu.

Veronka vaatas õiele kaastundlikult järele, kuni seda näha oli.

«Kas siis sobib nõnda, nagu te tegite?» noomis ta seejärel. «Kas vaene roos tegi teile midagi?»

«Tegi,» vastas advokaat ägedalt.

«Mida siis? Torkas?»

«Torkas surnuks. Teatas muIle midagi sellist, mis on ebameeldiv.»

«Mida siis?»

«Sosistas muIle mu tänase unenäo järje.»

«Oh, see väike lobiseja!»

Veronka hääles helises armas vallatus ja ta suured silmad kiindusid naerdes Gyurisse.

«Oleksin saanud korvi.»

Veronka viskas pea kuklasse, tõstis silmad taeva poole, mis säras ažuursinisena, samal ajal oskas ta kogu oma näo kaeblikult pikaks venitada.

«Oh, vaene härr'a Wibra, kui õnnetu te olete!» ja ta naeratas talle kelmikalt. «Oleksite unes korvi saanud.» .
«Hästi, hästi, pilgake aga!» ütles advokaat tuntava kibedusega.
«Ja te olete kindel, et te oleksite korvi saanud?»
«Jah, nüüd olen ma juba kindel,» vastas Gyuri kurvalt, «te ometi aimate, keda ma kosisin.»
«Mina?» ütles Veronka kahvatades ja ta naer surikorraga. «Kuidas mina?» pomises ta, aga rohkem ei öelnud ta midagi, ainult läks, läks vaikselt allapoole, hääletult, langetatud päi mööda kitsast jalgteed madame'ile järele.
Ta tõstis oma seeliku veidi üles, et umbrohi, okkad, tihnik seda katki ei rebiks, ta sihvakad jalakesed olid vabalt näha, astub ühega, astub teisega, ilusasti rütmiliselt kriuksuvad väikesedkingakesed, rohi, aasalilled painduvad, muserduvad nende all, ent ei purune; sirutudes muutuvad nad võib

olla veel värskemakski, uhkemakski ta jalajälgedes.
Üks sisalik läks üle tee, ilusasti riides, tal oli seljas hõbesoomusrüü. Sisalik tuli sajakoorse põõsast ja tahtis lipsata mustamarjaliste ussilakkade kääbusmetsa. Aga milline saatus tabas väikest soomusrüütatud rüütlit! Just sinnapoole läks raevust keedes üks vihane hiiglane (Besztercebanya kuulus advokaat), - «kadugu .kõik loomad» - ta andis hoobi kingaotsa terava äärega ning lõikas väikese sisaliku . keha pea küljest ära.
Veronka pöördus tagasi, nägi seda ja tal tuli tahtrpine lausa nutta vaese sisaliku pärast, aga ta ei julgenud midagi öelda, temagi hakkas juba kohutavat koljatit kartma ja ta ainult pomises endamisi, tõsi, pooleldi kuuldavaIt: «Timukas!»
Kui Veronka siis künkalt alla jõudis ja tee viis teda mööda väikesest roosist, mis seal lamas, kividest rebitud, koos tolmuga, milles ta oli veerenud, kuni ta alla kukkus, siis - jumal teab, mida ta iseeneses mõtles - kummardus Veronka äkki ja tõstis roosi üles, tõmbas õhku kopsudesse ja puhus oma ilusa pisikese suuga, seejärel kinnitas ta roosi oma žaboo külge. Roos sobis sinna nii, nagu oleks ta seal kasvanud.
Veronka ei lausunud ainsatki sõna, ta ei vaadanud kohutava Koljati poolegi, vaid pööras oma pea ära, et too ei näeks ta nägu, ja Koljat jäi nüüd sellegagi rahule, et nägi ainult roosi, ta tundis südame ümbruses soojust ja mingit sellist headust, et oleks andnud sada forinti, kui oleks saanud sisalikukangelase keha uuesti pea külge tagasi kleepida, aga see polnud enam võimalik.
All kõrtsi ees oli Janos juba hobused söötnud, vanker ootas valmilt reisijaid, kes asusidki oma

kohtadele, olles aga mingis omalaadses prinlikus rõhuvasmeeleolus. Gyuri ja Veronka istusid vaikselt vastamisi, Kui üks vaatas ümbrust vasakult, olid teise silmad parempoolsete mägede terashallidel tippudel paos, kui nende pilgud siiski juhuslikult kohtusid, eemaldusid nad üksteisest kohe. Niipalju kui nad rääkisid, pöördusid mõlemad oma ütlustega madame Kriszbay poole, kes hakkas pikkamööda taipama, et nende vahel on midagi juhtunud. Aga mis? Noh, mis võiski juhtuda? Mitte midagi, tühine asi, paar lapsikut sõna, mida nende noored arud suurendasid, laiendasid nagu kurat kord Debrecenis härra professor Hatvani kitsast kambrit, kuni lõpuks sinna kogu linn sisse mahtus. Neissegi paari tuppa mahub kõik, kõik. . .
Ja siis juhtus veel enamgi, palju enam. Miks, miks mitte, ma arvan, et mõni nööpnõel kukkus maha, Veronka kummardas ainult korraks pead, nagu tahaks ta seda vankrikorvistüles otsida, ja näe, ta juustest langes soovitud nelk ja kukkus iseenesest Gyuri sülle.
Gyuri tõstis ta üles, et anda tagasi – Veronka viipas käega, et jätku.
«Olgu teie oma, kui ta kord juba sihna kukkus,
kui ta ei tahtnud mu juustesse jääda.» .
Kas ta tõesti ei tahtnud? Selle kallal juurdles Gyuri, kui ta lille nuusutas. Missugune imeline magus lõhn tal on! Millest see võib olla? Juustest. Ja missugune lõhn võib olla veel juustel endil ilma nelgita.

Kaless aga sel ajal aina veeres, üha veeres, kord üles, kord alla mööda Brana mäe jalga. Oi Brana, ..kuulus Brana, ta suleb maailma nagu värav õue, seepärast kutsutaksegi teda Branaks (väravaks). Brana pole juba ükskõik kes. Tema on mägede

212

hulgas juba midagi suurnikutaolist - ilusate ilmadega kannab ta kübaratki - ta lagipeas istub pilv. Aga vana on veel higinegi, vulisevad lätted ja kaljupõuedest väljapurskavad allikad voolavad mööda ta uurdelist kollast selga Kvetyina. aasale,
kus keedes tormab üle pajudega ääristatud kruusapõhja suur heleda veega oja.

«See on juba Bjela Vada,» seletas Veronka madame Kriszbayle. «Glogova jõgi, Me pole enam kaugel.»

Tuleb veel ainult ühest metsast läbi minna, siis ongi oru sügavuses kohe Glogova oma väikeste valgete majakestega. See on aga kõige viletsam tee, kõver nagu kuradi hing, täis lõhesid, kaljusid ja paiguti nii kitsas, et vanker vaevu läbi mahub, hõõrdudes vastu kaljut.

Janos pöördus kõvasti pead kratsides tahapoole.

«Siin maanurgas on pärsipõkk kuningas.»

Aga kalessil pole pärsipõkku - järelikult ollakse kalessiga hädaohus. Seda kõike teatab ta oma peremehele niiviisi ümber nurga.

«Ole tähclepanelik, Janos, et me ümber ei lähe!»

Janos tuli kogu aeg maha ratast siduma või lahti päästma, hobused läksid ainult sammu paiguti nii sügavale lõikunud teel, et paistis ainult taevas. .

«See on paras isamaa lindude jaoks,» pomiseb Janos.

«Ei meeldi see ümbruskond?»

«Väga rõugearmilise silmnäoga,» arvab Jänos, «pole paras paik naist võtta!»

Gyuri võpatas. Seegi oleks nagu juba midagi märganud?

«Miks, Janos?»

«Sest mu endine peremees, parun (Jänos teenis

213

varem ühe Sarosi komitaadi paruni juures), ütles oma poegadele ikka, ta oli aga tark härra: «Ärge minge kunagi niisugusesse kohta naist võtma, kus pole sääski, kus on hea õhk ja hapu vesi 1.»~

Selle peale hakkas aga juba Veronkagi naerma, mitte ainult Gyuri.

«Tõeline Sarosi mõttekäik. Aga näed, sa pahandad preilit.»

«Selle järgi pean ma igavesti vanapiigaks jääma?» kaebas Veronka naljatades.

Janos vaidles käte ja jalgadega vastu:

«Oi, mu pühakukene, kuidas te siis jääte, kuidas siis, ometi. kui. . .»

Ta tahtis öelda midagi ilusat, otsis ainult sobivat sõna, aga jumal tahtis nõnda, et ta pistaks sõimama, sest samal hetkel põrkasid nad mingp väljaulatuva kaljunuki vastu ja vankri esiosa jäi suure ragina ja raksumisega selle peale kinni.

«Ptüi, sindrinahk! Telg murdus, austatud härra.» Naised kohkusid. Gyuri hüppas maha, uuris telge. See oli aga põhjalikult murdunud.

«Mis me nüüd teeme?» virises Janos. «Ma ütlesin, et paras riik lindude jaoks, kes ei käi jala ega sõida vankriga.»

«Pole midagi,» vastas Gyuri, keda enam miski poleks suutnud heast tujust välja viia, ei! üks telg ega ka sada telge. «Anna kirves siia. Sa hoia niikaua hobuseid, ma raiun kohe telje jaoks puu.»

Vankriistme all oli lühikese varrega kirves, Gyuri võttis selle, rahustades daame, et ta aitab kohe - see on tühine asi -, hüppas teele ja läks läbi tihedate väänkasvudega kokkupõimunud tihniku kuni puudeni. Puidki oli siin nii nagu

1 Hapu vesi - siin on m.õeldud looduslikku mineraalvett.

214

juuksekarvu elatanud inimese kolbal. üks kidur kask, suur hulk pähkleid ja metsikuid kibuvitsa põõsaid, siis mitte midagi, siis siin-seal paar vana
puud, nagu oleks mõni ärajooksnud mets nad siia unustanud.. Maapindki polnud siin enam punakas pruun savi, sellest siin oli kasvav mets ära kõrbenud. (Ta kannab ainult seeni ja pustarohtu.) See on kulurohi maa kehal, see Glogova mägi.
Raske oli otsida sobivat tugipuud. See on liiga jäme, too liiga peenike, - Gyuri läks sügavamale, sügavamale. Siin oli tarvis minna ümber lõhe, seal ümber vee uuristatud prao. Gyuri jõudis nii kaugele, et vanker kadus silmrst, ainult Veronka päikesevari punetas eemalt nagu kärbseseen.
Lõpuks puutus Gyurile silma üksik kask, mis kasvas lõhendiku serval. Kaikaks juba suur, puuks veel väike. See oli tõeline tütarlaps puude hulgas, ilusa kasvuga, paljutõotav. Ükskõik, sa oled surmalaps, väike tiidruk! Gyuri lõi oma kirve sisse.
Aga vaevu oli kirves paar korda paukunud, kui kõlas:
«Reta! Reta! (Appi! Appi!)»
Gyuri võpatas ja pöördus ümber. Kes hüüdis? Hääl näis tulevat lähedalt, aga ei lähedal ega kaugel olnud kedagi, ehkki võis näha üsna tüki maa taha. Uuesti kuuldus appihüüe, kähedalt, nürilt, nagu tuleks ta maa alt. Nüüd oli juba selge, et keegi hüüab sügavast lõhest.
Gyuri hakkas jooksma piki lõhet.
«Ma olen siin!» hõikas ta. «Kes sealon? Mis on lahti?»
«Ma olen siin,» kõlas lõhest endine hääl, «aita mind, kui oled ristiinimene.»
Gyuri vaatas lõhesse ja nägi all kükitamas
mantliga kogu, inimest võis ta aga üsna vähe

215
näha, sest pudedale pinnale päris servale oleks olnud hädaohtlik astuda.
«See on aga tähelepanuväärne! Kuidas te sinna sattusite?»
«Kukkusin eile õhtul,» oigas mantliga mees.
«Kuidas, juba eile õhtul? Ja ei saa välja tulla?»
«See on võimatu, sest pole midagi, millest kinni hakata, kui ma haarangi mõnest okastammest, rebeneb see maast koos tüvega lahti ja ma kukun kogu aeg tagasi.»
«Pagan võtaks! Te olete ju koera seisukorras. Ja sestsaadik pole siit keegi mööda läinud?»
«Siia ei tule keegi. Ma olin juba ette valmistatud kõige kohutavamale, kui läheduses kõlasid kirvehoobid. Oh, ole tänatud, minu jumal! Aidake mind, hea inimene, kes te seal üleval olete, olge te kes tahes, ma tasun teile.»
«Suure heameelega. Kuidas siis! Ma .ainult mõtlen, mis moodi. Kui ma laseksin ühe pika puu alla, kas saaksite seda mööda üles ronida?»
«Ma olen näljast ja unetusest väga nõrgaks jäänud,» vastas sügavusest suurest karjumisest kõlatuks muutunud piinatud hääl.
«Ah, vaene mees! Oodake natuke!»
Gyurile tulid meelde õunad, mis emand Mravucsan talle hommikul taskusse oli pannud.
«Halla! Tälielepanu! Ma viskan teile seniks paar õuna alla, kuni ma midagi välja mõtlen.»
Üksteise järel võttis ta õunad taskust ja viskas lõhesse. Korraga ta kohkus. «Oi, nende hulgas oli ka Veronka oma. Kui ta äkki vihastab!»
«Leidsite?»
«Leidsin. Tänan.»
«Palun, ärge seda punast sööge, sest see pole minu oma.»

216

«Ei söö.»
«Näib, te olete vist haritlaste klassist.»

«Ma olen Glogova vaimulik.»

Gyuri taganes üllatudes. püha jumal, Glogova vaimulik. Midagi imelikumat poleks ta maailmas enam kuulda võinud.

«Ma aitan teid kohe, auväärne preestrihärra, oodake ainult natuke.»

Gyuri jooksis kiiresti tagasi vankri juurde, mis seisis liikumatult all orus paremalt ja vasakult tõusvate viljatute lõhenenud mäekülgede vahel. Ümbrus nägi seal välja nagu pooleks lõigatud moonikupra sisemine osa. Täiesti vankri juurde

polnud Gyuril vaja minna. Kust ta häält kuuldi, hüüdis ta Janost.

«Võta hobustelt ruttu ohjad maha ja too mulle järele, hobused seo mõne puu külge!»

Janos kuulas sõna, aga suure porina ja peavangutamisega. Ta ei suutnud kuidagi taibata, mis võis olla juhtunud, kuhu on ohje vaja. Ta oli küll kunagi ketrajatelt kuulnud sedalaadi muinasjuttu, et Puumurdja Gäbor oli kord kaks karu metsas oma vankri ette rakendanud. Ega ohje ometi. niisuguse asja jaoks vaja olnud?

Ükskõik. Peab, siis peab. Ta viis ohjad õlal isandale lõhe juurde järele. Seal sidusid nad siis kaks ohja kolgu rihmapidi kokku ja lasksid sügavikku.

«Haarake sellest kinni, härra preester. Me tõmbame teid Janosega kahekesi üles!»

Preester tegi, nagu Gyuri oli öelnud, viimast jõudu pingutades haaras ta sel viisil pikendatud ohjadest kinni, ja ehkki lõhe järsud seinad nüüdki ta jalgade all varisesid, tõusis ta õnnelikult maapinnale.

Aga kuidas ta välja nägi! Paljas tolm, paljas

näha, sest pudedale pinnale päris servale oleks olnud hädaohtlik astuda.

«See on aga tähelepanuväärne! Kuidas te sinna sattusite?»

«Kukkusin eile õhtul,» oigas mantliga mees.

«Kuidas, juba eile õhtul? Ja ei saa välja tulla?»

«See on võimatu, sest pole midagi, millest kinni hakata, kui ma haarangi mõnest okastammest, rebeneb see maast koos tüvega lahti ja ma kukun kogu aeg tagasi.»

«Pagan võtaks! Te olete ju koera seisukorras. Ja sestsaadik pole siit keegi mööda läinud?»

«Siia ei tule keegi. Ma olin juba ette valmistatud kõige kohutavamale, kui läheduses kõlasid kirvehoobid. Oh, ole tänatud, minu jumal! Aidake mind, hea inimene, kes te seal üleval olete, olge te kes tahes, ma tasun teile.»

«Suure heameelega. Kuidas siis! Ma .ainult mõtlen, mis moodi. Kui ma laseksin ühe pika puu alla, kas saaksite seda mööda üles ronida?»

«Ma olen näljast ja unetusest väga nõrgaks jäänud,» vastas sügavusest suurest karjumisest kõlatuks muutunud piinatud hääl.

«Ah, vaene mees! Oodake natuke!»

Gyurile tulid meelde õunad, mis emand Mravucsan talle hommikul taskusse oli pannud.

«Halla! Tälielepanu! Ma viskan teile seniks paar õuna alla, kuni ma midagi välja mõtlen.»

Üksteise järel võttis ta õunad taskust ja viskas lõhesse. Korraga ta kohkus. «Oi, nende hulgas oli ka Veronka oma. Kui ta äkki vihastab!»

«Leidsite?»

«Leidsin. Tänan.»

«Palun, ärge seda punast sööge, sest see pole minu oma.»

«Ei söö.»

«Näib, te olete vist haritlaste klassist.»

«Ma olen Glogova vaimulik.»

Gyuri taganes üllatudes. püha jumal, Glogova vaimulik. Midagi imelikumat poleks ta maailmas enam kuulda võinud.

«Ma aitan teid kohe, auväärne preestrihärra, oodake ainult natuke.»

Gyuri jooksis kiiresti tagasi vankri juurde, mis seisis liikumatult all orus paremalt ja vasakult tõusvate viljatute lõhenenud mäekülgede vahel. Ümbrus nägi seal välja nagu pooleks lõigatud moonikupra sisemine osa. Täiesti vankri juurde

polnud Gyuril vaja minna. Kust ta häält kuuldi, hüüdis ta Janost.

«Võta hobustelt ruttu ohjad maha ja too mulle järele, hobused seo mõne puu külge!»

Janos kuulas sõna, aga suure porina ja peavangutamisega. Ta ei suutnud kuidagi taibata, mis võis olla juhtunud, kuhu on ohje vaja. Ta oli küll kunagi ketrajatelt kuulnud sedalaadi muinasjuttu, et Puumurdja Gäbor oli kord kaks karu metsas oma vankri ette rakendanud. Ega ohje ometi. niisuguse asja jaoks vaja olnud?

Ükskõik. Peab, siis peab. Ta viis ohjad õlal isandale lõhe juurde järele. Seal sidusid nad siis kaks ohja kolgu rihmapidi kokku ja lasksid sügavikku.

«Haarake sellest kinni, härra preester. Me tõmbame teid Janosega kahekesi üles!»

Preester tegi, nagu Gyuri oli öelnud, viimast jõudu pingutades haaras ta sel viisil pikendatud ohjadest kinni, ja ehkki lõhe järsud seinad nüüdki ta jalgade all varisesid, tõusis ta õnnelikult maapinnale.

Aga kuidas ta välja nägi! Paljas tolm, paljas

217

«Mis oleks siiski võinud kergesti lõppeda kõige hirmsama surmaga, kui jumal poleks saatnud teid.»

«Kindlasti oli siin osa ka jumalal. Mul murdus teel vankritelg, ilma selleta poleks ma sinna tulnud.»

Preester tõstis liigutatult pilgu taeva poole. «Kui ma elan ka sada aastat, ei unusta ma teie armastusväärset lahkust, ma liidan teie nime oma palvetesse. Aga oh ma tänamatu, ma ei ole veel teie nimegi kiisinud.»

«György Wibra.»

«Beszterce kuulus advokaat? Mu jumal, nii noor!

Ma rõõmustan, et ma võin suruda tähelepanuväärse inimese kätt, keda ülistab kogu Beszterce, aga praegu rõõmustaksin ma, sada kõrda rohkem, kui minu päästjana seisaks jõuka härra asemel mu ees vaene rändav üliõpilane, kellele ma võiksin sobival kombel tasuda. Aga kuidas ma teie suhtes oma tänu väljendan? Ma tean, te ei võtaks minult midagi vastu. . .»

Gyuri huultele ilmus kaval naeratus. .

«Küsimus! Kas te teate, et advokaadid on väga ahned?» .

«Ah, kõnelge, kõnelge!» Ebakindlalt, kahtlevalt vaatas preester Gyurile otsa. «Tõsiselt? Te ei tee minuga nalja?»

Advokaat ei vastanud kohe. Tummalt astusid nad paar sammu mööda küngast üles välgust lõhestatud metspirnipuu poole, missuguses suunas seisis vanker:

«Tõepoolest,» ütles ta siis kohmetu, peaaegu väriseva häälega, «midagi võtaksin ma heameelega vastu.»

«Ainult palun rääkige ilma häbenemata!»

220

«Mul tuli meelde, et mul on vankris midagi, mis kuulub teile.»

«Teie vankris?»

«Millest teie ei tea ja millega te mind õnnelikuks teeksite.»

Preester sirutas innukalt mõlemad käed välja.

«Olgu see mistahes, see on teie oma.»

Ei läinud enam poolt minutitki, kui nad olid üleval pirnipuu juures.

«Seal ta seisabki, see minu vanker!»

Preester vaatas, kõige esmalt hakkas talle silma punane päevavari, selle all väike must õlgkübar valgete karikakardega ja veelgi allpool särav nägu.

Kõik see ta ees oli nii tuttav, päevavari, kübar, karikakrad ja nägu.
Preester võpatas, nagu oleks ta näinud und, seejärel hüüatas ta, haarates advokaadi käe:

«Mu jumal,. minu Veronka!»
Advokaat naeratas vaikselt, langetas vaimuliku ees pea ja pani käed anuvalt kokku.

«Õigupoolest teie Veronka,» parandas preester ennast heatujulise häälega, «kui te nii tahate.»
Selleks ajaks oli Veronka juba oma venna ära tundnud, ta hüppas vankrilt maha ja jooksis kiiresti tema juurde, hõigates lõbusalt:
«Ma olen siin. Mul pole midagi viga. Oi, küll sa võisid muretseda. Aga meie vanker läks katki.
Oi, kui sa oleksid näinud meie hobuseid. Ja mis veel kõik ei juhtunud. Madame Kriszbay tõin ma ka ära.»
Preester kaelustas teda. Ta rõõmustas, et Veronka tema hädast midagi ei teadnud. (Missugune tähelepanuväärne inimene see Wibra, et ta last ei kohutanud.)

«Hästi, hästi, mu väike südameke, pärast jutustad sa kõik järjekorras.»
Aga Veronka tahtis korraga kõik ära rääkida, vankri purunemise Babaszekis, Mravucsanide õhtusöögi (õige, onu Mravucsan saadab tervitusi), tänase tee üksikasjad, smaragd kõrvarõnga kaotamise ja leidmise. . .
Preester, kes hakkas pikkamisi seosest aru saama, segas õrnalt vahele.
«Kas sa austatud leidjale andsid midagi?»
Ootamatu küsimus puudutas Veronkat ebameeldivalt; ta vaikis, nagu oleks keegi vuriseva vokirattasse pistnud kepi. .
«Ei, ei. Kuidas sa seda mõtled?» vastas ta abitult, kohmeiult. «Ei sobi ju, aga tema ei tahtnudki midagi.»
«Ma imestan, sest minult ta juba nõudis tasu.»
«Võimatu,» jahmus Veronka, uurides Gyurit ühe silmaga. (Mingi eriline, nimetu kahtlus hakkas ta südames tõusma.)
«Ja mida ta küsib?» lisas ta karedaks muutunud häälega.
«Ta küsib üsna palju.»
«Palju?» kogeles Veronka kahvatades.
«Ta küsib tagasi kõrvarõngast, mille ta leidis, aga koos omanikuga,» ütles preester pidulikult.
«J a mina juba andsingi.»
Veronka langetas pea, nagu oleks see kaela juurest murdunud, ta nägu lõi hõõguma nagu tõrvik, rind tõusis palavikuliselt, ninasõõrmed värisesid. . . Oi, kohe puhkeb ta nutma!
«Sa siis ei vastagi midagi? Kas ma tegin hästi, et ma su ära andsin? Mis? Vasta siis, Veronka!»
Gyurigi astus tema juurde, küsis vaikse julgusetu häälega:

«Preili Veronka, ma vannutan, ainult üks sõna!»
Veronka taganes aralt kõdunenud pirnipuu alla, mille üks oks rippus peaaegu maani ja kattis teda teataval määral.
«Oi, mul on nii häbi,» kogeles ta kustuva häälega, «mul on nii häbi. . .»
Ta ei lausunud sõnagi rohkem, mitte ainsatki sõna, puhkes ainult äkki nuuksuma. Tuulehoog tuli Brana kohalt, raputas tublisti vana puud, mis siis kuulekalt puistas Veronka pähe ja riietele oma kahvatupunaseid õisi, võib-olla viimaseid, mida ta oma vanadel päevadel veel võis kanda.

KOLM SÜTT

Seal ta istub vankris - madame, ta ei tea millestki midagi, tunneb ainult, et on näljane. Tütarlaps, kes peab tema hoolealuseks saama, hüppab vankrist maha, jookseb ära, hüppab ühele pikamantlilisele isikule kaela ja nad räägivad puu all millestki elavate žestidega, sädelevate silmadega. Seejärel tuleb väike tütarlaps tagasi, hüpeldes rõõmsalt nagu lambatall, õhetades nagu roos, hoides käest noormeest, kes leidis eile kõrvarõnga. Kõik see on nii ootamatu ja imelik. Kuni kinnitatakse vankri murdunud telge, hobustele rauad suhu pannakse ja nad uuesti vankri ette rakendatakse, sosistab pikamantliline mees, kes on tütarlapse vend, usaldavalt: «Teie kasvandik sai mõrsjaks.» Püha jumal, millal, kus? Aga praegu, puu all.

Ah, madame Kriszbay, ma tunnen, et te peaksite nüüd minestama, osalt kui peen daam lihtsalt sündmusest kuulmise peale, osalt sellepärast, et olete sattunud nii ebanormaalsete inimeste hulka; aga odekolonnipudel on väga sügaval kohvris ja nii on siiski parem mitte minestada, vaimsest nördimusest on küllalt.

Sest puu on väga ilus asi flirdiks, armastuse avaldamiseks kuuvalgel õhtul, aga kosimiseks, kihluseks (eriti romaanides) on soovitav ilusasti sisustatud salong. Neiu jookseb uksest välja, kui ta on häbelik, või põlvitab õnnistust oodates

oma vanemate või ka hooldajate ette, kui ta pofe väga häbelik, - aga kuhu peaks ta põlvitama puu all?

Kohutav! Puu all! Vabaabieluliste kohta öeldakse: «Puu all laulatatud.» Missugune häbi! Mis hakatakse selle kohta ütlema? Sest kuigi mitte laulatus, siis kihlus oli ometi puu all! Seda on võimatu eitada.

Kõik see vaevas madame Kriszbayd, Veronkat mitte. Tema mõtles, vastupidi, sellele, et kui on ilusaid ilmu, tuleb ta mõnel päeval siia oma visanditevihikuga ja jäädvustab vana puu.

Sel ajal veeres vanker vaikselt. Et kutsar poleks ära mahtunud, laskis Gyuri tal maha tulla ja jala vankri järel käia. Ta võttis ise ohjad ja Veronka pidi istuma ta kõrvale pukki. Jumal, jumal, mis küll külas öeldakse, kui neid nii nähakse!

Nad rabelesid end välja pooleks lõigatud moonikuprast, kus tihedalt vahelduvad mäelõhed, jõesängid, varisevad nõod, all orus tuleb kivilt kivile hüpeldes jälle nähtavale Bjela Voda ning jookseb siis kõikjal vankri kõrval nagu mustlaslaps. Siin hea tee peal läheb kaless juba kiiremini, rattad põrisevad heatujuliselt, ja lastes ohjad lõdvaks, andub Gyuri oma hinges mõtteile juhtunu üle. . .

Kas see kõik pole ainult uni? Ei, ei, Veronka istub ju tema kõival ja taga vestleb auväärne härra Jänos Belyi gallide keelt murdes madame Kriszbayga. Jah, see on puhas tõelisus. Mida ta teab, seda ta ka näeb. Usutamatum kui romaan, aga siiski tõelisus. Kas ta oleks eile uskunud, et veel enne kui päike kaks korda looja läheb, leiab ta oma päranduse ja satub veel lisaks oma naise peale. Kokku kahekümne nelja tunni sündmused. Eile samal ajal ei teadnud ta veel, et maailmas on

olemas Veronka Belyi. Kummaline! Ja seejärel hakkas ta mõtlema, missugune näeb maailm välja ilma Veronkata. Arusaamatu, kuidas ta eile sel ajal mingit puudust ei märganud. Kuidas see võimalik on? Aga pöörased rattad vurisesid nii meeletult, et ta ei suutnud oma eilset mina kokku koguda. Need imed! Üks legend (vihmavarju oma) varises kokku, aga teine tekkis tema asemele. Maa ja taevas ilmusid advokaatideks, et aidata teda päranduse juurde. Taevas saatis une, lõhe maa sees protektori.

Ta süda paisus, kees, juubeldas, prassis suurest õnnest: hei, kui sa teaksid, tüdruk, kui rikkale isandale annad sa oma käe!

Teda hällitas, tõstis, kõditas see mõte ja ta naeratas salaja, nagu ümberriietatud kuningapoeg: kui sa ainult teaksid, väike! .

Kopanyica mäeselja tagant, mis ulatub orgu nagu mingi sirm, hüppab korraga - hip-hop oma

põrnika selja taoliste majakestega välja Glogova.
«Olemegi kodus,» ütleb Veronka.
«Kuspool kirikla on?»
«Küla teises otsas.»
«Öelge siis, kus on vaja keerata paremale, kus vasakule.»
«Hästi, hästi, isand kutsar; pange nüüd aga otse.»
Teele valgub lavendlilõhna. Kordamööda ilmuvad nähtavale tuttavad väikesed aiad oma latt-taradega, kõrgete päevalilledega, kruusid teivaste otsas, laialilaotatud kangad aialattidel. Vitstest punutud väravate ees mängivad särgiväel lapsed äramurtud potikõrvadega hobust, õuel rabeleb varss, kelluke kaelas.

Küla on nii-öelda rahvata: kes aga kaela kannab, töötab väljas põllul, naispere on läinud aga peremeestele valmiskeedetud sööki viima. Ainult koolimajaesisel murul on elu, sumin, aga lapsed pole enam väliselt nii ühte nägu nagu kord, õpetaja Majziki rioorpõlves; on segamini heledapäised, tõmmud, kõhetud, jässakad ja nad hüüavad kaariku poole ungari keeles oma tere jumalime.
Meestest logelevad kodus ainult «magnatšid». Telliskivikatusega kena maja tornaatsil lehvitab kübarat Gongoly peremees, kes on jubedalt paksuks läinud: tal on niisugune vats, nagu oleks ta kümme aastat trellide taga istunud. 2 Sepikoja ees istub Klincsok, popsutades vaikselt piipu, kuni sepp tõmbab rattale rehvi peale.
«Kuhu nüüd, kuhu nüüd?» hüüab ta käte ja jalgadega auväärse preestrihärra poole viibates. «Me valisime juba uue preestri!» (Näib, et preestri kadumajäämine oli vist tekitanud ümbruskonnas elavat sensatstooni.)
Võtaks pagan, kuidas see Glogova on edasi arenenud! ülal künkal Krizsanite maja taga valendab kaheteistkümne astmega kalvaarmägi. Ja siis missuguse ilusa sihvaka plekk-katusega torni on nad kirikule püstitanud! Selletaolist pole kuni Losoncini kuskil. Ainult et Losonci omal on kukk otsas.
Küla keskel kõrgub «püha Peetruse Vihmavarju» nimeline võõrastemaja, tema taga seisab metsviinamarjaga ülekasvanud väljapaistvalt ilus sammastega majake (Sztrelnyiki Mihäly vanal vundamendil), valge, nagu suhkrust nikerdatud;

1 Tornaats - sammastele toetuv terrassitaoline katusealune ungari talumajade ees.
2 Talupoeg läheb tavaliselt ainult vanglas paksuks. (Autor.)

maja taga on taraga piiratud aed,. ees seisavad ülbelt reas sirged noored paplid nagu mingid grenaderid. ..
«Kelle maja see ori?» küsib Gyuri taha pöördudes.
«Ta peremees istub seal pukis.»
«Ah nii! Teie oma, Veronka?»
Tummalt, häbelikult noogutas neiu pead.
«Üks väike vilets maalappki on seal juures;» lisas papp teatava uhkustundega.
Gyuri tegi hooletu näo.
«Me ei vii seda muidugi siit ära, olgu venna jagu. Eks ole, Veronka?»
Siis pöördus ta uuesti taha ja ütles preestrile:
«Veronkal on nii suur kaasavara, et sellest oleks krahvinnalegi küllalt, aga auväärne preestrihärra pole sellest rääkinud ega ka ta ise mitte:»
Selle mõistatusliku lause peale vajus preester, samuti Veronka nii mõttesse, et ei oleks kojujõudmist märganudki. Gyuri .oleks edasi sõitnud, kui Visztula poleks hüpanud rõõmsa vingumisega

nende peale ja kui väravas nuttev emand Adamecz poleks kiljatanud:
«Püha neitsi Maria! Sa oled teenijatüdruku alandlikku palvet kuulda võtnud!»
«Hopp, peame kinni! Oleme kodus. Tehke värav lahti, emand Adamecz.»
Emand Adamecz pühkis pisarad ära, laskis roosikrantsi rinnale vajuda ja läks väravat avama.
«Kas lõuna on valmis, emand Adamecz?» küsis auväärne preestrihärra agaralt.
«Oi, kus ta siis on, kus ta siis! Kellele ma oleksin pidanud keetma? Kõik uskusid, et auväärne preestrihärra on otsa saanud. Ma ei ole täna jumala tulukestki üles teinud. Sest milleks ka? Ma

oleksin ta nagunii kustutanud oma voolavale pisaratega.»
«Hästi, hästi, emand Adamecz, tean, et te minu pärast kurvastasite, ma tunnen teie head südant, aga vaadake siis nüüd midagi lõunaks, aga kiiresti, kallis mammi, sest me oleme kõik nälga suremas.»
Veronkas tekkis emand Adameczi sõnadest kahtlus ja ta hakkas venda küsitlema, mis tollel viga oliolnud, lõpuks puhkes ta isegi nutma, saades ka Gyuri peale väga pahaseks, et tema eest midagi salajas peetakse. Viimaks tuli talle jutustada kõik, millest ta väike süda lausa lõhkes, kui ta mõtles, missuguses hädaohus ta vend oli viibinud.
Suure sagimise sees kees vahepeal väljas köögis lõuna, oli tegemist kahel teenril ja teenijapiigadel.
«Löö ruttu vahtu, Hanka! Too natuke soola, Borbala: Kas hani on juba kitkutud? Ah teid laisk-vorste! Liigutage, pöörake ennast ometi, noh, üks, kaks, kolm, Andras, nopi ruttu aiast natuke peter-selli. Oh, jumaluke, on aga preili toonud kõhna kasvatajanna! Nägite? Noh, emand Adamecz (ütles ta endalee, sul on jälle tööd, et seda pintslivart paksuks sööta. Anna siia see pann, mitte see, teine! Sina aga, Borbala, riivi natuke saia.. Aga see noorhärra, kes nendega kaasa tuli, on kena, kust nad ta kaasa võtsid ja misjaoks nad ta kaasa võtsid, seda ma ei suuda välja arvata. ütlesid midagi?
Et sina ka mitte! Eesel! Kui juba mina ei tea, mida siis sina teadma peaksid, tibukene. Niipalju on siiski kindel, et preili silmades on midagi imelikku. Seal on mingi lugu. Jäägu ma küürakaks, kui ei ole. Ma ei oska ainult välja lugeda.»
Emand Adamecz vatras palju, nii head kui halba, aga keetis ta ainult head, varsti kandis ta lauale

niisuguse lõuna, et isegi armunud sõid seda hea isuga. ,
Pärast lõunat palkas Gyuri ratsamehe, kes viis kohtueesistujale Sztolarikile Besztercesse kirja.
Kallis hooldajapapa! (nii lausus kiri)
Teatan teile suurtest asjadest, aga ainult lühidalt, üksikasjad pärast suusõnal. Leidsin osalt emand Münczi kaudu, osalt pimeda juhuse läbi oma isa päranduse, täpsemalt vihmavarju. Praegu olen siin Glogovas preestri juures,- kellelt ma palusin ta õe Veronka kätt. Ta on väga kena neiu, ja peale selle pääsen ma oma päranduse juurde ainult siis, kui ma ta ära võtan, On erilisi asjaolusid. Saatke palun ratsamehega kaks kuldsõrmust, kullassepp Samuel Huszaki poest ja mu ristimistunnistus, mis on teie hooldamisdokumentide hulgas. Tahaksin, et esimene kuulutamine võiks toimuda juba ülehomme.
Jään jne.
Ta kinnitas ratsanikule, et see ruttaks.
«Küllap mina ruttaksin, aga hobune ei taha.»
«Siis aja teda!»
«Tjaa, issand pole viiskudele kannuseid loonud!»
Slovaki poisi! oli halb hobune, aja. hobune oli aga väga kiire. Nii jooksis päev mööda nagu minut. Järgmisel päeval põriseb väljas kaarik, ja kes tuleb tornaatsilt sisse! Aga kohtueesistuja, härra Sztolarik.
Temagi üle aga, oli ta nii suur härra ja meeldiv inimene kui tahes, rõõmustas ainult preester. Ve-ronkat ta pigem kohutas. Koos temaga oleks nagu sisse tulnud külm, jäine õhuvoolus, Mispärast ta küll siia tuleb?

Eesistuja oli aga tüdruku vastu küllalt südamlik, küllalt lahke.

230

«See siis ongi väike Veronka?»
«Muidugi see,» vastas Gyuri võidutsedes.
Muidugi tähendas võidukust. (Oh issand, kui armas on see meie keel!) .
Eesistuja lõi patsudes oma suure kämbla Veronka väikesesse pihku, ja et see juba kord sellistele vanahärradele hästi sobib, näpistas ta kahvatunud nägu vallatult, see aga ei suutnud sellegipärast punaseks minna. Halb aimus tegi Veronka südame raskeks: miks ta küll siia tuli?
Gyuri isegi oli üllatunud. Raskesti paigalt liigutatava eesistuja tulek näis vähemalt imelikuna.
«Tõite?» küsis ta kobamisi.

«Tõin.»
Veronka hingas kergendatult. (Gyuri oli juba keskpäeval teda pühendanud sellesse, et ootab Besztercest sõrmuseid.)

«Andk'e siia!»
«Pärast ehk,» lausus eesistuja venitades. «Enne pean ma sinuga rääkima.»
Enne peab ta rääkima! Järelikult tahab ta öelda midagi niisugust, mida hiljem ei saaks (see on, pärast sõrmuse kätteandmist). Veronka tundis maailma enda all vajuvat.
Gyuri tõusis tujutult oma kohalt Veronka kõr
valt, kelle käed hakkasid heegelnõelaga närviliselt
siia-sinna liikuma.
«Tulge minu tuppa, hooldajapapa!»
Gyuri tuba oli L-kujuliselt ehitatud kirikla lõpus. Endistel aegadel, kui koolimaja polnud veel ehitatud; oli see olnud klassirnum (vana emand Adamecz oli näiteks veel siin oma abc-d õppinud).
Juba eelmine preester oli jaganud ruumi kena laudseinaga kaheks; sisemisest suuremast poolest tegi ta külalistetoa ja teisest toidukambri.
231
Veronka tundis praegu ainult seda, et ta on lõputult õnnetu ja et ta annaks sellel hetkel kõik, mis tal on, et kuulda, mis nad räägivad. Kõik, aga kõik sõltub ju sellest. Mingi deemon, kes polnud ilmselt kunagi käinud nunnade juures kasvatusinstituudis ega olnud õppinud, kuidas häbitult kuulatada, hakkas ajama, keelitama: «Jookse, Veronka, ruttu toidukambrisse, seal sa kuuled, mis nad räägivad, kui sa ilusasti vaikselt ja ennast varjates oma kõrvakese õhukese seina vastu paned.»
Veronka ei lasknud ka end paluda, ta läks, tormas. (Uskumatu, kui palju mett on õelate sugestioonideemonite keelel) See hästi kasvatatud peen laps oli võimeline kükitama kurgitünnile rasvamannergute ja loomajahukottide vahele ja närve pingutades iga häält tähele panema.
Sügavat vaikust segas vaid ta südame põksumine ja aampalgi küljes rippuvate rasvaste seakülgede tilkumine. Suurest soojusest hakkasid need kolletama, kibedaks minema ja tilkuma, pots, pots, pots. Potsus, tilkus tema ilusale reseedavärvi kleidilegi - aga kes hoolis nüüd veel sellest? . . .
«Denique sattusid sa vihmavarju peale, nagu sa ütled,» kostis selgesti eesistuja hääl, «aga kas sa oled seda juba näinud?»
«Milleks,» vastas Gyuri. «Varanduse juurde pääsen ma ikkagi alles pärast laulatust.»
«Miks mitte varem?» .
«Sest ma ei taha vihmavarju lugu väga paljudel põhjustel avaldada.»
«Näiteks?»
«Esiteks seepärast, et preester satuks üldiseks naerualuseks.»

232

«Mis sul preestriga asja?»
«Teiseks, et see oleks ebadelikaatne Veronka suhtes; ta usuks, et ma tahan teda ainult vihmavarju

pärast naiseks võtta.»
«Aga seda saab ta ju hiljem ikkagi teada.»
«Ma ei ütle talle seda kunagi.»
«On sul veel mõni põhjus?» .
«On. See, et nad ei annaks võib-olla pangatšekki mulle kätte, see pole ju nimeline, millega ma tõendaksin, et see on minu jagu. Pigem on see nende oma, kelle käes ta on. Ja võib-olla ei saaks ma enam tüdrukutki; kui varandus on nii suur, kui me usume, leiab ta endale iga sõrme jaoks magnaadi.»
Veronkal käis pea ringi. Ta kujutles, et nii löödi Jeesus Kristuse kehasse naelu. nii löödi. Ta ei saanud palju aru sellest mõistmatust vestlusest — vihmavari, pangatšekk, suur varandus. Missugune varandus? Aga ühte hakkas ta mõistma, et tema on ainult vanend mingi äraarvamatu mõistatusliku sihi saavutamiseks.
«Hästi. hästi,» alustas eesistuja teatava vaheaja järel, «igal juhul on asi kuni selle ajani komplitseeritud, aga kõige suuremad komplikatsioonid tulevad alles pärast.»
«Noh, mis võiks tulla?» küsis. Gyuri ebakindla häälega.
«Ära sega nüüd vahele, oota enne ära. Kõigepealt jõuame selgusele, kas sa armastad tüdrukut?»
Vaene Veronka värises oma peidupaigas nagu külmetav lind. Ta sulges silmad nagu surmamõistetu tapalaval, keda juhib rumal instinkt, et kirves nõnda pole nii hirmus. Oi, mida ta vastab?

«Ma usun, et armastan,» vastas Gyuri ebakindla häälega. «Ta on nii kena. Kas ta teile ei meeldi?»
«Kuidas siis, ega minagi ole sarvest. Küsimus on aga see, kas sa oleksid ta kätt palunud, kui poleks olnud seda vihmavarjulugu? Vasta siiralt!»
«Mulle poleks see pähegi tulnud.»
Kuskilt naabrusest kostis kiljatus ja selle järel mingi kolin, nagu siis, kui mingi mööblitükk ümber lükatakse.
Eesistuja muutus tähelepanelikuks ja küsis seinale näidates:
«Ega sa ei tea, mis sealpool on?»
«Ma arvan, toidukamber.»
«Võimalik, mõni naisteenija nägi hiirt.»
Nojah. Nii paistab tragöödia kõrvaltoast, kui seinad on õhukesed; kui õhukesi seinu pole, ei paista isegi seda. Mõni teenijatar nägi hiirt või purunes üks süda. Kes võib teada, meeleheitel ja lõbusal kohkumusel on üks hääl. Astel südamesse löödud, jooksis Veronka vabasse õhku, rohkem ei tahtnud ta enam teada, ainult välja siit, sest ta lämbub, ära, ära siit, teadmata kuhu, kuhu tahes. . . Ja see kõik tundub kõrvaltoast, ef emand Adamecz või Hanka sattus hiirele peale astuma..
Ükskõik, tundugu kuidas tahes, ta tundub ju ainult pool minutit, seejärel ununeb, tähtis jutuaine käib temast nagu äkkega üle.
«Sa ütled, et sul poleks tulnud pähegi tema kätt paluda. See'p see asi ongi. Sõrmusega ei tohi mõtlematult talitada, veel vähem laulatusega. Vaatame enne põrsa ära - vihmavarju,õigemini tema sisu, seejärel võib rääkida.»
Gyuri keerutas sigaretti ükskõikselt sõrmede vahel ja mõtles endamisi: vananeb Sztolarik, et

nii palju narrusi kokku lobiseb. Ta püüdis tema vastu siiski viisakas olla.
«Ma olen seda mõelnud, kallis hooldajapapa, siin pole muud teha, kui tüdruk naiseks võtta.»
Sztolarik tõusis toolilt, jäi noormehe ette seisma ja naelutas oma kavalad pilkuvad silmad teraselt teisele näkku: nagu tahaks ta sinna paisata mingit suurt argumenti.
«Aga kui sa pääseksid ilma Veronkata oma päranduse juurde?» .
Gyuri ei suutnud maha suruda põlglikku naeratust.
«Ma ju seletasin just praegu,» lausus ta kannatamatult, «et seda ei saa, aga kui saakski, ei jätaks ma pärandusest välja seda, mis on osalt leid, sest saatus on selle nagu kavatsetult tema juurde veeretanud.»

Sztolarik pööras nüüd küsimuse ümber.
«Aga kui sa ei pääsekski Veronka kaudu oma päranduse jutlrde?»
«Näib, et selle võimaluse võib kõrvale jätta.»
«Nii? Siis pane tähele, Gyurka, vennas, sest nüüd tureb kõige tähtsam.»
«Hästi, ma panen tähele.»
Aga ta mõtted olid mujal, hajameelselt, kannatamatult koputas ta sõrmedega lauale.

«Kui ma tiina hommikul, tänu sinu kirjale, läksin kullassepp Huszäki juurde, et osta sõrmused ja need sinu ratsamehega ära saata (ma ei näinud siis veel undki, et tulen ise), polnud härra Huszäkit poes, oli ainult ta abiline, József Klaniczay, see jänesemokk.».
Gyuri noogutas pead, et tunneb teda.
«Ütlen talle, et andku kaks kuldsõrmust. Ta küsib: «Kellele need lähevad?» - «Lähevad kau

gele,» vastan. «Kuhu?» - «Glogovasse.» - «Ega . mitte preestripreiIiIe?» - «Aga just temale.»

«Suurepärane aare,» ütleb ta. «Te. siis tunnete teda?» - «Väga hästi.»»

Gyuri lakkas koputamast, teda haaras hirm, erutatult hüppas ta püsti.

«Ta rääkis midagi Veronkast?» .

«Saad kohe teada. Sõnast tuli sõna, kuni Klaniczay sõrmuseid sisse pakkis. «Kust. te tunnete preestripreilit?» - «Olin mullu Glogovas.»

«Mida kuradit te Glogovast otsisite?» - «Küla laskis teha hõbekäepideme ühele vanale vihmavarjule, mida nad kirikus hoiavad. Hullud, ei julgenud seda siia tuua,» ütles ta, «kartsid, et varastatakse ära, kuigi see pole kahte krossigi väärt; ma pidin sinna sõitma, et talle käepide teha.»»

«See oleks ju kohutav!» hüüdis Gyuri kahva tudes. .
Kohtueesistuja naeratas üleolevalt.

«Seepärast ütlesin, mu sõber, et kõigepealt jõuame vihmavarju suhtes selgusele.»
«Lähme siis! Otsime preestri üles!»

Maa põles ta jalgade all. Ta oli oma pärandusele juba nii lähedal, ja nüüd on see jälle ta ees auranduses nagu virvatuluke, mis meelitab rändajat enda järel.

Preestrit oli kerge leida, ta söötis tuvila juures oma tuvisid. .

«Kuule, püha isa,» kõnetas teda Gyuri, kes oli eilse õhtusöögi jooksul läinud oma tulevase naise vennaga per tu: «Eesistuja, kui ta juba kord siin on, tahaks näha kuulsat vihmavarju. Võib?»

«Aga miks mitte?» Ja samas hüüdis ta emand AdamecziIe, kes kitkus tornaatsil kana:

«Kallis vanarnamma, tooge kirikuvõti välja!» Vana emand Adamecz läks sisse ja tuli kohe suure kirikuvõtmega ning juhtis preestri ees minnes külalised jahedate võlvide all ajaga tumedaks muutunud pinkide vahelt läbi kiriku.

Oh kui ilusad on need kehvad külakirikud! ta kõik see, mis nende juurde kuulub. Muru kiriku ümber, punased, rohelised ja igasugused kirikulipud oma rihmadest pidemetes pinkide äärtel, ilusate leebete naiste portreed, Sancta Barbara, Sancta Rosalia ora pro nobis. Kui palju pühi legende ühes hunnikus! Taevaelanikud on toodud siia poolele teele (sest kirik on pool taevateed), kus nad võivad olla koos maaelanikkudega. Vastas on peaaltar lastele pähkleid jagava püha Nikolausega, Glogova endise kaitsepühakuga.

(Seepärast endise, et veidi aega tagasi hakkas püha Peetrus kätt tema leiva järele välja sirutama.) Vasakul, pühitsetud vee anuma juures, on Kristuse pilt, kunstlik roosipärg okaskrooni kohal. Siin palvetas noor preester sel päeval, millal Billeghi Mäte tõi ära Veronka kui ematu lapse. Kõik on nii vaikne ja majesteetlik, süngetest müüridest õhkub rahu ja õnnistust ja veel viirukihõngu, mis nagu pühapäevast saadik hajumata, ühineb kanepijuukseliste Glogova tüdrukute lillekimpude lõhnaga, siin ta lendab, siin ta lõhnab, kiikudes ülemisest aknast sissehiiliva päikesevalguse sädeleval vihul. Kõigel on siin oma ajalugu; paksud kirjud vahaküünlad ostis jumalale Miklós Domanyiki naine, kui jumal ta mehe enda juurde võttis: käsi peseb kätt, võiks mõelda, aga nii ei ole, sest ilusa altarilina õmbles välja emand Gongoly, kes hil-

jem ikkagi uppus (jumalale ei või ikka altkäemaksu anda).

«Siia, siia, austatud härra, käärkambrisse!»

Kui nad sisse astusid, torkas see neile kohe silma, seal oligi missariiete, pluviaalide ja stoolade hulgas kunagise Pal Gregoricsi vana vihmavari, ta luitunud punane riie naeratas tuttavlikult, ainult hõbedast käepide, ah, hõbedast käepide säras võõralt.

Gyuri vaatas seda tardunult, ainiti, ta ei suutnud sõnagi lausuda. Ta tundis, et saatus võitleb tema vastu. Oks kurat käib ta järel ja kihutab tagant: «Tõtta ainult, tõtta oma pärandusele järele,» teine kurat käib ta ees ja narrib teda: «Tule ainult, tule, ta on siin.» Aga on ka kolmas kurat, kõige vilkam, kes keskmist kuraditki ennetades tolgendab seal sihi juures ja kui Gyuri- sinna jõuab, ütleb ta õela irvitusega: «Siin pple midagi.»

Sztolarik säilitas külma vere, ta uuris suure tähelepanuga varju käepidet, nagu huvitaks teda kunstiline töötlus.

«Kas alati on olnud see käepide?» küsis ta.

«Oh ei! See on massiivsest hõbedast ja tõepoolest kena töö. Suur meister on see Beszteree Huszak, tema tegigi. Suvatsege ainult hästi vaada,ta seda maitset, seda stiili. Kas pole suurepärane asi, mu koguduseliikmed üllatasid mind sellega mullu, kui ma Szklenos tervisvetel olin. Luukäepide oli ammu murdunud, teda sai veel vaevu kasutada. See on muidugi Istvan Klincsoki teene, tema algatas korjanduse. Oh, on veel usklikke ristiinimesi!»Seejärel pöördus ta Gyuri poole.

«Ma tutvustan sind pärast selle Klintsokiga. Tõesti austust vääriv mees.»

Gyuri oleks tahtnud austust vääriva Klincsoki

põrgusse saata - ja oleks olnud ka kellega, sest ta selja taga oli jälle esimene kurat, kes õhutas: «Tõtta oma pärandusele järele.»

«Muidugi hoiti ka vana vars alles?» küsis ta elavneva lootusega.

«Ei vist,» vastas preester, «see oli harilik puukepp; ma arvan, et emand Adamecz küsis selle tookord Veronkalt endale.»

(Preestri seest rääkis ilmselt keskmine kurat: «Vihmavarju käepide on emand Adameczi käes.»)

Ka eesistuja muutus nüüd uudishirriulikuks:

«Kes see emand Adamecz on?»

«Mu vana köögitüdruk, kes just praegu võtmed tõi.»

Härra Sztolarik hakkas valjusti naerma, pisaradki tulid tal silma, nii naeris ta. Kirikuseinad, põrandakivid kajasid tagasi, kogu kirik näis laginal naervat.

Kui nad siis kirikust välja jõudsid ja preester võtme sisse viis, tõmbas härra Sztolarik välja siidpaberisse mässitud sõrmused ja surus Gyurile pihku, öeldes vaikse huumoriga:

«Sinu endise loogika järgi pead sa nüüd emand Adameczi naiseks võtma. Mine siis, siin on sõrmused, kihlu ruttu!»

Gyuri ei vastanud salvavale naljale, ebakindluse tõttu närvilise agarusega- ruttas ta kööki, kus emand Adamecz parajasti koldeaugust loitva leegi kohal küpsetas pannkooke.

«Kuulge emand Adamecz, kuhu te panite kiriku vihmavarju vana käepideme?»

Emand Adamecz küpsetas esmalt koogi valmis, laotas selle ettevaatlikult puuvaagnale, kus oli juba suur kuhi, alles seejärel vaatas ta, kes oli teda kõnetanud.

239

«Et mu kullake austatud härra suvatseb küsida. vana käepidet? See oli nii, et Matykó jäi haigeks, mu väike õepoeg... just mullu kapsakoristamise ajal, aga see oli vist veel enne...»

«Mis see minusse puutub, millal see oli?» Emand Adamecz valas rahulikult uue taigna koogipannile.

«No jah. . . kuhu ma siis jäingi? Matykó juurde. See tuli tal kurjast silmast. Sest ta on tore poiss, see Matykó.. ».

Gyuri kopsis kannatamatult jalaga.

«Kas te ei ütle juba, kus ta on?»

«Eks ta sööb seal nurgas.»

«Vihmavarju käepide?»

«Kus sa sellega! Matykó.»

Seal kükitas tõepoolest pesuküna kõrval kummuli pööratud korvil istudes sinisilmne inäärdunud näoga slovaki poisike, ta veeretas käes kirjusid ube, kuna ta põsed olid punnis pannkookidest, mida ta kogu aeg suhu toppis.

«Pagana vanamoor, kas te olete kurt või mis?» pahvatas advokaat. «Ma küsin kogu aeg vihmavarju vana käepidet.»

Emand Adamecz vangutas laitvalt pead.

«Ma ju sellest räägingi... Matykó tehti, ma ütlen, kurja. silmag,aära, seal ta oli, mu südameke, vaike raasuke, selle vastu on aga ainult üks rohi, austatud härra, kullake, tuleb la.pse joogivette panna kolm põlevat sütt ja sellega teda kolm päeva joota. Aga jumaluke, ei aita, mitte sugugi ei aita, närtsib ja väheneb väike poiss päevast päeva, mu süda lausa lõhkes, kui talle peale vaatasin, sest mul on väga nõrk süda, auväärne preestrihärra teab küll. . .»

240

«Minagi tean seda, aga pöörduge juba asja juurde, jumala pärast!»

«Seal ma juba olengi, palun alandlikult, sest siis tehti pühale vihmavarjule uus hõbedast käepide ja preili, hea hing, kinkis vana käepideme mulle. Noh, ütlen, just see on Matykóle hea, kolm sütt sellest pühast puust; kui see ka ei aita, siis on ta välja valitud, saab jumala sõduriks Matykó.»

Mõtte juures, et Matykóst oleks võinud jumala sõdur saada, puhkes ta nuuksuma, hakkasid voolama pisarad — õnn, kui neid pannkoogitaignasse ei kukkunud.

«Emand Adamecz!» karjatas Gyuri ärritusest väriseva häälega. «Te ei põletanud ometi vihmavarju käepidet ära?»

Vanaeit vaatas hämmastunult talle otsa:

«Noh, kust ma siis muidu need kolm sütt oleksin saanud, kui ma poleks põletanud?»

Gyuri vankus vastu seina, köök hakkas koos temaga pöörlema, hullunult jooksid, ringi taldrikud, pannid ja potid, pliidiaugust näitas talle hiiglaslikku tulekeelt see vältimatu kolmas kurat, kes sihi juures alati sulle näkku irvitab: «Siin pole midagi!»

Aga korraga raputas Gyurit käsi, mis rõhus ta õlale, Sztolariki käsi.

«Oli, ei ole enam, nii et ära kurvasta, vennas. Saatus tahtis nii, ja punkt. Siitpeale ei aja sa enam, tühje unelmaid taga, oled jälle oma jõu hooleks antud. Usu, see on ka midagi väärt.»

VIIAKSE VAIKEST VERONKAT

Aga Sztolarik lohutas siiski asjata. Kerge on jutlustada, et maised varad meelitavad inimese eemale hingeliste juurest, sellegipärast on need maised varad head.
Kui inimesel sureb ta armsaim laps, leidub perekonnas ikka mõni suur tark, kes tahab tervendada valust visklevat südant, rääkides, et kes teab, mis lapsest oleks võinud saada, võib-olla oleks ta võllas surnud, on ehk veel paremgi, et see lõppes praegu ja nõnda, sellegipärast pole aga see tarkus kunagi veel ühtegi pisarat kuivatanud.
Sztolarikki kõneles jumal. teab mis kokku, Gyuri südant rõhus aga mõte, et ta ei saa kunagi mõisa, inglise parki ega muud, mis sinna juurde kuulub; kogu maailm näis ta ees uuena ja nukrana.
Ehkki see oli ainult endine. Kõik liikus edasi nii, nagu poleks emand Adamecz põletanudki vihmavarju vana käepidet. Muusikaline kell kirikla elutoas oli jõudnud rooma kaheni, mille peale ta ühe laulu mängis, emand Adamecz tõi supi sisse, auväärne preestrihärra otsis oma külalised üles, juhtis nad söögituppa, pani nad madame Kriszbay kõrvale istuma, ühe paremale, teise vasakule, kui ta äkki märkas, et Veronka on kuhugi kadunud.
«Just seda tahtsin minagi küsida,» ütles madame. «Kas ta siis härradega. ei olnud?»

242
«Ma arvasin,» lausus preester, «et ta teie juures oli.»
«Ma pole juba kaks tundi teda näinud.»
«Meie ka mitte.»
«Võib-olla on ta köögis.»
Madame Kriszbay tõusis pahase näoga oma eesistuja-kohalt, aga'kohe tuli ta õlgu kehitades tagasi.
«Köögis pole teda ka nähtud.»
«Noh, see on alles ilus nali,» ägestus preester ja jooksis ise välja, saates teenijad laiali, et nad otsiksid ruttu preili üles mõnest aiamajakesest, kus ta on ilmselt süvenenud romaani lugemisse.
Väljas kaebles emand Adamecz, et toit jahtub ja kõik rikneb.
«Tooge siis lauale,» käskis preester. «Keda siin ei ole, see lõunat ei saa. Nii suurt härrat nagu eesistuja ei või lõpuks oodata lasta, eriti kuna ta tahab koju sõita.»
Nii kantigi road üksteise järel sisse, supi järel riisipuder hanelihaga, täidetud kapsad, nina, kõrvade ja paksu kehaga põrsas - kuningaski ei söö paremat -, pannkoogid, aga Veronkast polnud kippu ega kõppu. Vahepeal tuli Hanka teatama, et teda ei ole kuskilt leitud.
Gyuri istus seal tundetult nagu risti kümme, ainult ta nägu oli kahvatu kui surnul.
«Noh, võib-olla on ta mesilasse magama jäänud,» tähendas preester, «või on (ta kõhkles ühe hetke, kas jätkata) ehk teie vahel midagi juhtunud?»
Ta vaatas Gyurile uuriva pilguga otsa.
«Meie vahel? Ei, mitte midagi,» vastas Gyuri halba aimates.
«Siis jookse, Hanka, uude majja, vaata mesilasse. Meie aga, mu härrad, joome, ärgem laskem

243
end segada. Ta on ju veel laps, keda tuju siia-sinna keerutab. Võib-olla jooksis ta mõnele liblikaIe järele. Suvatsege seda punast, härra eesistuja.»
Preester ei julgustanud niivõrd külalisi kui ennast, ta istus nagu nõeltel, südant ahistas mure, ta kõneles hajameelselt. Eesistuja küsis, kas tänavusel varajasel kuumusel siinsele saagile ka mingi mõju oli ja kui suur.
«Ma ei tea.»
«Kas auväärsel preestrihärral veel õdesid-vendi on?»
«Oli umbes kaks,» vastas preester. Ebatavalised vastused näitasid ta meeleolu rõhutust ja seda, et ta ainult sunnitud viisakusest nende hulgas istub. Lõpuks halastas eesistuja ta peale ja lausus musta

kohvi juures:
«Oleks parem, kui te ise vaataksite, kuhu preili on jäänud, auväärne preestrihärra. olge nii lahke ja käskige siis ka mu kutsaril hobused ette rakendada, sest Besztercesse on oma tubli tükk maad.»

Preester haaras juhusest kinni, madame Kriszbay palus samuti luba lahkuda, sest see, mis toimus, oli nii imelik, et temagi on muutunud rahutuks.

Kaks meest jäid omavahele. Tekkis piinlik vaikus. Seinakell tiksus viirastuslikult.

Gyuri vahtis liikumatult, pärani avatud silmadega ainiti oma puuris kössitavat kanaarialindu.

Seegi oli praegu nii kurb.

«Pane sina ka hobused ette,» katkestas lõpuks eesistuja vaikuse. «Lähme koos.»

Gyuri laskis selle peale kuuldavale midagi oige taolist, sellest polnud just hästi aru saada, aga

kuna ta ka pead raputas, oli selge, et ta ei kavatse lasta hobuseid rakendada.

«Aga sa pead tingimata ära tulema. Meie osa on siin läbi.»

«Ma üt.len, et võimatu.»

«Mispärast?»

«Kas te ei näe siis, et Veronka on kadunud.»

«Mis sul temast on? Vihmavarju käepide on ju ka kadunud.»

Gyuri toetas küünarnukid pahaselt. veiniklaaside vaheie.

«Mis loeb mulle vihmavarju käepide!»

«Nii? Sulle on siis tüdrukut vaja? Enne lõunat sa ju seda ei öelnud.»

Gyuri kehitas õlgu.

«See oli siis! Siis ma veel ei teadnud.»

«Nüüd sa siis juba tead?»

«Nüüd juba tean,» vastas Gyuri lühidalt.

«Oh, oh,» .lausus härra eesistuja mürgiselt, «millal Amor võis küll süüdata selle imepärase tule, sest tüdruku poolt ei näita tema kadumine mitte just suurt huvi.»

«Just sellepärast tunnen ma praegusel minutil kõiki põrgupiinu. Oh, hooldajapapa, uskuge, et praegu näib päranduse hävimine minu silmis lausa tühise asjana.»

Eesistujat puudutas sügavalt noormehe valu, mis nii siiral häälel esile tungis.

«See on juba teine asi. Tuline sarvik, nii siis räägigi. Siis jään ka mina siia. Tule, otsime pisikese üles ja vaatame talle näkku, mida ta siis tahab.» . .

Kui nad välja läksid, oli õuel juba suur lärm, kõige rohkem hädalIdas aga käsi ringutav emand Adamecz,

«Ma teadsin, ma teadsin, et see on lõpp. Muinasjutuhaldjat ei tohi sõrmega puudutada, sest ta läheb laiali täpselt nagu udu. Oh meie armas väike preili! ta oli Jeesuse pruut, ja ta tehti sureliku pruudiks, ja Jeesus käskis tal enda juurde tulla.»

Sztolarik hüppas ta kõrvale ja haaras ta käe.

«Mis te ütlete? Te olete midagi kuulnud?»

«Lehmakarjus Gundrose naine räägib praegu, palun alandlikult, et ta oli meie preilit näinud enne lõunat, kui preili möüda luhtasid otse Bjela Vada poole sammus, silmad nutetud . . . Oh jumal, see on ju selge.»

Köögiukse ees logeles naiste ja laste parv, keda kuuldus sündmusest oli kokku kogunud. .Nende hulgas oli üks samuti Veronkat aedade taga näinud, aga veel enne emand Gundrost.

«Kas ta oli kurb?» küsis Gyuri. .

«Nuttis.»

«Oh, häda mulle!» sosistas Gyuri meeleheitel.

«Me otsime ta üles,» julgustas eesistuja.

«Kust?»

«Ümbruskonnast, sest nüüd on juba kindel, et ta on seal, kohe saame teada, kus.»
«Noh, kui see nii kerge oleks.» ohkas Gyuri.
«Ainult muinasjuttudes on selle tarvis peegel.»
«Kohe toon ma kogu ümbruskonna siia!»
Gyuri raputas uskumatult pead, härra Sztolarik on vist hulluks läinud, et ta tahab siia tuua kogu künkliku ümbruskonna, koos orgude, metsade, saludega, et otsida, kus on Veronka. Härra Sztolarik aga murdis tegelikult millegi muu kallal pead. Veronka tuleb kätte saada kust tahes, ülejäänu saame siis temalt teada.

246

«Kus on auvaarne preestrihärra?» küsis ta ammuli sui vahtijailt.
«Ta läks kanepileo aukude juurde vaatama, kas preili pole sisse kukkunud.»
«Aga kus on kellamees?»
«Ma olen siin.»
«Mine ruttu torni ja löö suure kellaga häiret.»
«Ega siis tulekahju ei ole!»
«Ükskõik, kui ma käsin. Kas sa tunned mind?»
Kuidas ta poleks pidanud tundma? Enne notariks saamist oli härra Sztolarik olnud selles ringkonnas politseiülemaks ja juba siis oli Glogovas kasvanud tublisti sarapuukeppe, niisiis jooksis Kvapka Pal meeletult ja natukese aja pärast hakkas kell kõlama hädaohu juurde kutsuva tuhmi kuminaga: pimm, pamm, pamm . . .
Tuult ei olnud. Häirehääl lendas, lendas puhtalt, kõlavaIt kõikjale ja luhtadelt, orgudest, mägedelt, nõgudost, metsadest ja heinamaadeIt hakkas valguma põhjast, lõunast, läänest ja idast inimesi, kes jooksid kõikküla poole. Oli lausa imelik, kust tekkis korralga nii palju inimesi. Kes elab kord viimsel kohtupäeval üle peaingel Gabrieli pasunapuhumise, ainult see võib veel näha midagi taolist.
Rahuldatult. vaatas Sztolarik kirikumäelt rahvahulka, kes lõõtsutades pärale jõudis.
«No näed, nüüd on meil tarvis juba ainult keset küla seista, ja igast ümberkaudsest nurgast tulijad annavad Veronkast teateid. Aga seegi on üleliigne. Sest Veronka tuleb isegi kohe välja. Noh, kellamees, vaata kord aknast, kas sa ei näe kuskil preilit?»
«Näen küll, ta jookseb seal Srankóde maisipõllu ääres.»

247
«Elab!» karjatas Gyuri elektris'eeritult, aga samas vapustas teda sellest tehtud järeldus. Elab, tal pole midagi viga, j ärelikult peitis ta end minu eest ära.
Ta hakkas kaaluma, kas poleks olnud parem, kui ta ei elaks. Siis võiks ta uskuda, et Veronka armastas teda, võiks nutta, sest ta armastas teda.
Eesistuja röökis kellamehe peale, kes ikka veel kellanööri tõmbas.
«Jäta juba, sa eesel. Näita käega, mis suunas Srankóde maisipõld on.»
Kellamees näitas luhtade poole.
«Mine nüüd juba talle vastu, Gyuri, ja uuri ilusasti välja. mis tal viga on.»
Aga juba Gyuri läkski läbi preestri aia, keeras alla Magati Józsefi lutsernipõllule, ta süda tagus, siit võis juba näha roheka volangidega kleidiga Veronkat, tal polnud kübarat, vald hooletult pähe visatud väike punane rätik; praegu tuli ta rutates raginal läbi Szlaviki Györgyi pajuvõsa ja seisis korraga Gongoly luhal Gyuri ees.
Tüdruk kiljatas, kui nägi noormeest, ja hakkas kogu kehast värisema.
«Kus tulekahi on?» küsis ta kõlatult.
«Ärge kohkuge, Veronka. Tulekahju pole kuskil. Mu hooldajapapa laskis häiret lüüa, et teid koju meelitada. Miks te ära läksite?»
Tüdruku nägu.. kattis kahvatus, ta hammustas oma ilusat punast huult.

«Seda tean ma ise,» ütles ta kustuva häälega, vaikselt, «oo, jätke mind, palun... jätke mind.»
Ta pöördus, nagu tahaks ta uuesti metsa tagasi minna.
«Veranka, jumala pärast... ärge piinake mind. Mis teil viga on? Milles ma süüdi olen?»

248

Tüdruk vaatas Gyurile teravalt, külmalt otsa. Ta silmad olid kaks jääpurikat.
«Jätke mind,» kordas ta. «Mis te minust tahate?»
Noormees hüppas äkki tema juurde, haaras ta käe. Veronka tahtis kätt iga hinna eest ära tõmmata, seal nad rabelesid edasi-tagasi, aga Gyuri ei lasknud Veronkat enne lahti, kui oli talle jõuga kihlasõrmuse sõrme pistnud.
«Seda tahan,» ütles ta paluva pilguga.
«Seda tahate?» naeris tütarlaps kibedalt. «Mina aga tahan seda, vaat!»
Nii öeldes tõmbas ta sõrmuse sõrmest ja viskas kaugele luhale tuhandete kiikuvate, värisevate rohukõrte keskele.
Vaene Gyuri surus käed meelekohtadele.
«Oh, mis te tegite minuga? Mis te tegite?»
«Nii, ärge mängige minu ees komöödiat, härra Wibra. Ärge ehtige sõrmusega minu vaest sõrme, vaid vihmavarju... sest te tahate abielluda vihmavarjuga, mitte minuga. Kas te saate juba aru?»
Gyurile sai äkki selgeks vaheletulnud komplikatsiooni tagakülg. .
«Püha jumal, te kuulasite meid.»
«Jah, ma tean kõik,» lausus Veronka kergelt punastudes. «Te salgaksite asjata.»
«Oh jumal, ma ei taha midagi salata. Kuulake, palun kuulake mind.»
Nad tulid ilusasti vaikselt piki luhta, Gyuri rääkis, tüdruk kuulas, mille kestel miljardid põrnikad, ritsikad, ka.histasid, siristasid vilkalt kõrte meres, liikudes risti-rästi oma imelikkudel teedel.
Gyuri rääkis, jutustas kogu oma elu, isa loo, päranduse tõenäolisuse, kuidas nad sellele tulid,

249

kuhu Gregorics võis selle peita, kuidas ta niit-niidilt Bäbaszeki sõitis, ühe sõnaga, ta jutustas kõik. Tüdruk kuulas alguses nagu süüdistaja, tumm kibe etteheide silmis, hiljem ainult nagu kohtunik, et selgitada tõde, siis hakkas jutustuse areng teda huvitama. ta elas sellesse sisse: enam polnud ta ei süüdistaja ega kohtunik, vaid imetlev kuulaja. kes katkestab jutulõnga tihti oma üllatushüüetega.
Ah kuidas see lugu talle lähenes, pikkamisi, aga kindlalt, juba olid näha jooned. mis põimusid tema elusaatusse. Ainult edasi, edasi!...
Juba ta tuleb, tuleb mürinal... juba peatub ta Müncz-poia juures. Müncz tuleb sellele, et vihmavari on Glogovas. Seejärel lausub Mravucsanide õhtusöögil metsaülema emand... oi see metsaülema emand lobises välia, mida püha Peetrus oli orvutüdruku pea kohale toonud. .
Veel ainult paar sõna ja Veronka teab kõik, aimab kõik, mille peale talle pisarad silma tulevad.
«Oh, jumal, emand Adamecz põletas ju käepideme ära!»
«Õnnistagu jumal teda selle eest, et ta seda tegi.» ütles Gvuri rõõmsalt nähes tütarlapse sulamist, «sest nüüd võin ma vähemalt tõestada, et ma armastan ilma vihmavarjutagi.»
Veronka sidus oma punase rätikulahti, ja nagu lehvitaks 'ta seda käes, lõi ta äkki rätikuga Gyurile õlale ning naeratas läbi pisarate.
«Siis te tahate mind tõepoolest veel praegugi naiseks võtta?»
«Loomulikult. Mis te selle kohta ütlete?»
«Seda, et...» (Ta takerdus, eriline kohmetus surus ta kõri kokku.)

250

«Et?»
«Et te olete väga kergemeelne mees ja. . .»
«Ja?»

«Ja et jookseme tagasi ja otsime mu sõrmuse üles.» .. .
Nende sõnadega pöördus ta ümber ia tuulejalgsena nagu väike varss jooksis ta vallatult tagasi Gongoly luhale, Gyuri jõudis talle vaevu järele tormata.
Kaua otsisid nad sõrmust. aga asjata. Varsti tuli sinna ka auväärne preestrihärra. (Kuulge, Gyuri, ärge kõnelge mu vennale vihmavarjust midaagi. Ei, südameke, iialgi ei kõnele,) Auväärne preestrihärra noomis tublisti Veronkat. «Noh. sa paharett, kas siis nõnda võib? Kus sa käisid? Kuidas me olime kohkunud. Küllap jooksid vist mõne liblika järel?»
«Ma jooksin-pigem eest ära, aga ta püüdis mind kinni.»
«Liblikas?» .
«See suur kole liblikas.»
Saades aru niipalju, kui tal aru saada lubati, hakkas ka auväärne preestrihärra sõrmust otsima, aga nad oleksid võinud otsida seda viimse kohtupäevani, kui Gongoly peremees poleks sellest I kuulda saanud ja sinna trampinud oma suure vatsaga, mille vastu uhkelt rappus tubakakoti tallesõrast ripats. Veronka oli siis sõrmuse pärast juba meeleheitel.
«Noh-noh,» lausus Glogova naabob vangutades pead, mille pikad hallid juuksed olid tagant-kammiga kokku tõmmatud. «Paluks mitte kurvastada, preilike, küll Gorigoly-onu leiab üles. Kindlasti

leiab. Sest see on tema võimuses. Missa lugemine on üks asi, see on teine asi. Tunni aja pärast lasen ma heina vikatiga maha niita.»

Ehkki hein polnud veel kahe sõrme pikkunegi (heinasaod veeti ju alles kaks nädalat tagasi sisse), saatis Gongoly peremees siiski niitjad välja
ja ühe vikati all helises, sädeles tõepoolest väike kuldrõngas, mis järgmisel päeval hiilgas juba Veronka sõrmes. Galantse Gongoly luha kohta on sestsaadik säilinud mälestus imelikust juhtumist, et luhta oli ühel aastal kolm korda niidetud, millega iga Glogova elanik kiitleb, kui siunab võõraste ees ümbruskonna omadusi.
Mida ma peaksin veel jutustama? Muidugi on veel väga palju, mis on mu sule ette kogunenud. On niisugustki, mis on igavene saladus; näiteks pole Pal Gregoricsi varandusest tänaseni mingit jälge. Kas vana vihmavarju käepidemes oli kujutletud pangatšekk või mitte, seda ei tea keegi, ka väike Matykó mitte, ehkki tema jõi seda kolme söe vahendusel. Nii kallist jooki kui Matykó ei joo keisridki - kui lugu õige oli.
Legend Glogova pühalt Peetruselt pärinevast vihmavarjust elab tänapäevani seal ümbruskonnas. Tänu Sztolarikile, kes armastas kõikjal jutustada, kuidas vana juut Müncz oli kinkinud kristlusele püha reliikvia, levis ka alasti tõde; aga usk on tõestki tugevam ning vähehaaval surus ta selle täiesti maha. Mina muidugi teda enam rohkem välja ei kaeva. Senisegi eest palun vabandust.
Sest salgamatult on asjas midagi salapärast. Püha vihmavari tõi kõigile mõõtmatut õnnistust ja õnne, isegi Gyurile, kes tema kaudu sai maailma veet-

levaima naise jutustatud sündmustele järgnenud kolmandal pühapäeval.
Kunagi polnud Glogova näinud veel niisugust
laulatust. Veronkal tuli tuju, et tuleb kutsuda kõik Mravucsanide õhtusöögil viibinud külalised, kes olid olnud nende esimese tutvuse juures, olgu nad ka pulmas. Besztereestki oli palju, nende hulgas peigmehe ema musta villase rätiga, kohtueesistuja, alamišpaan ja jumal teab kes kõik veel.
Kopanyicast tulid Urszinyid, Lehotast valitseja preilid (roosades lõõtsataoliselt volditud kleitides), Bäbaszekist emand Müncz (niisuguste kuldkõrvarõngastega nagu mu rusikas). Nii palju oli korraga Glogovas kalesse ja tõldu, et nädal otsa oleks võinud ainuüksi erisuguseid hobuserakendeid vaadata.
Õhtuse jumalateenistuse järel ajas kirikuteener taluinimesed ruttu välja, aga auväärne preestrihärra jäi veel,sisse. Muidugi, ta ootas pulmarahvast.
Jeesus Maria, kui palju härraseid, - kui palju kalevit neil seljas oli! Nad astusid kahekaupa, üks

naine, üks mees, üks tüdruk, üks poiss. Ees läks mõrsja, valge pärg peas, -valge kleit seljas. (Oh, kui imeilus ta oli - kahju, et kunagi ka tema vananeb.)

Aga peigmeeski ei jäänud alla, tasus teda vaadata, võta või jäta, niisuguses riides, milles kuningat maalitakseo Samettupega kuldmõõk muudkui kõlises vastu kiriku kive... Hing lausa hüppas sees, kui vaadata.

Siis jäid nad altari ümber poolringis seisma, see hulk naisi, igaühel lillekimp käes ja juuksed peale selle kallite lõhnavetega pritsitud. Kirik lõhnas nendest nagu apteek. Oli natuke vilugi.

Valitsejapreilid, nääpsud, värisesid oma tüllis, aga muidu läks kõik ilusasti. . . imeilusasti.

Peigmees ütles julgesti jah, et lause kõmas suurte võlvide all, aga mõrsja üsna vaikselt, tasa, nagu oleks sumisenud väike kärbes. Vaeseke härdus lõpuks nii, et hakkas nutma. Seejärel otsis ta oma toredast valgest kleidist, taskurätikut. Aga või siis niisugusel taskuid on! Kallis kullake –ikka ei leidnud ega leidnud ja viimaks ulatas talle enda oma üks proua, kes ta selja taga seisis ja ühtelugu tahapoole oma mehele ütles:

«Pane oma kuuenööbid kinni, Wladin!»

HÄÄLDAMISJUHISEID

Rõhk asub ungari keeles alati esimesel silbil. Pikki vokaale tähistatak,se kaldkriipsu (de) ga tähe peal - a. e, i, ó, li (trükitehnilistel põhiustel on käesolevas väli aandes eristamata pi~ k ö ja ü). Lühike a on unga:-i keeles labialiseeritud. hääldub a ja 0 vahepealseIt (a); lühike e on madalam kui eesti e, hääldub e ja ä vahepealseIt (tinglikult ä).

Juhiseid konsonantide hääldamiseks:

e = ts es = lš ez = ts
gy =dj
ly = i või li ny ~ nj
s = Š
sz = s ty = tj

näit. Marci (martsi)
" Gregorics (grägoritš)
" Adamecz (adamäts)
" György (djördj)
" Erdely (ärdeej ,... ärdeelj) Panyóki (panjooki) Janos (jaanoš)
" Szeged (sägäd)
Matyas (maat;aaš) Boldizsar (boldižaar)

zs = ž

KaJIbMaH Ml!HcaT 30HTHR CBRTOro llETPA

Ha 3CTOHCHOM R~~Ke
Ocj>opMJIeHlfe: X. M H T T
3CToHcHoe rocYAapcTBeHHoe H3AaTeJIbCTBO
TaJIJIHH. llRpHycHoe ll10CCe. 10.

*Toimetaja..E. H i e d e I. Kunstiline toimetaja H. V I ts u r.
Tehniline toimetaja T. M! t t. Korrektor S. Kõ I v.

Ladumisele antud 2~. XI 1957. Trükkimisell' antud 3. VI 1958. Paber 70:92. 1/32. Trüklpoognald 8. Formaadill' ó0:92 kohaldatud trüklpoognaid 9.3ó. Arvutuspoognaid 10,42. Trüklarv 15000.

MB-03900. 'i ellmise nr. 3983.
Trükikoda «ühisl'lu.». Tallinn. Pikk tn. 40/42.

Hind rbl. 3.

7-3